

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİ GAYRİMÜSLİM
MİLLETVEKİLLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Erdal AÇIKSES

HAZIRLAYAN
Nihal ESEN

ELAZIĞ-2016

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİ GAYRİMÜSLİM
MİLLETVEKİLLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Erdal AÇIKSES

HAZIRLAYAN
Nihal ESEN

Jürimiz,tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans / doktora tezi oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. **Prof. Dr. Erdal AÇIKSES**
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Zahir KIZMAZ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Cumhuriyet Dönemi Gayrimüslim Milletvekilleri****Nihal ESEN****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Tarih Anabilim Dalı****Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı****Elazığ – 2016, Sayfa: VIII+159**

Osmanlı Devleti’nde yenileşme hareketlerinin başladığı Tanzimat Fermanı ile yavaş yavaş demokrasiye doğru bir yöneliş olduğu görülmektedir. 1876 yılında Kanuni Esasi ve I. Meşrutiyet’in ilanı ile birlikte Osmanlı Devleti’nde parlamenter bir sisteme geçilmiştir. Meşruti sistemin gereği olarak açılan Meclis-i Mebusan’da Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaşayan tüm ulusların temsilcileri yer almıştır. Bu temsilciler içerisinde gayrimüslim unsurlar da bulunmuştur.

Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’nı kaybetmesinden sonra İstanbul işgal edilmiş ve İtilaf Devletleri kuvvetleri tarafından Mebusan Meclisi zorla kapatılmıştır. Bunun üzerine Mustafa Kemal önderliğinde Ankara’da 1920 yılında olağanüstü yetkilere sahip Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmıştır. Daha sonra 1923 yılında saltanatın kaldırılmış, cumhuriyet ilan edilmiştir. Milli bir meclis özelliği taşıyan TBMM’de 1935 yılına kadar gayrimüslimler yer almamıştır. Fakat 1935 yılı seçimlerinde bağımsız adaylar için kontenjan ayrılmasıyla meclise girebilmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Parlamento, Gayrimüslim Milletvekilleri.

ABSTRACT

Master Thesis

Non-Muslim Deputies in the Republican Period

Nihal ESEN

The University of Firat

The Institute of Social Science

The Department of History

History of the Republic of Turkey Programme

Elazığ – 2016, Page: VIII+159

In Ottoman Empire it seems to be a slowly orientations towards democracy with Tanzimat Ferman that started reform movements. Ottoman Empire passed a parliamentary system with the declaration of Kanuni Esasi and constitutional monarchy. Representative of all nations living within the boundaries of the Ottoman Empire have taken place in Meclis-i Mebusan opened as the requirements of the constitutional monarchy. Among this representatives are also Non-muslims.

After losing the I. World War of Ottoman empire, İstanbul occupied it. And Meclis-i Mebusan was closed by force by soldiers of the Allied Powers. Thereupon, in 1920, with extraordinary powers TBMM opened under the leadership of Mustafa Kemal. After the abolition of the sultanate was declared a republic in 1923. Non-Muslims, in TBMM, which a national council, didn't take place until 1935. But they could enter parliament with the quota for independent candidates in the elections of 1935.

Key Words: Democracy, Parliament, Non-Muslim Deputies

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR	VII
ÖNSÖZ	VIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YAHUDİ MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS ÇALIŞMALARI	7
1.1. Yahudi Milletvekillerinin Biyografileri	7
1.1.1. Samuel Abravaya Marmaralı (V. – VI. Dönem Milletvekili)	7
1.1.2. Avram Galanti Bodrumlu (VII. Dönem Milletvekili)	8
1.1.3. Salamon Adato (VIII. – IX. Dönem Milletvekili)	9
1.1.4. Hanri Sariano (X. Dönem Milletvekili).....	10
1.1.5. Yusuf Salman (XI. Dönem Milletvekili).....	10
1.1.6. İsak Altabev (XI. Dönem Milletvekili)	11
1.1.7. Erol Dilek (Kurucu Meclis Devlet Başkanı Temsilcisi).....	12
1.1.8. Cefi Jozef Kamhi (XX. Dönem Milletvekili).....	12
1.2. Yahudi Milletvekillerinin Meclis Çalışmaları	13
1.2.1. Abravaya Marmaralı’nın Meclis Çalışmaları	13
1.2.2. Avram Galanti’nin Meclis Çalışmaları	14
1.2.3. Salamon Adato’nun Meclis Çalışmaları.....	15
1.2.4. Hanri Sariano’nun Meclis Çalışmaları	42
1.2.5. Yusuf Salman’ın Meclis Çalışmaları.....	42
1.2.6. İsak Altabev’in Meclis Çalışmaları	42
1.2.7. Erol Dilek’in Meclis Çalışmaları.....	43
1.2.8. Cefi Jozef Kamhi’nin Meclis Çalışmaları	43

İKİNCİ BÖLÜM

2. ERMENİ MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS ÇALIŞMALARI	44
2.1. Ermeni Milletvekillerinin Biyografileri	44
2.1.1. Berç Türker (V. – VI. – VII. Dönem Milletvekili).....	44
2.1.2. Andre Vahram Bayar (IX. Dönem Milletvekili)	45

2.1.3. Zakar Tarver (X - XI. Dönem Milletvekili)	46
2.1.4. Mıgırdıç Şellefyan (XI. Dönem Milletvekili)	46
2.1.5. Hermine Agavni Kalustyan (Temsilciler Meclisi Devlet Başkanı Temsilcisi)	47
2.1.6. Berç Sahak Turan (Cumhuriyet Senatosu Üyesi).....	48
2.2. Ermeni Milletvekillerinin Meclis Çalışmaları	49
2.2.1. Berç Türker'in Meclis Çalışmaları	49
2.2.2. Andre Vahram Bayar'ın Meclis Çalışmaları	84
2.2.3. Zakar Tarver'in Meclis Çalışmaları	88
2.2.4. Mıgırdıç Şellefyan'ın Meclis Çalışmaları	92
2.2.5. Hermine Agavni Kalustyan'ın Meclis Çalışmaları	95
2.2.6. Berç Sahak Turan'ın Meclis Çalışmaları	95
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
3. RUM MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS ÇALIŞMALARI	105
3.1. Rum Milletvekillerinin Biyografileri	105
3.1.1. Nikola Taptas (V. – VI. Dönem Milletvekili)	105
3.1.2. Mihal Kayaoğlu (VII. Dönem Milletvekili)	106
3.1.3. Nikola Fakaçelli (VIII. Dönem Milletvekili)	106
3.1.4. Vasil Konos (VIII. Dönem Milletvekili)	107
3.1.5. Ahilya Moshos (IX. Dönem Milletvekili)	107
3.1.6. Aleksandros Hacopulos (X. - XI. Dönem Milletvekili)	108
3.1.7. Hristaki Yoannidis (XI. Dönem Milletvekili)	109
3.1.8. Kaludi Laskari (Kurucu Meclis Devlet Başkanı Temsilcisi)	110
3.2. Rum Milletvekillerinin Meclis Çalışmaları	111
3.2.1. Nikola Taptas'ın Meclis Çalışmaları	111
3.2.2. Mihal Kayaoğlu'nun Meclis Çalışmaları	111
3.2.3. Nikola Fakaçelli'nin Meclis Çalışmaları	111
3.2.4. Vasil Konos'un Meclis Çalışmaları	115
3.2.5. Ahilya Moshos'un Meclis Çalışmaları	115
3.2.6. Aleksandros Hacopulos'un Meclis Çalışmaları	116
3.2.7. Hristaki Yoanniis'in Meclis Çalışmaları	119
3.2.8. Kaludi Laskari'nin Meclis Çalışmaları	120

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRK - ORTODOKS MİLLETVEKİLLERİ ve MECLİS ÇALIŞMALARI. 129

4.1. Türk – Ortodoks Milletvekillerinin Biyografileri	129
4.1.1. İstamat Zihni Özdamar (V. – VI. – VII. Dönem Milletvekili)	129
4.2. Türk- Ortodoks Milletvekillerinin Meclis Çalışmaları	130
4.2.1. İstamat Zihni Özdamar	130

SONUÇ 137

EKLER 139

Ek 1. Orijinallik Raporu	139
Ek 2. Gayrimüslim Milletvekillerinin Bağlı Bulundukları Cemaatlerini, Doğum Yeri ve Tarihlerini, Mesleklerini Gösteren Tablo	140
Ek 3. Gayrimüslim Milletvekillerinin Bildikleri Yabancı Dilleri Seçim Bölgelerini, Mecliste Bulundukları Dönemi, Siyasi Partilerini Mecliste Görev Yaptıkları Encümenleri Gösteren Tablo.....	141
Ek 4. Yahudi Milletvekillerinin Fotoğrafları	143
Ek 5. Ermeni Milletvekillerinin Fotoğrafları	145
Ek 6. Rum Milletvekillerinin Fotoğrafları	146
Ek 7. Türk – Ortodoks Milletvekillerinin Fotoğrafları	148
Ek 8. Gayrimüslim Kurucu Meclis ve Cumhuriyet Senatosu Üyeleri	148
Ek 9. Avram Galanti'nin Tercüme-i Hal Kağıdı Örneği.....	150
Ek 10. Avram Galanti Bodrumlu'nun Seçim Mazbatası Örneği	153

KAYNAKÇA..... 154

ÖZGEÇMİŞ 159

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AP.	: Adalet Partisi
BCA.	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
C.	: Cilt
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
DYP	: Doğru Yol Partisi
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SCF	: Serbest Cumhuriyet Fırkası
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Y.	: Yıl

ÖNSÖZ

En eski uygarlıklardan bu yana var olan demokrasi kavramı eşitliğin ve adaletin de simgesi olmuştur. Yüzyıllardan beri çeşitli şekillerde uygulanan demokrasi, hayatımıza günümüz anlamında ilk kez Osmanlı Devleti ile girmiştir. Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Fermanı'nın ilanı modern ve daha demokratik bir düşünce sistemini beraberinde getirmiştir. Kanun-i Esasi'nin ilanı ile birlikte meşrutiyet idaresine geçilmiş ve bununla birlikte bir meclis açılmıştır. Demokratik yaşamın bir gereği olarak bu mecliste Osmanlı Devleti'ni oluşturan tüm unsurlar temsil edilmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkımdan sonra yeni bir rejimle Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Fakat TBMM 1935'e kadar sadece belirli kesimlerin temsil edildiği bir meclis olarak iş yapmış ve sonrasında gayrimüslimlerin de temsil edildiği bir meclis halini almıştır.

Türkiye'de gayrimüslimlerin temsili meselesinin tarihsel gelişimine ve TBMM içerisindeki faaliyetlerine değindiğimiz bu çalışmamızın amacı Türkiye Cumhuriyeti'nde gayrimüslimlerin ne derece temsil edildiğini ve mecliste hangi görevleri üstendiklerini göstermektir. Çalışmamızda 1935 – 1995 yılları arasında mecliste bulunan gayrimüslim milletvekilleri biyografik olarak da incelenmiştir.

Çalışmamızın ana kaynakları TBMM Arşivinde bulunan milletvekillerinin özlük dosyaları, TBMM Tutanak Dergileri ve TBMM Milletvekilleri albümleri olup, bu kaynakların yanı sıra çeşitli tetkik eserler, gazeteler, web sitelerinden de faydalanılmıştır.

Tez çalışmam boyunca yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Erdal AÇIKSES'e, tez için maddi destek sağlayan Türk Tarih Kurumu'na, tezin yazım aşamasında yeteri kadar ilgilenemediğim eşime ve kızım Eylül'e, aileme verdikleri destek için teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

Genel anlamda halkın kendi kendini yönetmesi olarak tanımlanan demokrasi kelimesi eski Grekçe’de halk anlamındaki “demos” ve idare anlamındaki “kratein” kelimelerinin birleşimi olan “demokratia” sözcüğünden türemiştir.

Zaman içerisinde “*En üst iktidarın halkta bulunduğu ve halkın belli aralıklarla tanınan özgür seçimlerde, temsilcilerini seçtiği, temsil ve devredilmiş otorite yoluyla halk tarafından dolaylı olarak kullanılan hükümet biçimine imkân veren siyasi sistem*” olarak tanımlanan demokrasi egemenliğin kullanılması bakımından doğrudan demokrasi, temsili demokrasi ve yarı doğrudan demokrasi şeklinde üç ana grup şeklinde çeşitlendirilebilir.

Doğrudan demokrasi, halkın siyasi haklarını aracısız olarak doğrudan oy çokluğuyla kullandığı yönetim şeklidir. Temsili demokrasi halkın siyasi haklarının doğrudan değil kendilerinin seçtikleri temsilciler vasıtasıyla kullanmasıdır. Yarı doğrudan demokrasi ise siyasi hakların halk ile temsilcileri arasında paylaşıldığı ve halkın referandum, veto ve temsilcileri azli gibi araçlarla yönetime katıldığı bir yönetim şeklidir.¹

Adalet, özgürlük, çok partililik, seçim ve parlamento gibi unsurları içinde barındıran demokrasinin uygulanması her toplumun kendi yapısına göre şekillenmiştir. Türklerde eski dönemlerden beri meclis ve seçim unsurlarının devlet idaresinde olduğu görülmektedir.

İslam öncesi Türk devletlerinde devlet işlerinin görüşüldüğü meclise toy adı verilmiştir. Yılda iki kere toplanan ve hakanın başkanlık ettiği bu meclise askeri ve sivil yöneticiler ile boy beylerinin katılmaları zorunluydu. İslamiyet sonrası Türk devletlerinde de devam eden bu meclis geleneği, Selçuklu Devleti’nde devletin iç ve dış yazışmalarına bakan Divan-ı İnşa, maliye işleriyle ilgilenen Divan-ı İstifa, askeri işlere bakan Divan-ı Arz ve devletin idari ve adli işleriyle ilgilenen Divan-ı İşraf adı verilen dört divandan oluşan Divan-ı Ala adıyla sürdürülmüştür.²

¹ Mehmet Saray, *Türk Devletlerinde Meclis (Parlamento), Demokratik Düşünce ve Atatürk*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1998, s. 1; Hasan Tunç, “Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XII, Y. 2008, S. 1-2, s. 1115.

² Erdoğan Merçil, “Selçuklular’da Devlet Teşkilatı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Türkiye Diyanet Vakfı, C. 36, İstanbul, 2009, s. 389. ; Kenan Olgun, *1918-1912 Osmanlı Meclis-i Mebusanı’nın Faaliyetleri ve Demokrasi Tarihimizdeki Yeri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2008, s. 3.

Osmanlı Devleti'nde ise bu meclisin yerini Divan-ı Hümayun almıştır. Fatih Sultan Mehmet zamanına kadar Osmanlı padişahlarının, sonrasında ise sadrazamların başkanlığında toplanan Divan-ı Hümayun'un asli üyeleri veziriazam, Kubbealtı vezirleri, Rumeli ve Anadolu kazaskerleri, nişancı, Rumeli ve Anadolu defterdarlarından oluşuyordu. Ayrıca üye olmamakla birlikte gerekli görüldüğü yerde Şeyhülislam da divan toplantılarına katılmıştır. Haftada 4 gün toplanan Divan-ı Hümayun' da öncelikli olarak siyasi ve idari işler görüşülmüştür.³

Osmanlı Devleti'nin zayıfladığı ve divanın önemini kaybettiği XVII. yüzyıldan itibaren yapılan reformlar içerisinde meclis de dâhil edilmiştir. Yapılan değişikliklerle II. Mahmut döneminde divanın ismi değişerek Meclis-i Has adını almıştır. Ayrıca önemli devlet işlerini görüşmek üzere Meşveret Meclisi de toplanmıştır. Padişah buyruğuyla toplanan bu meclise kimlerin çağrılacağı, hangi konuların tartışılacağı önceden belirtilirdi. Divan-ı Hümayun üyeleri, asker ve sivil üst düzey memurlar, emekliler, bilgisiyle tanınan kişiler ve çeşitli cemaat temsilcilerinin katıldığı meşveret meclisinin belirli bir toplanma yeri yoktu.⁴

Osmanlı Devleti'nde günümüz anlamındaki meclis reformu Tanzimat Dönemiyle birlikte başlamıştır. 1839 tarihli Tanzimat Fermanı ile anayasal bir monarşiye doğru geçiş süreci başlamıştır. Bu dönemde mutlak bir otoritenin yerini yavaş yavaş bürokrasinin aldığı görülmektedir. Daha önce var olan Meclis-i Hass-ı Vükela yanında Meclis-i Ali Tanzimat ve Meclis-i Ahkâm-ı Adliye kurulmuş daha sonra bu iki meclis Meclis-i Valây-ı Ahkâm-ı Adliye olarak birleştirilmiştir. Bu yeni düzenlemeyle meclis "İdare", "Tanzimat" ve "Adliye" olmak üzere üç kısma ayrılmıştır. Adli işlerde yaşanan zorluk neticesiyle Meclis-i Ahkam-ı Adliye Şuray-ı Devlet ve Divan-ı Ahkam-ı Adliye olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin sisteminde başlayan bu yenilik hareketleri hızla devam etmiş günümüz anlamında kurulan bakanlıkların işlerinin görüldüğü Bakanlık Meclisleri oluşturulmuştur.⁵ Fakat tüm bu reformlar Osmanlı Devleti için gerçek anlamda bir demokratikleşmeyi sağlayamamış, daha sonrasında yaşanan köklü değişimler ile birlikte Türk siyasi hayatına seçim unsuru girmiştir. Seçim sistemi Muhasallık Meclisleri ve Vilayet Meclisleri gibi yerel idarelerden başlayarak

³Ahmet Mumcu, "Divan-ı Hümayun", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Türkiye Diyanet Vakfı, C. 9, İstanbul, 1994, s. 431.(430-432)

⁴İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi, Meşrutiyete Geçiş Süreci: I. Ve II Meşrutiyet*, C. I, TBMM Yayınları, Ankara, 1997, s. 10 - 11.

⁵Kenan Olgun, *a.g.e.*,s. 29-28.

Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte ortaya çıkan Meclis-i Mebusan seçimlerine kadar gelmiştir.

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde başlayan Avrupalılaşıma hareketleriyle iç ve dış siyasetteki gelişmeler meşruti bir yönetime geçilmesini zorunlu kılmıştır. II. Abdülhamit'in tahta çıkmasıyla birlikte meşrutiyetin ilanı için hazırlıklar başlamış 28 Aralık 1876'da ilk Türk anayasası olan Kanun-i Esasi ilan edilmiştir. 119 maddeden oluşan Kanun-i Esasi'nin ilanının ardından 31 Aralık 1876'da I. Meşrutiyet ilan edilmiştir.

Meclis-i Mebusan'ın açılması için 28 Ekim 1876 tarihli geçici bir seçim kanunu hazırlanmış ve seçimlerin nasıl yapılacağı yedi maddelik bir talimatname ile belirlenmiştir. Bu talimatnameye göre açılacak meclis Meclis-i Ayan ve Meclis-i Mebusan olmak üzere iki heyetten oluşacaktır.⁶ Yine bu talimatnameye göre 80'i Müslüman 50'si gayrimüslim olmak üzere 130 mebusun seçilmesine karar verilmiştir. Fakat İki dereceli olarak yapılan seçimlerden sadece 69'u Müslüman 46'sı gayrimüslim olmak üzere 115 mebus 19 Mart 1877'de açılan Meclis-i Mebusan'da bulunmuştur. Padişah tarafından belirlenen Meclis-i Ayan üyelerinin ise 21'i müslüman 5'i gayrimüslimdir.⁷

1877 Osmanlı - Rus Savaşı'nın mecliste yarattığı olumsuz hava ve II. Abdülhamit'i suçlayıcı eleştirilerden dolayı 14 Şubat 1878 günü II. Abdülhamit meclisi süresiz kapatmıştır.⁸

Osmanlı Devleti'nde ikinci parlamento denemesi için yaklaşık 30 yıl beklenilmiş, İttihat ve Terakki'nin baskısı üzerine 23 Temmuz 1908'de ikinci kez meşrutiyet ilan edilmiştir. Padişahın seçimlerin yapılması için verdiği emir üzerine seçim çalışmaları hemen başlamış ve Kasım- Aralık 1908'de yapılan iki dereceli seçimlerde halkın her kesiminden mebus seçilmiştir.

II. Meşrutiyet'in ilk meclisinde sayıları kesin olmamakla birlikte 277 mebus bulunmuş, bunun 50 kadarı gayrimüslimlerden oluşmuştur. 49 kişilik Ayan meclisinde ise 10 gayrimüslim yer almıştır.⁹ 1912 seçimlerinde ise 284 mebusan 51'i gayrimüslimdir. 1914'te yapılan seçimlerde ise 259 mebus seçilmiş, bunların 31'i

⁶ Ahmet Oğuz, *Birinci Meşrutiyet Kanun-i Esasi ve Meclis-i Mebusan*, Ankara, Ekim 2010, s.103,107.

⁷ M. Çağatay Okutan, *Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları*, İstanbul, Haziran 2004, s.145.;Kenan Olgun, *a.g.e.*, s. 23.

⁸ Suat Zeyrek, *Meşrutiyet: Osmanlı'da Birlikte Yaşamak Ya Da Birlikte Ölmek (I. Dünya Savaşı'na Kadar)*, Kitapevi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 24.

⁹ M. Çağatay Okutan, *a.g.e.*,s. 146.

gayrimüslimdir.¹⁰ Kesin sayıları vermemekle birlikte Meclis-i Mebusan'ın etnik yapısı dönemlere göre şöyledir.¹¹

Yılı	Toplam	Türk	Arap	Arnavut	Rum	Ermeni	Yahudi	Slav
1908	288	147	60	27	26	14	4	10
1912	284	157	68	18	15	13	4	9
1914	259	144	84	----	13	14	4	----

Görüldüğü üzere gayrimüslimler özellikle Tanzimat döneminden itibaren özellikle de II. Meşrutiyet'ten sonra Osmanlı siyasi hayatında aktif olarak rol almışlardır. Bu durum 1919 Meclis-i Mebusan seçimlerine kadar devam etmiştir.

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşını kaybetmiş ve işgale uğramış bir devlet olarak İtilaf Devletlerinin baskısıyla 21 Aralık 1918'de Meclis-i Mebusan kapatmak zorunda bırakılmıştır. İstanbul'un ve ülkenin çeşitli bölgelerinin işgal edilmesi üzerine Anadolu'da bir milli hareket başlamış ve bu hareketin yürütme organı olarak Heyet-i Temsiliye teşekkül etmiştir. 20-22 Ekim 1919'da Heyet-i Temsiliye ile İstanbul'daki Ali Rıza Paşa Hükümeti arasında Amasya'da yapılan görüşmeler neticesinde Meclis-i Mebusan'ın açılması kararlaştırılmıştır.¹² Gayrimüslimler 1919 seçimlerine katılmadıkları için bu mecliste yer almamışlardır. 20 Ocak 1920'de Misak-ı Milli'yi kabul eden bu meclis İtilaf Devletleri kuvvetleri tarafından 16 Mart 1920'de zorla kapatılmıştır.

İstanbul'da yaşanan bu olumsuz gelişmeler üzerine Mustafa Kemal Paşa Ankara'da açılacak yeni bir meclis için derhal seçim çalışmaları başlatmış ve Heyet-i Temsiliye bu seçim şartlarını belirten bir tebligat yayınlamıştır. Alınan kararla bu seçimlere Müslüman olmayanların katılmaması kuralı getirilmiştir. Seçimlerin ardından 23 Nisan 1920'de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmıştır.

Esas konumuzun Cumhuriyet dönemindeki gayrimüslim milletvekilleri olması itibarıyla önem arz eden bu ilk mecliste seçim kurallarına göre hiçbir gayrimüslim milletvekili yer almamıştır. Fakat bu dönemde Van Milletvekili olarak mecliste bulunan Münip Boya'nın Ermeni asıllı olduğu söylene de yapılan araştırmalarda baba isminin

¹⁰ Önder Kaya, *Tanzimat'tan Lozan'a Azınlıklar*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, Ekim 2005, s. 133.

¹¹ Ali Güler, *Osmanlıdan Cumhuriyete Azınlıklar*, Tamga Yayıncılık, Ankara, 2000, s. 70.

¹² Durmuş Yalçın vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2009, s.145, 183.

Boyazade Mustafa¹³ olduğu görülmektedir. Bu nedenle Müslümanlığı kabul etmiş bir Ermeni olmasının muhtemel olduğu öngörülmektedir.

Milli bir politika ile yönetilen Türkiye’de 1935 yılına kadar hiçbir gayrimüslim unsur parlamentoda yer almamıştır. Gayrimüslimlerin temsili meselesi ilk Serbest Cumhuriyet Fırkasının 1930 yılında kurulmasıyla ortaya çıkmıştır.¹⁴ Fethi Okyar din ve ırk farkı gözetmeksizin azınlıkların oylarına talip olduğunu belirtmiş ve belediye seçimlerine Yahudilerden Beyoğlu Bölgesinden Avukat Marko Naum, Rumlar’dan Rum spor kulüpleri başkanı Pandazitist Efendi, Arpacıoğlu Nikolaki, Osmanlı Bankası Müdürü Panciri Bey, Siasam Beyi Vegleri Efendi, Ermenilerden Sefaret kâtibi Herant Bey, Kazancıyan Bey ve eski Osmanlı Bankası Müdürü Berç Kersteciyan Bey’i aday olarak göstermiştir. Fethi Okyar, adayların açıklanmasından sonra basından büyük bir tepki almış; fakat yaptığı açıklamada cumhuriyetin gereklerine ve anayasaya uygun hareket ettiği beyanında bulunmuştur.¹⁵ Bu hamle ile hemen hemen tüm azınlıkların oyunu alan Fethi Okyar, rejime muhalif güçlerin partiyi kendilerine kalkan olarak kullandıkları gerekçesiyle 17 Kasım 1930’da SCF’yi kapatmıştır.¹⁶

1930 Belediye seçimleri Türkiye demokrasi tarihi için bir dönüm noktası ve demokrasinin tam anlamıyla uygulanabilmesi için bir basamak olmuştur. 1920 yılından beri parlamentoda yer almayan gayrimüslim unsurun aslında siyasete atılma isteklerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu anlamda 1935 yılı seçimlerine gelindiğinde, 1930 yılında hiç gayrimüslim aday göstermeyen CHF, 16 ilde azınlıkların da aday olabileceği bağımsız adaylar için birer milletvekili kontenjanı boş bırakmıştır. Bu iller Ankara, Afyon, Antalya, Denizli, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Konya, Kütahya, Sivas, Tokat, Muğla, Niğde, Yozgat, Çankırı ve Kastamonu’ydu.¹⁷

1935 seçimleriyle birlikte meclise giren gayrimüslimlerin, herhangi bir azınlık unsurun temsilcisi olarak mecliste yer almadıkları görülmektedir. Nitekim bu

¹³ https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d02/HT_641_1_2.pdf, Erişim Tarihi 15.05.2016

¹⁴ Rıfat N. Bali, “Cumhuriyet Döneminde Azınlıklar Politikası”, *Birikim Dergisi*, S. 115, Erişim Tarihi 15.05.2016
https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d02/HT_641_1_2.pdf
Erişim Tarihi, 15.05.2016

¹⁵ Rıfat N. Bali, “Serbest Fırka’nın Azınlık Adayları”, Kasım 1997, *Tarih ve Toplum*, S. 167, s. 25-26. (25-33)

¹⁶ Durmuş Yalçın vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2008, s. 66.

¹⁷ M. Çağatay Okutan, *a.g.e.*, s. 151.

milletvekilleri özellikle herhangi bir azınlık unsurun temsilcisi olmadıklarını ve Türk vatandaşı olarak mecliste bulunduklarını açıklamışlardır.¹⁸

Demokrat Parti'nin kurulmasıyla birlikte çok partili hayata geçilmiş ve cemaat oyları CHF ve DP arasında bölünmüştür. Bu dönemde dikkat çeken bir unsur ise tek parti döneminde azınlıkları parti üyesi olarak almayan CHF'nin bu süreçten sonra gayrimüslimleri de parti kadrosuna dahil etmesidir.

1935 yılından 1946 yılına kadar 6 bağımsız milletvekili Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yer almıştır. 1946'dan sonra 1960 yılına kadar 2'si CHP'den 10'u DP'den olmak üzere toplam 12 gayrimüslim milletvekili meclis içerisinde yer almıştır. 27 Mayıs 1960 tarihinde yapılan askeri müdahaleden sonra oluşturulan Kurucu Meclis'e ise Rum, Yahudi ve Ermeni olmak üzere 3 Devlet Başkanı Temsilcisi atanmıştır. Bu 1995 yılına kadar 34 yıl bir daha mecliste gayrimüslim bir milletvekili yer almayacaktır.

1935 – 1995 yılları arasında Türkiye'deki gayrimüslim milletvekillerinden ve meclis çalışmalarından bahsettiğimiz çalışmamızın birinci bölümünde Yahudi milletvekillerinin biyografi ve meclis çalışmaları, ikinci bölümde Ermeni milletvekillerinin biyografi ve meclis çalışmaları, üçüncü bölümde Rum milletvekillerinin biyografi ve çalışmaları anlatılmıştır. Dördüncü bölümde ise bir Türk-Ortodoks milletvekilinin biyografisi ve meclis çalışmaları yer almıştır. Ayrıca bölümler içerisinde Kurucu Meclis devlet başkanı temsilcileri ile bir de Cumhuriyet Senatosu üyesi bulunmaktadır.

Bölümler milletvekillerinin bağlı bulundukları cemaate göre ayrılmıştır. İlk olarak milletvekillerinin biyografileri doğumlarından itibaren ele alınmıştır. Meclis çalışmaları ise tarih sıralamasına göre düzenlenmiş ve sıralı bir şekilde verilmiştir. Meclis içerisindeki konuşmaları, önergeleri ve kanun teklifleri konu bütünlüğünü bozmamak açısından ayrı başlıklar altında verilmemiştir.

¹⁸ Rıfat N. Bali, "Serbest Fırka'nın Azınlık Adayları", s. 33.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YAHUDİ MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS ÇALIŞMALARI

1.1. Yahudi Milletvekillerinin Biyografileri

1.1.1. Samuel Abravaya Marmaralı (V. – VI. Dönem Milletvekili)

Samuel Abravaya, 1880 yılında İzmir’de doğmuştur. Babasının adı Bünyamin, annesinin adı ise Reyna’dır. 1897 yılında İzmir İdadisini bitirmiş ve sonrasında 1903 yılında İstanbul Mülkiye Tıbbiye Mülkiye’sinden diploma almıştır.¹⁹ Fransızca, Almanca, Rumca olmak üzere 3 dil bilen Abravaya, 3 çocuk babasıdır.

28 Eylül - 3 Kasım 1904 tarihleri arasında Selanik’e bağlı Tikveş Kazası Belediye Tabibi olarak görev yapmış, hemen sonrasında 4 Kasım’da Dedeoğlu Belediye Tabipliğine başlamıştır. Bu görevi 13 Kasım 1907 yılına kadar sürdürmüştür. 24 Mart 1909 tarihinde ise Darülfünun Tıp Fakültesi Serririyat Dâhiliye muallimliğine atanarak; sonrasında kurum içi bir tayinle 14 Mart 1910 tarihinde Dahiliye Şefi olarak göreve getirilmiştir. 13 Eylül 1914’e kadar bu görevde bulunan Samuel Abravaya, ayrıca 1915 Mart sonuna kadar İhtiyat Zabıt Yüzbaşılığı, 1 Mart 1918- Nisan 1919 tarihleri arasında ise Tıp Fakültesi Müderris Muavinliği görevlerinde de bulunmuştur.²⁰

1935 yılında yapılan milletvekili seçimlerine kadar doktorluk yapan Abravaya, bu seçimlerde V. Dönem Niğde milletvekili olarak 583 oyla 17 Şubat 1935 tarihli seçim tutanağı ile 1 Mart 1935’te meclise katılmıştır. Bu dönem içerisinde Sıhhat ve İctimai Muavenet Encümeni üyeliği de yapmıştır.²¹

30 Mart 1939’daki seçimlerde ise 622 oyla tekrar Niğde’den milletvekili olarak seçildi. 3 Nisan 1939’da resmen meclise katılarak; dönem boyunca Maliye Encümeni azalığı da yapmıştır.²²

¹⁹ *TBMM Arşivi*, Samuel Abravaya’nın Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 318

²⁰ İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi V. Dönem 1935-1939, (Özgeçmişler)*, C. II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2004, s. 600.; *TBMM Arşivi*, Samuel Abravaya’nın Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 318

²¹ İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi V. Dönem 1935-1939, (Özgeçmişler)*, C. II, s.600.

²² Ş.Şenal Günay, *Türk Parlamento Tarihi VI. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri (13 Nisan 1939- 15 Ocak 1943)*, C. V, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2004, s. 588.

1.1.2. Avram Galanti Bodrumlu (VII. Dönem Milletvekili)

Avram Galanti, 1873 (1290) tarihinde Bodrum’da doğmuştur. Babası Halikarnas Bidayet Mahkemesibaşkâtibi Mişon Efendi, annesi ise Coya Hanım’dır.²³ Altı yaşındayken tahsiline Talmud Tora ’da başlayan Galanti, dokuz yaşındayken Rodos’ta bir Yahudi okulu olan Terakki’de de eğitim almıştır. Bu okuldan mezun olduktan sonra İzmir’de Rüştîye²⁴ ve sonrasında İzmir İdadisinde eğitim almıştır.

Arapça, İbranice, Yunanca, Fransızca, Almanca, İngilizce, İtalyanca ve İspanyolca bilen Galanti, 1894 yılında Rodos’a dönerek burada Yahudi okulları açmıştır. Rodos’ta bulunduğu yıllar içerisinde Osmanlı okullarında da öğretmenlik yapmış ve yine burada Rodos’ta iken istibdat karşıtı olan İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne de üye olmuştur. Fakat Sultan Abdülhamit döneminde sansürcü olarak görev yaptığından bu cemiyetten ayrılmıştır. Cezayir-i Bahr-i Sefid Müfettişliği yapmıştır.

1902’de Rodos’tan ayrılarak İzmir’e dönmüş ve burada öğretmenlikle birlikte çeşitli gazetelerde muhafazakâr Osmanlı Yahudilerini etkilemek için yazılar yazmıştır. 1904 yılında Kahire’ye giderek burada La Vara gazetesini çıkarmaya başlamış; 1909 yılında İngiltere ve Almanya’ya giden Galanti, 1911’de II. Meşrutiyet’in ilanı ile İstanbul’a geri dönmüştür. İstanbul’da Bahriye Vekâlet’inde memur ve Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nde kâtip olarak çalışmıştır. 1914’te Darülfünunun tekrar düzenlenmesi için Almanya’dan getirtilen hocalardan biri olan Semitik Diller ve Kültürler hocası G. Bergsträsser’e tercüman ve yardımcı olarak görevlendirilmiştir. 1918 yılında Birinci Dünya Savaşı’ndan Almanya ve Osmanlı Devleti’nin yenik çıkılması sebebiyle Darülfünundaki Alman hocalar Almanya’ya dönmüşlerdir. Bunun üzerine Avram Galanti, G. Bergstrasser’den boşalan yere Tarih-i Akvam-ı Kadime-i Şarkıyye (Doğu Halklarının Eski Tarihi) kürsüsüne öğretim görevlisi olarak atanmıştır. 1933 yılında kadro dışı bırakılarak üniversitedeki görevi sona ermiştir.²⁵

Hayatı boyunca çeşitli gazete ve dergilerde makaleler ve birçok kitap yazmış olan, soyadı kanunu ile birlikte Bodrumlu soyadını alan Avram Galanti, 1943 yılı genel seçimlerinde 626 oy ile Bağımsız Niğde milletvekili olarak seçilerek 8 Mart 1943’te meclise katılmıştır.²⁶ Bu dönemde Divanı Muhasebat Encümeninde de görev almıştır.²⁷

²³ Kevser Göral, *Avram Galante’nin Hayatı ve Eserleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, 2009, s. 6.

²⁴ Kevser Göral, *a.g.t.*, s. 8.

²⁵ Rifat N. Bali, “Avram Galanti”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C.13, İstanbul 1996, s. 297. ; Kevser Göral, *a.g.t.*, s. 6-22.

²⁶ *TBMM Arşivi*, Avram Galanti Bodrumlu’nun Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 1272

1946 seçimlerine Cumhuriyet Halk Partisi adayı olarak katılmış; fakat seçilememiştir.²⁸ Bunun üzerine İstanbul'a geri dönerek Kınalıada'ya yerleşmiştir. Uzun süren rahatsızlığı nedeniyle Balat Or-Hayim Hastanesinde tedavi görmüş ve 1961 yılında ölmüştür.

1.1.3. Salamon Adato (VIII. – IX. Dönem Milletvekili)

Salamon Adato, 1894'te Edirne'de doğmuştur. Babası Nesim Efendi annesi Rikoca Hanımdır. Evli olup bir de çocuğu vardır.

İlk tahsilini Edirne'de yapmış ve 1908 yılında İstanbul'a gelerek Galatasaray Lisesi'ne girmiş, 1912 yılında buradan mezun olmuştur. Mezun olduğu yıl İstanbul Hukuk Fakültesine girmiş Birinci Dünya Savaşı'nın ilanına kadar bu fakültede tahsiline devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesiyle yedek subay okuluna girmiş ve Mondros Mütarekesi'ne kadar çeşitli görevlerde ihtiyat zabiti olarak bulunmuştur. Terhisten sonra İstanbul Hukuk Fakültesi'ne geri dönerek tahsilini tamamlamıştır. 1919 yılında Paris'e giderek Paris Hukuk Fakültesi'nde doktora eğitimini yapmış ve 1922 yılında doktora diplomasını almıştır. Fransızca, Almanca ve İngilizce bilen Adato, Paris'ten sonra İstanbul'a dönerek avukatlık yapmaya başlamıştır.

Milletvekili seçilinceye kadar avukatlık yapan Adato, VIII. Dönem Demokrat Parti İstanbul milletvekili olarak 165.866 oyla seçilmiş 5 Ağustos 1946'da meclise katılmış 12 Ağustos'ta seçim tutanağı onaylanmıştır.²⁹ Aynı gün TBMM Sayıştay Komisyonu üyeliğine de seçilmiştir. 5 Kasım 1948 ve 7 Kasım 1949 tarihlerinde de ise Maliye Komisyonu üyeliğine seçilmiştir.³⁰

IX. Dönemde de DP'den 238.390 oyla milletvekili seçilmiş; seçim tutanağını 17 Mayıs 1950'de almıştır.³¹ Çalışma ve Anayasa Komisyonlarında çalışarak; Çalışma Komisyonunun başkanlığında da bulunmuştur.³²

3 Nisan 1954 tarihinde Toroslar 'da Kurttepe mevkiinde meydana gelen uçak kazası sonucu hayatını kaybetmiştir.³³

²⁷ *TBMM Zabut Ceridesi*, Devre: VII, C.1, İnık 2, 15.03.143, s. 17.

²⁸ Yusuf Besalel, "Cumhuriyet Tarihinde Yahudiler ve Meslekleri", *Şalom Gazetesi*, 24 Temmuz 2014

²⁹ *TBMM Arşivi*, Salamon Adato'nun Tercüme-i Hal Kâğıdı, Sicil No:1407

³⁰ Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi VIII. Dönem 1946-1950, (Özgeçmişler)*, C. III, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2012, s. 523-524.

³¹ *TBMM Arşivi*, Salamon Adato'nun Seçim Mazbatası, Sicil No: 1407

³² Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi IX. Dönem 1950-1954, (Özgeçmiş)*, C. VII, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1998, s. 497.

³³ *Milliyet*, 4 Nisan 1954. s. 1

1.1.4. Hanri Sariano (X. Dönem Milletvekili)

Hanri Sariano, 1882’de Rodos’ta dünyaya gelmiştir. İstanbul İli, Beyoğlu İlçesi, Bereketzade Mahallesi nüfusuna kayıtlıdır. Babası Musani Efendi, annesi Mazaltor Hanımdır.

Mayeresterogil - Vida kızı Sarata Hanımla³⁴ evlenmiş olup bu evlilikten iki kız çocuğu olmuştur. Fransızca ve İspanyolca olmak üzere iki yabancı dil bilen Sariano, öğrenimini Rodos İdadisi ve Süleymaniye Medresesi’nde yaptıktan sonra milletvekili seçilene kadar sigorta eksperisi olarak çalışmıştır.

327741 oyla X. Dönem DP İstanbul milletvekili seçildi. 5 Mayıs 1954 tarihinde seçim tutanağı düzenlenmiş ve 14 Mayıs 1954’te Meclis’teki yerini almıştır.³⁵ Dönem boyunca İktisat Encümeni’nde de görev yapmıştır. Ayrıca, Petrol Kanunu ile eki 6558 sayılı kanunda ek ve değişiklik yapılması hakkında takriri müzakere İçin kurulan Muvakkat Encümeni’ne üye seçilmiştir.³⁶

1.1.5. Yusuf Salman (XI. Dönem Milletvekili)

Yusuf Salman, 1888 yılında Selanik’te doğmuştur. Babası Davi Efendi ve annesi Beneta Hanım olup öğrenimini gördüğü Galatasaray Lisesi’nde Haziran 1906 yılında mezun olmuştur. Osmanlı Bankası için yapılan sınavda birinci olarak 1907’de memuriyete başlamıştır. Askerliğini 1910 - 1911 yıllarında bedelli olarak yapmıştır. Evli ve bir kızı olan Salman, Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, İngilizce ve Almanca bilmekteydi.

1946 yılında Demokrat Parti ile birlikte siyasete atılmış ve 1950 yılında İstanbul Şehir Meclisi’ne seçilmiştir. Bu meclisin Hesap İnceleme Komisyonlarında çalışmıştır. 1955 yılında ise İstanbul Vilayet Umumi Meclisi’ne seçilmiş, burada da Bütçe ve Hesap İnceleme Komisyonlarında reis sıfatıyla görev yapmıştır.

1951 yılından milletvekili seçildiği tarihe kadar Kızılay Beyoğlu Şubesi Saymanlığı, aynı zamanda Türk – Fransız Kültür Cemiyetinin azalığı ve murakıplığını da yapmıştır.³⁷

³⁴ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, X. Dönem (1954-1957) Milletvekillerinin Özgeçmişleri*, C.II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2010, s.436.

³⁵ *TBMM Arşivi*, Hanri Sariano’nun, Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No:2050

³⁶ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, X. Dönem (1954-1957) Milletvekillerinin Özgeçmişleri*, C. II, s. 436.

³⁷ *TBMM Arşivi*, Yusuf Salman’ın Tercüme-i Hal Kağıdı, , Sicil No: 2350

1957’de yapılan seçimlerde 315 658 oy alarak XI. Dönem DP İstanbul milletvekili olarak 1 Kasım 1957’de meclisteki görevine başlamıştır. Bu dönemde Ticaret Encümeni olarak da görev yapmıştır.³⁸ 28 Kasım 1960’da hayatını kaybetmiştir.³⁹

1.1.6. İsak Altabev (XI. Dönem Milletvekili)

İsak Altabev 1900 (1316) yılında İstanbul’da doğmuştur. Babası Samuel Bey annesi ise Rifka Hanım’dır. Evlilik yapmıştır fakat çocuğu yoktur.

İstanbul’da Fransızca orta tahsilini tamamladıktan sonra; yüksek tahsilini Berlin Üniversitesi’nde yapmıştır. Birkaç sene Dentsche Orient Bank’ın Berlin merkezi ve İstanbul şubesinde çalışmıştır. Ardından bir ithalat firmasında memurluk yapmıştır. 1923 ve 1937 yılları arasında İstanbul G. ve A. Baker Firması İthalat Şubesi Müdürlüğü yapmış⁴⁰ ve 1937-1952 yılları arasında Koç Ticaret AŞ. ortağı olmuştur. B şirkette İdare Meclisi Üyesi olarak görev yapmıştır. 1952 yılından sonra milletvekilliğine kadar serbest tüccar olarak çalışmıştır. Aynı zamanda Altabev, Fakirleri Koruma Cemiyeti ve Hahambaşılık Hayır Komisyonu üyeliği de yapmıştır.⁴¹

Fransızca, Almanca, İngilizce, İspanyolca ve az düzeyde İtalyanca bilen Altabev, tüm Avrupa ülkelerini gezmiş ve Amerika’yı iki kez ziyaret etmiştir.⁴²

1957 seçimlerinde 315.461 oy ile Demokrat Parti İstanbul Milletvekili olarak seçilmiş ve 30 Ekim 1957 tarihinde mazbatasını onaylanarak 1 Kasım 1957’de meclise katılmıştır. İsak Altabev dönem içerisinde İktisat Encümeni ve Sanayi Encümeni’nde de görev yapmıştır.⁴³

Anayasayı ihlal suçundan 4 sene 2 ay hapse mahkum olan ve bulunduğu Kayseri Cezaevi’nden hastalığı sebebiyle şartlı tahliye edilen İsak Altabev 7 Mart 1962’de vefat etmiştir.⁴⁴

³⁸ *TBMM Arşivi*, Yusuf Salman’ın Seçim Mazbatasını, Sicil No: 2350

³⁹ *T.B.M.M. Albümü 1920–1991, C. 2. (1950-1980)*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, Haziran 2010, s. 723

⁴⁰ *TBMM Arşivi*, İsak Altabev’in Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 2335

⁴¹ Zühtü Arslan - Selma Tarakçı; *Türk Parlamento Tarihi, XI. Dönem (1957-1960) Biyografiler*, C. II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2013 s. 527.

⁴² *TBMM Arşivi*, İsak Altabev’in Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 2335

⁴³ *TBMM Arşivi*, İsak Altabev’in Seçim Mazbatasını, Sicil No: 2335; Zühtü Arslan - Selma Tarakçı; *a.g.e.*, s. 527. ; *TBMM Arşivi*, İsak Altabev’in Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 2335

⁴⁴ *Milliyet*, 8 Mart 1962, s. 7.

1.1.7. Erol Dilek (Kurucu Meclis Devlet Başkanı Temsilcisi)

Erol Dilek, 22 Ocak 1924 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Annesi Rebeka Hanım, babası Şelemo Efendi'dir. Lise eğitimini İstanbul'da bulunan Sen- Benuva Fransız Lisesinde yaparak 1941 yılında mezun olmuştur. Aynı yıl İstanbul Hukuk Fakültesine kayıt yaptırmış buradan da 1945 yılında mezun olmuştur. Bir süre avukatlıkta stajyer olarak çalıştıktan sonra, 1948 yılından sonra İstanbul Barosuna kayıtlı bir avukat olarak çalışmıştır. Evli olup 2 çocuk sahibi olan Erol Dilek, Fransızca ve İngilizce bilmekteydi.

Otuzuncu Yedek Subay okulunu topçu üçüncüsü olarak bitirmiş, Kıt'a hizmetini ise Tuzla uçaksavar okulunda tercüman olarak yapmıştır. 1956 yılından sonra Türkiye Musevi Hahambaşılığı'nda müşavir olarak görev almıştır.

1957 yılı seçimlerine Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul adayı olarak katılmış fakat seçilememiştir.⁴⁵ 1960 ihtilalinden sonra oluşturulan Kurucu meclise Devlet Başkanı Temsilcisi olarak 30 Aralık 1960 tarihinde atanmış ve 6 Ocak – 16 Ekim 1961 tarihleri arasında görev yapmıştır.

5 Kasım 1991 tarihinde 67 yaşında hayatını kaybetmiştir.⁴⁶

1.1.8. Cefi Jozef Kamhi (XX. Dönem Milletvekili)

Annesi Lea Moskoviç, babası Profilo Holding'in kurucusu Jak Kamhi olan Cefi Jozef Kamhi, 21 Kasım 1952'de İstanbul'da doğmuştur. İlkokulu Aydınokul'da, ortaokulu Şişli Koleji'nde, liseyi ise Lopford Glebe'de tamamladıktan Boğaziçi Üniversitesi İşletme bölümüne sonra girmiştir. Üniversiteden mezun olduktan sonra İngiltere'ye gitmiş ve Henley Administrative Staff Collage'da yüksek lisansını yapmıştır.⁴⁷

Daha sonra babasının sahibi olduğu Profilo Holding'de çalışmaya başlayan Cefi Kamhi burada İcra Kurulu üyesi olmuştur. Daha sonra 25 Aralık 1995 tarihinde yapılan seçimlere o dönem Tansu Çiller'in başında olduğu Doğru Yol Partisi'nden İstanbul Milletvekili adayı olarak katılmış ve seçilmiştir. 29 Aralık 1995 seçim mazbatasını onaylanarak XX. Dönem milletvekili olarak 4 yıl mecliste görev yapmıştır.

⁴⁵*TBMM Arşivi*, Erol Dilek'in Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 82

⁴⁶T.B.M.M Genel Sekreterliği, *TBMM Albümü, 1920-2010, (1960-1983), C. IV*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, Haziran 2010, s.1641.

⁴⁷https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d20/HT_5474_1_20.pdf f, 16.02.2016

İngilizce ve Fransızca bilen Kamhi, ayrıca TÜGİAD Onursal Başkanlığı, TTGV Yönetim Kurulu Üyeliği, DEİK Türk Amerikan İş Konseyi Yönetim Kurulu Başkan Yardımcılığı, Türk Çin İş Konseyi Yönetim Kurulu Başkanlığı, MESS Yönetim Kurulu Üyeliği, Türkiye İktisat Vakfı, Ekonomik ve Sosyal Etütler Konferans Heyeti ve AET Derneği Yönetim Kurulu Üyeliği de yapmıştır.⁴⁸

1.2. Yahudi Milletvekillerinin Meclis Çalışmaları

1.2.1. Abravaya Marmaralı'nın Meclis Çalışmaları

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde V. ve VI. dönemlerde milletvekilliği yapan Abravaya Marmaralı, V. dönemde Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümeni üyeliği⁴⁹, VI. dönemde ise Maliye Encümeni üyeliği yapmıştır.⁵⁰

Mecliste bulunduğu süre içerisinde yaptığı tek konuşma Atatürk'ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkındaki kanun için olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'ün 10 Kasım 1938 tarihinde vefat etmesinin ardından meclise Atatürk'ün cenaze masraflarının devlet tarafından karşılanmasına dair bir layiha verilmiş ve bu layiha⁵¹ Bütçe Encümeni'ne havale edilmiştir. Bu layihanın 14 Kasım 1938 tarihinde yapılan müzakerelerinde birçok milletvekili ile birlikte Dr. Abravaya da Atatürk'ün ölümünden duyduğu üzüntüyü dile getirmek için söz istemiştir. Bu konuşmada Dr. Abravaya üzüntüsünü şu sözlerle dile getirmiştir.⁵²

“.....Atatürk'ün dehası, Atatürk'ün eseri hakkında neler söylendi, neler yazıldı. Kütüphaneler dolusu kitaplar mevcut.. Radyoda neler dinledik. Bunlara ilâve edecek söz bulmak şimdilik benim için kabil değildir. Esasen maksadım bunlardan bahsetmek değildir. Güzümün önünde hazin ve elim tabloyu gördüğüm zaman elini, ayağını seve seve öptüm. Fakat bu dakikada o arzu yine bende uyandı ve huzurunuzda - Huzurunuz diyorum. Çünkü huzurunuz demek doğrudan doğruya Atatürk'ün huzuru manevisi

⁴⁸<http://www.biyografi.info/kisi/cefi-kamhi>, 05.12.2015; Temuçin Faik Ertan, **Türk Parlamento Tarihi XX. Dönem 1995-1999 Biyografi**, C. III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2012, s. 537.

⁴⁹**TBMM Zabut Ceridesi**, Devre: V, C. 2, İnkat 2, 07.03.1935, s. 19.

⁵⁰**TBMM Zabut Ceridesi**, Devre: VI, C. 1, İnkat 2, 10.04.1939, s. 519.

⁵¹ “Atatürk'ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyata ait kanun: **MADDE 1 — Atatürk'ün cenaze merasimi dolayısıyla yapılacak sarfiyat için, Başvekâletçe teşkil edilecek hususî bir komisyonun emriyle sarf edilmek üzere Ziraat bankasında açtırılacak bir krediden beş yüz bin liraya kadar tediye icrasına Maliye vekili mezundur. Bu tediyanın ne gibi hizmetler için yapılacağı İcra Vekilleri Heyetince tespit ve tediye miktarı bilâhare Maliye vekâleti bütçesinde 246 rakamıyla açılacak hususî bir fasla tahsisat kaydedilir. Bu tediyanın komisyonca musaddak evrakı müsbitesi bedessarf Divanı muhasebata tevdi olunur. MADDE 2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir. MADDE 3 — Bu kanun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.**”

⁵²**TBMM Zabut Ceridesi**, Devre: V, C. 27, İnkat 4, 14.11.1938, s. 40.

demektir. Eğilmek ve milyonlarca defa elini, ayağını öpmek için buraya geldim. Sağ olsun Türk milleti.”

1.2.2. Avram Galanti'nin Meclis Çalışmaları

VII. Dönem Niğde Milletvekili olan ve 8 Mart 1943'te meclise katılan Avram Galanti⁵³ bu dönemde Divanı Muhasebat Encümeni'nde görev almıştır.⁵⁴ 10 Haziran 1946 tarihinde, üniversitelerin özerkliğine dair kanun tasarısının görüşmelerinde Avram Galanti söz almış ve bu kanun tasarısının içerisinde yer alan üniversitelere kabul edilecek doçentlerde bir yabancı dil bilme yeterliliği konusu hakkında fikirlerini beyan etmiştir. Bir yabancı dili yeterli görmenin üniversiteler ve akademisyenler açısından bakıldığında menfi tarafları olduğunu belirterek bu konudaki eleştirilerini dile getirmiştir. Bu konuşmasında önemli görülen kısımlar, daha iyi anlaşılması bakımından aşağıya aktarılmıştır:⁵⁵

“ Sayın arkadaşlar; Üniversite Kanunu tasarısını, okudum. Pek çok güzel şeylere ve bhusus kariyer akademiğe dair konulan hükümleri gördüm. Fakat bu güzel şeyler arasında, ilim personeli yani öğretim üyelerinin imtihanlarına ait 19. maddeyi çok zayıf buldum. Bu madde gereğince, doçentlik imtihanına girecek kimse fakültelerin muayyen usulleri dairesinde, ilmî malumattan başka, bir de yabancı dilden imtihana tabidir. İmtihanda kazanan doçent, fakültece taayyün eden programı takip ettikten ve mevcut şerait dairesinde doçentlik müddetini ikmal ettikten sonra profesör olur. Aynı usul ve şerait dairesinde, profesör, ordünaryus olur... Böyle bir profesörden memleket gereken derecede istifade etti mi? Bence hayır. Neden? İşte bu nedene cevap vereceğim.

Malûmdur ki, yalnız bir yabancı dil bilen ve doçentlikten başlayıp ordinaryüslüğe geçtikten sonra senelerce tedrisatta bulunan bir ilim adamının ilim derecesi dar ve tabiatıyla elde edeceği randıman sönüktür. Çünkü başka bir yabancı dil bilmediği için o bilmediği yabancı dillerde yazılan ve yazılacak eserlerden istifade edemez. Ve tabiatıyla memleket geniş ölçüde istifade edemez. Bunun çaresi nedir? Bunun çaresi, dün, bugün ve yarın, ilimlerin yayılmasına en ziyade hizmet eden başlıca üç dili yani İngilizce, Fransızca ve Almancayı doçentten istemeli. Bu da nasıl olur? ...

...19'ncu madde mucibince, bir ecnebi dilden imtihan verip doçentliğe kabul edilen bir doçente ikinci bir yabancı bir dil öğrensin için, kendisine beş senelik bir

⁵³ **TBMM Arşivi**, Avram Galanti Bodrumlu'nun Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 1272

⁵⁴ **TBMM Zabut Ceridesi**, Devre: VII, C. 1, İnıkat 2, 15.03.1943, s. 17.

⁵⁵ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: VII, C. 24, Birleşim 61, 10.06.1946, s. 119-121.

mühlet vermeli ve o mühlet nihayetinde doçent, muvaffakiyetli bir imtihan geçirmeli. Dikkat buyuruluyor ki, ikinci bir dil için epeyce uzun bir zaman olan beş senelik bir mühlet teklif ediyorum. Bu, geniş bir müddettir. Bu müddet esnasında doçent, dersleriyle ve seminer çalışmalarıyla beraber, sarsıntısız, ikinci bir dil sahibi olur. Üçüncü bir dil için ikinci beş senelik bir mühlet vermeli. Bu müddet zarfında doçent profesör olabilir. Otuz beş yaşına girerken doçent profesör üç dil sahibi olur.

Fakat şu ciheti ısrarla belirtirim ki, üç ecnebi lisan şarttır. Yoksa o üniversite olmaz, yüksek bir mektep olur. Çünkü hocalar kendi araştırmaları için behemehâl muhtelif eserlere müracaat etmelidirler. Arkadaşlar, biz Avrupa'dan, Amerika'dan gelen kataloglardaki isimleri okusak insan hayrette kalır. Pek çok ilerdedirler. Bir tek o da yarım yamalak bir lisanla üniversiteye profesör olunamaz. Nasıl ki, millî müdafaa memleket kuvveti için çalışıyorsa darülfünun ve üniversite de keza memleketin kalkınması için behemehâl bu tarzda bir üniversite zaruridir. Yoksa lâftır. Benim sözüm bu kadardır.”

1.2.3. Salamon Adato'nun Meclis Çalışmaları

VIII. ve IX. dönemlerde milletvekilliği yapan Salamon Adato, mecliste bulunduğu süre içerisinde TBMM Sayıştay Komisyonu ve Maliye Komisyonu üyeliği yapmıştır.⁵⁶

Meclise katıldığı andan itibaren aktif bir şekilde çalışan Salamon Adato, ilk olarak İstanbul Milletvekili olarak General Kâzım Karabekir, Recep Peker, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Orgeneral Cemil Cahit Toydemir ve Hüseyin Cahit Yalçın'ın kendi lehlerine seçime hile karıştırdıkları ve seçim esnasında diğer parti mensuplarının sandıklardan uzaklaştırılarak, sonrasında Demokrat Parti oylarının bu şahıslara aktarıldığı gerekçesiyle İstanbul seçimlerinin yenilenmesi isteği hakkındaki görüşmeler üzerine söz almıştır. Bu suçlamalar için dosyada delil olmadığını ve dosyanın komisyon tarafından tekrar incelenmesi gerektiğini söyleyerek; yapılan seçim hakkında uzun bir izahat yapmıştır. Raporun tekrar incelemesi için bir önerge vermişse de kabul edilmemiştir.⁵⁷

İşçi ve işveren sendikaları ve sendika birlikleri kanun tasarısının 1. ,3. ve 7. maddesinde sözü edilen mahkeme ve yargıç ifadelerinin tashih edilmesinin gerekliliği

⁵⁶ Mustafa Çufalı, *a.g.e.*, s. 523-524.

⁵⁷ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 1, Birleşim 8, 26.08.1946, s. 155-157,167.

hakkında konuşmuştur. Tasarının 1. Maddesinde işçi sendikalarının tanımında geçen ortak kelimesinin şirket ortaklığını çağrıştıracak şekilde söyleyerek yerine müşterek kelimesinin kullanılması gerektiğini söylemiştir.

Milli Korunma Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı ve Geçici Komisyon raporunun görüşmeleri sırasında söz almış olan Adato, mal sahibinin kiracılar için yapabilecekleri zam oranları hakkında konuşarak bunu adaletli bulmamış ve ticarethane ile meskenlerin eşit miktarda olması gerektiğini belirtmiştir.⁵⁸

Jandarma Kanunu'nun 12. maddesinin değiştirilmesine ve muvakkat madde eklenmesine dair kanun tasarısının meclis görüşmelerinde söz almıştır. Söz konusu kanun maddesinin jandarma subaylarının her terfilerinde altı aylık bir staj süresinin kadro eksikliğine sebep olduğu gerekçesiyle kaldırılmak istenmesi üzerine Adato, savaşın artık cepheden şehre indiğini, Jandarma subaylarının staj dönemi geçirmelerine taraf olduğunu belirterek; uzun müddet kıta ile alakalarını keserler ise jandarma kıtaatını da gerektiği gibi sevk edemeyecekleri inancında olduğunu; staj süresinin altı ay olmasının ilgili komutanlıklarda kadro eksikliği sıkıntısı meydana getiriyor ise staj süresinin kaldırılmasındansa üç aya indirilmesinin daha doğru olacağını söylemiştir.⁵⁹

Millî Korunma Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki yapılan görüşmelerde tasarının kabul edilmesi halinde hayat pahalılığına bir zincirin daha ekleneceğini, kira bedellerine konutlarda % 20 oranında artırma yapılmasının dar gelirli vatandaşlar için büyük bir meblağ olduğunu, buna ilaveten işyerleri için de % 50 oranının yarısının kiracıdan yarısının da masraf genel masraf olarak kaydedileceğinden bunu hazinenin ödeyeceğini belirtmiştir. Dar gelirliler için zengin kiracıların yardımda bulunabileceği ve böylece bu vatandaşların kira külfetinin azalabileceği üzerinde duran Adato; konut ile iş yeri arasında bir ayırım yapılmayarak % 20 oranının her ikisi içinde kullanılması lazım geldiğinden bahsetmiştir.⁶⁰ Ayrıca bir ticarethane kiracısının ölümü durumunda varislerine eğer başka gelir kaynakları yoksa ticarethanenin işletilmesine devam edilmesi gerektiğini söylemiştir. Tasarının 1. maddesinin dokuzuncu bendinde geçen kiracılara ahara icar salahiyeti verilmemesinin hukuka aykırı olduğunu belirterek bu bendin tamamen kaldırılması için önerge vermişse de önergeye itibar edilmemiştir. Bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra kira mukavelesinin devam etmesi halinde ilk

⁵⁸“*Aynı iş kolunda veya bu iş kolu ile ilgili işlerde çalışanların yardımlaşmaları ve ortak menfaati arını korumaları ve temsil etmeleri amaçlarıyla kendi aralarında kurabilecekleri dernekler işçi sendikalarıdır.*”**TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: VIII, C. 4, Birleşim 47, 20.02.1947, s. 320-339.

⁵⁹**TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: VIII, C. 6, Birleşim 68, 04.06.1947, s. 24.

⁶⁰**TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: VIII, C. 4, Birleşim 47, 20.02.1947, s. 329-330,339.

kiracı Ticaret Kanunu ve Borçlar Kanunu hükümlerine dayanarak mal sahibine vereceği %20 oranında olan fazla kira bedeli yerine %50 oranında fazla kira vermesinin doğru olmadığını vurgulamıştır.⁶¹

Millî Korunma Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki 5020 sayılı kanuna ek kanun teklifi üzerine yapılan görüşmelerde kiracılar ve mal sahiplerinin arasındaki ilişkileri düzenleyen tasarının mal sahibinin kendi ihtiyaçlarını ileri sürerek kiracıyı tahliye etme konusunda verilen hakların suiistimal edileceğini ve kiracıların bu sebeple evden atılmasının kamu düzenini bozacağını dile getirmiştir. Ayrıca mal sahibinin tahliye ettirdiği meskeni bir yıl süre ile kiralayamaması hususunda mal sahiplerinin daha sonrasında yüksek fiyatlarla kiracılardan bu bir yıllık sürenin parasını çıkaracağını ve bunun aksine meskenlerin bir yıl geçmeden kiraya verilmesi durumunda kanunda belirtilen para cezasının az olduğunu da söylemiştir. Bu nedenle meclise şöyle bir teklifte bulunmuştur:

*“...tahliye ettirdiği gayrimenkulü mücbir sebep olmaksızın üç yıl içinde tamamen veya kısmen baş kasına kiralayamaz ve başkasının istifade ve kul! anmasına terk edemez. Mücbir sebepten dolayı gayrimenkulü üç sene içinde kiralamaya mezun olan mal sahibi, evvelâ gayrimenkulü tahliye eden eski kiracıya bir noter ihtarnamesiyle teklif eder ve kiracı ihtarnamenin kendisine tebliğ olunduğu tarihten itibaren on gün içinde keza noter marifetiyle teklifi kabul ettiğini bildirmediği takdirde mezkur gayrimenkulü başkasına kiralayabilir.”*⁶²

Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün 1948 bütçe görüşmelerinde de söz alarak konuşan Adato, mülhak vakıflardan alınacak kontrol hakkının 40 bin lira olması ve bunun da cemaatlerin asıl gelirlerinden alınması gerektiği halde cemaat efradının yaptığı bağışların ve ölenlerin defin parasının da cemaat gelirleri içinde sayılmasını doğru bulmayarak, 40 bin liranın 10 bine düşürülmesini ve cemaatlerin vakıflarını idare etmesi için atanan bazı mütevellilerin yersiz ve kanunsuz hareketlerinin olduğunu, bundan dolayı hükümetin cemaatleri tatmin edecek bir kanun tasarısı hazırlamasını istemiştir. Ayrıca Vakıflar Müdürlüğü’nün İstanbul’daki dar gelirli vatandaşlar için küçük daireli birkaç bina yaptırarak konut probleminin önüne geçeceğini de bu bütçe görüşmelerinde söylemiştir.⁶³

⁶¹*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 4, Birleşim 48, 21.02.1947, s. 356,365,370.

⁶²*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 6, Birleşim 72, 13.06.1947, s. 191-210.

⁶³*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 8, Birleşim 20, 22.12.1947, s. 132.-134.

Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü 1947 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A) işaretli cetvelde değişiklik yapılması hakkında kanun tasarısının mecliste görüşülmesi esnasında konuşmuştur. Daha önce Denizyollarına bağlı Samsun Vapurunun Şeker Fabrikası'nın şekerlerini taşıırken, şekerlerin hasara uğraması sonucunda Denizyollarından 75 bin liralık tazminat istenmesi fakat fabrikanın tüm sevkiyatı sigortaladığını bu parayı aynı zamanda sigorta şirketinden alıp almadığını; ayrıca bu tazminatın ödenmesini gerektirecek ne gibi hataların olduğunu sormuştur.⁶⁴

Adalet Bakanlığı 1948 yılı bütçe görüşmelerinde, İstanbul Adalet Sarayı için ayrılan tahsisattan ve bakanlığın bu konudaki ilgisinden bahsederek memnuniyetini bildirmiştir. Ayrıca Beyoğlu Sulh Mahkemeleri'nin yoğunluğundan ve iş yükünden davaların anca üç ay sonra görüldüğünden bahsederek, sağlık sorunu ve yaşlılık nedeniyle çalışamayan avukatlar için bir emekli sandığının teşkil edileceği ve bu fon için de mahkeme evrakına fiş ekleneceğini söylemiştir. Bunun için meclisten bir kanun çıkarılmasını, yargıtay salonlarında kürsü bulunmadığını ve buralara kavisli kürsüler alınmasını istemiştir. Bazı Almanca hukuk belgelerinin tercümesinin yapılması, stajyer avukatların yanında ve mesuliyetinde mahkemelere çıkması ve avukatların bir mahkemeden diğer bir mahkemeye nakillerinde uzmanlık alanlarına dikkat edilmesi gerektiğini de bu konuşmasında anlatmıştır.⁶⁵

İçişleri Bakanlığı 1948 yılı bütçe görüşmelerinde İstanbul Belediyesi ve İstanbul vilayetinin birbirinden ayrılması konusu,⁶⁶ Bayındırlık Bakanlığı'nın 1948 yılı bütçe görüşmelerinde yapılacak adalet sarayının tapu dairesinin bitişiğinde olması,⁶⁷ Ekonomi Bakanlığı 1948 yılı bütçe görüşmelerinde İstanbul'da söz konusu bir kömür buhranını var olup olmadığı var ise bununla ilgili ne gibi önlemler alındığı konusu hakkında konuşmuştur.⁶⁸

Belediye Kanununun 94. maddesinin (A) fıkrasının kaldırılarak Ankara ve İstanbul Belediye başkanlarının da seçimle göreve getirilmesi ile ilgili kanun tasarısı hakkındaki görüşmelerde de söz alarak böyle bir uygulamanın daha uygun olduğunu belirtmiştir.⁶⁹

⁶⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 8, Birleşim 22, 25.12.1947, s. 229-231.

⁶⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 8, Birleşim 24, 27.12.1947, s. 452-453.

⁶⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 8, Birleşim 25, 28.12.1947, s. 534.

⁶⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 8, Birleşim 26, 29.12.1947, s. 641.

⁶⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 8, Birleşim 27, 30.12.1947, s. 676.

⁶⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 10, Birleşim 38, 04.02.1948, s. 22.

Avukatlık kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi için mecliste görüşülen kanun hakkında söz alarak stajyer avukatların, staj yapacakları yer konusundaki fıkra ile ilgili görüşünü şu şekilde bildirmiştir:

“...stajyer, evvela baroya müracaat edecek, buradan bir belge alacak, Cumhuriyet Savcılığına müracaat edecek, Cumhuriyet Savcısı onun hangi mahkemede staj yapacağını tayin edecek ve oraya gidip staja bağlayacaktır. Bundan sonra gelen fıkra keyfiyetin Savcılıkça Adalet Bakanlığının tensibine arz olunacağı yazılıdır...

Eğer, Adalet Bakanlığının bu hususta bir rey olmayacaksa ve vaziyeti bir emri vaki olarak telakki edecekse bu fıkranın "Keyfiyet savcılıkça Adalet Bakanlığına arz olunur, şeklinde tashihi muvafık olacağı kanaatindeyim."

Ayrıca yine bu kanunda “Avukat adayının stajyerliğini tamamladıktan sonra mesleğe başlamak için ahlaki bakımdan gerekli şartlara uygun olup olmadığı Adalet Bakanı tarafından tayin edilecektir.” ibaresine karşı çıkarak, böyle bir vaziyetin demokratik bir rejime uygun olmadığını belirtmiştir ve Avukatlık Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun tasarısının 14. maddesinin sonuncu fıkrasının son iki cümlesi ile birinci fıkrasının son cümlesinin tadilini teklif etmiştir. Bunlardan ilki kabul edilmezken ikinci teklifi kabul edilmiştir. Aynı kanun hakkındaki konuşmalarına Danıştay sözcüsü ile yardımcısı arasında fark olmaması gerektiğini söylemiştir. Staj süresinin 6 aya indirilmesi üzerine daha önce 6 ay staj yapan fakat babasının vefatı veya ağabeyisinin işinin bozulması gibi sebeplerden stajı terk eden bir adayın haklarının geri verilmesi için bir tahrir vermiş, bu tahrir kabul edilmiştir.⁷⁰

Kimşesiz ve terk edilmiş ve anormal çocukların korunması hakkındaki kanun tasarısı ile ilgili görüşmelerde tasarıda yer alan “sıfır yaşından” ibaresi yerine “doğumdan itibaren” ibaresinin kullanılmasının uygun olacağını vurgulamıştır.⁷¹

Bir diğer konuşması ise Ankara Belediyesi’ne, arsa ve arazisinden belli bir kısmını mesken yapacaklara 2490 sayılı Kanun hükmüne bağlı olmaksızın ve muayyen şartlarla tahsis ve temlik yetkisi verilmesi hakkında kanun tasarısı görüşmelerinde olmuştur. Kanun teklifinin sebebinin Ankara’da ortaya çıkan konut sıkıntısı olarak gösterilmesine tepki gösteren Adato, konut sıkıntısının sadece Ankara’da olmadığı,

⁷⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 10, Birleşim 43, 16.02.1948, s. 168 -174,181-182.

⁷¹*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 11, Birleşim 65, 31.05.1948, s. 584.

başata İstanbul olmak üzere bu sıkıntıyı yaşayan başka illerinde olduğunu söyleyerek bu hususta bir önerge vermiştir.⁷²

Belediye geliri hakkında 1/65 ve Gümrük Tarife Kanununu değiştiren kanuna ek 2256 sayılı Kanunun 3. maddesinin değiştirilmesi hakkında 1/228 sayılı kanun tasarılarının müzakereleri sırasında söz almış; belediye gelirlerinin artırılarak elli sene hükümete ihtiyaçlarının kalmaması için hazırlanan tasarının geçici bir komisyon tarafından hazırlanmasını eleştirmiştir. Kanun tasarısının 15. maddesinin belediyelerin yangın söndürme aletlerini tamamlamak için sigorta şirketleriyle anlaşabileceği ve aletlerin masrafına bu sigorta şirketlerini de ortak edebileceği; anlaşmaya yanaşmayan şirketler için aldıkları pirimin % 10'nunu iştirak payı olarak alabileceğini belirten hükmünü eleştirmiştir. Sigorta şirketleri % 10 oranında iştirak payı vermek mecburiyetinde bırakılırsa, şirketlere çalışma imkanı verilmemiş olacağına dikkat çekerek bunun doğru olmadığını vurgulamıştır. Yine bu madde için aşağıdaki soru önergesini vermiş fakat önergesi kabul edilmemiştir.

“Belediye gelirleri hakkındaki kanun tasarısı 15.maddesinin 1. fıkrasındaki "muamele yapan yangın sigorta kumpanyaları ile " ibaresinden sonra "Ticaret Bakanlığı'nın göstereceği nispet ve şartlar dairesinde " ibaresinin ilavesini ve ikinci fıkranın sonuna "ve bu suretle tahsil olunan paralar hiçbir veçhile sigortalıya intikal ettirilemez " ibaresinin eklenmesini ve 3. fıkranın kaldırılmasını teklif ederim.”⁷³

Noter Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesi ile ilgili verilen kanun tasarısı görüşmelerinde de fikrini beyan etmiş; kanunun 37. maddesinin değiştirilmesi ile ilgili bir önerge vermiş fakat önergesini geri almıştır.⁷⁴ Milletvekilleri Seçimi Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bazı maddelerine de ek madde konulmasına ilişkin kanun tasarısı sırasında söz alarak seçimlerin tecavüze uğramasını engellemek için hâkimlerin gözetiminde yapılması gerektiğini söylemiştir.⁷⁵

Orman Genel Müdürlüğü 1948 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A) işaretli cetvelde değişiklik yapılması hakkında kanun tasarısı mecliste görüşülürken; Orman Genel Müdürlüğü'nün kaybettiği davaların karşı taraf avukatlarına ödeyeceği avukat ücreti ile ilgili konuşmuştur.⁷⁶ Ayrıca Kazanç Vergisi Kanununa ek kanun tasarısı ile ilgili konuşarak; yapılan zamların ve yeni vergilerin hem vergi mükelleflerine hem de

⁷²*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 12, Birleşim 68, 05.06.1948, s. 136

⁷³*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 12, Birleşim 78, 30.06.1948, s. 475,497,499.

⁷⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 12, Birleşim 79, 01.07.1948, s. 541, 543.

⁷⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 12, Birleşim 68, 02.07.1948, s. 627-628.

⁷⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 14, Birleşim 21, 20.12.1948, s. 162.

vatandaşlara ağır geldiğini, bu durumun hayat pahalılığını daha arttırdığını belirterek bu tasarımı şu şekilde eleştirmektedir:

“...Hükümetimiz mevcut vergileri artırmak ve yeni vergiler ihdas etmekle esasen tahammülfersa bir dereceye varmış olan hayat pahalılığının birkaç kademe daha yükselmesine sebebiyet vereceği kabili inkâr değildir. Bunun neticesi olarak esasen çok pahalıya mal olan amme hizmetlerinin ifası için daha- büyük masraflar yapmak zarureti hâsıl olacaktır. Bu fazla masraftan temin için de Hükümet bir müddet sonra yine yeni vergiler ihdas etmek veya mevcut vergileri artırmak gibi çarelere başvurmak zorunda kalacaktır. Bu durum bilhassa merkeziyet usulünün en vâsi bir şekilde tatbik olunduğu memleketimizde kaçınılmaz, bir zaruret mahiyetini alacaktır. Bu yoldan gitmekten yaz geçilmediği takdirde her şey devlet içindir desturu ile ifade edilen tehlikenin tahakkuk edeceğine katiyen şüphemiz yoktur.

...Hükümetin gerekçesinde yüksek ahlâk ve adalet kaidelerinden bahsetmek suretiyle Örtmek istediği bu gayeyi Geçici Komisyon tebarüz ettirmekten kendini alamamıştır. Tasarının gayesi de bütçe açığını kapamaktan ibaret bulunduğu ve bu açığı tasarrufla kapamak mümkün olduğu cihetle memleketimizde bir kat daha zorlaştıracak olan bu tasarımı kabul etmemenizi rica ederim. Takdir Yüksek Heyetinizindir.”⁷⁷

Bir diğer konuşması eczanesi bulunmayan yerlerde eczane açarak beş yıl süre ile çalışanların, arzu ettikleri yerlerde eczane açabilmeleri için eczacılar ve eczaneler hakkındaki 964 sayılı Kanuna bir madde eklenmesine dair kanun tasarısı ilgili olup, ilgili kanun maddesinde geçen “verilebilir” tabiri yerine “verilir” tabirinin kullanılmasına dair bir öneridir.⁷⁸

24 Şubat 1949 tarihinde mecliste İçişleri Bakanlığı, Emniyet Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Maliye Bakanlığı bütçeleri görüşülmüş ve bu görüşmelerde Salamon Adato da fikirlerini dile getirmiştir. Öncelikle Türkiye gibi laik bir devlette vatandaşların dininin ve milliyetinin nüfus cüzdanında gösterilmesi ve herhangi bir polis sorgusunda da bu bilgilerin istenmesinin doğru olmadığını, İçişleri Bakanının konuyla ilgili gerekli tedbirleri almasını istemiştir. Aynı konuşmada Ankara Belediyesi’nin Ankara ilinden ayrılması ile ilgili kanunun müzakerelerinde, bu ayrımın İstanbul için de yapılması gerektiğini belirttiğini fakat bu müzakerenin üstünden 14 ay

⁷⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 15, Birleşim 31, 13.01.1949, s. 78.

⁷⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 15, Birleşim 39, 31.01.1949, s. 308.

geçtiği halde bu konuyla alakalı herhangi bir faaliyet olmadığını ve İstanbul Belediyesi ile ilinin ayrılmaması nedeniyle belediyenin hakkıyla iş yapamadığını belirtmiştir. Üzerinde durduğu bir diğer konu ise mecliste görüşülen İl ve İlçeler Özel İdare Kanunun Türkiye’yi ademi merkeziyetçiliğe götürdüğü düşüncesidir. Bunu da şöyle anlatmıştır:

“...Arkadaşlar; Cumhuriyetten evvel bizim memleketimiz, eserlerde en fazla merkeziyetçi olan memleketler arasında gösterildiği ve bu bahis de İran da yanımızda yer aldı. Demokratik bir rejime girdiğimize göre bu merkeziyetçiliği bırakmak lazımdır. Memleketimizde tek rejim usulü tatbik edildiği için Cumhuriyetten evvel gösterildiğimiz dereceden fazla merkeziyetçi olduğumuzu kabul etmek ıstırarındayız. Sunulan tasarıdaki bazı hükümler onu hazırlayan kimselerin âdemi merkeziyete doğru gitmekten içtinap ettiklerini gösterir mahiyettedir. Sayın Günaltay Kabinesi, demokrasi rejiminin memleketimizde yerleştirilmesi lüzumuna kani bulunduğunu bu kürsüden beyan ettiklerine göre merkeziyetin koyu mahiyetini ihtiva eden o tasarıyı geri alıp gözden geçirmesini ve demokratik rejime uygun hükümleri ilâve ettikten sonra Meclise tekrar takdim etmesini samimiyetle rica ederim...”

Maliye Bakanlığı bütçe görüşmelerinde de mükellef ile maliye memuru arasındaki psikolojik bir durumunu, *“Mükellef Maliye memurunu korkunç bir memur olarak görür. Fakat Maliye memuru, mükellefi; Devletin idaresi için icabeden masraflara iştirak eden bir vatandaş olarak görürse ve bu noktadan hareketle vazifesini görürse hiç şüphe yoktur ki, bu iki hasım arasında mevcut olduğu zannedilen münasebet, teşriki mesai eden iki elemanın münasebeti haline gelecektir.”* bu ifadelerle anlatarak; maliye memurunun vatandaşı kötü niyetle hareket eden bir konuma düşürmemesi gerektiğinin altını çizmiştir. Eleştirdiği bir diğer husus da vergi mükellefi ile hazine arasında gerçekleşen alacak verecek meselelerinde hazinenin mükellefe borçlu olduğu zamanlarda ödemeyi geç yapıyor olmasıdır. Adato’ya göre hazinenin borç ödeme süresi mükellefi borç ödeme süresinden daha az olması gerekmektedir.⁷⁹

Ulaştırma Bakanlığı bütçesi görüşmelerinde, bir geminin ani bir kazası olduğunda idarenin hemen para istemesi yerine 24 saatlik taahhüt imzalatmasının tüccarın o anki durumunu hafifleteceğini, amme hizmetinde kar gözetilmemesi gerektiğini, Denizyollarının can ve mal güvenliği için bir nizamname düzenlemesine rağmen denizyolları idaresinin buna uymadığını insan ve hayvanı aynı gemide

⁷⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 16, Birleşim 51, 24.02.1949, s. 554-555,586.

taşıdığını, 337.000 liralık masraf gösterilen Yüksek Deniz Okulu'nun Ulaştırma Bakanlığı yerine Milli eğitim Bakanlığı'na bağlı olması gerektiğini, devlet tarafından işletilen hava yollarındaki pilotların işçi gibi çalıştırılmaması, bu pilotlara devlet memurluğu payesi verilmesi gerektiğini mecliste dile getirmiştir.

Aynı gün Vakıflar Genel Müdürlüğü 1949 yılı bütçe görüşmelerinde mülhak vakıflar gelirlerinden alınacak kontrol hakkının 1948 yılı bütçe görüşmelerinde kabul edilen 40 bin liradan 60 bin liraya çıkarılmasıyla henüz meclisten çıkmamış olan bir sene önceki kanun tasarısının geçersiz hale gelip gelmediğini sormuştur.⁸⁰

Esnaf dernekleri ve esnaf dernekleri birlikleri hakkında kanun tasarısının meclis görüşmeleri esnasında da söz alarak Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu ile Esnaf Odaları Kanunu ve Ticaret Borsası Kanunlarının çoğu hükümlerinin demokratik bir zihniyete uygun olmadığını ifade etmiştir. Bir cemiyet teşkil etmek için sadece ihbar da bulunmak yeterli iken, esnaf derneğinin oluşması için Ticaret ve Ekonomi Bakanlığı'ndan müsaade alınmasının demokrasiye aykırı olduğunu, teşekkül edecek esnaf derneğinin esnaf ve yanında çalışan çırak ve kalfaları da barındıracağını fakat bunun amaçları ortak olmayan bir topluluk olacağını, 7 kişiden oluşacak idare heyetinin yalnızca ikisinin çırak ya da kalfa olabileceğine dair maddenin ise antidemokratik bir durum oluşturduğu düşüncesinde olduğunu bildirmiştir. Bu kanun tasarısının Cemiyetler Kanunu ve Medeni Kanuna uygun bir şekilde hazırlanması gerektiğini düşündüğünü söyleyen Adato, tasarının komisyona iade edilmesini istemiştir.⁸¹

Gelir Vergisi Kanunu tasarısının 26. maddesinin görüşülmesi sırasında maddenin bahsettiği tazminat ve yardımlardan gelir vergisi alınmaması uygulamasının sigorta şirketlerinin ölüm dolayısıyla verdiği tazminatlar için de uygulanarak, bu tür tazminatlardan da gelir vergisi alınmaması gerektiğini beyan etmiştir. Söz konusu kanunun 29. maddesinde resmi ya da özel müesseselerden tahsil için yurtdışına giden öğrencilere ödenecek tazminatın da gelir vergisinden muaf olması hususunun tartışıldığı esnada da söz alarak; müesseselerin tahsile gönderdiği talebenin, müessesenin meşgul olduğu alanla ilgili eğitime gönderilmesi için ilgili maddeye bir şerh eklenirse şahısların bu maddeyi suiistimal etmesinin engellenmiş olacağını söylemiştir. Aksi takdirde müesese sahiplerinden kendi oğlunu ve ya yakınına yurtdışına göndererek bunu masraf olarak defterine kaydedebilecek şahısların olabileceğini hatılatır. En az geçim için

⁸⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 16, Birleşim 54, 27.02.1949, s. 928,967.

⁸¹*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 17, Birleşim 56, 16.03.1949, s. 41-43.

indirim hadleri ile ilgili rakamlardan bahseden 32. Madde için konuşan Adato, yılda 50 bin lira temettü eden bir müessesenin 900 lira vergiden muaf tutulmasının adaletli olmadığını, bunun yerine dar gelirli işçinin vergisinden indirim yapılmasının daha iyi olacağını söylemiş ve *“Temettüsü muayyen bir rakamı tecavüz eden mükelleflere böyle bir istisna yapmayalım. Onlardan temin edilecek farkı; geliri mahdud kimselerin kazancından indirelim.”* diyerek bir teklifte bulunmuştur. 41. maddenin birinci bendinde yer alan *“Ticari kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi için yapılması zaruri olan umumi masraflar”* için indirim yapılması hükmüne yorum yaparak; *“zaruri”* kelimesinin maliye memurunun takdirine daha fazla yer vereceğini bu nedenle *“zaruri”* kelimesi yerine *“mutat”* kelimesinin kullanılmasının maksadı daha iyi anlatacağını ifade etmiştir.⁸² Aynı maddenin üçüncü bendinde ise tüccarın işiyle ilgili zarar ve ziyanın ödemesinin yapılması için mukavele şartının aranması ile birlikte mukaveleye dahil olmayan zararların da ödemesinin yapılması ilavesinin yapılmasını istemiştir. 45. maddede ise yapılan ücret tanımına emekli, dul, yetim ve malul maaşlarının da girdiği fakat bunlardan vergi almanın adaletli olmadığını, bunlar için adalete ve sosyal kaidelere uygun hükümlerin olması gerektiğini dile getirmiş ve 45. maddenin birinci fıkrasının kaldırılması için meclise bir önerge sunmuştur. Mecliste oylanan önerge kabul edilmemiştir.⁸³

Kurumlar Vergisi Kanunu tasarısı görüşmelerinde şirketlerden alınan vergi ile ve şirket ortaklarından alınacak vergiden bahsederek mükerrer şekilde vergi alınmasının uygun olmadığını söylemiştir. Bu vergi tekerrüründen dolayı büyük teşebbüslerin anonim şirketler adı altında ticaret yapacağını ve amme şirketlerinden alınan verginin sermaye şirketlerine göre daha az olduğunu böylece özel teşebbüslerin iktisadi hayattan çekilmesine sebep olacağını ve bunun demokratik bir ülkede yapılmaması gerektiğini söylemiştir. Bu nedenle sermaye şirketlerinin kurumlar vergisinden muaf olması için bir önerge vermiş fakat kabul edilmemiştir. Daha sonra iktisadi amme müesseselerinin de diğer sermaye şirketleri gibi % 45 oranında bir kurum vergisi vermesi için önerge vermiş fakat bu önerge de kabul edilmemiştir. İlgili kanunun 17. maddesinin birinci fıkrası⁸⁴ şirketlerin örtülü kazançlarıyla ilgili olup bu fıkra da geçen *“ilgili”* kelimesinin

⁸²**TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: VIII, C. 18, Birleşim 69, 13.04.1949, s. 310-314,328-334,340-342.

⁸³**TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: VIII, C. 18, Birleşim 70, 14.04.1949, s. 354,355,365-366,383.

⁸⁴*“Şirket kendi ortakları, ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek ve tüzel kişiler, idaresi, murakabesi veya sermayesi bakımlarından vasıtalı, vasıtasız olarak bağlı bulunduğu veya nüfuzu altında bulundurduğu gerçek ve tüzel kişiler ile olan münasebetlerinde emsaline göre göze çarpmak derecede yüksek veya düşük fiyatlar üzerinden veya bedelsiz olarak alım, satım muamelelerinde bulunursa;”*

hangi anlamı muhteva ettiğinin açıklanması gerektiğini söylemiş ve “*nüfuzu altında*” ibaresinin mali ya da siyasi bir nüfuzdan mı bahsettiğini sormuş ve bunların yerine başka tabirlerin kullanılması için önerge vermiş kabul edilmemiştir. Kanun tasarısının yabancı ulaştırma kurumlarının kara, hava, deniz ulaştırmaların limanlardaki yüklemelerden ve kurumların Türkiye’de satılan biletlerden alınan yük, yolcu ve bagaj ücretlerinden bahseden 19. maddesi üzerine konuşan Adato, Türkiye sınırları üzerinde hareket eden araçlardan alınan mesafe ücretinin vergiye dahil olup olmadığı konusuna değinmiştir.⁸⁵ Aynı kanunun tasarısının ertesi gün yapılan görüşmelerinde ise yabancı devletler tarafından açılan hastanelerden de kurum vergisi alınmasına dair yapılan konuşmalara binaen söz alan Adato, bu hastanelerin ticaret maksadıyla kurulmadığını var olan vergi muafiyetlerinin devam etmesi gerektiği hususu hakkındaki görüşlerini belirtmiştir. Ayrıca bu durumun Lozan Antlaşmasına aykırı olduğunu da söylemiştir.

Mecliste Esnaf Vergisi Kanunu tasarısının 4. maddesinin okunmasının akabinde söz alan Adato, sabit iş yeri olan esnaftan matrah olarak kira esasının kabul edilmesini istemiştir. Fakat 5. maddede bunun iki istisnasının olması sebebiyle bazı iş yerlerinin gayrisafi gelirlerinin matrah olarak kabul edilmesini söyleyerek, gerekli düzeltmenin yapılması için maddenin komisyona gönderilmesine dair bir önerge vermişse de kabul edilmemiştir. Kanunun 9. maddesinde vergilendirmenin fiilen çalışan ortağa yapılacağını belirtildiği fakat sanatkâr iki kişinin ortaklığı durumunda ikisi de fiilen çalışıyor olacağından bu vergilendirmenin kimin adına yapılacağını ve ortak iş yerlerinden alınacak verginin her ortak için %10 artması hususunun sebebinin açıklanmasını istemiştir.⁸⁶ Kanunun 25. maddesinde ise beyana dayalı vergi için beyanname alınması yerine durumun tebliğ edilmesini ve bunun kanuni bir gereklik olmasını belirterek bir maddenin tadilini istemiştir. Resen takdir hususunun açıklandığı 30. maddenin birinci fıkrasında vergi beyanının süresinden itibaren 15 gün geçtiği halde beyanın yapılmamış olduğu durumlarda mükellefe resen takdir uygulanmasını doğru bulmamış ve bu fıkranın kaldırılması için önerge vermiştir. Fakat komisyon başkanı Münir Birsell tarafından yapılan açıklamadan tatmin olarak önergesinden vazgeçmiştir. Kanunun 103. maddesinin son fıkrasında ise zaman aşımına uğrayan vergiyi mükellefin ödemek istemesi durumunda kabul edilmemesi hükmünün maddeden kaldırılması için

⁸⁵ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 18, Birleşim 73, 20.04.1949, s. 502,516,529 - 541.

⁸⁶ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 18, Birleşim 74, 21.04.1949, s. 556,564,570,580.

önerge vermiş ama kabul edilmemiştir. 132. Maddenin birinci fıkrasında yer alan memura mükellefi arama yetkisinin verilmesini eleştirmiştir. Ayrıca tasarısının bazı maddeleri içinde geçen bazı ibarelerin değiştirilmesi konusunda da teklifleri olmuştur.⁸⁷

Vergi usul kanununun görüşmelerinde ise 1. maddenin son fıkrasında mülga vergilere de bu yeni hükümlerin uygulanacağı esasını yerinde bulmuş ve 13. maddede geçen mücbir sebeplere “*Kişinin iradesi dışında vukua gelen mecburi, gaybubetler*” ifadesinin de yer alması hususunda da fikirlerini beyan etmiştir. Hukukta mücbir sebebin tanımının insanın kendi elinde olmayan herhangi bir olay olduğunu söyleyen Adato, bu nedenle maddeye “*insanın yedi ihtiyarında olmayan sebeplerden dolayı*” ibaresinin eklenmesini istemiştir.⁸⁸

Salamon Adato, Kocaeli Milletvekili Fuad Balkan’ın 1683 sayılı Tekâüt Kanununun 25. maddesinin İstiklal Harbi esnasında orduyu veya kolordudan cepheyi fiilen kumanda etmiş olanların emekli olanlarına ayda 150 lira zam yapılacağına dair fıkrasından gönüllülerin de istifade ettiğinin görüldüğü için fıkranın yeniden yorumlanması hakkında verdiği önergenin bütçe komisyon raporu hakkındaki görüşmelerinde söz alarak; bütçe komisyon raporunun “*Kanunun hükümleri hilâfına bir para ödenmişse kanuni yollarla, yani mahkemeye müracaatla, bu paranın tahsili zaruridir.*” hükmünün karşı tarafın kanuna dayalı müdafaa yapmasını engelleyeceğinden karşı çıkmış; fıkraya “*kanunun umumi hükümleri dairesinde*” ibaresinin eklenmesinin doğru olacağını ifade etmiştir.⁸⁹Söz konusu kanunun 135. maddesinde ise arama ile alınan defter ve vesikaların tetkik edilmesi ve kanuna aykırı durumlarda tutanak tutulması durumunda mükellefin de itiraz hakkının olması için maddenin son fıkrasına “*ilgililerin itiraz ve mülâhazaları varsa bunlar da tutanağa geçirilir.*” ibaresinin eklenmesini bir önerge ile teklif etmiş ve önerge kabul edilmiştir. Bu kanunun diğer maddeleri hakkında da konuşan Adato, memurların mükelleflerden sözlü malumat alması hususundan bahseden 138. madde için mükellefin de tahriren cevap verme hakkına sahip olması gerektiğini belirterek bir önerge vermiş, bu önerge kabul edilmiştir. Kanunun 153. Maddesinden ise mükelleflerin iş yeri değişikliği yapmasının işi terk etmiş gibi muameleye tabi tutulacağı manası çıktığını ve bunun düzeltilmesi gerektiğini söylemiştir. Mükelleflerin defter tutma usulü ile ilgili bilgi

⁸⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 18, Birleşim 81, 05.05.1949, s. 156 -162,177,185,188, 189-191, 197.

⁸⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 19, Birleşim 80, 04.05.1949, s. 133.

⁸⁹*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 19, Birleşim 87, 16.05.1949, s. 486.

veren 162. madde için serbest meslek sahibi mükelleflerin servetlerini defterde nereye yazacaklarını sormuştur.⁹⁰ 238. maddede yazılı olan defter tutmak mecburiyetin de olmayan esnafın 5 yıllık faturalarını saklaması hususunun esnafa külfet olduğu gerekçesiyle maddenin kaldırılması için bir önerge vermiş ve önerge kabul edilmiştir. 289. maddede bir binanın gayrisafi gelirini tahmin için binanın satış fiyatının % 10'unun safi gelir kabul edilmesindense bu oranın gayrisafi gelir olarak kaydedilmesinin hatta % 10 yerine % 7 oranının kabul edilmesinin doğru olduğunu söyleyerek bunun için bir önerge vermiş ve önergesi kabul edilmiştir.

İlgili kanunun 312. maddesinin ihtiva ettiği usulsüzlük cezasının yürürlüğe girdikten 2 yıl sonra uygulanmasını istemiştir. Bu ve müteakip diğer maddelerde bahsi geçen usulsüzlükten dolayı ceza alınmaması için ilgili maddelerin komisyona geri gönderilmesini teklif etmiş ve bu önerge kabul edilmiştir.⁹¹ Kanunun 347. maddesinde dördüncü dereceden usulsüzlük yapanlara belli şartlarla ceza verilmemesi hususu hakkındaki görüşmelerde söz alarak bu maddeye üçüncü dereceden usulsüzlüğün de eklenmesini belirtmiştir. Kanunun 356. maddesinde ise mükelleflerin, vergi suçlularının ve vergi dairesinin itiraz süresinin 1 ay olduğu ile ilgili hükmü ve bu sürelerin ne zaman başladığına dair açıklamaları üzerine yapılan görüşmelerde vergi dairesinin itiraz dilekçesinin mükelleflere geç gittiği gerekçesiyle maddeye “*Vergi dairesi müddeti hitamından itibaren 15 gün zarfında yaptığı itiraza ait itiraz dilekçesinin bir suretini mükellefe tebliğ eder.*” fıkrasının ilave edilmesi için önerge vermiş; fakat sonrasında geri almıştır. İtiraz Komisyonunda bahsedilmeyen iddia ve müdafaaların Temyiz komisyonda kabul edilmemesi ile ilgili hususları ihtiva eden 376. madde hakkında görüşlerini bildirerek temyiz komisyonunun son karar mercii olmamasından ve itirazların Danıştay’a da yapılabilmesinden ötürü bu maddenin bir hükmünün olmadığını savunmuştur. Bu sebeple maddeye iddia ve müdafaaların arz edilmesine müsaade eden bir hükmün konulması için önerge vermiş fakat bu önerge kabul görmemiştir.⁹² 390.maddesinde ise uzmanlara, bir vatandaşın hukukunun hakkı kazayı haiz müdafaa etme salahiyeti verilmesini eleştirmiştir.

“...Uzmanın irşat ve müdahalesi vergi idaresiyle mükellef arasında ihtilaf tahaddüs ettiği anda nihayet bulmalıdır. Bir kanuni ihtilâfin sureti halli ve bu ihtilâf, itiraz, temyiz komisyonlarında ve Danıştay gibi hakkı kazayı haiz bir mercie intikal

⁹⁰*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 19, Birleşim 82, 06.05.1949, s. 203-211, 227 - 229.

⁹¹*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 19, Birleşim 84, 11.05.1949, s. 315 -318,334 - 341.

⁹²*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 19, Birleşim 85, 12.05.1949, s. 373,376,389-392.

ettirilince, mükellefin hakkını müdafaa etmek, ancak avukata terettüp eden bir vazifedir...

...Böyle bir vazifeyi ifa edebilmek için müdafinin bir hukuki terbiyesi hukuki bir fikri olmalıdır...

...Arkadaşlar; uzmanlar meslekinin teşkili aleyhinde değilim. Demin arz ettiğim gibi uzmanların bihakkın yapabilecekleri vazifeler mevcuttur. Fakat bir vatandaşın hakkını, hakkı kazayı haiz bir teşekkül huzurunda müdafaa etmek hakkını uzmanlara vererseniz, büyük müzakereler neticesinde vücuda getirdiğiniz Avukatlık Kanununa büyük bir darbe indirmiş olacaksınız.” Diyerek bu görevi avukatların yapmasının doğru olduğunu ifade etmiştir.⁹³

Meclise verilen Vakıflar Kanununun muaddel birinci maddesinin mülhak vakıflara ait hükmünün değiştirilmesine ve 24. maddesinin kaldırılmasına dair kanun tasarısı görüşmelerinde, ilgili tasarının kabul edilmesiyle cemaatlara ait olan vakıfların idare için mütevellî atamasının kaldırılacağını yerine cemaatlerce seçilmiş kişilerin vakıfları idare edeceğini ve vakıfların ilgili makamlarca da kontrol edileceğini söyleyerek tasarının kabul edilmesinin yerinde olduğunu dile getirmiştir.⁹⁴

Mecliste görüşülen İl idare Kanununun 10. maddesinde valilere davaları denetlemek gibi adli sorumluluklar yüklenmesini doğru bulmadığını söyleyerek 10. maddenin kaldırılmasına dair bir önerge vermiştir. Fakat önerge kabul edilmemiştir. Ayrıca yine bu kanun görüşmelerinde bağımsız olan belediyelerdeki memur ve müstahdemlerin denetimle birlikte azledilme yetkisinin valilere verilmesinin demokratik olmadığını söylemiştir. Yine aynı gün İhtiyarlık Sigortası Kanunu ile ilgili meclis görüşmelerinde işçiler için ihtiyarlık, ölüm maluliyet sigortalarıyla ilgili maddeleri eleştirerek ölüm ve maluliyet ile ilgili kısımların sigorta ile ilgili olmadığını belirtmiştir. Bu konu hakkında da önerge vererek ölüm ve maluliyet ile ilgili hükümlerin sigortaya ait hükümlere uygun hale getirilmesi için komisyona iade edilmesini talep etmiş fakat kabul edilmemiştir.⁹⁵

Ruhsatsız yapıların yıktırılması ve belediye yapı ve yollar kanununun 13. maddesinin değiştirilmesi ile ilgili kanun tasarısı görüşmelerinde, arsa tecavüzü olayları hakkındaki hükümleri ihtiva eden 13. madde üzerinde konuşmuştur. İlgili maddede, üzerinde gayrimenkul inşa edilen arsanın sahibinin rıza belgesi ya da inşa ettirenin iyi

⁹³*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 19, Birleşim 86, 13.05.1949, s. 408-410.

⁹⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 19, Birleşim 97, 31.05.1949, s. 1127.

⁹⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 20, Birleşim 98, 16.05.1949, s. 19,20,61.

niyetinin noterce tasdik edilmesi ile yıkımın yapılmayacağını belirtildiğini söyleyerek; böyle bir durumda takdir hakkının belediye memurlarına verilemeyeceği için tasarının Adalet Komisyonuna da verilmesi gerektiğini dile getirmiştir.⁹⁶

7 Aralık 1949 tarihinde görüşülen Hakimler Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ile ilgili kanun tasarısının demokratik hükümlerinin bertaraf edildiğini, tasarının anti demokratik olduğunu ileri sürerek tasarının iadesini istemiştir.⁹⁷ Yine Hakimler Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve iki geçici madde eklenmesi için görüşülen kanun tasarısının 5. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan hukuk stajyerleri hakkındaki *“Bunlar dinlemek üzere mahkemenin hüküm verme konuşmalarında bulundurulabilirler .”* ifadesinin hangi anlamı ifade ettiğini sorgulamış, önerge vererek bu fıkranın *“Bunlar dinlemek üzere mahkeme müzakerelerinde bulundurulabilirler.”* ifadesiyle tadilini istemiştir. Adalet Bakanı Fuad Sirmen’in bu madde için *“muhakemenin tetkik ve müzakerelerinde”* ibaresinin kullanılacağını söylemesi üzerine önergesini geri almıştır. Aynı kanunun 63. maddeye ek hükmünün Adalet Bakanına gerekli mahkemelerde savcılık mesleğinde bulunanların yerlerini değiştirebilme yetkisi vermesini eleştirerek, bunu da demokratik bulmamış ve bu maddenin tadili için önerge vermişse de kabul edilmemiştir. 80. madde hakkında ise bir mahkemenin lağvına ya da kadronun daraltılmasına karar verildiği zaman, lâğvedilen mahkemede çalışmış hakimlerin de teminat hakkının saklı kalması gerektiğini söyleyerek; bu hakkı temin maksadıyla bir önerge vermiş ama önerge kabul edilmemiştir.

Hukuk Usulü Muhakemeleri hakkındaki 1086 sayılı Kanunun 81. ve 427. maddeleriyle aynı Kanunun 2606 sayılı kanunla değiştirilmiş olan 8. ve 433. maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun tasarısı mecliste görüşülürken Salamon Adato, 81. madde ile ilgili bir konuşma yapmıştır. Bu maddede adliyenin cumartesi ve pazar günlerinde de keşif yapması konusuyla ilgili hükümlerin hukukçuların aleyhine olduğunu ve hukukçuların da dinlenmeye ihtiyaçları olduğunu söylemiş ve bu maddenin tadili için bir önerge vermiştir. Salamon Adato imzalı önergede, *“Yargıç tarafından esbabı mucibe gösterilerek müstaceliyet kararı verilen hallerden maadasında güneş battıktan doğuncaya kadar ve tatil günlerinde aleyhinde muamele yapılacak kimsenin muvafakati olmaksızın tebligat işleri müstesna olmak üzere hiçbir muamele-i adliye*

⁹⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 20, Birleşim 99, 02.06.1949, s. 132-133.

⁹⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 22, Birleşim 14, 07.12.1949, s. 96.

yapılamaz. +Yargıç milli ve dini bayram tatilleriyle adli tatilden gayri tatil günlerinde dahi keşif yaptırabilir.” hükmü meclis tarafından kabul edilmiştir.⁹⁸

Fevkalade hallerde haksız olarak mal iktisap edenler hakkındaki 4237 sayılı Kanunun “Avukatlık 4237 sayılı Kanunun maksadına uygun manada mutlak bir amme hizmeti olmadığından avukatlar, bu sıfatla ve münhasıran serbest meslek ifası suretiyle vaki iktisapların dan dolayı adı geçen kanunun hükmüne tabi tutulamazlar.” fıkrasının avukatları kapsayıp kapsamadığına dair yorumu hakkındaki görüşmelerde avukatların mal beyanında bulunması gerektiği söylemlerinin yerinde olmadığını, serbest meslek sınıfında olduklarını izah etmiştir.⁹⁹

İş Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi için hazırlanan kanun tasarısı görüşmelerinde de işçilere grev hakkı verilmesi, işçilerin istirahatı ihtiyaçları olduğu için sekiz saatten fazla çalıştırılmaması ve hafta sonu tatillerinden istifade ederek bu günlerin de ücretini almaları gerektiğini söylemiştir.¹⁰⁰

Milletvekilleri Seçimi kanun tasarısının 20. maddesi hakkında konuşarak, bu maddede geçen “seçim bölgesinde oturan her şahıs ve siyasi partilerin yetkili makamının liste kayıtlarına itiraz etme hakkı” ibaresinin, siyasi partilerin bir makam olmadığı gerekçesiyle değiştirilerek yerine “siyasi partilerin ocak, bucak, ilçe ve il başkanları veya vekilleri” yazılması ve itiraz hakkının listelerin asıldığı günden itibaren 12 gün içinde olması ile ilgili bir önerge vermiş, önerge meclis tarafından kabul edilmemiştir. Ayrıca 20. maddede geçen itiraz hakkının süresinin 21. maddede olması gerektiği hakkında önerge vermiştir. Fakat mecliste yapılan müzakereler sonunda önergeyi geri almıştır. Tasarının 22. maddesinde itirazı kabul edilmeyen ya da itirazına cevap alamayan vatandaşların üç gün içerisinde sulh mahkemelerine başvurabileceğinin belirtilmesi hususunda Adato söz alarak, bu sürenin mesafeler göz önüne alındığında kısa olduğunu söylemiş ve üç yerine beş gün olması için önerge vermiştir. Bu önerge kabul edilmiştir. Kanunun 32. maddesinde bahsi geçen seçim kartının vatandaşlara ulaşamaması veya vatandaşlar tarafından kaybedilmesi durumlarında, seçim kartı olmayanların iki tanıkla oy kullanabilmeleri için de bir önerge vermiş fakat kabul edilmemiştir.

38. maddede söz edilen il seçim kurumlarının müracaatları ve itirazları değerlendirilerek adaylıkların kabulü ve reddi ilanından sonraki iki gün içerisinde

⁹⁸TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, C. 22, Birleşim 15, 09.12.1949, s. 120-134,145-146, 153.

⁹⁹TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, C. 23, Birleşim 28, 11.01.1950, s. 134

¹⁰⁰TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, C. 23, Birleşim 31, 18.01.1950, s. 214-215.

adayların Yüksek Seçim Kuruluna itiraz etme haklarının olduğu konusunda Salamon Adato, Ankara dışındaki illerden gelen itirazların postadaki sürelerinin bu süreye dâhil edilmemesi gerektiğini belirtmiştir. İlgili kanunun seçim propagandasıyla ilgili 43. maddesinde kapalı alanlarda yapılacak seçim propagandasına yalnızca o seçim bölgesinin milletvekili adaylarının ve bölge seçmenlerinin katılabileceği hükmünün kaldırılmasını istemiştir. Bunun sebebini bulundukları seçim bölgesinde en az üç ay ikamet edenlerin oy kullanabileceklerini ve fakat nüfus cüzdanında bu seçim bölgesinin isminin yazılı olmadığı vatandaşların da bulunduğunu, propaganda mekânlarına bu vatandaşların alınmamasının daha sonra vatandaşları sandığa gitmeleri yönünde olumsuz etkileyeceğini söyleyerek açıklamıştır.¹⁰¹ Yüksek Seçim Kurulunun görev ve yetkilerine dair hususların anlatıldığı kanunun 123. maddesinde geçen “*itirazları inceleyip karara bağlamak*” ibaresi yerine “*itirazları inceleyip lüzümlü tahkikatı yaptıktan sonra*” ibaresinin ilave edilmesi için önerge vermiştir. Fakat Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Nihat Erim’in yaptığı açıklamalardan sonra önergesinden vazgeçmiştir. İtiraz eden tarafından alınan kararın bilinmemesi durumunu dile getirerek kanunun 124. maddesindeki itiraz süresinin, kararın alınmasından itibaren başlamasının yerine kararın tebliğinden itibaren olmasının daha uygun olduğunu söylemiştir. 25. Madde hakkında da konuşan Adato, birinci fıkrada geçen “*Yüksek Seçim Kurulunun evrak üzerinde inceleme yapması*” hükmüne lüzümü dâhilinde tahkikat yapabileceğini belirten bir ifadenin eklenmesinin uygun olacağını belirtmiştir. Ayrıca aynı maddenin üçüncü fıkrasında kurul ve resmi mercilerin bilgi ve belgeleriyle aydınlatılamayan itirazlar için kurul başkan ve üyeleriyle oradaki aday ve müşahitlerin bilgilerine müracaat edilmesine ilaveten lüzümü halinde başka kimselerinde dinlenebileceği şerhinin düşülmesini istemiştir. Madde 164’de seçim suçları için zamanaşımı süresinin üç ay olmasının az olduğu söyleyerek kanun tasarısında ağır ceza olarak nitelendirilen bu suçların zamanaşımı süresinin hala yürürlükte olan kanunda olduğu gibi altı ay olması için bir teklifte bulunmuş fakat kabul edilmemiştir.¹⁰²

Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı 1950 yılı bütçesi müzakerelerinde söz alarak sigorta şirketlerinin pirim ve sözleşme şartlarının sigortalıların aleyhinde olduğunu ve yeni bir poliçe hazırlanması gerektiğini dile getirmiştir.¹⁰³ Erzurum Milletvekili Vehbi

¹⁰¹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 24, Birleşim 41, 08.11.1950, s. 226,230 - 238,246-247,261, 271

¹⁰² *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 24, Birleşim 43, 10.02.1950, s. 369-370,386 - 390,397, 399.

¹⁰³ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 24, Birleşim 52, 21.02.1950, s. 988-989.

Kocagüney'in memur ve müstahdemlere verilecek fevkalâde zam hakkındaki 4178 sayılı kanunun 9. maddesinin üçüncü fıkrasına göre 1500 ve daha fazla rakımlı yerlerde bulunan memur ve müstahdemlere 30 bin lira yakacak parasının artık verilmemesi ve 1949 senesinden önceki yıllarda da verilen bu yardım parasının geri alınması hükmü hakkında paranın geri alınmamasına dair değişiklik istemesi üzerine konuşan Adato, geçen beş yıllık sürede bu paranın verildiği fakat Borçlar Kanununun haksız mal iktisabı hakkındaki hükümlerine göre, bir kimseye haksız olarak para verildiği takdirde ancak bu paranın 1 senelik kadarının alınabileceğini aksi takdirde alınacak paranın hükümlere aykırı olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁴

Belediye Kanununun bazı maddeleriyle 4373 ve 4617 sayılı kanunların kaldırılması hakkında kanun tasarısı ile Seyhan Milletvekili Kasım Ener ve 4 arkadaşının, Belediye Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bazı maddelerinin kaldırılmasına dair kanun teklifi ve Bayındırlık ve Tarım Komisyonları mütalaalarıyla İçişleri Komisyonu raporunun müzakereleri sırasında konuşarak, iki yıl önce Ankara Belediyesi'nin Ankara İli'nden ayrılması ve bir sene önce İçişleri Bakanlığı bütçe görüşmelerinde dile getirdiği İstanbul Belediyesi'nin de İstanbul İli'nden ayrılması hususlarının hala nazar-ı dikkate alınmamasının sebebinin izahını İçişleri Bakanı Emin Erişilgil'den istemiştir. Aynı gün görüşülen Af Kanunu tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu görüşmelerinde ise tekrar söz alarak af çıkmasından yana olduğunu ve affın son bir buçuk sene içinde suç işleyenleri de kapsamaması gerektiğini söylemiştir.¹⁰⁵

Ulaştırma Bakanlığı Bütçesi Devlet Havayolları Genel Müdürlüğü 1950 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Bütçe Komisyonu raporu görüşmelerinde Deniz Nakliyatı Dairesi ve Devlet Denizyolları İdaresi'nin işlerini layıkıyla yapmadıklarını, Yüksek Denizcilik Okuluna alınacak öğrenci sayısının azaltılmasının ve okul tatbikat gemisinin hizmetten çıkarılmasının kaptanların iyi eğitilmesine engel olacağı vurgulamıştır. Şu sözlerle ise;

“...Senelerden beri ne ıslahı ve ne de mazarratı tahdidi yoluna gidilmeyen bu Genel Müdürlük her sene biraz daha fazla zarar etmiş ve buna rağmen de her sene masraflarını ve idare personeli mevcudunu çoğaltmış ve nihayet bugünkü devasa cüssesiyle huzurunuzda çıkmış tır. Devletçilik zihniyetini en fazla tatbikat bulduğu saha

¹⁰⁴TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, C. 25, Birleşim 65, 15.03.1950, s. 417.

¹⁰⁵TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, C. 25, Birleşim 71, 23.03.1950, s. 831-832,876-877.

deniz ticareti olduğundan, deniz ticaretimizin her şubesi, inhisar halinde bu idarenin elinde bulunmaktadır. Serbest ticaret için açık bırakılan yegâne nefes borusu şilepçilik idi. Bu idare, Amerikan ve Hazine yardımıyla aldığı müteaddit şilepleri kendi hesabına işleterek bu nefes borusunu da tıkamaktan geri kalmamıştır. Hazine bu idareye senelerden beri Amerikan kredisi, Marşal Yardımı Hazinenin kefaletiyle bono ihracı ve saire suretiyle milyonlarca lira kıymetinde nakdi sermaye yardımı yapmıştır. Fakat bu paralar idaresizlik yüzünden israf edilmiştir. İdare, çalıştıracağı hatların hakiki ihtiyacına ve bu hatların hususiyetlerine uymayan birçok masraflı gemiler satın almıştır; bu gemilere ayrıca, hudutsuz tamirat ve tadilât masrafları yapılmış tamirleri için uzun müddet muattal bırakılmış ve bu suretle gemilerin maliyeti, aynı evsafa yaptırılacak yeni gemi fiyatından daha pahalı olmuştur. Diğer taraftan mevcut eski gemilerin tadilât ve teçhizatına da ölçüsüz sarfiyat yapılmıştır.

...Fırtınaların bütün şiddetiyle hüküm sürdüğü bir mevsimde, gemilerini sigortasız olarak uzun seferlere gönderen ve zararlar iş görmekten çekinmeyen ve birçok imtiyaz ve yardımlara mazhar olan bu idarenin millet için çok külfetli olduğu muhakkak bulunan müthiş rekabeti karşısında, maliyet fiyatını daima göz önünde bulundurduğundan her hangi bir navlunla mal nakline muvafakat edemeyen ve müdebbir bir tüccar gibi gemilerini sigorta ettirmek zaruretinde bulunan ve ayrıca birçok rüsum ve vergi ödeyen hususi ticaret filomuzun bu şartlar içinde inkişaf edebileceğini zannetmiyoruz.

....Denizyollarının bünyesi içinde hakiki mahiyette bir sigorta mevcut bulunmadığından bu idare bir- kazaya sebebiyet veren kendi kaptanları aleyhine iras ettikleri zararların tazmini talebiyle dava açmak usulünü kabul etmiştir.

...Bizce kaptanlar aleyhine dava ikame etmek usulü zararlıdır. Çünkü bu usul ile iyi kaptanlarımızı idareden uzaklaştırır veyahut onları daimî bir endişe içinde bulundururuz...” Devlet Denizyolları ve Limanları Genel Müdürlüğü’nün gereksiz masraf yaptığı ve bu idarenin ıslah edilmesi gerektiğini dile getirmiştir.¹⁰⁶

IX. dönem de meclisteki çalışmalarına devam eden Adato, 17.07.1950 tarihli 21. birleşimde İstanbul Milletvekili Hüsni Yaman, Konya Milletvekili Ziya Barlas ve Sivas Milletvekili Rifat Öçte’nin Eylül ayında yapılacak milletvekilleri ara seçiminin bu yıl yapılmaması hakkındaki önergesinin mecliste görüşülmesi esnasında seçimlerin ertelenmemesinden yana olduğunu belirtmiştir. Ordu Milletvekillerinin tutanaklarının

¹⁰⁶TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, C. 24, Birleşim 55, 24.02.1950, s. 1183-1189.

itiraza uğraması sonucu seçim tutanaklarının, Tutanakları İnceleme Komisyonu tarafından incelendikten sonra meclisteki görüşmeleri sırasında Afyonkarahisar milletvekili Kemal Özçoban'ın konuşmasına binaen söz alarak Halk Partisi milletvekilleri hakkında tahkikat yapıp Demokrat Parti milletvekilleri hakkında yapılmaması düşüncesinin doğru olmadığını, böyle bir ayırımın yapılmaması gerektiğini dile getirmiştir.

Çalışma Komisyonu Başkanı sıfatıyla Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu hakkındaki 5591 sayılı Kanunun 23. maddesinin kaldırılmasına dair kanun tasarısının değerlendirmesini yapıp; çalışanların vazifelerini ifa edip etmediklerini kendilerinin kontrol etmesinin işçiler için bir fayda sağlayamayacağından hükümetin, 23. madde ile İşletmeler Bakanlığına verilen işçilerin kontrolü hususundaki yetkiyi Çalışma Bakanlığı'na vermesinin yerinde olduğunu ve bu tasarının kabul edilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır.¹⁰⁷

Bazı suç ve cezaların affı hakkında kanun tasarısının görüşmelerinde halkın bir af beklentisi içinde olduğu ve milletin sesine kulak verilmesi, tasarının 2. maddesinin her fıkrasının ayrı ayrı konuşulması ve zimmet, ihtilas, irtikâp ve rüşvet suçları ile ilgili maddede geçen 500 liralık miktarın en azından 1000 lira olması gerektiğini; *“maddeyi tetkik buyuracak olursanız göreceksiniz ki bir tefrik yapılmaktadır. Devletin lirası mukaddes, vatandaşın milyonu ehemmiyetsiz. Bir dolandırıcı, bir Stavski bir vatandaşın yüz bin, iki yüz bin lirasını dolandıracak ve emniyetini suiistimal edecek fakat bu kanun sayesinde o para ile palaslarda ömür sürecektir. Diğer taraftan, bazı arkadaşların izah ettiği veçhile, bir zaruret tahtında çocuğuna kalsiyum almak için, çocuğuna et yedirmek için belki yarın öbür gün ödeyebilirim mülahazasıyla 500 lira almış olan memuru tevkifhanede bırakacağız.*

...Bu birkaç, yüz liralık irtikâptan dolayı yakasını ele veren memurun aften istifade etmemesi doğru mudur? Doğrudur deniliyor. Çünkü devletin malını çalmıştır. Devletin malı çok mukaddestir ama ferdin malı mukaddes değildir. Ferdin malına kıymet vermeyen rejimler, diktatör rejimlerdir.” sözleriyle izah etmiş; bu değişiklik için meclise bir önerge sunmuştur. Fakat önerge kabul edilmemiştir.¹⁰⁸

Ayrıca tasarının 7. maddesinin görüşmelerinde söz alarak 3 Nisan 1924 tarihinde çıkarılan bir kanun ile 130 müslim ve 140 gayri müslim avukatın barodan

¹⁰⁷TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C. 1, Birleşim 21, 17.07.1950, s. 542,588-594.

¹⁰⁸TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C. 1, Birleşim 22, 13.07.1950, s. 638,642-643,662,669.

atıldığını müslimlerden 127'sinin gayrimüslimlerden ise 3'ünün geri alındığını belirten Adato; artık bu avukatlardan sadece 30'nun hayatta olduğunu söylemiştir. Hiçbir cezaya çarptırılmamış ve kendilerinin barodan atılma sebeplerini bilmeyen bu avukatlar için de meclisin bir lütufta bulunmasını istemiştir.¹⁰⁹

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi lisans öğretim ve imtihan yönetmeliğinin 15. maddesindeki üç sınav hakkının kendisi için de uygulanmasını isteyen öğrenci Yusuf Yılmaz Yavuz'un dilekçesine dair olan dilekçe komisyonu raporu üzerinde yapılan görüşmelerde meclis başkanvekili Hulusi Köymen'in usul hakkında konuşmak için söz aldığını fakat komisyon raporunun reddi hakkında konuştuğunu belirterek teessürlerini bildirmiştir.¹¹⁰

Birleşmiş Milletler emrine verilmek üzere askeri birlikler halinde yabancı ülkelere gönderilecek ordu mensuplarının aylık ve ücretleriyle çeşitli istihkakları ve birliğin diğer masrafları hakkındaki kanun tasarısı üzerine yapılan görüşmelerde Birleşmiş Milletler nezdinde Kore'ye asker göndermenin anayasanın 26. maddesi içerisine girip girmediği ve bu durumun harp ilanı olup olmadığı konusunda mecliste tartışmalar çıkmıştır. Bunun üzerine konuşan Adato, *“Arkadaşlar, bu münakaşaları bir tarafa bırakalım... Evet Türkiye Devleti mücerret Korelilerle harp etmek üzere bir kıta gönderseydi, Büyük Millet Meclisinin kararına ihtiyaç olurdu. Fakat hükümetimizin yaptığı, nedir? Birleşmiş Milletler Teşkilâtı statüsüne göre Birleşmiş Milletlerin emrine kıta göndermektir. Binaenaleyh hâdisede ne Korelilerle harp etmek için bir kıta göndermek keyfiyeti vardır ve ne de bir ilan-ı harp mevzuubahis olabilir. Bu itibarla 26. maddeyi ileri sürerek hükümetin isabetle yaptığı işleri tevbih etmek insafsızlık olur kanaatindeyim.*

... Birleşmiş Milletler Teşkilatı azası olduğumuz cihetle Birleşmiş Milletler Teşkilatının davetine icabet etmek hükümet için bir borçtur. Hükümetimiz, kendisine tahmil ettiğimiz bu vazifeyi ifa etmiştir. İfa etmekte olduğu bu vazife için masraflara da ihtiyacı vardır. Bu masrafları karşılamak için yüksek huzurunza sunulan bu kanunun kabulünde büyük bir isabet olacağına kaniyim.” diyerek konu hakkındaki fikirlerini beyan etmiştir.¹¹¹

¹⁰⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 1, Birleşim 23, 14.07.1950, s. 714-715.

¹¹⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 3, Birleşim 13, 01.12.1950, s. 20.

¹¹¹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 3, Birleşim 15, 06.12.1950, s. 71-72.

Belediye Gelirleri Kanununun 21. maddesine bir fıkra eklenmesine dair kanun teklifi görüşmelerinde ise usul hakkında söz almıştır.¹¹² Belediye Gelirleri Kanununun 9.maddesinin birinci fıkrasının değiştirilmesi hakkında verilen kanun tasarısında temizlik ve aydınlatma hizmeti almayan yerlerden tenvirat ve tanzifat resmi alınmaması gerektiği hususunun yerinde olduğunu ve bu kanun teklifini verenlerle aynı fikirde olduğunu, gelir kaynağının azalması sebebiyle bu hizmetlerden yararlanmayan vatandaşlardan bu resmin alınmasının adil olmadığını belirtmiştir.¹¹³

İstanbul Milletvekili Senihi Yürüten'in nakil vasıtaları hakkındaki kanun teklifinin yedi ayrı komisyonda görüşülmesi kararına karşı yeni bir teklifle kanun teklifinin geçici bir komisyon tarafından incelenmesini istemiştir. Bunun üzerine yapılan görüşmelerde Salomon Adato, Senihi Yürüten'e cevaben muhalafet safında iken eleştirdikleri bir durumu şimdi uygulamanın doğru olmadığını söylemiştir.

3005 sayılı Meşhut Suçların Muhakeme Usulü hakkındaki kanunun bazı maddelerinin kaldırılmasına dair kanun ile ilgili söz alarak cürümüşhut kanununun ortadan kaldırılması ve mahkeme sonunda verilen kararın infazı için hâkime salahiyet verilmesinin, kararın kesinlik arz etmemesi nedeniyle doğru olmayacağını ifade etmiştir.¹¹⁴

Kayseri Milletvekili Suad Hayri Ürgüplü 'nün Avrupa İstişari Meclisi toplantısına katılan Türk Heyeti Başkanı sıfatıyla verdiği demecin ardından yapılan meclis görüşmelerinde, bu toplantıda alınan kararların ve varılan neticelerin tetkiki için konunun dışışleri komisyonuna havalesini isteyen bir önerge vermiş ve önerge oylanarak kabul edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası temsilcileri arasında imzalanan garanti anlaşmasının meclis tarafından onanması hakkında kanun görüşmelerinde kısa bir zaman öncesine kadar sanayi teşebbüslerinin devlet tarafından yapıldığı ve artık sanayiye özel teşebbüse bırakmanın zamanının geldiğini söylemiştir. Bunun için hükümetin dışarıdan da imkânlar bulduğunu ve dışarıdan gelecek sermayeyi sanayi teşebbüslerinde kullandırtmak ve sermayedarı teşvik için bazı taahhütler altına girmek mecburiyetinde olduğunu bildirmiş; tasarının kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹¹⁵

¹¹²*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 3, Birleşim 18, 13.12.1950, s. 221.

¹¹³*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 4, Birleşim 27, 08.01.1951, s. 95.

¹¹⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 4, Birleşim 28, 10.01.1951, s. 144,148-149.

¹¹⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 4, Birleşim 29, 12.01.1951, s. 167,176-178.

1951 yılı Bütçe Kanununu görüşmelerinde söz alan Erzurum milletvekili Emrullah Nutku'nun *"Evvela şunu arz edeyim ki; politika artık bir alışveriş, bir Yahudi pazarlığı olmaktan çoktan çıkmıştır."* cümlesindeki *"Yahudi pazarı"* tabirinin kullanılmasından dolayı üzüntüsünü dile getiren bir konuşma yapmıştır.¹¹⁶

Avrupa Ekonomik İş Birliği Sözleşmesi ve Marshall Yardım Plânı çerçevesi dâhilinde temin edilen yardımlar karşılığı Türk liralarından bütçeye taallûku gerekenlerin bütçe hesaplarına intikal şekli hakkındaki kanun tasarısı hakkında konuşan Adato, bu planla ülkeye gelen paranın safı üzerinde hem Amerikan hem de Türk hükümetlerinin salahiyet sahibi olduğunu söylemiştir. Bu nedenle Marshall Planı dâhilinde yapılan yardımların milli gelir gibi bütçeye dâhil edilip mecliste görüşülmemesi gerektiğini dile getirmiştir.¹¹⁷

Tababet ve Şuabatı¹¹⁸ sanatlarının tarzı icrasına dair olan 1219 sayılı kanunun 32. maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifi müzakerelerinde dışçı kalfalarının bir imtihandan geçirilerek başarılı olanlarına ruhsat verilmesinin gerektiğini ve aksi takdirde birçok köy ve kasabalarda dışçı olmamasından kaynaklanan bir zaruretin doğduğu gerçeğini dile getirmiştir.¹¹⁹

Fikir ve sanat eserleri ile ilgili kanun tasarısı görüşmelerinde 40 yıl önce düzenlenmiş olan bu kanunun son senelerde ihtiyaçlara cevap vermediği gerekçesiyle meclise sunulan bu kanunla birlikte fikir ve sanatta verilen eserlerin artık koruma yoluna gidildiğini, tercüme eserler için telif hakkının verilmesi gerektiğini böylelikle üyesi olunan Birleşmiş Milletler Cemiyeti'nin arzusunun da yerine geleceğini bu nedenle tasarının kanunun kabul edilmesini söylemiştir.¹²⁰

Türk Ceza Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun tasarısı ve kanun teklifleri görüşmeleri sırasında kendinden önce söz alan Isparta Milletvekili Said Bilgiç'in Salamon Adato'ya ithafen *"Emrullah Nutku arkadaşımız geçenlerde burada konuşurken; "Yahudi pazarı" tabirini kullandı. Bunun üzerine Salamon Adato arkadaşımız kürsüye çıktı ve Yahudi ırkının müdafaasını yaptı. Kendilerine şunu hatırlatırım ki; arkadaşımız Yahudi ekalliyetinin değil, Türk Milletinin mümessilidir."* sözlerini sarf etmesi üzerine kendisi de söz alarak; *"Emrullah Nutku'ya her halde bir cevap vermek zaruri idi. Ben evvelâ Türküm. Fakat ondan sonra neyim?"*

¹¹⁶ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 5, Birleşim 46, 20.02.1951, s. 305.

¹¹⁷ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 5, Birleşim 54, 28.02.1951, s. 1206.

¹¹⁸ Hekimlik ve Dalları anlamındadır.

¹¹⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 7, Birleşim 71, 02.05.1951, s. 23.

¹²⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 10, Birleşim 10, 28.11.1951, s. 281.

Hristiyan değilim, Yahudiyim. Binaenaleyh Yahudi'yi tezyif eden sözü söyleyen arkadaşşıma ırkçılık bakımından değil, nezahet bakımından cevap vermek mecburiyetindeyim.” diyerek cevap vermiştir.¹²¹

Salamon Adato, Af Kanununun 7. maddesindeki vergi cezaları tabirinin muhtevasına Gümrük Kanununda yazılı bulunan para cezalarının da dâhil olup olmayacağının yorumlanmasına dair Başbakanlık tezkeresi hakkında yapılan görüşmelerde, maddenin bir de Gümrük ve Tekel Komisyonunda da görüşülüp tefsir edilmesinin istenmesi üzerine söz alarak tefsir hakkında en isabetli yorumu yapacak olan komisyonun adalet komisyonu olduğunu söylemiştir.

Kibritin tekelden çıkarılmasına ve istihlâk vergisine tâbi tutulmasına dair kanun tasarısı hakkındaki konuşmasında ise üretimin devlet tekeline çıkaracak özel teşebbüslere de fırsat verilmesi gerektiğini böylelikle rekabet ortamı oluşarak hem fiyat hem de kalite olarak daha iyi kibritler üretilebileceğini ve ayrıca kibrit kutularının farklı modellerle sunumunun da rekabeti artıracığını ifade etmiştir.¹²²

Büyük Millet Meclisi ve bağlanaklarıyla milli saraylar, kasırlar ve köşklerdeki eşya hakkındaki içtüzüğün 177. maddesi gereğince soruşturma yapmak üzere görevlendirilen Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu’nun madde hakkında tefsir istemesi üzerine bu konu hakkında doğru karar verebilmek için tezkerenin Anayasa Komisyonu’na havale edilmesini istemiştir.¹²³

Harçlar kanunu tasarısı görüşmelerinde söz alarak gayrimenkul alım ve satımlarında vatandaşa kolaylık sağlanması gerektiğini ve böylelikle harç gelirlerinin artacağını söylemiştir. Ayrıca vergi usul kanunu çerçevesinde teşekkül eden ve salahiyetleri belirlenen takdir komisyonlarına bahsedilen hadiselerde kasıt olup olmadığına dair karar verme yetkisinin tehlikeli olacağını ve bu takdir hakkını bir hâkimin kullanması gerektiğini hakkında konuşmuştur.¹²⁴

Salamon Adato, Malatya Milletvekili Mehmet Sadık Eti ve Mardin Milletvekili Aziz Uras'ın milletvekilliği dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi ile ilgili Anayasa ve Adalet komisyonlarından kurulan Karma Komisyon

¹²¹*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 10, Birleşim 11, 30.11.1951, s. 313.

¹²²*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 12, Birleşim 24, 09.01.1952, s. 51,60.

¹²³*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 12, Birleşim 27, 16.01.1952, s. 155.

¹²⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 13, Birleşim 47, 25.02.1952, s. 739,751.

raporunda takibatın dönem sonuna ertelenmesine dair alınan kararının kabul edilmesini istemiştir.¹²⁵

Bataklıkların kurutulması ve bundan elde edilecek topraklar hakkındaki 5516 sayılı kanunun bazı maddelerini değiştiren kanun hakkında Konya Milletvekili Hilmi Aydın'ın konuşmasına binaen söz alan Adato, bataklıkların kurumadan ucuz fiyata hükümet tarafından alınabileceğini düşünmediğini, ancak bataklıkların kuruduktan sonra fiyatının belirlenip satın alma işleminin yapılabileceğini bildirmiştir.¹²⁶

Emir ve seyis erleri hakkında kanun ile alakalı konuşarak; ilgili kanunun C fıkrasında dışarı giden subayın ailesine bir emir eri verileceği hükmünün olduğu fakat subayın yokluğunda bu emir erinin kimden emir alacağı ve bu arada kanun aleyhine bir suça mecbur bırakılırsa cezanın kime kesileceğini sormuştur.¹²⁷

12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi gereği harp zamanlarında sivillerin himaye edilmesi hususunun sözleşmeyi imzalayan hükümetlerin parlamentolarında bir kanunla tasvip ettirmesi şartı üzerine meclise sunulan tasarının görüşmeleri sırasında söz alarak, parlamentonun konferans kararına uyarak bir an önce kanunu çıkarmak istediğini ve bunu Parlamentolar arası Birliğe bildirmesinden zevk duyacağını dile getirmiştir.

Türk Tabipleri Birliği kanununun Tabipler Birliğinin gelirleri ile alakalı 8. maddesinde mesleğini icara etmeyen doktorlardan 6 lira alınmasının mantığa ve prensibe uygun olmadığını bu nedenle maddenin kaldırılmasını istemiştir. Ayrıca yine bu kanun görüşmelerinde Yüksek Haysiyet Divanının verdiği kararların kati olması ve verilen karar aleyhine başka bir mercie başvurulamaması gibi hususları değerlendiren Malatya Milletvekili Hikmet Fırat'ın konuşmasından sonra söz almış olan Adato, Hikmet Fırat'ın fikirlerine katıldığını bildirerek hiç olmazsa meslekten ihraç edilme kararlarının bir mahkeme tarafından verilmesini istemiştir.¹²⁸

Emir ve seyis erleri hakkındaki kanun tasarısı görüşmelerinde söz alarak dokuzuncu maddesi hakkındaki düşüncelerini ifade ederken maddenin ikinci fıkrasında yer alan subayların emir ve seyis erlerini kendi özel hizmetlerinde kullanmaları durumunda hapis cezası almalarından yana olmadığını bu cezanın çok ağır olacağını belirtmiştir. Bu cezanın yerine emir erinin elinden alınması veya para cezası verilmesi

¹²⁵*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 14, Birleşim 53, 26.03.1952, s. 52.

¹²⁶*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 16, Birleşim 84, 13.06.1952, s. 199.

¹²⁷*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 19, Birleşim 24, 07.01.1953, s. 80.

¹²⁸*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 19, Birleşim 26, 12.01.1953, s. 145,148,167.

gerektiğini de eklemiştir. Zaman zaman bu erlerin kendi istekleriyle yardım ettikleri durumlarında olduğunu belirterek, bundan dolayı 9. maddenin ikinci fıkrasının tamamen kaldırılması hakkında önerge vermiş fakat kabul edilmemiştir. Ayrıca aynı konuyu ihtiva eden ve Askerî Ceza Kanununun 114. maddesinin değiştirilmesine dair kanun görüşmelerinde de 114. maddenin tadili hakkında önerge vermiştir.¹²⁹ Salamon Adato'nun verdiği önerge şöyle olup; *"Sayın Reisliğe 114. maddenin ikinci ve 3. fıkralarının aşağıda yazılı şekilde tadilini teklif ederim. 2. fıkra: Emir veya seyis eri almak hakkını haiz olanlardan kendi emir veya seyis erini bu kanun veya nizamnamesine aykırı olarak evin iç hizmetlerinde veya askerlik şeref ve haysiyetine uymayan şekilde çalıştıranlar veya bu şekilde çalışmasına göz yumanlar yahut bunların vazifesi dışında kendi sanat, meslek veya şahsi işlerinde çalışmasına müsaade veya müsamaha edenler beş yüz lira ağır para cezasına mahkûm olurlar ve var ise emir veya seyis eri almak hakkını kaybederler. 3. fıkra: Birinci ve ikinci fıkralarda yazılı haller dışında her ne suretle olursa olsun emir veya seyis erleri hakkındaki Kanuna veya Nizamnamesine aykırı hareket eden askerî şahıslar beş yüz lira ağır para cezasına mahkûm olurlar. İstanbul Milletvekili S. Adato"* önerge kabul edilmemiştir.¹³⁰

Millî Korunma Kanununun konutlarla iş yerleri kiralarına yapılacak zamların ve bunların vergilerle olan münasebetini düzenlemeyle ilgili maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki 5020 sayılı kanuna ek kanun teklifi müzakerelerinde Bütçe Komisyon başkanının yaptığı konuşmaya binaen, ilgili kanunun memleketin iktisadi ve içtimai yönüyle yakından ilgili olmasına rağmen bütçe komisyon başkanının menfaati, sadece hazineye gelir gibi dar bir pencereden bakarak görmesini eleştirmiştir.¹³¹

Basın Kanununun 36. maddesinin birinci fıkrasının değiştirilmesi hakkında kanun teklifi görüşmeleri esnasında ise matbuat suçlarının davalarının askeri mahkemelere verilmesinin uygun olmadığı söyleyerek fikrini beyan etmiştir.¹³²

Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu layihası münasebetiyle söz alan Adato, garsonların iyi bir eğitimden geçip sonrasında mesleklerini icra etmelerini, yabancı dil bilen yerli garsonların olması gerektiğini ve doğal şartları turizm için uygun olan

¹²⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 19, Birleşim 33, 28.01.1953, s. 467,475,478-479.

¹³⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 19, Birleşim 34, 29.01.1953, s. 155.

¹³¹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 19, Birleşim 34, 29.01.1953, s. 510.

¹³² *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 20, Birleşim 39, 06.02.1953, s. 155.

Türkiye'nin elindeki bu fırsatı turizm endüstrisiyle değerlendirmesi gerektiğini belirtmiştir.¹³³

Vergi Usul Kanununun kaldırılan 348. maddesi yerine bir madde konulmasına dair yapılan kanun görüşmelerinde Konya milletvekili Saffet Gürol vergi mükelleflerinin vergi suçları ve suçlardan pişmanlığı ve muhbirler hususunda konuşarak, zaman zaman yanlış ve bilerek yapılan ihbarların vergi mükelleflerini zor duruma soktuğunu söylemiştir. Ardından söz alan Salamon Adato da Saffet Bey'in fikirlerine katıldığını söylemiş; buna ek olarak ihbarlarda madde ve delil şartının olmasını şüpheli ihbarlar dolayısıyla mükellefin iş yerinin kapatılmaması gerektiği hususuna dikkat çekmiştir.¹³⁴

Eczacılar ve Eczaneler hakkındaki kanunun bazı maddelerinin kaldırılması teklifi üzerine yapılan görüşmelerde 5. maddenin birinci fıkrasında bahsedilen bir eczane açmak, nakletmek ya da başkasına devretmek gibi durumlarda vekâlete ya da hükümet tabipliğine müracaat edileceğinin hususu hakkında “*müracaat*” kelimesinin tam manasıyla nakil ve devir işlemlerini karşılamadığını bu kelimenin yerine “*keyfiyeti bildirir*” ibaresinin kullanılmasını teklif etmiş; fakat yapılan izahatlar sonucu önergesini geri almıştır.¹³⁵

Tapu Kanununun 46. maddesinin değiştirilmesi için yapılan kanun görüşmelerinde kat mülkiyetinin zaruretinden bahsederek 1930'den beri kat mülkiyetini uygulayan Fransa'daki kanunun esaslarının incelenerek herkesi memnun edecek bir kanun hazırlanması hakkında konuşmuştur.¹³⁶

Türkiye Vakıflar Bankası Kanunu münasebetiyle söz alarak bankaya gayrimenkul alım satımı için verilen yetkinin daha önce herhangi bir bankaya verilmediğini belirterek, gayrimenkul fiyatlarında artış ve yükselmeler olabileceği için bu salahiyetin verilmesinin tehlikeli olduğunu dile getirmiştir.¹³⁷

1954 yılı Maliye Vekâleti bütçesi görüşmelerinde ise 51 milletvekilinin meclise sunduğu tavrın Musevi Hastanesine yardım ile ilgili bölümünde; “*Muhterem arkadaşlar, 51 muhterem arkadaş tarafından imza edilmiş olan bir tahrir, İstanbul'da bulunan bazı hastaneler hakkında, gerek Hükümetin ve gerek Bütçe Komisyonunun insani bir hizmet olarak son muameleyi yapmak hususunda takip ettiği usulün ihlâl*

¹³³TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C. 21, Birleşim 73, 27.04.1953, s. 531-532.

¹³⁴TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C. 24, Birleşim 99, 01.07.1953, s. 24.

¹³⁵TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C. 25, Birleşim 10, 27.11.1953, s. 434,438,439.

¹³⁶TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C. 27, Birleşim 25, 06.01.1954, s. 55-56.

¹³⁷TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C. 27, Birleşim 26, 08.01.1954, s. 89,90.

edilmemesini temine matuftur. Şayet denk bir bütçe mülahazasıyla mevcut imkânları daha mübrem ihtiyaçlara tahsis etmek mülahazalarıyla Yüksek Meclisiniz bu tavrı kabul etmeyecek olursa, Musevi Hastanesinin başında bulunanların bu karardan katiyen müteessir olmayacağına, Yüksek Meclisin emin olmasını rica ederim.” sözleriyle fikrini beyan etmiştir.¹³⁸

1954 yılı Çalışma Vekâleti görüşmeleri sırasında da Çalışma Bakanlığının hazırladığı kanunun memleketin ihtiyaçlarını büyük ölçüde karşılayacağını fakat ayakkabı işçilerinin de bu kanundan faydalanmasının şart olduğunu söylemiştir. Ayrıca işçilere asgari ücret belirlemesi yapılması ve ucuz mesken temini konularından da bahsetmiştir.¹³⁹

1.2.4. Hanri Sariano’nun Meclis Çalışmaları

Mecliste bulunan bir diğer Yahudi vekil Hanri Sariano olup 327.741 oyla X. Dönem İstanbul milletvekili sıfatıyla 14 Mayıs 1954’te Meclis’teki yerini almıştır.¹⁴⁰ Dönem içerisinde İktisat Encümeni üyeliği yapmıştır. Ayrıca, Petrol Kanunu ile eki 6558 sayılı Kanun’da Ek ve Değişiklik yapılması hakkında tavrı müzakere İçin kurulan Muvakkat Encümeni’ne üye seçilmiştir.¹⁴¹ Hanri Sariono’nun yukarda bahsi gece görevleri ve oylamalar dışında şahsi olarak meclis tutanaklarında herhangi bir konuşma teklif ve tavrına rastlanmamıştır.

1.2.5. Yusuf Salman’ın Meclis Çalışmaları

XI. Dönem Demokrat Parti İstanbul milletvekili olan Yusuf Salman 1957’de yapılan seçimlerde 315 658 oy alarak 1 Kasım 1957’de meclise katılmıştır. Hanri Sariono gibi tutanaklarda herhangi bir rastlanmayıp; bu dönemde Ticaret Encümeni olarak görev yapmış olduğu bilinmektedir.¹⁴²

1.2.6. İsak Altabev’in Meclis Çalışmaları

İsak Altabev XI. Dönem Demokrat Parti İstanbul Milletvekili olarak seçilmiş ve 1 Kasım 1957’de meclise katılmıştır. İsak Altabev dönem içerisinde İktisat Encümeni

¹³⁸ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 28, Birleşim 49, 24.02.1954, s. 810.

¹³⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 28, Birleşim 51, 26.02.1954, s. 1077-1078 .

¹⁴⁰ *TBMM Arşivi*, Hanri Sariano’nun Tercüme-i Hal Varakası, Sicil No: 2050

¹⁴¹ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, X. Dönem (1954 - 1957) Milletvekillerinin Özgeçmişleri*, C. II, s. 436.

¹⁴² *TBMM Arşivi*, Yusuf Salman’ın Seçim Mazbatası, Sicil No: 2350

ve Sanayi Encümeni'nde görev yapmıştır.¹⁴³ Mecliste bulunduğu süre içerisinde biri Maliye ve Bütçe Encümenlerine havale edilen 5421 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 82. maddesinin 4. bendinin tadili, diğeri ise 6802 sayılı Gider Vergileri Kanununun 29. Maddesine bir fıkra eklenmesine dair 2 teklifte bulunmuştur.¹⁴⁴

1.2.7. Erol Dilek'in Meclis Çalışmaları

30 Aralık 1960 tarihinde Devlet Başkanı temsilcisi olarak kurucu mecliste görev yapan Erol Dilek'in meclis zabıtlarında herhangi bir kaydına rastlanmamıştır.

1.2.8. Cefi Jozef Kamhi'nin Meclis Çalışmaları

XX. Dönem DYP İstanbul Milletvekili Cefi Jozef Kamhi hakkında meclis zabıtlarında herhangi bir kayda rastlanılmadığından meclis çalışmaları hakkında bilgi verilememiştir.

¹⁴³ **TBMM Arşivi**, İsak Altıbeş'in Seçim Mazbatası, Sicil No: 2335; Zühtü Arslan - Selma Tarakçı; *Türk Parlamento Tarihi, XI. Dönem (1957- 1960) Biyografiler*, C. II, s. 527. ; **TBMM Arşivi**, İsak Altıbeş, Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 2335

¹⁴⁴ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: XI, C. 6, Birleşim 26, 19.01.1959, s. 492.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ERMENİ MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS ÇALIŞMALARI

2.1.Ermeni Milletvekillerinin Biyografileri

2.1.1.Berç Türker (V. – VI. – VII. Dönem Milletvekili)

Berç Türker Nisan 1870 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Babası İstanbul Gümrük Müdürü Mıgırdıç Efendi, annesi ise Şazık Hanım'dır. 5 yaşındayken babasını kaybeden Berç Türker, o dönem Maliye Tercüme Kalemi Müdürü amcası Bedros Keresteciyan tarafından yetiştirilmiştir. Ermenice, Rumca, Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Almanca ve İspanyolca ile birlikte 7 yabancı dil bilmektedir.

Galatasaray Sultanisi ve Robert Koleji'nde öğrenim gördükten sonra amcası aracılığıyla Maliye Nezareti'nde göreve başlamıştır. Burada iki sene görev yapmış ve 14 Temmuz 1887'de Osmanlı Bankası'na tayin olunmuştur. 1889 yılında muhasebeciliğe yükselmiştir. Kahire ve İzmir Şubeleri'nde şube müdürlüğü yapmış ve 1 Mart 1899'da İstanbul'a görevlendirilmiştir. 1904'te Şef Yardımcısı, 1910'da şef olmuştur. Sonrasında müdür yardımcılığına yükselmiştir. 1914 yılında çıkan Birinci Dünya Savaşı'ndan dolayı yabancı müdürlerin İstanbul'dan ayrılması nedeniyle İstanbul Merkez Müdürlüğü'ne terfi ettirilerek 1927 yılına kadar çalışmış ve buradan emekli olmuştur.

Meşrutiyetin başlarında Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin kurucu üyeleri arasında yer almış ve 20 yıl süreyle burada yönetim kurulu üyeliği yapmıştır. Bunun yanı sıra bir süre Eskihisar Çimento Şirketi murakıplığı ve Ziraat Bankası'nda müşavirlik vazifelerini de ifa etmiştir.¹⁴⁵

Milli Mücadele yıllarında Atatürk'e ve milli kuvvetlere verdiği destek ve Türkiye Ermenileri hakkında Türkiye yanlısı tavırlarıyla dikkat çeken Türker,¹⁴⁶ ilk kez 1935 yılı seçimleriyle 666 oy ile V. dönem Afyonkarahisar bağımsız milletvekili olarak 1 Mart 1935 tarihinde meclise katılmıştır. Bu dönemde İktisat encümeni olarak görev

¹⁴⁵ TBMM Arşivi, **Berç Türker'in Terüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No: 867; İhsan Güneş, **Türk Parlamento Tarihi V. Dönem 1935 - 1939, (Özgeçmişler)**, C. II, s. 5 - 6.

¹⁴⁶ Cafer Ulu, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Ermeniler**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2009, s. 178.

yapmıştır.¹⁴⁷ Daha sonra VI. ve VII. dönemlerde de Afyonkarahisar milletvekili olarak mecliste yer almış ve İktisat Encümeni üyeliği yapmıştır.

Evli ve iki kız babası olan Berç Türker, 27 Temmuz 1949 tarihinde ölmüştür.¹⁴⁸

2.1.2. Andre Vahram Bayar (IX. Dönem Milletvekili)

Andre Vahram Bayar 1890 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Aleksan Efendi, annesi Akabi Hanım'dır. Evli ve bir çocuk babasıdır.¹⁴⁹ İstanbul Tıp Fakültesi'nde okuyan Andre Vahram Bayar mezun olacağı yıl Balkan Savaşları'nın patlak vermesi ile silah altına alınarak, önce İstanbul Maçka Hastanesi sarı hastalıklar servisi, sonra ise 1913 yılında terhis edilene kadar Çanakkale Merkez Hastanesi Dahiliye Servisi'nde görev almıştır.¹⁵⁰

Terhisten sonra Paris Tıp Fakültesi Pastör Enstitüsü'nde öğrenimine devam ederek, yüksek tahsilini tamamlamıştır.¹⁵¹ Rumca ve Fransızca bilen Bayar, 12 Mayıs 1914'te Paris Belediyesi'ne bağlı Boucicent Hastanesi'nde çalışmaya başlamış ve daha sonra 1919 yılında dahiliye uzmanı olarak Türkiye'ye dönmüştür. Halkevleri Dispanseri'nde fahri hekimlik yapmıştır.¹⁵² Ayrıca Türk Hava Kurumu Beyoğlu İdare Kurulu üyeliği ve fahri murakıplığı, Kızılay Beyoğlu İstiklal Şubesi ikinci başkanı olarak da görev yapmıştır.¹⁵³ 1941 yılının Kasım ayında Eskişehir Hava Hastanesi ve sonra Eskişehir'de 1000 yataklı hastanenin dahiliye kısmında 1943 yılı Nisanı'na kadar çalışmıştır.¹⁵⁴

1950 genel seçimlerine kadar serbest hekimlik yapan Andre Vahram Bayar, yapılan seçimlerle 230.305 oy ile IX. Dönem İstanbul DP milletvekili olarak seçilmiştir. Seçimlerin akabinde 22.05.1950 tarihinde meclisteki yerini almıştır.¹⁵⁵ Bu dönemde Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu üyeliği yapmış olan Bayar, 30 Mart 1965 tarihinde vefat etmiştir.

¹⁴⁷ Semi Ertan, *An armenian at the Turkish Parliament in the early repuclican perion: Berç Türker Keresteciyan, 1870 - 1949*, Sabancı Üniversitesi, Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul, 2005, s. 111. ; TBMM Arşivi, *Berç Türker'in Terüme-i Hal Kağıdı*, Sicil No: 867

¹⁴⁸ TBMM Arşivi, *Berç Türker'in Terüme-i Hal Kağıdı*, Sicil No:867; *Cumhuriyet*, 30 Temmuz 1949, s.1

¹⁴⁹ TBMM Arşivi, *Andre Vahram Bayar'in Terüme-i Hal Kağıdı*, Sicil No: 1719

¹⁵⁰ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi IX. Dönem 1950-1954, (Özgeçmiş)*, C. VII, s. 503.

¹⁵¹ TBMM Arşivi, *Andre Vahram Bayar'in Terüme-i Hal Kağıdı*, Sicil No:1719

¹⁵² Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi IX. Dönem 1950-1954, (Özgeçmiş)*, s. 503.

¹⁵³ T.B.M.M Genel Sekreterliği, *TBMM Albümü, 1920-2010 (1950-1980)*, C. II, Ankara, Haziran 2010, s.567.

¹⁵⁴ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi IX. Dönem 1950-1954, (Özgeçmiş)*, s. 504.

¹⁵⁵ TBMM Arşivi, *Andre Vahram Bayar'in Terüme-i Hal Kağıdı*, Sicil No: 1719; TBMM Arşivi, *Andre Vahram Bayar'in Seçim Mazbatası*, Sicil No: 1719

2.1.3. Zakar Tarver (X - XI. Dönem Milletvekili)

Zakar Tarver 1894 yılında Eğin’de doğmuştur. Annesi Yefkine Hanım, babası Ohan Efendi’dir. Evlenmiş olup bir çocuk babasıdır. Doğumundan iki yıl sonra 1986 yılında İstanbul’a getirilmiştir.

İlköğretimine Topkapı İlkokulunda başlayıp, Mekteb-i Osmani Hamidi’de tamamlamıştır. Ortaokulu Bahçecik Amerikan Mektebi’nde liseyi ise Bakırköy Bezezyan Lisesi’nde bitirmiştir. Lise bittikten sonra İstanbul Tıp Fakültesine girmiş buradan 1917 yılında mezun olmuştur. Fransa ve Amerika’da röntgen üzerine ihtisas yapmıştır. Fransızca ve İngilizce bilen Tarver, İstanbul’da milletvekili seçildiği tarihe kadar serbest röntgen mütehassısı olarak iş yapmıştır. Şehir meclisi üyeliği ve Demokrat Parti İl İdare Kurulu üyeliği de yapmıştır.

1954 seçimlerinde 331.244 oyla X. Dönem Demokrat Parti İstanbul milletvekili olarak seçilmiştir. 14 Mayıs 1954’de ise Zakar Tarver meclise katılmıştır.¹⁵⁶ Bu dönemde Sıhhat ve içtimai Muavenet Encümeni üyeliği görevini ifa etmiştir.¹⁵⁷

XI. Dönem milletvekilliği seçimlerine de katılan Tarver, 315.268 oy ile tekrar DP İstanbul milletvekili olarak seçilmiştir.¹⁵⁸ 27 Mayıs 1960’da askerin yönetime el koyması üzerine tutuklanmış ve 19 Eylül 1960’da tutuklu bulunduğu Yassıada’da hayatını kaybetmiştir. Ardından İstanbul’da Balıklı Ermeni mezarlığında toprağa verilmiştir.¹⁵⁹

2.1.4. Mıgırdıç Şellefyan (XI. Dönem Milletvekili)

Mıgırdıç Şellefyan 1914 yılında Adapazarı’nda doğmuştur. Babası Kirkor Efendi annesi Kristina Hanım olup; evli ve iki çocuk babasıdır. Lise mezunu olup Fransızca az miktarda İngilizce ve İtalyanca bilmekteydi.

1931 yılından itibaren ticaretle uğraşmış olup 1954 yılından itibaren Ermeni Cemaati Merkez Mütevelli Heyeti’nde başkanlık yapmıştır. 1955 yılından itibaren ise İstanbul Şehir Meclisi azalığı görevini yürütmüştür.¹⁶⁰

¹⁵⁶ TBMM Arşivi, **Zakar Tarver’in Seçim Mazbatası**, Sicil No: 2051

¹⁵⁷ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: X, C. 1, İnikat 3, 24.05.1954, s. 44.

¹⁵⁸ TBMM Arşivi, **Zakar Tarver’in Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No: 2051

¹⁵⁹ Öztürk, Kazım; *Türk Parlamento Tarihi TBMM X. Dönem (1954 -1957) Milletvekillerinin Özgeçmişleri, C. II*, s. 439-440.

¹⁶⁰ **TBMM Arşivi**, Mıgırdıç Şellefyan’ın Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 2352; T.B.M.M Genel Sekreterliği, *T.B.M.M Albümü 1920–1991(1950-1980), C. II.*, s. 724

1957 yılı seçimlerinde 315.442 oy alarak Demokrat Parti XI. Dönem İstanbul milletvekili olarak seçilmiştir. Bu yasama döneminde İktisat Encümeni ve Bütçe Encümeni'nde görev almıştır.¹⁶¹

1960 ihtilalinde hakkında açılan anayasa ihlali ve gayrimeşru servet İktisabı davalarıyla¹⁶² Yassıada'da yargılanarak tutuklanmış ve bir süre de Kayseri Cezaevinde kalmıştır.¹⁶³ Tutukluluğu bittikten sonra Adalet Partisi'nin kurulmasıyla birlikte politikayla ilgisini sürdürmüştür. 1960 yılının sonlarına doğru ismi teneke ihracatının usulsüz olduğu gerekçesiyle gümrükteki mallarına el konulmasıyla gündeme gelmiştir. Bu olaydan sonra yurt dışına çıkan Şellefyan'ın ismi 1975 'de Yayha Demirel'in¹⁶⁴ hayali mobilya ihracatıyla tekrar gündeme gelmiştir.¹⁶⁵

Şellefyan'ın bu olaylarla anılmasından sonra 7 Mart 1984'de verilen teklifle Türkiye Cumhuriyeti'nin iktisadi ve mali güvenliği aleyhine faaliyette bulunduğu ve yurt dışına çıktığı gerekçesiyle kamu davası açılmadığından vatandaşlıktan çıkarılma kararı alınmıştır.¹⁶⁶

Türk siyasi ve ticari hayatında ismi çeşitli davalarla anılan Şellefyan, 1970 yılından itibaren yaşadığı Cenevre'de kemik kanseri gördüğü Cenevre Canton Hastanesi'nde 10 Aralık 1987'de ölmüştür.¹⁶⁷

2.1.5. Hermine Agavni Kalustyan (Temsilciler Meclisi Devlet Başkanı Temsilcisi)

Hermine Agavni Kalustyan 30 Haziran 1914 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Babası Leon Efendi annesi ise Heronuş Hanım'dır.

1932 senesinde Esayan Lisesi'nden mezun olmuş ve Paris'e giderek Yüksek Kız Öğretmen Okulu Matematik bölümüne yatılı olarak girmiştir. Burada tahsil ve staj dönemlerini tamamladıktan sonra Türkiye'ye dönerek 1936 yılında Esayan Okulu Matematik öğretmenliğine atanmıştır. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi yüksek matematik alanında ihtisas yapmıştır. Profesör Geiringer'in önerisiyle Yüksek Matematiğe giriş

¹⁶¹ Zühtü Arslan - Selma Tarakçı; *Türk Parlamento Tarihi, XI. Dönem (1957-1960) Biyografiler, C.II*, s. 493.

¹⁶² *BCA*, Dosya No: 960/1, Fon Kodu: 10.900, Yer No: 43.128.2; *BCA*, Dosya No: 962/25, Fon Kodu: 10.900, Yer No:259.794.5

¹⁶³ *Milliyet*, 11 Ağustos 1984, s. 9. , *Milliyet*, 12 Ağustos 1984, s. 9.

¹⁶⁴ Yahya Kemal Demirel, Dokuzuncu Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in kardeşlerinden Ankara'daki ünlü Yükseliş Koleji'nin sahibi Hacı Ali Demirel'in oğludur.

¹⁶⁵ Cafer Ulu, *a.g.e.*, s. 180. ; *Milliyet*, 12 Aralık 1987, s. 6.

¹⁶⁶ *Milliyet*, 29 Mart 1984, s. 7.

¹⁶⁷ *Milliyet*, 12 Aralık 1987, s. 6.

isimli bir kitap yazmıştır. Sonrasında doktora tezini hazırlayarak, 1941 Fen doktoru ünvanını almıştır. Bu yıl içerisinde Getronagan Erkek Lisesi'nde Matematik öğretmeni olarak çalışmış ve 1948 yılında Esayan Ortaokulu Müdürlüğü'ne atanmıştır. 1949 yılında Galatasaray Lisesi'nde görev alarak cebir, geometri ve astronomi dersleri vermiştir. Esayan Lisesi Yetişenler Derneği Başkanı olmuş ve sonrasında bu lisenin müdürlüğünü de yapmıştır.¹⁶⁸

1957 yılından itibaren Kalfayan Yetimhanesi Yönetim Kurulu Üyesi ve 1957 yılından itibaren de Türk Astronomi Derneği üyesi olan Kalustyan, 6 Ocak 1961'de Kurucu Meclis Devlet Başkanı Temsilcisi olarak seçilmiştir.

1961 yılı sonrasında Esayan Lisesi'nde müdürlük görevine devam ederken görevden alınan Hermine Kalustyan, bir süre sonra Fransa'ya gitmiştir. Burada Tibroatser Okulu'nda müdürlük yapmış¹⁶⁹ ve 3 Eylül 1989 tarihinde ölmüştür.¹⁷⁰

2.1.6. Berç Sahak Turan (Cumhuriyet Senatosu Üyesi)

Berç Sahak Turan 1902 yılında Maraş'ta doğmuştur. Babası Kahramanmaraşlı bıçak ustası Yervant Efendi olup annesi Zabel Hanımdır. İlk ve ortaokulunu bitirdikten sonra 1938'de Pangaltı Ermeni Lisesi'nden mezun olmuştur. Fransızca ve az düzeyde Almanca bilen Turan, 1944 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesini bitirmiştir. Sonrasında uzun süre serbest mimarlık yapmıştır.¹⁷¹

1945'de Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşlerinde görev yapmıştır. 30 Nisan 1946'da askerlik hizmeti için yedek subay okuluna girmiştir. 31 Mart 1947'de Teğmen rütbesiyle terhis olduktan sonra tekrar serbest mimar olarak çalışmasını sürdürmüştür. 1950 - 1960 yılları arasında Şerif Turgal İnşaat Firmasında çalıştı. Aynı zamanda 1950 – 1954 Pangaltı Lisesinde Matematik ve Kozmografya öğretmenliği de yapmıştır. 1961 Anayasasının yürürlüğe girmesinden sonra TBMM I. (XII.) Dönemi için 15 Ekim 1961'de Adalet Partisi adayı Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyeliğine tek gayrimüslim senatör olarak seçilmiştir.¹⁷²

¹⁶⁸ *TBMM Arşivi*, Hermine Agavni Kalustyan'ın Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 150

¹⁶⁹ G. Günay Özdoğan, Füsün Üstel, Karin Karakaşlı, Ferhat Kentel, *Türkiye'de Ermeniler Cemaat - Birey-Yurttaş*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Haziran 2009, s. 295.

¹⁷⁰ Cemile Şahin, *Türk Parlamento'sundaki Kadın Milletvekilleri 1935 -2007*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 2010, s. 136.

¹⁷¹ Ulu, Cafer, *a.g.e.*, s. 181. ; Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi, Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri, 1961-1964*, TBMM Yayınları, Ankara, 1998, s. 288.

¹⁷² Tunca Özgişi, *Türk Parlamento Tarihinde Cumhuriyet Senatosu*, TBMM Basımevi, Ankara 2012, s. 68.

Senato'da Bayındırlık ve Ulaştırma Komisyonu'nda sözcü üye olarak çalışmıştır. 15 Ekim 1961 tarihinden 7 Haziran 1964'deki üçte bir yenileme seçimlerine kadar üç yıl süreyle senatoda üyelik yapan Turan, daha sonra 1966'da Bayındırlık Bakanlığı İstanbul Yapı İşleri I. Bölge Müdürlüğü Yüksek mimarı olarak görev almıştır. 1 Aralık 1970'de müşavir kadrosuna alınmış ve 1 Mayıs 1972'de istifa ederek görevden ayrılmıştır.¹⁷³

Evli ve üç çocuk babası olan Turan senatör sıfatını aldıktan sonra büyük ihaleler almış, İstanbul'daki Ermeni vakıfları, hastane, okul ve kiliselere ciddi yardımlarda bulunmuştur. Ayrıca Ermenilerin çoğunlukta bulunduğu Kınalıada'nın gelişimi için de bir çok çalışmada bulunmuştur.¹⁷⁴

3 Ağustos 1997'de İstanbul'da ölmüş, Şişli Ermeni Mezarlığında toprağa verilmiştir.¹⁷⁵

2.2. Ermeni Milletvekillerinin Meclis Çalışmaları

2.2.1. Berç Türker'in Meclis Çalışmaları

Bir Ermeni milletvekili olarak mecliste oldukça aktif bir şekilde yer alan Berç Türker'in sırasıyla V. , VI. ve VII. dönem çalışmaları hakkında bilgi verilecektir.

V. Dönem mecliste iktisat encümeni olarak görev yapan Berç Türker, 1935 yılı muvazene-i umumiye kanunu lâyihası görüşmeleri sırasındaki konuşmasında alınan vergiler konusuna değinerek hükümetin bu vergileri zorunlu ihtiyaçlar sebebiyle aldığını, Maliye Bakanlığı'nın yeni bir vergi konulacağı zaman vatandaşın mali durumu üzerinde detaylı bir tahkikat yapmasının ve gerekli tedbirleri aldıktan sonra meclise sunmasının daha yerinde olacağını belirtmiştir. Ayrıca memleketin imar ve müdafaası için yapılan masrafların önemli olduğunu fakat buhranın geçene kadar bütçe içerisinde masraflardan mümkün olduğunca tasarruf edilmesi gerektiğini de vurgulamıştır. Yine bu konuşmasında kambiyo¹⁷⁶ meselesine değinerek, Türk parasıyla İngiliz parasına değer vermek için altın esasına dayanan Fransa'nın tespit ettiği kambiyonun kullanıldığını, altın esasına dayalı kambiyo kullanıyan memleketlerin ticaret ve turizmde azalma görüldüğünü ve İngiliz parasının değerini koruyamadığını söylemiştir. Bu nedenle ülkenin ihtiyaçlarını karşılayacak ve paramızın istikrarını sarsmayacak bir kambiyo sisteminin araştırılması gerekliliği üzerinde durmuştur.

¹⁷³ Fahri Çoker, *a.g.e.*, s. 288. ; G. Günay Özdoğan, Füsün Üstel, Karin Karakaşlı, Ferhat Kentel, *a.g.e.*, s. 295.

¹⁷⁴ Süleyman Yeşilyurt, *Ermeni Yahudi Rum Asıllı Milletvekilleri*, Ankara, Eylül 2005, s. 157-158.

¹⁷⁵ Fahri Çoker, *a.g.e.*, s. 289.

¹⁷⁶ Kambiyo iki ayrı ülke parasının birbiriyle değiştirilmesidir.

Bahsettiği bir diğer mesele ise bütçenin 195 milyon olarak belirlenmesine rağmen tedavüldeki paranın 160 milyon olmasıdır. Aradaki bu açığı kapatmak için hükümete yaklaşık 22 milyon lira değerindeki altın stokunun kullanılmasını teklif ederek; sağlam esaslara dayalı bir mali inkılabın yapılması lüzumunu dile getirmiştir. Konuşmasına Atatürk, İsmet İnönü ve bakanların başarılı icraatlarından bahsederek devam eden Berç Türker, *“Memleketimiz ise herkesin kıskançlığını celbeden bereketli güzel bir memleketdir. Yani yeryüzünde bir cennettir. Türk ulusu ise daima vatanî vazifesini ifa etmeğe hazır, fedakâr, çalışkan ve kuvvetli bir unsurdur. Binaenaleyh Büyük Öndere karşı beslediğimiz tükenmez iman, Başbakan İsmet İnönü’ye karşı hissettiğimiz güven, hepimizi çalışmaya, tasarrufa ve fedakârlığa sevk edecek ve bu geçici, buhranlı senelere göğüs gereceğiz. Hulâsa bu güzel memleket daima ileri gidecektir. İşte benim sarsılmaz kanaatim.”* sözleriyle konuşmasına son vermiştir. Malîye Vekîli Fuad Ağralı ve Muğla Milletvekili Hüsnü Kitapçı’nın Berç Türker’in bu konuşmasına binaen sözlerinden sonra tekrar söz alan Türker, iddia edildiği Türk parasının değerini düşürmek istemediğini, aksine kambiyo usulünün iyice araştırılarak değiştirilip ticaretin canlandırılabilceği hususunun altını çizdiğini ve enflasyona sebebiyet verecek bir teklifte bulunmadığını, altın stoklarının kullanılması teklifini tamamen bir vatansever olarak istediğini söylemiştir. Ayrıca bu konuşmasında evlerin kira gelirlerini tespit için teşekkül eden takdiri kıymet komisyonlarının işleri sürüncemede bıraktığı nedeniyle kaldırılması gerektiğini belirtmiştir.¹⁷⁷

Bu kanun layihası hakkında bir sonraki gün yapılan görüşmelerde her birine 20 milyon lira bütçe ayrılan vekâletlere, bütçe encümenince birer memur atanarak bu vekâletleri tetkik etmesinden ve belki bu sayede 4 - 5 milyon tasarruf edilebileceğinden bahsetmiştir. Evkafa yardım edilmesi hususunda ise evkafın birçok emlaki ve bankada parası olduğu için yardımın gereksiz olduğu görüşünü öne sürmüştür. Düyunu Umumiye’ye olan borçların her sene düzenli olarak bütçeye dahil olduğunu fakat o gün mevcut olan buhranda ödeme yapılmamasını, emekli, dul ve yetim maaşlarının hakkı olanlar tarafından alınıp alınmadığının maliye memurları tarafından kontrol edilip edilmediğini sormuş ve Maliye vekilinden kontrol yapıldığına dair bir cevap almıştır.¹⁷⁸

1935 yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihasının Sıhhat ve içtimai Muavenet Vekâleti bütçesi müzakeresine Ankara’daki kanalizasyon eksikliğinden ve bir kasabada

¹⁷⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 3, İnikat 27, 22.05.1935, s. 162-167,182.

¹⁷⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 3, İnikat 28, 23.05.1935, s. 210-218.

görev yapan doktorun muayeneye gelen hastalarından ücret talep ettiği meselelerine değinmiştir. İktisat Vekâleti bütçesi görüşmelerinde İktisat Vekilinin çalışmalarından bahsederek fabrikaların açılması, madenlerin işletilmesi gidererek millî ve bağımsız olması sebebiyle ekonominin de bağımsız olacağından bahsetmiştir. Fakat bu tür gelişmelerin yavaş yavaş yapılması ve hesaplanarak yapılması hususunda bir teminat istemiştir. Maarif Vekâleti bütçesi görüşmelerinde ise çocukların yabancı kolej, okul ve üniversitelere gitmesinin engellenmesi için çalışılarak ülkeye okullar ve üniversiteler açılmasından ve böylece paranın Avrupa'ya gitmesinin engellenebileceğinden söz etmiştir.¹⁷⁹

Mecliste ulusal bayram ve genel tatiller hakkında kanun lâyihası görüşmeleri yapılırken hafta tatillerine değinen Türker, dünyanın hemen hemen her yerinde tatil günü olarak belirlenen Pazar gününün kabul edilmesinin iktisadi, mali ve ticari olarak bir ivme kazanan Türkiye için daha uygun olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁰

İzmir Liman İşleri Umum müdürlüğü 1935 yılı bütçesiyle ilgili kanun tasarısı görüşmelerinde genel müdürün maaşının 600 liradan 400 liraya düşürülmesinin ağır bir durum olduğunu ve yapılacak tasarrufun 1400 liradan ibaret olacağından maaşa hiç dokunulmaması ve aynen kalması konusunda sözlü bir teklifte bulunmuştur.¹⁸¹

Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya Hükümeti arasında akdedilen afyon anlaşmasının tasdikine dair kanun lâyihası görüşmelerinde Cemiyet-i Akvam'ın insanlığa hizmet söylemiyle bünyesinde kurmuş olduğu afyon tetkik bürosunun el altından ticaret yaptığını ve bu hissiyatı kullanarak Türkiye afyon ticaretine balta vurduğunu söyleyerek, sırf para kazanmak için büyük afyon merkezlerini himaye ettiğinden söz etmiş ve *“Arkadaşlar, bu mesele millî ticaret nokta-i nazarından çok nazik bir meseledir. İktisat, İnhisarlar ve Ziraat vekâletlerinden çok rica ederim, bir tetkik komisyonu teşkil etsinler, Uyuşturuca maddeler inhisar müdüriyetinin iştirakiyle ariz, amik tetkikatta bulunulsun. Lütfen tetkikat yapılsın. Hariciye vekâletimizin de tavassutunu rica ederim. Bence böyle buhranlı senelerde (Beşeriyete hizmet etmek) gibi nazariyatın fevkinde millî menafiyi korumak kaide-i umumiyesine ehemmiyet vermek daha mantıki olur, kanaatindeyim.”* sözleriyle de var olan endişesini dile getirmiştir. Bu konu hakkında bir de takrir vermiş fakat takrir kabul edilmemiştir. Takrir şöyledir:

“ Yüksek Reisliğe

¹⁷⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 3, İnkat 29, 25.05.1935, s. 245,248,255.

¹⁸⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 3, İnkat 31, 27.05.1935, s. 302-303.

¹⁸¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 3, İnkat 32, 30.05.1935, s. 344.

Afyon karteliyle yapılan söz bağı, vелеvki kısmen olsun, afyon ticaretimizi sektedar ediyorsa ve kartelin el altından iş gördüğü tahakkuk ederse - ki bunun böyle olduğuna kaniyim, artık afyon işlerimize ait ve elimiz kolumuz bağı tutmak mahiyetinde olan söz bağlarının feshini ve afyon ticaretimizin tamam ile serbest bırakılmasını teklif ederim. Afyon Berç K. Türker”

Şeker istihlâk ve gümrük resimleri hakkında kanun tasarısı üzerine yapılan müzakerelerde söz isteyerek şimdiye kadar şekerin dışardan milyonlarca lira karşılığında alındığını fakat artık Türkiye’nin de şeker fabrikalarının olduğu ve bu sayede halkın ucuz şeker alacağından bahsetmiştir. Fakat daha önceden toptan şeker stoku yapan tüccarlara ise ellerindeki şekerleri bitirmeleri için satışı müsaadesi verilmeyerek artık halka pahalı şeker aldırılmaması hususunda konuşmuştur.¹⁸²

Akvam Cemiyeti tarafından ittihaz olunan tedbirlerin tatbiki hakkında kanun layihasında İtalya’nın Habeşistan’a harp ilanı dolayısıyla Milletler Cemiyeti sözleşmesinin 16. Maddesi gereği İtalya’ya zorlayıcı tedbirler almak için 18 devletten oluşan bir komisyon teşekkül etmiştir. Komisyonun aldığı tedbirler hakkında konuşan Berç Türker, bu tedbirlere iştirak etmenin zorunlu olup olmadığını sorarak; bu iştirak nedeniyle gelecekte İtalya ile ticari ve mali ilişkilerin sekteye uğrayabileceği ve ilerde Avrupa Devletleri arasında yapılabilecek muhtemel anlaşmaların neticesinde zararlı çıkacak tarafın Türkiye olabileceği konusunda bir uyarıda bulunmuştur. Bu nedenle mecliste konuşması esnasında bu tedbirlere iştirak edilmemesi ve bu konuda tarafsız kalınması olasılığının ne derecede mümkün olduğu konusuna değinerek; aşağıda nakledilen sorular ile gerekli tedbir ve incelemelerin yapılması istemiştir:

“a) Zecri tedbirlere istirakimiz, ticaretimizi atide ne derece mutazarrire edecektir?

b) Istirakimize binaen muhtemel zararlanmıza karsi «Compensation» vesilesi saglam surette temin edilebilecek mi?

c) Ademi istirakimiz halinde mahzuru ne olacak idi?

d) «Covenant» i imzalayan, fakat zecri tedbirlere istirak etmeyen Devletlerin Uluslar kurumuna karşı vaziyetleri ne olacaktır ?

e) Zecri tedbirlere iştirak etmek Uluslar Kurumu üyeleri için cebri mi, yoksa ihtiyari bir vazifemi teşkil ediyor ? ”¹⁸³

¹⁸² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 4, İnikat 37, 12.06.1935, s. 137,150.

¹⁸³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 6, İnikat 5, 13.11.1935, s. 51-52.

16 Mart 1936 tarihinde Sihat ve İctimai Muavenet, Gümrük ve İnhisarlar, Nafia, Maliye ve Bütçe encümenlerine havale edilen¹⁸⁴ Kızılay Cemiyeti varidatının arttırılmasına dair bir kanun teklifinde bulunmuştur. Bu kanun teklifi şöyledir:

“ *MADDE 1 — Kızılay Cemiyetinin varidatını arttırmak maksadıyla, bayram günleri mektuplara bir kuruluşluk Kızılay pulunun ilsakına dair kararın meriyeti baki kalmak suretile, damga puluna tabi bilumum evraka, posta ile hariç, memleketlere yollanılan bilumum mektuplara ve bilumum müskirat şişelerine yirmi paralık Kızılay pulu yapıştırılacaktır.*

MADDE 2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

MADDE 3 — Bu kanunun icrasına, Maliye, Nafia ve İnhisarlar vekilleri memurdur.

Kızılay cemiyeti varidatının daimi esaslar üzerine tespit edilerek artırılmasına dair 11 mart 1936 tarihli kanun teklifimde, üç nevi membai varidat teklif etmiştim.

1 - Damga puluna tabi bilumum evraka,

2 - Bilumum müskirat şişelerine ve

3 - Posta ile hariç memleketlere yollanılan bilumum mektuplara yirmi paralık Kızılay pulu yapıştırılmasının Yüksek Kamutay tarafından tahtı karara alınmasını rica etmiştim.

Bilahare muttali olduğum malumata binaen, hariç memleketlere yollanılan mektuplara her ne suretle olursa olsun, bir ücret zammı Umumi posta Birliği (Union postale universelle) mukavelesi ahkamınca yasak olduğu, ancak beynelmilel posta ittihadı mukaveleleri, münferiden bu muahedeye iştirak eden her Devletin dahili posta nizamı ahkamına hiç bir suretle taalluk etmediği 1920 Madrid mukavelesinde zikredilmiştir.

Binaenaleyh, kanun teklifimin yukarıda zikredilen üçüncü maddesini su suretle tadil ediyorum ve ilaveten, dördüncü bir varidat membai olarak diğer bir madde ilavesini de teklif ediyorum.

21 Mart 1936

Afyon saylavı Berç K. Türker

Muvakkat madde :

3) - Türkiye dahilinde gönderilen bilumum mektuplara, yirmi paralık Kızılay pulu ilsak edilecektir. Dördüncü varidat membai olarak teklif edilen yeni madde:

¹⁸⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 9, İnkat 39, 16.03.1936, s. 8.

4) - *Mezbahalarda kesilen hayvanati ganemiyeden hayvan basına bir kuruş, hayvanati bakariyeden hayvan başına iki kuruş Kızılay pulu ilsaki suretile resim alınır. İşbu resim, mezbaha resmi alınırken verilen makbuzlara ve her makbuzun muhtevi olduğu baş adedine göre pul ilsaki suretile tahsil olunur.*”

Bu kanun teklifi görüşmelerinde konuşan Afyon Karahisar mebusu Berç Türker Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele döneminde yurda ve orduya hizmetlerinden dolayı değeri daha iyi anlaşılan Kızılay Cemiyeti gelirlerinin, üye kaydı yapılmasına, bayram günleri rozet hasılatına, müsamereler ve balolar verilmesine, pul satışlarına ve oyun kayıtlarına, maden suları satışına rağmen beklenildiği gibi artmadığını hatta giderek azaldığına değinmiştir. Bu gelir azalmasına sebep olarak da aidatların zamanında ödenmemesi ya da ödenememesini, yardımların azlığı ve zekât ve kurban derileri bağışlarının azalmasını göstermiştir. Teklif ettiği kanunun müskirat şişelerine, mezbaha makbuzlarına ve damga puluna tabi bazı evraka ait kısmın encümenler tarafından yeniden incelenmesi için bir takrir vermiştir. Sonrasında ise konuşmasına “*Bütün Türk yurtlarını teveccüh ve muhabbetini kazanmış olan Kızılay’ın mali vaziyetini takviye etmek maksadile bir kaç membaı varidat teklif ettim ve bunu müdafaa etmeği bir vazife bilerek, huzurunuzda geldim. Üst tarafını Kamutayın yüksek takdirine bırakırım. Muhterem Sıhhiye Vekilinin teklifime müzaheret buyuracaklarına eminim ve ümidvarım. Eğer, yüksek ve alicenap Millet Meclisi takririmi kabul buyurur ve yeni tekliflerim encümenlere havale edilirse ve muhterem encümenler ve bilhassa Sıhhiye encümeni, yeni tekliflerimin hepsine veya bir ikisine teveccüh gösterirlerse, sevgili Kızılayımıza kıymetli bir sene başı hediyesi yapmış olacaklardır.*” sözleriyle nihayet vermiştir. Sıhhat ve İçtimai Muavenet, Gümrük ve inhisarlar, Nafia, Maliye ve Bütçe encümenleri tasarısı üzerinde gerekli incelemeyi yapmışlar ve bu tasarıya iştirak ettiklerini belirtmişlerdir. Mecliste oylamaya sunulan tasarı kabul edilmiştir.¹⁸⁵ Ayrıca 18 Mart 1936 tarihinde Teşkilat-ı Esasiye Encümenine havele edilen kanunların neşir tarihine dair bir kanun teklifinde de bulunmuştur.¹⁸⁶

Cumhuriyet Merkez Bankası kanununun 92.¹⁸⁷ maddesinin tefsiri hakkında Başvekâlet tezkeresi görüşmelerinde söz alarak Merkez bankasının bir devlet bankası ve bu maddenin de gayet açık olduğunu belirterek bu sebeple meclisin meşgul edilmemesi

¹⁸⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 14, İnkat 18, 13.11.1936, s. 97-99.

¹⁸⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 9, İnkat 40, 18.03.1936, s. 16.

¹⁸⁷ “Bankanın teşekkülüne ve muamelelerine müteallik bilumum muharrerat, akitler, hisse senetleri ve ilanlar damga resmi ile diğer her türlü resim ve harçlardan muaftır.”

gerektiğini gerekli incelemenin İktisat ve Bütçe Encümenlerinde yapıldığını dolayısıyla Bütçe encümeninin mazbatasının kabul edilmesini istemiştir.¹⁸⁸

İnhisarlar Umum Müdürlüğü 1936 yılı bütçe kanun tasarısının birinci maddesinde bahsedilen harcırahlar hakkında konuşmuştur. Bu harcırahların Avrupa'ya gidiş gelişte mi yoksa yurtiçinde mi kullanılacağını sormuştur. Yine aynı maddede yabancı mütehassıslar ücret ve harcırahlarının 43 binden 60 bine çıkarılması konusunda söz alarak bu uzmanların ne iş yaptığının izahını istemiştir.¹⁸⁹

Tuz İnhisarı idaresinin 1931 yılı son hesabına ait mutabakat beyannamesinin sunulduğuna dair Divani muhasebat riyaseti tezkeresiyle Tuz İnhisar İdaresinin 1931 yılı son hesabı hakkındaki kanun layihasının müzakereleri sırasında 1931 yılı bilançosunun ertelenerek 5 yıl sonra görüşülmesinin nedeni sormuştur. Gümrük ve İnhisarlar Vekili Ali Rana Tarhan, Türker'e cevap vererek eskiden var olan tehirlerin son birkaç yıldır olmadığını artık zamanında görüşüleceği belirtmiş ve zaman zaman geçmişten ertelenenlerin mecliste görüşüldüğünü söylemiştir.¹⁹⁰

Maliye Vekâleti teşkilatı ve vazifeleri hakkında kanun layihası görüşmelerinde söz alarak cumhuriyetin ilanından beri bu teşkilatın ıslahının dikkate alınması gerektiği ve bir an önce bu kanunun icra edilmesi lüzumu hususunu dile getirmiştir. Memur sayısı azaltılarak tasarruf edilmesi hususunu ihtiva eden kanun tasarısının esasında eskiye kıyasla daha masraflı olduğu ve bütçe encümeninin bahsettiği gibi 400.000 liralık bir tasarrufun olmadığını iddia etmiştir.

“Maliye teşkilatının ruhu ve esası şunlar olmalıdır, yani:

A)-Memurin adedini çoğaltarak maliye bütçesinin masraf kısmı kabartılmamalıdır.

B) -En büyük şeflerden başlayarak en küçük memura varıncaya kadar maliye işlerine vukufu olan “Forme” memurlar istihdam edilmelidir. Yani az memurla çok iş görülmelidir.” diyerek teşkilat kanununun kabulünden sonra izahatın ciddi ve önemli şekilde tatbik edilmesi ve bu kanunun tatbiki için tecrübeli ve güvenilir bir memur kadrosunun olması gerektiğinin üzerinde durmuştur. Maliye teşkilatı içerisindeki yolsuzluklar, memurların tavırlarının agresif olduğu, bugün git yarın gel zihniyetiyle iş yaptıklarını ve maliye şubelerinin bankalara kıyasla daha kötü şartlarda olduğu ve de maliye teşkilatının kontrolü için kontrol memurlarının sayısının artırılması konularında

¹⁸⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 10, İnikat 55, 24.04.1936, s. 116.

¹⁸⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 10, İnikat 56, 27.04.1936, s. 137.

¹⁹⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 11, İnikat 59, 06.05.1936, s. 16.

fikirlerini beyan etmiştir.¹⁹¹ Kanun tasarısının bir sonraki birleşimde yapılan görüşmelerinde ise tahsildarın görevlerinin açıklandığı 37. Maddeye bazı tahsildar ve veznedarların yolsuzluk yaptığı gerekçesiyle bir ek madde konulması hakkında bir takrir vermiştir. Berç Türker'in takriri şöyledir:

“1 - Tahsil şubesi veznedarlar, kendilerine tevdi edilen vazifenin ehemmiyetine göre, kefaletle raptedilirler.

2 - Tahsil işleriyle meşgul olacak bilumum memurlar, hüviyetleri ve ahlaki üzerine malumat alındıktan sonra, istihdam edilirler.”

Oylamaya sunulan bu takrir meclis tarafından kabul edilmemiştir. Mali müşavirlerin vazifeleri ile ilgili olan 41. madde üzerine yapılan tartışmalar sebebiyle söz olarak bir önceki oturumda tasarının yeteri kadar müzakere edildiğini ve artık tartışılmadan kabul edilmesi isteğinde bulunmuştur. Maliye memurlarının maaşlarının görüşmeleri esnasında da tahsildar, muhasebeci ve veznedar olarak görev yapan memurların 110 lira gösterilen maaşlarının 15 liraya çıkarılması için takrir vermiş fakat kabul edilmemiştir.¹⁹²

Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü merkez fen heyeti ile kadastro ve tahdit heyetleri müstahdemleri hakkında devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan kanun hükümlerinin tatbiki hakkında kanun layihası görüşmelerinde umum heyeti ile ilgili görüşlerini bildirirken eski tapu kayıt ve usullerinin vatandaşa mülkiyet hakkının tespiti ve sınırları belirlemede zorluk yaşattığını ve bu nedenle birçok olay çıkarak mahkemelerin % 70'inin arazi davalarıyla uğraştığını hatırlatarak bu teşkilatta eski zihniyetle çalışan memurların olduğunu ve bu memurların ıslah edilmesi gerektiğini söylemiştir. Konuşmasının devamında artık devletin bu işleri sağlam bir temel üzerine kurduğunu bizzat Kadastro Umum Müdürlüğü'ne giderek gördüğünü ve Avrupa'dakiler kadar mükemmel olduğunu büyük bir sevinçle söylemiştir. Bu kadastro usulünün memleketin her yerinde bir an evvel uygulanması ve bu mükemmel eserler için de fen heyetinde çalışanları maaşlarına bir sonraki bütçe görüşmelerinde artırılması hususuna değinmiştir.¹⁹³

Mecliste 1936 yılı muvazene-i umumiye kanunu layihasının görüşmelerinde her sene bütçede masrafların artmasını ve bu masraf fazlasının mükelleflerden alınan vergilerle karşılanmasını eleştirmiş ve mali durumun düzelip varidatın artmasına kadar

¹⁹¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 11, İnkat 63, 15.05.1936, s. 70-72.

¹⁹² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 11, İnkat 64, 18.05.1936, s. 122,123,135

¹⁹³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 11, İnkat 66, 22.05.1936, s. 160-161.

masraflarda büyük oranda tasarrufa gidilmesi gerektiğini söylemiştir. Dünyanın karışmış olduğunu mili savunma için harcanacak paraların acil ve hayati olduğunu ve demiryolları için de harcanacak paranın ekonomik ve stratejik bakımdan önemli olduğunu da söylemiştir. Masrafların hayati, acil ve kabili tehir olan masraflar olmak üzere iki ayrılmasını ve kabili tehir masraflardan tasarruf edilecek paranın ihtiyat akçesi olarak bankada tutulması, dünya atmosferinin barışa döndüğü zamanda farklı alanlarda kullanılması yönünde fikirlerini sunmuştur. Bu kabili tehir masrafların neler olabileceği konusu hakkında konuşmaya devam eden Türker, belediyelerin fazlasıyla masraf yaptığını ve buradan tasarruf yapılabileceğini söylemiştir. Ayrıca ikinci 5 yıllık kalkınma planının bütçeye olan yükünden bahsederek bu planın sonraya ertelenmesini aksi takdirde uygulanması durumunda büyük bir sermayeye ihtiyaç olduğunu söylemiş ve *“Benim temennim endüstride, imarda, bayındırlıkta, deniz işlerinde durmayalım ileri gidelim, fakat hesapla, tasarrufla is görelim ve ihtiyatlı olarak ilerleyelim ve Devlet Hazinesinden kabil olduğu kadar az para çekelim yahut hiç çekmemeğe gayret edelim.”* sözleriyle bu dönemde tedbirli davranmak gerektiği konusu üzerinde durmuştur.

Konuşmasının devamında devlet işlerini tetkik etmek için bir heyetin kurulmasını teklif etmiştir. Bu heyetin mali iktisadi, sınai ve başka işlerde de eksiklikleri bulup tasarrufların nerden yapılacağı hususunda bakanlara yardımcı olmak vazifesiyle Türk ve yabancı uzmanlardan oluşturulmasının yerinde olacağını belirtmiştir. Türkiye’deki para istikrarından da bahsetmiş ve bunun için hükümete teşekkür ederek kambiyo meselesine girmiştir. Kambiyonun memleketimiz için öneminden bahisle yurda az miktarda yabancı kambiyosu girdiğini ve bunun için ülkeye yabancı turistlerin gelmesi için tedbirler alınması gerektiğini dile getirmiştir. Türker’e göre bu tedbirlerden biri İngiliz parasının Türk parasının karşısında kıymetinin artırılmasıdır. Bunun sebeplerini aşağıda aktaracağım konuşmasının bir kesitinde şöyle anlatmıştır:

“Turist celbi için ciddi teşkilat yapılırken kambiyo meselesine de ehemmiyet verilmelidir. Turistlerin elinde alelekser İngiliz lirası ve dolar bulunur. Bunlar Türkiye’ye geldikleri zaman sizin isterlinginizin ve dolarınızın kıymeti bizim paramıza nisbeten yüzde kırk raddesinde düşüktür dersek, bir daha buraya ayak basmazlar. Kezalik bir ecnebi tüccarı buraya mal almaya gelirse ve elindeki ecnebi dövizini mubayaa etmek için ayni muamelede bulunursak malımızı almadan Yunanistan’a, Romanya’ya, veyahut Bulgaristan’a gider. Bu mütalaam konuştuğum ecnebilerin

şikayetinden ileri geliyor. Geçenlerde bir Amerikalı ile konuşurken “İstanbul’da hayat çok pahalıdır.” dedi. Sebebini sordum. “Benim gelirim dolardır, bunu çok dun fiyatla satabiliyorum. Elime az Türk parası geçiyor. Ben Yunanistan’da ikamet edeceğim.” dedi.” Kambiyo meselesi hakkında konuşmaya devam eden Berç Türker, kambiyo fiyatlarının tespiti için Fransız frangına bağlı bir sistem uygulanmasına karşı çıktığını, bunun yerine Merkez Bankası’nın Türk lirasını esas alarak İngiliz parasını hesaplamasını teklif etmiştir. Merkez Bankasının yeni bir kambiyo sistemi uygulamasının para istikrarına dokunmayacağını da konuşmasına ilave etmiştir.¹⁹⁴

Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü’nün bütçe görüşmelerinde güvenliği sağlayan polis ve jandarmanın maaşlarının artırılmasını ve bazı karakolların tamir edilmesini söylemiştir. Bir diğer konuşması Hariciye Vekâleti bütçesi görüşmelerinde olmuş; burada boğazlar meselesine değinerek bu konunun memleket memleket sevk edilecek bir konu olmadığından ve bir an önce bu meselenin halledilmesinden bahsetmiştir.

Maarif bütçesi görüşmelerinde söz alarak Anadolu’nun bazı kesimlerinde çok sayıda çocuğun okula gitmek istediğini fakat yeteri kadar okul ve öğretmen olmadığı, ayrıca üniversite, lise ve başka okullardan mezun olan gençlerin baba mesleği olan zanaatla ilgilenmediklerini; bankalarda, şirketlerde çalışmak ve devlet memurluğu yapmak gibi isteklerinin olduğunu söylemiştir. Fakat Anadolu’ya da gitmek istemediklerini bu nedenle daha okulda iken sosyal vazifelerin çocuklara öğretilmesi için öğretmenlere gerekli emrin verilmesi gerektiği hususunu da dile getirmiştir.¹⁹⁵ Nafia Vekâleti bütçe müzakereleri görüşmelerinde de halkın cebinden çıkan paralarla elektrik şirketinin hasılatının artmasını ve elektrik şirketinin yabancılar elinde olmasını eleştirmiştir. İktisat Vekâleti bütçesi görüşmelerinde ise turist teşkilatına ayrılan bütçenin artırılması ve tekrar kambiyo meselesi üzerinde durmuştur. Ziraat Vekâleti bütçesi tartışmalarında ormanları yangınlardan korumak için ayrılan bütçeyi az bulmuştur.

Milli Müdafaa Vekâleti bütçe görüşmelerinde hava, deniz ve kara kuvvetlerinde yabancı uzmanların bulunduğunu belirterek, bu yabancıların askeri sırları dışarıya deşifre edip etmedikleri hususunda bakandan açıklama istemiştir.¹⁹⁶

Bankalar hakkında meclise sunulan kanun tasarı için konuşan Türker, böyle bir kanuna uzun zamandan beri ihtiyaç duyulduğunu böylelikle ülkedeki halkın

¹⁹⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 11, İnkat 67, 25.05.1936, s. 201-207.

¹⁹⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 11, İnkat 68, 26.05.1936, s. 226-227,230,238.

¹⁹⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 11, İnkat 69, 27.05.1936, s. 259,272,284,287.

menfaatlerini gözetmeyen başıbozuk ve banka sıfatına layık olmayan bankaların artık iş göremeyeceklerini ifade etmiş ve bu kanunu büyük bir sevinçle karşılamıştır.¹⁹⁷

İş kanunu tasarısının 61. maddesinde hamile ve emziren kadınların hangi işlerde ve ne şartlarda çalışacağı hususunun İktisat ve Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletleri tarafından sonra belirtileceği hükmüne karşı çıkarak hamile ve emziren kadınların çalışmaması taraftarı olduğunu söylemiştir. İş kanununda grev ve lokavtın yasaklanmasıyla yetinilmeyerek bu yasağı bozacak herhangi bir kanun ihlaline karşılık, bu kanuna bir madde eklenmesini teklif etmiştir ve bir önerge¹⁹⁸ vermiş ama kabul edilmemiştir.¹⁹⁹

Türk ceza kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun tasarısı görüşmelerinde söz alarak devlete karşı işlenen suçların ağır suç olmaları sebebiyle ayırım yapılmaksızın her biri için azami ve tek bir ceza olması gerektiğinden bahsetmiştir. Kanunun iftirayı ihtiva eden 285. maddesi hakkında konuşarak bu maddede sadece iftira eden için bir ceza olduğu hâlbuki iftiraya uğrayan için bir tazminat olması gerektiğini dile getirmiştir.²⁰⁰

Boğazlar rejimi hakkında Montrö'de 20 Temmuz 1936 tarihinde imzalanan mukavelenamenin onayı için meclise sunulan kanun tasarısı münasebetiyle yaptığı konuşmasında ve büyük bir heyecanla ve coşkuyla yaptığı konuşmasında bu sözleşmenin büyük bir başarı olduğundan söz etmiştir. Heyecanını daha iyi aktarmak maksadıyla alkışlar eşliğinde yaptığı konuşmasından bir kesiti aşağıda vermek yerinde olacaktır:

“Lozan muahedesinde sonra, dünya ahvali büsbütün değişti, gittikçe vahamet kesbetti, ve öyle mühim hadiseler oldu ki, artık bizim yurdumuzun kapısını açık bırakamazdık. O mukaddes topraklara kavuşmak zamanı gelmişti. Türkiye Cumhuriyeti bir “grande puissance europeenne” olmuştur. Yani Avrupalı büyük devletler sırasına geçmiştir. Binaenaleyh yurdumuzun müdafaası için Çanakkale Boğazına hakim olmazlığımız elzemdi.

¹⁹⁷ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: V, C. 12, İnikat 72, 01.06.1936, s. 2-3.

¹⁹⁸ “İs, kanununun besinci faslına şöyle bir maddenin ilavesini teklif ederim :

Her hangi bir ihtilaftan dolayı ve grev maksadile, işçilerin, gizli toplantılar yapmaları ve işçileri bu yola teşvik ve tahrik etmek yasaktır. Emniyeti umumiye memurları bu gibi toplantıları tarassut etmek, dağıtmak ve müşevvikleri ve elebaşlarını tevkif ederek mahkemeye vermekle muvazzaftırlar.” **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: V, C. 12, İnikat 74, 05.06.1936, s. 64.

¹⁹⁹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: V, C. 12, İnikat 74, 05.06.1936, s. 63-64.

²⁰⁰ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: V, C. 12, İnikat 78, 11.06.1936, s. 217-220.

Montrö'de imzalanan muahede bizim için parlak bir muvaffakiyet, diplomatik bir zafer olmakla beraber, arsiulusal siyasi noktai nazardan dahi azim bir ehemmiyeti haizdir, çünkü ulu şefimizin yaratıcı dehası bütün dünyaya gösterdi ki, siyasette muallak ve nazik meseleleri kavga ile değil bilakis sulh ve dostluk havası içinde hal ve tesviye edebilirler. İşte Türk siyasetindeki bu yeni tez ve yeni usul dünya sulhu için hayırlı tesirler yaratacaktır.

*Bugün Türk ulusu askeri zaferler kazanmış, siyasi zaferler kazanmış bir ulustur. Ve kendisini çok bahtiyar biliyor. Çünkü başta Atatürk gibi yaratıcı ulu bir önderi vardır, çünkü hükümeti idare eden yüksek bir başbakanı ve bakanları vardır ve çünkü yurdunun müdafaasını kahraman Türk ordusuna bırakmıştır. Binaenaleyh bu şerait tahtında Türk ulusu her zaman zaferler kazanacak, daima yükselecek ve daima dünyanın en kuvvetli ve sulhperver bir ulusu olacaktır.”*²⁰¹

Berç Türker 18 Kasım 1936 tarihinde kanunların ilan sekline dair verdiği kanun teklifini daha sonra geri almak için bir takrir vermiş ve usulen bu takrir kabul edilmiştir.²⁰² Kambiyo, esham ve tahvilat kaçakçılığının takibi hususunda meclise sunulan kanun tasarı hakkında söz alarak kaçakçılığa engel olmak için sadece bu kanunu yeterli görmemek asıl meselenin eskiden beri el altından kaçakçılık yapan bu işin tecrübelilerini yakalamak olduğunu ve bunun için Maliye Bakanlığı'na bağımsız olarak çalışacak bir istihbarat servisinin oluşturulması gerekliliğidir.²⁰³

Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü Aras'ın İskenderun ve Antakya meselesi hakkındaki beyanatı üzerine yapılan müzakerelerde 300.000 Türk'ün anavatana kavuşmak için beklediğini ve bu meselenin Türkiye için hayati bir mesele olduğunu, hak siyaset ve mantık çerçevesinde düşünüldüğünde de meselenin lehimize olduğu bu nedenle konunun Fransa'yla yapılan müzakerelerde Türkiye lehine sonuçlanacağını söylemiştir.²⁰⁴ İzmir milletvekili Mahmud Esad Bozkurd ve iki arkadaşının, Atatürk'e ve İsmet İnönü hükümetine Hatay meselesinde elde edilen başarıdan dolayı teşekkür edilmesi için verdikleri takrir üzerine yapılan konuşmalardan birisi de Berç Türker'in yaptığı konuşmadır. Hatay'ın tam bağımsızlık kazanmasıyla siyasi bir başarı ede edildiğinden ve bu neticenin Türk halkı tarafından sevinçle karşıladığından bahisle şu sözlerle Atatürk'e ve hükümete teşekkürlerini bildirmiştir:

²⁰¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 12, İnkat 81, 31.07.1936, s. 317-319.

²⁰² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 13, İnkat 5, 18.11.1936, s. 46. ; *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 13, İnkat 6, 20.11.1936, s. 50.

²⁰³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 13, İnkat 6, 20.11.1936, s. 52.

²⁰⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 13, İnkat 8, 27.11.1936, s. 76.

*“Hatay’ın resmi lisani Türkçe olması, mali ve idari işlerin dahi Hataylıların lehine neticelenmesi, sevinç ve iftiharla yad edilir. Hatay’ın istiklal bayrağı Hatay’ın üstünde ebediyyen dalgalandıkça asil ve kahraman Türkü temsil edecektir ve kardeşlik timsali olacaktır, muhabbet sembolü olacaktır. Atatürk’ün emrine yekvücut olarak daima amade bulunan Türk ulusu, elde edilen siyasi zaferden ve Hataylı kardeşlerimizin tam bir muhtariyet kazanmış olmalarından dolayı, sonsuz sevinç içindedir. Yaşasın Türk ulusu, yaşasın ulu şefimiz Atatürk, yaşasın Türkiye Cumhuriyetinin şerefli İsmet İnönü hükümeti, yaşasın kahraman ordu yaşasın Hataylı kardeşlerimiz.”*²⁰⁵

Yabancıların seyahat ve ikametleri hakkındaki kanunun 1. maddesinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine için teklif edilen kanun layihasının hem yabancılardan ikametgâh harcı ile hazineye gelir sağlamasını hem de emniyet maksadıyla yabancıların kontrol edilmesini amaçlamış olduğunu belirtmiştir. Berç Türker; kanunun uygulama sırasında yabancıların ülkemize gelmelerini engelleyecek problemlerin olmamasına dikkat edilmesi gerektiğini ve Türkçe bilmeyen bu turistlere ilgili kanundan haberdar olmaları için Fransızca, İngilizce ve Almanca broşürler bastırılarak polis memurları tarafından verilmesini istemiştir. Ayrıca geliş maksatlarına göre bazı durumlarda muafiyetlerin olduğunu fakat turistlerin bu geliş maksatlarını anlatmak için nereye müracaat edeceklerinin kanunda bildirilmediği ve gerekli işlemleri zamanında yapmayan yabancılardan 4 misline kadar harç cezası alınmasının çok ağır olduğunu bu sebeple ülkeye gelen yabancılara kolaylık sağlanmasını dile getirmiştir.²⁰⁶

İdare Heyetinin, Büyük Millet Meclisi memurlarının teşkilat ve vazifeleri hakkındaki 2512 sayılı kanunda bazı değişiklik yapılmasına dair kanun teklifi müzakerelerinde, kanunun mecliste başka bürolar olmasına rağmen sadece kanunlar ve bütçe büroları üzerinde durulduğunu söylemiş; acaba diğer bürolardaki memurların maaş durumlarının gözden geçirilip değişikliğe lüzum görülmediği için mi konuşulmadığını sormuştur. Karşılığında tadil edilen kısmın bu iki cetvel olduğu cevabı almıştır.²⁰⁷

İnhisarlar Umum Müdürlüğü 1937 yılı bütçe kanun tasarısı görüşmelerinde bu müdürlüğe 7.812.560 lira tahsis edilmesinin bütçenin % 17’sine denk geldiğini hâlbuki

²⁰⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 15, İnkat 30, 29.01.1937, s. 168.

²⁰⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 17, İnkat 48, 16.04.1937, s. 61.

²⁰⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 17, İnkat 50, 21.04.1937, s. 93.

inhisarların %10-12 oranını geçmemesi gerektiğini söylemiştir. Tahsisattan 1.100.000 lira çıkarılırsa bu oranın % 15'e düşürülebileceğini söyleyerek bu teklifi meclisin onayına sunmuştur.²⁰⁸

1937 yılının Muvazanei Umumiye Kanunu hakkında söz almış; ilk olarak bütçenin masraf kısmının gittikçe artmasından ve bunun memleket için ağır bir yük olacağından bahsetmiştir. Dünyada barış durumunu devam ettirmek için anlaşılmış olsa da diğer ülkelerin silahlandığı hususuna değinerek bu durum karşısında eli kolu bağlı durulmamasını ve Türkiye'nin de savunması için gerekli sarfiyatı yapması gerekliliği üzerinde durmuştur. Diğer zorunlu harcamanın ise mili kalkınma için olmasından ve bu harcamanın gelecekte memleketin gelirini artıracığından bahsetmiştir. Hükümet ve Maliye Bakanı'nın elinden geldiğince halkın geçimi için masrafları azalttığını söylemiştir. Buna ilaveten Türkiye'de hayat pahalılığının önüne geçmek için nakliye ücretlerini göstermiş ve bunun kökünden halledilmesi gerektiği hususuna da değinmiştir. Ayrıca Türk parasının istikrarından ve kambiyo meselesinin Merkez Bankası'na devredilmesinden ve hükümetin devalüasyon yapmama kararından memnuniyetle bahseden Türker; Maliye Bakanı'na şu soruları yöneltmiştir:

“Vergilerin cibayetinde çok dikkat edilecek bir kaç noktalar vardır, mesela:

1 - Vergi tahakkuku adalet çerçevesi içinde yapılıyor mu?

2 - Mükellefin mali vaziyeti nazari itibare alınıyor mu?

3 - Cezalar zahiri bir yolsuzluktan dolayı alınıyor gibi görünüyorsa da esas mesele hak ve mantığa istinat edilerek mi hareket ediliyor?”

Ardından vergi memurlarının hazineye fazla para aktarmak istemesi sonucunda fazla vergi ve ceza aldıkları, mükelleflerin zor duruma düştüğünü ve bu memurların kontrol altında tutulmaları gerektiğini dile getirerek; Türkiye'ye olan bağlılığını belirten, Atatürk ve İsmet İnönü'den övgüyle bahseden sözleriyle konuşmasına son vermiştir.²⁰⁹ Bu genel bütçe hakkında yapılan mütalaalardan sonra fasıllarına geçilmiştir. Bu fasıllar hakkında yapılan müzakerelerde de fikirlerini beyan etmek isteyen Berç Türker öncelikle Deyunu Umumiye Bütçesi hakkında söz almış ve hükümetin verdiği rakam ile bütçenin verdiği rakam arasındaki farkın sebebini sormuştur. Daha sonra Dahiliye Vekâleti bütçesi hakkında konuşmuştur. Bu konuşmasında ülke içinde asayişin sağlandığı fakat sınırlarda meydana gelen olaylar

²⁰⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 18, İnkat 61, 20.05.1937, s. 140-148.

²⁰⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 18, İnkat 63, 24.05.1937, s. 186-189.

nedeniyle jandarma ve polislerin tüm sınırlarda üst düzeyde güvenliği sağlamaları için görevlendirilmeleri esası hususundan bahsetmiştir. CHF teşkilatının halkın dilek ihtiyacı ve dilekçeleriyle ilgilenerek devlet mekanizmasının işlemesine yardımcı olması konusundaki düşüncelerini söylemiştir.

Sihhat ve İctimai Muavenet Bütçesi görüşmelerinde sıtmaya sebep olan bataklıkların kurutulması ve birçok insanın ölümüne neden olan verem salgınına karşı önlemler alınması, tifoya sebep olan ağzı açık lağımların kapatılması ve doğum dolayısıyla ölüm sayısının azaltılması için köylere sık sık sıhhiye müfettişleri gönderilmesi hususlarına değinmiştir. Adliye Vekâleti bütçe görüşmeleri faslında ise hâkim maaşlarında iyileştirme yapılmasından kısaca söz etmiş ve esas olarak 15 yaşından küçükler tarafından işlenen suçların gittikçe arttığını ve bu çocukların kısa bir ceza aldıktan sonra serbest bırakıldığını belirtmiştir. Ayrıca bu çocukların yetişkinlerle aynı mahkemede yargılanıp aynı cezaevinde kalmalarının doğru olmadığını dolayısıyla çocuk mahkemelerinin ve çocuk ıslahevlerinin açılmasını istemiştir.²¹⁰

Maarif Vekâleti bütçesi görüşmelerinde ise okul ve öğretmen sayısının azlığı ve kız çocukları için üniversiteye kadar ayrı okullar açılması gerektiği üzerinde durmuştur. Buna ilaveten memleket dâhilinde birçok dilin konuşulduğu Türkçenin ana dil olarak herkes tarafından konuşulması için Türkçe konuşma ihtiyacının artırılması gerektiğini de söylemiştir. Erkek ve kızların ayrı okullarda okuması fikri üzerine yapılan olumsuz eleştiriler sonrasında tekrar söz alarak söylenildiği gibi küçük yaşlardaki çocukların dimağlarında kız erkek ayrımının olmadığı düşüncesinin yanlış olduğu; asıl bu yaşlarda bu ayrımın yapıldığını ve olgun yaşa geldiklerinde bu ayrımın söz konusu olmayacağını belirtmiştir.

Nafia Vekâleti bütçesi faslında cumhuriyet ile birlikte artık devletin parasıyla yapılan demiryolları inşasının ilerlemesinden ve demiryolları kadar karayollarının da yapılmasına ihtiyaç olduğundan söz etmiştir. Ayrıca bu vekâlete bağlı postanelerde banka işlevi gören posta tasarruf sandıklarının özellikle bankaların olmadığı yerlerde açılarak küçük tasarrufların toplanması isteğini de dile getirmiştir.

İktisat Vekâleti bütçe görüşmeleri sırasında söz alarak Türkiye'nin iktisadi gelişiminin, deniz ticaretini canlandırmak için gemilerin satın alınması yabancılarla ticaret ortaklığı ve fabrikaların açılması, ithalatın serbest olması gibi gelişmeler ile ilerlediğini anlatmıştır.

²¹⁰*TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 18, İnikat 64, 25.05.1937, s. 215-222, 231-240.

İsmet İnönü hükümetinin beş yıllık bir sanayi planı uyguladığını fakat bundan önce plansız bir şekilde açılan fabrika ve atölyelerin bazılarının bu durumda zarar ettiğinden bahsetmiş ve ikinci bir kâğıt fabrikası kurulması isteğinin iyice gözden geçirilerek gerekli tedbirlerin alınması gerektiği hususundaki fikirlerini dile getirmiştir. Türker'e göre Türkiye'deki refah ve hayat seviyesini yükseltmek için tek çarenin dahili mübadeleyi çoğaltmak, satış seviyesini yükseltmektir. *"Fazla para kazanan müstahsil fazla para sarf edebilir. Ve memleketin ticaret seviyesinin artmasına amil olur."* diyerek bu görüşünü desteklemiştir. Bunlara ilave olarak vapurların eski olduğundan bunların yenilenmesi gerektiğinden ve liman inşası zaruretinden de bahsetmiştir.²¹¹

Ziraat Vekâleti bütçesi üzerine yapılan görüşmelerde pamuk ekimine önem verilmesi gerektiğini bundan ilerde büyük bir başarı elde edileceğini söylemiştir. Orman yangınlarını engellemek için ne gibi önlemler alındığı ve buğday kanunun istenildiği gibi yürütülememesi bu nedenle başka bir teşkilat oluşturulup oluşturulamayacağı sorularını da bakana iletmiştir.²¹²

Milli Müdafaa Vekâleti bütçesi görüşmelerinde sahillerin güvenliği için deniz kuvvetlerinin artırılması, ikinci bir zırhlı geminin alınması noktasına değinmiş ve Afyon'daki Gedik Ahmet Paşa Vakfı İmareti Camisinde bulunan cephanenin caminin bulunduğu konum nedeniyle tahliyesini istemiştir. Bir diğer fasıl olan Devlet Demiryolları ve Limanları İşletmesi Umum Müdürlüğü bütçesi münasebetiyle Avrupa'da geniş ve yeni vagonların yapıldığını belirterek Türkiye'nin de bu modern vagonları kullanması hususunda bakanlığa bir soru yönelmiş ve sorusu Nafia Vekili Ali Çetinkaya tarafından müspet bir şekilde cevaplanmıştır.

Polis Teşkilat Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi konusundaki kanun layihası hakkında konuşarak bu kanunun meclise sunulmasından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Bu kanun ile polislere yapılan maaş zammı ile refahın sağlandığı, İçişleri Bakanının çalışmalarıyla Türk Polisinin mertebesinin yükseldiği, polis yardım sandıklarının kurulmasının da çok yerinde olduğunu belirtmiştir. Birinci sınıf memur ile ikinci sınıf memur arasında bir maaş farkının olması, eğitim düzeylerine göre sınıflandırılarak emniyet amirliğine terfi etmenin önüne geçilmesinin tecrübeli ve alanında uzmanlaşmış polis memurları için uygun olmadığı hususu üzerinde durmuştur. Ayrıca emniyet amiri olan baş komiserlerin nüfuzunu etkileyeceği gerekçesiyle söz

²¹¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 18, İnikat 67, 26.05.1937, s. 249, 254-255, 263, 274-276.

²¹² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 18, İnikat 68, 28.05.1937, s. 365-366.

konusu kanunun 84. maddesinin 3. fıkrasına ek olarak kazalarda emniyet amiri mevkiinde bulunan baş komiserlerin kaymakamlar tarafından değil valiler tarafından cezalandırılması hususunda önerge vermiş fakat önerge dikkate alınmamıştır. Polis teşkilatının ülkenin prestijini artıran bir teşkilat olduğunu bu nedenle karakolların modern binalar olarak yapılması gerektiği noktasında fikirlerini beyan etmiştir. Lise, idadi ve bunlara eş değer bir okuldan mezun olmayan emniyet memurlarının yükselmesini engelleyen 26. Maddenin sonuna bir fıkra eklenmesi için önerge de vermiştir. Fakat kabul edilmemiştir. Önergenin şöyledir:²¹³

“Arzettigim mülâhazalara binaen 26nci maddenin sonuna bir fıkra ilave edilmesini teklif ederim:

Ancak, emniyet amirleri içinde lise, idadi veya bunlara muadil mekteplerden mezun olmayan, fakat kıymetli mütehassıs yetişecek olan, ve umumi tecrübeleri sayesinde muvaffakiyetler temin edebilecek olan meslek erbabını da, lise idadi ve mümasili mektep mezunları gibi evsaf aranılmayarak, vekaletin takdir ve tasvibi ile, polis enstitüsünün her sınıf kursuna iştirak ettirilerek, muvaffak oldukları takdirde, altıncı derece ve daha yukarı derecelere tayin edilebilirler. Afyon Saylav Berç Türker”

Cumhurbaşkanı Atatürk’ün kendine ait tüm çiftliklerini hazineye bağışlaması üzerine verilen başvekâlet tezkeresi üzerine teşekkür etmek için kürsüye çıkan Berç Türker, Atatürk’ün bu memleket için verdiği bu hediyein kendi gönlünün yüceliğinin göstergesi olduğunu söylemiş ve Atatürk’e övgü dolu sözler sarf etmiştir.²¹⁴

Hatay’ın statüsü ile ilgili sancağın mülki tamamiyeti ve Türkiye-Suriye sınırının teminine dair muahedelerin tasdiki hakkındaki kanun dolayısıyla yaptığı konuşmada, Hatay meselesinin sulh ile halledilerek büyük bir zafer kazanıldığı ve daima barıştan yana olan Türkiye’nin uluslararası sahada itibarının arttığını söyleyerek Hatay ve Hataylılara hitaben coşkulu bir konuşma yapmıştır.

Mecliste Denizbank kanun tasarısının görüşmeleri sırasında bütün deniz işleriyle ilgili müesseselerin birleştirilmesi ile kurulacak olan Denizbank’ın sermayeye ihtiyacı olduğunu bunu da karşılamanın yolunun hisse senedi ve tahvil çıkarmak olduğunu fakat hükümetin şimdilik bunu uygulamadığı için bankaya nakdi bir yardım yapılmasını

²¹³ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: V, C. 18, İnikat 69, 29.05.1937, s. 397-398, 431,452-453. ; **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: V, C. 19, İnikat 70, 02.06.1937, s. 10,24-25.

²¹⁴ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: V, C. 19, İnikat 75, 12.06.1937, s. 272-273.

istemiştir. Denizle ilgili işlerle meşgul olacak bu bankanın merkezinin Ankara'da olmasının ekstra masraflara sebebiyet vereceğini de bu konuşmasında belirtmiştir.²¹⁵

Fenerler idaresine verilecek tazminat karşılığının temin sureti ve hazinenin ortaklığı bulunan şirketlere ait hisse senetlerinin satın alınması hakkında kanun tasarısı üzerine konuşan Berç Türker, Fenerler idaresinin hükümet tarafından satın alınmasını tebrik etmiş ve Osmanlı Devleti ile yabancı devletlerarasında imzalanan ve hükümleri ağır olan mukavelenin böylece ortadan kalkacağını; dolayısıyla bir an önce müzakerelerin yapılmasını teklif etmiştir.²¹⁶

1334 - 1918 dâhilî istikraz tahvillerinin 1938 ikramiyeli tahviller ile ve 1933 Türk borcu tahvillerinin de dâhilî istikraz tahviller ile değiştirilmesine dair kanun layihası münasebetiyle söz alarak, Osmanlı döneminde düşük fiyatla alınan tahvillerin yükselmesi nedeniyle vatandaşların kar elde ettiğinden bahisle; hükümetin Osmanlı tahvillerini piyasadan çekmek yerine daha yüksek faizli tahvilleri piyasaya sürmesi ile vatandaşlara menfaat sağlandığının altını çizmiştir. Bu kanun tasarısından ötürü hükümeti ve Finans bakanını da tebrik etmiştir.²¹⁷

Halka yardımcı olmak maksadıyla açılması düşünülen Halk Bankası ve Halk Sandıklarının sermayeleri hakkındaki kanunun görüşmelerinde esnafa ve küçük sanatkâra yardımcı olacak böyle bir bankanın açılmasını memnuniyetle karşıladığını fakat bu bankanın muamelelerinin sıkı bir gözetim ile takip edilmesini rica etmiştir. Ayrıca hükümetin, balık işlerini düzenlemek için bir balık bankası kuracağını; bunun bir an önce uygulamaya konulmasının faydalı olacağını belirtmiştir. İlaveten birkaç bankadan aynı anda kredi alınabilindiğinden fakat bu durumun hem tüccarı hem de bankayı zarara soktuğundan böyle dürüst olmayan faaliyetlerin önüne geçilmesi için İktisat Vekâletinin bankaları gözetimi altına alması gerektiğini söylemiştir.²¹⁸

1938 yılı İnhisarlar Umum Müdürlüğü bütçe görüşmelerinde inhisarların gittikçe geliştiğini söyleyerek söz konusu inhisarların ticari müesseseler gibi kar ve zarar gibi hesap yapıp yapmadıklarını sorarak; İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nün her şubesinin uzmanlar tarafından kontrol edilirse bütçesinin bir kat daha atacağını söyleyerek bakandan bu konu hakkındaki düşüncelerini istemiştir.²¹⁹

²¹⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 21, İnkat 20, 24.12.1937, s. 95-96.

²¹⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 22, İnkat 23, 24.12.1937, s. 10-11.

²¹⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 22, İnkat 28, 14.01.1938, s. 99.

²¹⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 22, İnkat 29, 17.12.1938, s. 146.

²¹⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 25, İnkat 59, 11.05.1938, s. 33-34.

Tayyare resmi ile ilgili kanun maddelerinin bazı hükümleri hakkında değişiklik yapılmasına dair verilen kanun teklifi üzerine yapılan görüşmelerde plajların ve sıhhi yerlerin tayyare vergisinden muaf tutulmasına olumsuz eleştirilerde bulunmuş; tayyare vergisinin milli müdafaaya ait mukaddes bir vergi olduğunu ve gerekirse de artırılması taraftarı olduğunu belirtmiştir.²²⁰

1937 yılı mali bütçesiyle 1938 yılı mali yılı bütçesi arasında 19 milyon lira fazla bir masraf kaydının olmasına rağmen bu masrafın halktan alınan vergilere yansımadığını ve hatta vergilerde mükellef lehine düzenlemeler yapıldığını ve bu durumun devlet varidatını artırdığını gösterdiğini söylemiştir. Bu konuşmasında gayri mübadillerin geçim sıkıntısına, tefecilerin ortadan kaldırılması için ne tür önlemler alınacağına, borsanın gayrimeşru icraatlar dolayısıyla İstanbul'dan Ankara'ya taşınmasından sonra esham alım satımlarındaki durgunluğun sebeplerine, borçlu gayrimenkul ve vergi mükelleflerinin borçlarının tahsisindeki icra usulünün şahısları zor duruma sokmasından dolayı hükümetin bunlar için nasıl kolaylık sağlayacağına ve artan milli gelirin halka nasıl yansıdığına dair Maliye Bakanına çeşitli sorular yöneltmiştir. Devlet mekanizmalarında tasarrufa gidilmesi ve zor günlerde kullanılmak üzere ihtiyat parası biriktirilmesi gerektiği hususuna da değinen Türker, ayrıca Türk parasının istikrarını koruduğunu, memleketin dövize ihtiyacı olduğunu söylemiştir.²²¹

1938 yılı Dahiliye Vekâleti bütçesi için yaptığı konuşmada Dahiliye vekilinin yapmış olduğu çalışmaları başarılı bulduğunu dile getirerek birkaç husus hakkında görüşlerini beyan etmiştir. İlk olarak İstanbul'da daha önce baş gösteren et sıkıntısının bir daha tekrarlanmaması için alınmış tedbirlerin olup olmadığını sorarak; mezbahaların diğer büyük şehirlere de açılarak et fiyatlarını yükseltici mahiyette iş görmemelerini söylemiştir. Sonrasında değindiği diğer konular ise bazı memur maaşlarının incelenerek gerekli düzenlemelerin yapılması, ülkeye gelen yabancıların ikamet ile ilgili sorunları, sokaklarda çocukların dilenmesinin yasaklanması ve İstanbul'a iş bulmak için gelenlerin sayısının gittikçe artması nedeniyle gerekli önlemlerin alınması hususlarında olmuştur.

Aynı yılın Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti bütçesi görüşmelerinde ise Anadolu'nun birçok kaza, nahiye ve köyünde doktor ve ecza ihtiyacının olduğunu bu nedenle salgın hastalıklarla baş edilemediğini söylemiştir. Vekâletin köy evlerini

²²⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 25, İnikat 63, 20.05.1938, s. 101.

²²¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 25, İnikat 64, 23.05.1938, s. 131-135.

mümkün olduğunca sıhhatli ve temiz duruma sokması, içme sularını kapalı yollardan getirmesi, umumî ve hususî helâları tamir ettirerek üstlerini kapattırması, bataklıkları kurutması, köy sağlık korucusu yetiştirmesi ve köylere ecza dolabı tesis ettirmesi, çocuk doğumlarındaki sakatlıkların ve ölümlerin önüne geçilmesi için gerekli tedbirleri alması için bütçeden para sarf edilmesinin gerekli olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca bu vekâletin içtimai muavenet içinde çalışmalar yaparak fakir ailelere, öğrencilere, ihtiyar ve malullere de yardım etmesi gerektiğini de belirtmiştir.

Aynı gün yapılan bir diğer bütçe görüşmesi Adliye Vekâletine ait olup bu görüşmede de söz alarak Adliye vekilinin çalışmalarından övgüyle bahsederek icra kanunundaki açıkların giderilerek borçlu ve alacaklı haklarının dengelenmesi konusundaki fikirlerini açıklamıştır. Kanun tadillerinin Avrupalı uzmanlara verilmemesi gerektiğini vurgulamış, mahkemelerin iş yoğunluğundan bahisle, adliyelerde çıkan yangılar dolayısıyla dosya ve evrakların yanmasını engellemek için adliyelere demir kasalar gönderilmesi teklifini yapmıştır.²²²

Muvazene vergisi kanununun bazı hükümlerinin değiştirilmesine ve müddetinin uzatılmasına dair kanun lâyihası görüşmelerinde, kanun gereğince muvazene vergisinin hafifletilmesinin, hem vatandaşların yükünü azalttığını hem de ülkenin refah dönemine girdiğini gösteren bir gelişme olması bakımından sevindirici olduğunu belirtmiştir. 57.918.000 lira fevkalade tahsisat verilmesi hakkında kanun lâyihası hakkında söz alarak Ankara’da yapılan tıp fakültesi için daha önce 8 milyon lira tahsis edildiğini ve dolayısıyla bu kanunda tahsis edilen 700.000 liranın hemen verilmesinin mecburiyetinin olup olmadığını sormuş ve bu tahsisatın bir sonraki yıl için olduğu cevabını almıştır.²²³

1938 yılı bütçesinin bir diğer faslı Millî Müdafaa Vekâleti bütçesi hakkında söz alarak bu vekâlet için ayrılan bütçenin artmasından duyduğu memnuniyeti belirtmiş ve her yıl artan hava, kara ve deniz kuvvetlerinin ülkede emniyet hissini artırdığını ifade etmiştir. Ayrıca müdafaa için gerekli tüm vasıtanın tam bağımsızlık için kendi ülkemizde yapılması gerektiğini de söylemiş ve Ankara’nın merkezine bir meçhul asker abidesinin inşa edilmesi yönünde bir teklifte bulunmuştur.

Maarif Vekâleti bütçesi görüşmelerinde Anadolu’daki öğretmen eksikliğinden, okullarda yaşı küçük öğrencilere öğretmen ya da mürebbiler tarafından ahlak ve disiplin eğitimi verilmesi gerekliliğinden, öğrencilerin öğretmenlerine karşı disiplinsiz

²²² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 25, İ:65, 24.05.1938, s. 153-154, 163-164, 170-171.

²²³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 25, İnikat 66, 25.05.1938, s. 185-186, 193.

davranışlarının askeriye de uygulanan disiplin yöntemiyle ortadan kaldırılması gibi hususlardan bahsetmiş ve eğitimdeki noksanların giderilmesini istemiştir.

Nafia vekâleti bütçesi hakkındaki görüşlerini iletirken nafia işlerinin gayet yolunda olmasından kara ve demir yolu inşaatlarının sorunsuz devam etmesinden övgüyle bahsetmiş şehirlerdeki yol yapımlarının belediyeler yerine Nafia Vekâleti'ne verilmesi ve İstanbul- Ankara arasında bir şose yolun yapılması hususlarında önerilerde bulunmuştur. Bu konuşmasında Nafia vekilinin yabancı şirketleri satın alarak millileştirme politikasını başarılı bulduğunu söyleyerek tebrik ve başarı dileklerini sunmuştur.

İktisat Vekâleti bütçesi hakkındaki konuşmasında ülke ekonomisinin ve özellikle devlet endüstrisinin giderek geliştiğinden, birçok fabrikanın açıldığından bahsetmiştir. Ona göre; ucuza mal çıkarmak, verimli ve bilgili çalışmak, sistem çerçevesinde emek sarf etmek, gittikçe mükemmeliyetçi olmak milli sermayenin gayesi olmalıdır. Bu konuşmada milletler cemiyeti gözetiminde uyuşturucu maddelerle ilgili bir anlaşma imzalandığı ve bu anlaşma ile afyon ticaretinin sınırlandırıldığı fakat diğer devletlerin el altından afyon ticareti yaptığını bu durumun afyon ticaretimizi sekteye uğratabileceğini söylemiştir. Piyasadaki kömürün cinsinin iyi olmadığı hem de fiyatlarının arttığı duyumunu aldığını belirterek bakanın bu mesele için bir tetkik yapıp yapmadığını sormuştur. Kömür fiyatları vesilesiyle hayat pahalılığına da değinen Türker, hayat pahalılığını ortadan kaldırmak için İktisat, Nafia ve Dahiliye Vekâletlerinin işbirliği halinde çalışmaları gerektiğini söylemiştir. Turizmi canlandırmak için çeşitli reklam ve propagandanın yapılması, Karabük Demir-Çelik Fabrikasının yıllık kömür ihtiyacının kömür stoklarını etkileyeceğini ve kömür ithalatına sebep olacağı için dövize de ihtiyaç olacağı ve deniz ticaretinde sefaini ticariyenin uygulanması hususlarına değinmiştir. Ayrıca Ülkemizde çeşitli ve bol miktarda bulunan balık ve sebzeler için bir endüstrinin kurulması, milli sermayeyi korumak adına gümrük vergilerini artırmanın doğru bir karar olduğundan fakat yerli ürün ve sanayinin kontrol edilmesi için bir heyet oluşturulması gerekliliğinden de söz etmiştir.²²⁴

Hariciye Vekâleti bütçe görüşmelerinde Hatay'da yapılan seçimler sırasında Ermenilerin Türkler aleyhine yaptığı propagandalar ile ilgili konuşmak üzere söz alarak, Fransa'nın Ermenileri kışkırttığını ve Hatay Ermenilerinin bu kışkırtmaya müsaade etmemelerini söylemiştir. Konuşmasına "*Ey Hatay Ermenileri! Ben bu gün varım, yarın*

²²⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 25, İnikat 67, 26.05.1938, s. 209, 218, 226-227, 231-234.

yokum, size söylüyorum ki dünyanın en büyük milleti Türk'tür. Türk'e sarılan mesut olur ve yine Fransız Hükümeti'ne hitaben söylüyorum ki, Türk sabırlıdır, Türk merttir. Bir sene, bir buçuk senedir sabrediyor. Fakat eğer Türk'ün sesini böyle kibarca, samimice dinlemek istemiyorsanız, Türk'ün sesi Türk'ün topunun ağzından gelecektir. Sonra böyle diplomatik vasıta ile teati edilen notalar, Türk'ün kılıç ile imza olunacaktır.” Sözleriyle Hatay Ermenilerine ve Fransa'ya bir uyarıda bulunarak son vermiştir.

Varidat Bütçesi kanunu müzakerelerinde söz alan Türker, kanunun 25. maddesinin gazete dergi ve okul kitaplarının kâğıtlarından alınan gümrük vergisinin düşürülmesine dair hükmüne edebi ve ilmi kitap kâğıtlarının da eklenmesini teklif etmiş ve Kütahya Milletvekili Hüseyin Rahmi Gürpınar ile birlikte bir önerge vermiş, bu önerge kabul edilmiştir.²²⁵

Toprak Mahsulleri Ofisi kanunu lâyihasının görüşmelerinde yine afyon ticareti üzerinde durmuştur. Milletler Cemiyetine bağlı afyon karteli eğer kendi menfaatleri için el altından afyon ticareti yapıyorsa Türkiye'nin de yaptığı anlaşmaları feshedip kendi ticaretini yapmasını söylemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası hakkındaki 1715 sayılı kanun ile 2062 sayılı kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun lâyihası hakkında söz alarak bu kanunun maddi açıdan oldukça önemli olduğunu belirtmiştir. Demiryolları inşaatı, şoseler, limanlar, vapurların inşaatı, ziraatımıza ilişkin sulama gibi teşebbüsler, madenlerimizin ve fabrikalarımızın gelişimi ve işlemesi için harcanacak paranın memleketin kalkınması için zaruri olduğuna dikkat çekerek; bu teşebbüsler için sirkülasyonun artırılmasının mantıklı olduğunu söylemiştir. Merkez Bankasının görevinin de bu sirkülasyonu dengelemek ve iş hacmini genişletmek için para ihtiyacını denkleştirmek olduğunu belirtmiştir. Ayrıca döviz ile ödenecek borçlar için ülkenin dövize ihtiyacı olduğunu merkez bankasının yardımıyla bir döviz provizyonunun tedarik edilmesini istemiştir.²²⁶

Avukatlık kanunu layihasının dördüncü muvakkat maddesinin a fıkrasındaki *“Bu kanunun meriyete girdiği tarihinde dava vekâleti ruhsatnamesini haiz olanlar beş avukat bulunmayan yerlerde icrayı vekâlet edebilirler.”* hükmünden bahsederek; beş

²²⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 25, İnikat 68, 27.05.1938, s. 264, 280.

²²⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 26, İnikat 80, 24.06.1938, s. 313, 318-319.

avukat bulunan yerlerdeki icra vekillerine başka yere gitmeleri için dört ay yerine bir yıl müddet verilmesini istemiştir.²²⁷

Cemiyetler kanunu layihası hakkında konuşan Türker, kendisine kapitülasyonlar zamanında yabancıların elinde siyasi bir alet olan bir zümreyi çağrıştırdığı için burada geçen ekalliyet kelimesinin artık hem ülke içerisinde hem de dış politika da kullanılmamasını istemiştir. Atatürk'ün siyaseti sayesinde artık tüm ekalliyetlerin Türk olduğunu söyleyerek Hariciye Vekâletine Türkiye'de ekalliyet olmadığını diğer ülkelere belirtmesini rica etmiştir. Ayrıca yabancı devletlerin siyasetine alet olan patrikhanelerin Türkiye Cumhuriyeti kanunları dâhiline girmesinden dolayı teşekkür etmiştir. Borç içinde olan Ermeni ve Yahudi Hastaneleri için de hükümetten yardım istemiştir.²²⁸

Beşinci dönem milletvekili olarak meclisteki görevini tamamlayan Berç Türker, VI. dönemde yine İktisat Encümeni üyesi olarak seçilmiş ve aktif olarak çalışmalarına devam etmiştir. Altıncı dönemin ikinci birleşimde Refik Saydam Hükümeti programının okunmasının ardından söz almış ve Türkiye, Türk Milleti, Atatürk, İsmet İnönü ve Cumhuriyet Halk Fırkası hakkında övgü dolu bir konuşma yapmıştır.²²⁹

1939 mali yılı İnhisarlar Umum Müdürlüğü bütçe kanunu lâyihası görüşmelerinde bir gazetede okuduğu Kanada'ya yapılan tütün satışının yanlışlıkla Amerika'ya gitmesi dolayısıyla 90.000 liralık bir zarar olduğu haberinin doğru olup olmadığını ve doğru ise zararın nasıl telafi edildiğini sormuş ve Gümrük ve İnhisarlar Vekili Ali Rana Tarhan cevaben böyle bir zararın olmadığını beyan etmiştir.²³⁰

1939 yılı Heyeti Umumiye bütçesi hakkındaki fikirlerini söylerken diğer bütçe görüşmelerinde olduğu gibi paranın istikrarı, döviz ihtiyacı, vergi tahsisatında memurlar tarafından mükellefe yaşıatılan zorluklardan bahsetmiştir. Bu kanun tasarısında geçen bekârlardan vergi alınması hususunun mecliste kabul edilmesinin, köylü ve çiftçilerden alınan vergilerde indirim yapılmasının faydalı olacağını ifade etmiştir. Üzerinde durduğu bir diğer konu da kömür ile ilgilidir. Gelişen sanayi ile birlikte kömür ihtiyacının da artacağını, bu durumun kömür ithalatına sebep olacağını söylemiş, fabrikaların yıllık masrafının bu durumda ne kadar olacağını sormuştur. Konuşmasında dinamitle balık avlama usulünün yasak olmasına rağmen hala yapıldığından, bunları yapanların yakalanarak ağır cezalara çarptırılmasından, pamuk ipliği sıkıntısı dolayı

²²⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 26, İnikat 81, 27.06.1938, s. 375.

²²⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 26, İnikat 82, 28.06.1938, s. 412-413.

²²⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 1, İnikat 2, 10.04.1939, s. 19, 23.

²³⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 2, İnikat 10, 10.05.1939, s. 50.

kaput bezinin pahalı olduğundan ve ihtiyacı karşılamak için gerekli önlemlerin alınması gerektiğinden de bahsetmiştir. Diğer konuşmalarında olduğu gibi afyon ticaretinden bahsetmiş ve Afyonkarahisar'da köylülerin geçim kaynağının buğday ve afyondan ibaret olduğu için burada afyon ekimine izin verilmesini ve ellerindeki malın tamamen satılması için yardım edilmesini istemiştir. Turizm meselesine de değinerek ülkeye turist çekmeden evvel oteller yapılması gerektiği ve yürürlükte olan kanunların basılarak halka dağıtılması hususlarından söz etmiştir. Dünyada silahlanmanın devam ettiği bir dönemde gelişen ekonomi, kuvvetli bir ordu ve artan milli gelir ile Türkiye'nin barış düsturuyla on beş yılda kalkındığını anlatarak konuşmasına son vermiştir.²³¹

Berç Türker Dâhiliye Vekâleti bütçesi müzakerelerinde polis karakollarının yenilenmesini, yol parasını ödeyemediği için yollarda çalışan fakir halkın geçim sıkıntısı çektiğini bu nedenle kanunda fakir vatandaşlara göre bir değişiklik yapılmasını, hükümetin Ankara'daki dar gelirli memurlar için konut yapıp ucuza kiraya verilmesini istemiştir. Yapmış olduğu konuşmada otobüs ücretlerinin yüksek olduğunu ve vilayetlerin mülki teşkilatlarının yeniden düzenlenerek kaza, nahiye ve köylerin kendilerine yakın yerlerde işlerini halletmelerinin sağlanması için gerekli tanzimin yapılması gerekliliğini dile getirmiştir.²³²

Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü bütçesinde sanatoryum masrafına 50.000 lira ayrılmasını takdir ettiğini söyleyerek sanatoryumun tesisi Ankara'da olacak ise İstanbul ve İzmir'in de böyle bir tesise ihtiyacı olduğunu söylemiştir.

Sihhat ve İçtimai Muavenet bütçe görüşmelerinde söz alarak bir önceki yılda söylediği gibi memleketteki doktor ihtiyacından ve bebek ölümlerinin önüne geçilmesinden bahsetmiştir. Bu vekâlet bütçesinden verem için ayrılan 4000 liralık ücretin yeterli olmadığını ve birkaç özel sanatoryum haricinde ülke genelinde sadece bir verem sanatoryumunun olduğunu belirterek başta Ankara olmak üzere ülke genelinde sanatoryumların açılmasını talep etmiştir. Ayrıca Ankara'daki hıfzıssıhhada ücretli çalışan mütehassıs ve memurların maaşa bağlanması hususunda öneride bulunmuştur.²³³

Maarif Vekâleti bütçesi görüşmelerinde yapılan çalışmalara rağmen hala okul ve öğretmen ihtiyacı olduğundan ve öğretmen maaşlarının azlığından bahisle millî kütüphanelerin köylere kadar tesis edilmesi projesinin bir an önce hayata geçirilmesini istemiştir. Konuşmasında dikkat çeken bir nokta ise derslerinde başarı gösteremeyen

²³¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 2, İnikat 14, 22.05.1939, s. 146-150.

²³² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 2, İnikat 14, 23.05.1939, s. 201-202.

²³³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 2, İnikat 16, 24.05.1939, s. 222.

öğrencilerin kavrayışlarında problem aramak yerine sağlıklarında bir problem aramanın daha doğru olacağını söylemesidir. Devamında ise bazı sinema filmlerinin çocuklara kötü örnek olduğu ve bunun için gerekli tedbirlerin alınmasından söz etmiştir.²³⁴

Nafia Vekâleti bütçesi hakkındaki düşüncelerini söylerken vekâletin yapacak çok işi olduğundan verilen bütçe harcamalarının öncelikli olan işlere göre yapılmasının doğru olacağını söylemiştir. Berç Türker, öncelikle yapılacak işlerin sırası ile demiryolları, sulama için baraj yapımı, liman yapımı ve yol yapımı olduğunu söylemiştir.²³⁵

Münakalat (Ulaştırma) Vekâleti bütçesi görüşülürken deniz işleriyle ilgilenmesi için kurulan Denizbank'ın amatörler tarafından işletildiğini ve bu amatörlerin Almanya'dan aldıkları vapurların birçok eksigi olduğunu ve bakanın bunları bir kez daha muayene ettirmesini istemiştir. Limanlardaki vapurlar ile tüccarlar arasında mal taşıma ve Zonguldak'taki kömür nakliyatının sıkıntılarından bahsederek aksaklıkların giderilmesini istemiştir.²³⁶

Yalova kaplıcalarının işletilmesi ve kaplıcaların inşası işlerinin Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekâletine devri hakkında kanun lâyihası üzerine konuşan Türker, kaplıcaların devrinin gayet yerinde olduğunu; fakat bu kaplıcalardan civardaki fakir halkın faydalanamadığını söylemiş ve bu halkın kaplıcalardan faydalanmasının temininin sağlanması konusuna değinmiştir. Afyon ve çevresinde de şifalı suların olduğunu hükümetin buradaki sular için de kaplıca inşa ettirmesini istemiştir.

Özel bir kanunla devletten bir hak temin eden veya sermayesinin yarısından fazlası Devlete ait banka veya müesseseler memurlarının maaş ve ücretleri ve hizmete giriş ve terfi usulleri hakkında kanun lâyihası müzakerelerinde, bu kanunla banka ve sınai müesseselerde çalışan gençlerin önüne bir set koyulacağı, bu alanlarda beklenen başarının elde edilmesi için bu memurlara yetecek miktarda tahsisat ayrılmasının şart olduğunu söylemiştir. Maaşlarının azalması durumunda bir kısmının işi bırakacağı bir kısmının da hevessiz çalışacağını; ayrıca devlet memurlarından daha fazla vergi verdikleri halde emekli sandıklarının olmadığını da ifade etmiştir. Sadece bütçe encümeninde görüşülen bu kanunun bütçe ve iktisat encümenlerinin oluşturacağı bir encümen tarafından incelenmesini teklif etmiştir.²³⁷ Hükümetin memurlar lehine

²³⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 2, İnikat 17, 25.05.1939, s. 253.

²³⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 2, İnikat 18, 26.05.1939, s. 295.

²³⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 2, İnikat 19, 27.05.1939, s. 327.

²³⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 3, İnikat 31, 26.06.1939, s. 363-370.

hazırlamış olduğu cetvele rağmen bütçe encümeninin yeni bir cetvelde küçük memurların maaşlarını azaltmasının doğru bulmadığını söylemiştir.²³⁸

Sümerbank sermayesine 58 milyon lira ilavesine dair kanun lâyihasının görüşmelerinde konuşarak, encümenlerin ortak kararıyla bu sermayenin 43 milyon liraya indirilmesini teklif etmiştir. Ayrıca başında uzman gençlerin bulunduğu, iyi işler yapan ve ilerleyen bu bankanın zirai ve sınai olarak ikiye ayrılması fikrinin doğru olmadığını; böyle bir durumda bir tarafının aksak olacağını belirtmiştir.²³⁹

27 Aralık 1939'da Erzincan'da meydana gelen deprem sonrasında Dâhiliye Vekili Faik Öztrak ve Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekili Dr. Hulusi Alataş'ın, zelzele felâketi sahasında yapılan işlere dair beyanatlarının ardından; Türk milletinin bu zor günlerde yaptığı fedakarca yardımlarından bahsetmiş ve bakana kış mevsimi olması dolayısıyla köylere yardımın ulaştırılmasının mümkün olup olmadığını sormuştur. Erzincan tarihinde her asır bir büyük deprem olduğunu bu nedenle depreme dayanıklı binaların yapılması gerektiğini söylemiştir.²⁴⁰

Milli Korunma Kanunu münasebetiyle yaptığı konuşmada bu kanunun İcra Vekilleri Heyetine bazı vazife ve salâhiyetler vermesinin oldukça önemli olduğunu belirterek; kanunun olağanüstü hallerde uygulanacak olmasının ülkenin iktisadi, zirai ve sınai sahalardaki teşekküllerinin sekteye uğramasının önüne geçmeyi amaçladığını da dile getirmiştir. Bu kanun dolayısıyla hükümeti tebrik etmiştir.²⁴¹

Köy Enstitüleri Kanunu müzakere edilirken 5. Maddesi hakkında konuşmak için söz almıştır. Bu 5. madde öğretmen tayin edilenlerin Maarif Vekâlet'inin göstereceği yerde 20 yıl çalışmak zorunluluğu ve bu süreyi tamamlamadan ayrılma hallerinin bir daha devlet memurluğuna atanmaması hükümleriyle ilgili olup, mecburi hizmetin 30 yıldan 20 yıla düşürülmesinin iyi olduğu fakat öğretmenleri görevde tutmak için cinayet işleyen bir suçlu gibi devlet memuriyetinden men edilmelerinin yanlış olduğunu söylemiştir.²⁴²

Askerî ve mülkî tekaüt kanununa bazı hükümler eklenmesine ve mezkûr kanunun 4. maddesinin tadiline dair kanun lâyihasının görüşmelerinde vatani hizmet karşılığı verilen maaşlara %25 zam yapılmasına rağmen 4. Madde ile malulen emekli olanların ve bu şahısların yetimlerinin bu zamdan istifade edemeyeceği hükmünü

²³⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 3, İnikat 32, 28.06.1939, s. 393.

²³⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 4, İnikat 37, 07.07.1939, s. 182.

²⁴⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 8, İnikat 23, 10.01.1940, s. 44.

²⁴¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 8, İnikat 27, 18.01.1940, s. 139-140.

²⁴² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 10, İnikat 41, 17.04.1940, s. 88.

eleştirmiştir. Bu şahısların zaten sayılarının az olduğu ve bütçeye çok yük olmayacağı ayrıca, harp malullerinin bu memleket için sakat kaldığını bu nedenle % 25'lik zammın malullere ve bıraktıkları yetimlere yapılmasını istemiş, bunun için bir önerge vermiştir. Fakat bu önerge kabul edilmemiştir.²⁴³

1940 mali yılı Muvazenei Umumiye kanunu münasebetiyle yaptığı konuşmada dünyadaki karışıklığa rağmen denk bir bütçe ile meclise çıkan Maliye Vekilini tebrik etmiş fakat yine bütçede tasarruf yapabilmek için gerekli tetkikler yapılmasını istemiştir. Böyle bir dönemde sadece zaruri ihtiyaçlar için para sarf edilmesi gerektiğinden ve harp dolayısıyla gelirlerde azalma olabileceğinden bahsetmiştir. Bu tür bir eksilmeye ne gibi tedbirler alınabileceğinin düşünülmesinin faydalı olacağını bildirmiştir. Ayrıca afyonun üreticiden alım fiyatının düşük olduğunu dışarıya ise yüksek fiyatla satıldığı, köylünün azami istihsale teşvik edilmesinin sağlanması, kömür üretimi artıncaya kadar kömürden azami miktarda tasarruf yapılması gerektiği, nüfus artışının önünde bir engel teşkil eden serbest münasebetin engellenerek meşru evliliklerin önünün açılması lüzumu ve çocuk ölümlerinin durdurulması için gerekli tedbirlerin alınması hususlarından da söz etmiştir.²⁴⁴

Dâhiliye Vekâleti Bütçesi görüşmelerinde yol vergisi konusuna değinerek fakir halkın bunu ödeyemediği bu nedenle 6 lira olan yol vergisinin fakir halktan 1 lira olarak alınmasını ya da vergiyi tahsis eden memurların bu vatandaşları ödemelerde sıkıştırmamasını istemiştir. Aynı gün yapılan Adliye Vekâleti bütçesi görüşmelerinde ise Adliye binasının inşaatına ne zaman başlanacağını, Ziraat Vekâleti bütçe müzakerelerinde de bir görkemli bir şekilde toplanan ziraat kurultayında alınan kararların uygulanıp uygulanmadığını sormuştur.²⁴⁵

Tasarruf bonoları ihracına dair kanun lâyihası hakkında söz alarak halka hitaben bu bonoları satın almakta tereddüt etmemelerini, bundan çok faydalanacaklarını söylemiş aynı zamanda bu bonoları satın alarak hükümete de yardım edeceklerini belirtmiştir.²⁴⁶

1941 yılı Muvazenei Umimiye Kanunu münasebetiyle konuşan Berç Türker, zaruri olmayan ihtiyaçların tehiriyle meclise sunulan denk bir bütçeden duyduğu memnuniyetini dile getirmiş; konuşmasına devamla vatandaşın yukarıda bahsettiğimiz

²⁴³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 11, İnikat 54, 22.05.1940, s. 193,196.

²⁴⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 11, İnikat 56, 27.05.1940, s. 281-283,

²⁴⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 11, İnikat 57, 28.05.1940, s. 303,316,340.

²⁴⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 18, İnikat 54, 21.05.1941, s. 120.

sebeplerle tasarruf bonoları almasını, piyasadaki karaborsacıların altın üzerine yaptıkları spekülasyonlarla ucuz fiyata altın alarak stokladıklarını, buna karşı bir önlem alınmasını, vergi işlerinin sıkı kontroller altında yapılmasını söylemiştir. Ekonomideki israftan bahsetmiş, fabrika atıklarının değerlendirilmesini, ithal edilen malların ülkede üretiminin sağlanmasını, vurgunculuğa karşı önlemler alınmasına rağmen hala durdurulamadığı ve bu durumdan en çok dul, yetim, emekli ve memurların zarar gördüğünü dile getirmiştir. Dolayısıyla bu meseleyi kökünden halledecek tedbirlerin alınmasını, özellikle gıda maddeleri için ambarlar ve kooperatifler oluşturulması ile engellenebileceğini belirtmiştir. Hayat pahalılığına sebep olduğu gerekçesiyle başta buğday olmak üzere gıda maddelerinin ihraç edilmesinin durdurulmasından, ekili alanların çoğaltılmasından ve ekili alanlara zarar veren su taşkınlarını önlemek için gerekli tedbirlerin alınmasından da bahsetmiş ve hükümete memleket işlerinde gösterdiği hassasiyeti için teşekkürlerini sunarak konuşmasını sonlandırmıştır.²⁴⁷

Adliye Vekaleti bütçesi hakkında ise mahkumlara ayrılan bütçenin yeterli olmayacağı konusuna değinmiş, hâkimlerin iş yükünden dolayı az sayıda sonuçlandırdıkları dosyaların sayısının artıp artmadığı ve cezaevlerinde birbirini öldüren ve yaralayan mahkumların olduğunu, öldürücü aletleri ellerine geçirmemeleri için gerekli tedbirlerin alınıp alınmadığını sormuştur.

Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti bütçesinde de söz alarak hastalık dolayısıyla çocuk ölümlerinin arttığını ve bunların memleketteki doktor eksikliğinden kaynaklandığını ve bir ülkenin gücünü nüfusundan aldığını belirterek hükümetin tüm memlekete doktor göndermesini rica etmiştir.²⁴⁸

İktisat Vekâleti bütçesi müzakerelerinde ise betonarme inşaatında kullanılan demirin, demir çubukların ve çivilerin yapılarak piyasaya çıkarılıp çıkarılamayacağını ve bunun Karabük fabrikalarından temin edilip edilemeyeceğini sormuştur.²⁴⁹ Orman Umum Müdürlüğü bütçe kanunu görüşmelerinde ise orman kaçakçılığı ve yangılarından bahsetmiştir. Orman kaçakçılığını engellemek için korucu sayısının ve bu korucuların maaşlarının artırılmasını istemiştir.²⁵⁰

Akyazı'nın Balballı köyünden Hüseyinoğlu Terfik Alpekin'in ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başvekâlet tezkeresi üzerine bu şahsın suçunun henüz

²⁴⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 18, İnikat 56, 26.05.1941, s. 158-161.

²⁴⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 18, İnikat 57, 27.05.1941, s. 196,208.

²⁴⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 18, İnikat 58, 28.05.1941, s. 245.

²⁵⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 18, İnikat 60, 30.05.1941, s. 345-346.

kesinleşmemiş olmasından dolayı ölüm cezasına çarptırılmamasına dair bir önerge vermiş fakat kabul edilmemiştir. Ayrıca Gürünün Kirazlık mahallesinden Ahmetoğlu Sait Yenerin ölüm cezasına çarptırılması hakkındaki Başvekâlet tezkeresi münasebetiyle ölüm cezaları hakkında konuşan Berç Türker, kendisinin hiçbir ölüm cezasına el kaldırmadığını fakat bu cezaları kabul etmediğinin nasıl belli olacağını sormuş ve oylamanın açık olmasını istemiştir.²⁵¹

Çiçekdağı kazası merkezinin Yerköy'e kaldırılarak Yozgat'a bağlanmasına dair kanun lâyihası ile ilgili; müşkülata sebep olacağı, gerekli etütlerin yapıldıktan sonra bütün vilayetleri ilgilendiren genel bir teşkilatlandırma yapılmasının daha uygun olacağı gerekçesiyle ilgili kanunun Dâhiliye Encümenine iadesi için bir önerge vermiştir.

Mücbir ve zarurî sebepler dolayısıyla takip ve tahsiline mahal ve imkân görülmeyen bir kısım borçların terkine dair mazbata hakkında da bu borçların silindikten sonra takip edilip edilmeyeceğini ve bu terkinlere müsaade edilmemesi için gerekli önlemlerin alınıp alınmadığını sormuştur. Bundan sonra böyle bir duruma müsaade edilmemesini, gerekli takibatın yapılarak borçların tahsil edilmesi konusuna değinmiştir.²⁵²

Buğdayı koruma karşılığı vergisinin kaldırılması hakkındaki kanun layihası görüşmelerinde bu verginin kaldırılmasından yana olduğunu söylemiştir. Ayrıca bu verginin ortadan kalmasıyla bütçede oluşacak açığın başka bir vergi ile mi kapatılacağını sormuştur. Ülkede var olan buğday buhranı için dışarıdan buğday alınmasını ve köylülere buğday üretimini teşvik için Ziraat Vekilinin bizzat köyleri gezmesinin yerinde olacağını belirtmiştir.²⁵³

Millî Korunma kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair kanun lâyihası görüşmelerinde söz alarak bu değişikliklerin yapılmasının zaruri olduğundan, hükümetin vurgunculukla başa çıkması için halkın ihtiyacı olan malların ithal edilerek depolanmasını ve halka ucuz satılmasını önermiştir. Buğday ve arpa ihtiyacının karşılanması için İngiltere'den satın alınmasını, kömür fiyatlarının artışı için de hükümetin tedbir almasını önermiştir. Hayat pahalılığını daha da artıran piyasadaki altın spekülasyonunun araştırılmasını da istemiştir. Diğer konuşmalarında olduğu gibi bu konuşmasında da halkın tasarruf bonusu alması, devlet mekanizmasındaki israfın önlenmesi konularına da değindikten sonra Muvakkat

²⁵¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 20, İnikat 78, 15.09.1941, s. 151-156.

²⁵² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 21, İnikat 9, 15.09.1941, s. 76-79.

²⁵³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 22, İnikat 20 24.12.1941, s. 129-130.

Encümeninin yaptığı bir teklif üzerine tatil günlerinin sınırlandırılması mevzusundan söz etmiş ve ülkede uzun tatiller dolayısıyla devlet mekanizmasının durduğunu belirtmiştir.²⁵⁴

Refah vapurunun Akdeniz’de batması hâdisesi hakkında Başvekâlet tezkeresini kabul ettiğini söyleyerek; yeni alınmış kendi vapurlarımız dururken eski bir tekneyle Mısır’a gidilmesine nasıl müsaade edildiğinin araştırılmasını istemiştir.²⁵⁵

Bir diğer konuşması Devlet iktisadi teşekkülleri memurları tekaüt sandığı hakkında kanun lâyihası üzerine olmuş ve Osmanlı Bankasında çalışan gençlerden daha sonra milli müesseselere girenlerin çalıştıkları sürenin hizmet sürelerine eklenmesi hususundaki isteklerini dile getirmiştir. Bu sebeple meclise Osmanlı Bankası, İş Bankası ve Selanik Bankası gibi müesseselerde çalışmış olanların çalıştıkları sürenin hizmet süresine eklenmesine dair bir önerge vermiş fakat kabul edilmemiştir.²⁵⁶

Köy okullarını ve enstitülerini teşkilâtlandırma kanunu lâyihası üzerine konuşarak memleketimizin temelini köy ve köylü çocuğu olduğunu ve bu kanunla okuma ve yazmadan başka çocukların meziyetleri ve vasıflarının ön plana çıkaracak bir eğitim verileceğini bu nedenle tasarıyı büyük bir memnuniyetle karşıladığını belirtmiş ve bu vasıflarda öğrenci yetiştirecek öğretmenlerin var olup olmadığı ile ilgili merakını da dile getirmiştir. Burada verilen eğitimden sonra diğer yüksek mekteplerde okumalarının sağlanıp sağlanamayacağını da sormuştur.²⁵⁷

1942 yılı Muvazeneyi Umumiye kanunu hakkında söz alarak 1939 ile 1942 yılı arasında geçen süre içerisinde masrafların ve paralel olarak da gelirlerin artığından, bu gelirlerin de vergilerden elde edildiğinden söz ederek ülkede tasarrufa geçilmesi gerektiğini ve her vekâletin zaruri ihtiyaçlarının karşılanarak ikinci derecedeki masraflarının sonraya ertelenmesiyle epeyce miktarda tasarruf yapılabileceğini söylemiştir. Kanun hakkındaki konuşmasında memleketteki ticaret ve iâşe konusuna değinerek hükümetin hayat pahalılığına karşı aldığı tedbirlerden ve iâşe temini için açılan iâşe teşkilatının faydalı olacağından söz etmiştir. Kömür fiyatlarının yüksekliğinden, üretim seferberliğinden, istenilen düzeyde verim alabilmek için köylülerin kontrol edilmesinden, orman yangınları için gerekli önlemlerin alınmasından da bahsetmiştir. Ayrıca Dâhiliye Vekâlet’inin vali, kaymakam ve nahiye müdürlerine

²⁵⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 23, İnikat 33 24.12.1941, s. 170,181.

²⁵⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 23, İnikat 34, 25.12.1941, s. 221,234.

²⁵⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 24, İnikat 52, 29.04.1942, s. 296-299.

²⁵⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 25, İnikat 54, 03.06.1942, s. 53-54.

emir vererek kendilerine bağı şehir, kasaba, köylerin sıhhati ile ilgili rapor vermeleri ve bu raporlara göre Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâletinin gerekli tedbirleri almalarını önermiş; böylece doktor ihtiyacının karşılanabileceğini belirtmiştir.²⁵⁸

Devletçe parasız verilecek giyim eşyası hakkındaki kanunun ikinci maddesinin “*Aylıklarının tutarı 140 liraya kadar (yüz kırk lira dâhil) olanların kendilerine ve karılarına birer elbiselik kumaş verilmesi*” hükmünde geçen “karı” kelimesinin yerine eş kelimesinin kullanılmasını teklif etmiş fakat yapılan açıklamada çalışan kadınların işsiz kocalarına da kumaş verilmesi durumunu ortaya çıkacağından eş kelimesinin kullanılmasının uygun olmayacağı belirtilmiştir.²⁵⁹

VII. dönemde de milletvekili olarak seçilen Berç Türker, bu dönemde de İktisat Encümeni üyeliği yapmıştır.²⁶⁰ Diğer dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de bütçe görüşmeleri müzakerelerinde mecliste oldukça aktif bir rol oynamıştır. İlk olarak Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun, haricî ve dâhilî politika hakkındaki ve güvenoyu hakkındaki beyanatı dolayısıyla konuşmuş Başbakan Şükrü Saraçoğlu ve kabinesi hakkında övgü dolu sözler söylemiş ve konuşmasının sonunda kabine heyetine başarılar dilemiştir.²⁶¹

1943 malî yılı Devlet Limanları İşletme Umum Müdürlüğü bütçe kanunu lâyihası görüşmelerinde söz alarak denizlerle çevrili bir ülke olmasına rağmen Akdeniz, Karadeniz ve Marmara Denizi'nde liman olmadığını, para sıkıntısı nedeniyle yapılamıyorsa Maliye Bakanı'ndan para istenilmesi konusu üzerinde durmuştur.²⁶²

Orman Umum Müdürlüğü 1943 malî yılı bütçe kanun layihası münasebetiyle Marmara Denizi'ndeki ada ağaçlarının tırtıllar tarafından tahrip edildiğinden bahsederek, Ziraat Bakanına bunun için neden tedbir alınmadığını ve bu işle hangi kurumun ilgileneceğini sormuştur.²⁶³

1943 malî yılı Muvazenei Umumiye kanunu lâyihası müzakerelerinde vatandaşların hazineye olan vergi borçlarını ödemelerinde kolaylık sağlanması, geçim sıkıntısı, serbest satış sebebiyle vurgunculuğun ve karaborsacılığın artması hususları üzerinde durmuştur. Ayrıca liman inşası, linyit kömürü, maden ve çimento meselesi, Karabük fabrikası, iplik meselesi gibi konular hakkında ilgili bakanlıklardan malumat

²⁵⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 25, İnikat 62, 25.05.1942, s. 264-267.

²⁵⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 28, İnikat 4, 13.11.1942, s. 45.

²⁶⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 1, İnikat 2, 15.03.1943, s. 17.

²⁶¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 1, İnikat 3, 17.03.1943, s. 27-28.

²⁶² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 2, İnikat 22, 12.05.1943, s. 57.

²⁶³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 2, İnikat 24, 17.05.1943, s. 103.

istemiştir. Ayrıca sokak çocukları, bebek ölümleri, salgın hastalıklar için alınan tedbirler, mahkemelerde uzun müddet sonuçlandırılmayan dava dosyaları hakkında da aynı şekilde malumat istemiştir.²⁶⁴

Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti bütçesi üzerine yaptığı konuşmada sıtma gibi tifüse ve hummaya karşı mücadele edilmesini, gerekirse bu mikrobu taşıyan bitli insanları zorla hamama götürmek gerektiğini söylemiştir.²⁶⁵ Maarif vekâleti bütçesi üzerine de konuşan Türker, kız okullarında annelik ve hijyen derslerinin de verilmesi gerektiğini belirtmiştir.²⁶⁶

İnhisarlar Umum Müdürlüğü 1944 malî yılı Bütçe Kanunu lâyihası hakkındaki görüşmelerde söz alarak rakı bulamayan bir kısım vatandaşın yerine ispirto içtiğini ve bunun sağlığa zararlı olduğunu ispirto içilmemesi için ne gibi tedbirler alındığını sormuştur.²⁶⁷

Türk harfleriyle bastırılacak altın paranın şekli hakkında Başvekâlet tezkeresi görüşmelerinde paranın üzerine yazılacak ibare hakkında çıkan tartışmalar üzerine söz almış “Egemenlik ulusundur.” cümlesi yerine Atatürk’e hürmeten, onunda hazırlanırken yanında bulunduğu Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nda geçen “Hâkimiyet milletindir.” cümlesinin kullanılmasını istemiştir.²⁶⁸

Fevkalâde vaziyet dolayısıyla bazı vergi ve resimlere zam icrasına dair kanunlara ek kanun lâyihası hakkındaki fikirlerini söylerken; bütçedeki açığın böyle bir vergiyle kapatılması yerine bütçede yapılacak tasarrufla kapatılmasını aksi takdirde hayat pahalılığı üzerinde menfi tesir yapacağını belirtmiştir.²⁶⁹

Dâhiliye Vekâleti Bütçesi görüşmelerinde Ankara belediyesi kanalizasyon ve otobüs işleriyle ilgili konuşmak istemiş fakat bu işlerle Nafia Vekâletinin ilgilendiği cevabını almıştır.²⁷⁰

Emniyet Umum Müdürlüğü bütçesi vasıtasıyla polislerin aldıkları maaşın azlığına değinerek görev başındaki polislerin geçim sıkıntısı derdi çekmemelerini ve memurlara yapılacak yardımın polislere de yapılmasını istemiştir. Ayrıca İstanbul’daki

²⁶⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 2, İnikat 26, 24.05.1943, s. 165.

²⁶⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 2, İnikat 27, 25.05.1943, s. 215.

²⁶⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 2, İnikat 28, 26.05.1943, s. 246.

²⁶⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 10, İnikat 54, 10.05.1944, s. 52.

²⁶⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 10, İnikat 55, 12.05.1944, s. 75.

²⁶⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 10, İnikat 57, 17.05.1944, s. 104-105.

²⁷⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 10, İnikat 59, 23.05.1944, s. 211.

randevu evlerinin gittikçe arttığını fakir ailelerin genç kızlarının kandırılarak buralara getirildiği bu genç kızların koruma altına alınmasını önermiştir.²⁷¹

Nafia Vekâleti bütçe görüşmelerinde ise konuşmasında 35 bin liralık bütçenin az olduğunu vurgulayarak bataklıkları kurutmak, yolları yapmak, demiryolları yapmak, su işleri ve liman işleri gibi işleri yapmak için 500 - 600 milyon liranın olması gerektiğini söylemiş ve maliye bakanından destek istemiştir. Ayrıca bataklık konusu münasebetiyle sıtmadan da bahsetmiştir.²⁷²

Münakalât Vekâleti bütçesi münasebetiyle Karadeniz'e atılan mayınların tehlikesinden söz etmiş ve Büyükdere koyunda demir atmış durumda olan mayın tarayıcı vapurların denizde mayın tarayıp taramadığını sormuştur. Ticaret Vekâleti bütçesi üzerinden de hayat pahalılığı ve buna neden olan vurguncu ve altın spekülâtörlerinden bahsetmiştir. Hükümetin iâşe sıkıntısı yaşayan halka iâşe yardımlarını artırmasını talep etmiştir.²⁷³

Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğü 1944 malî yılı Bütçe Kanunu lâyihası görüşmelerinde denizyolları memurlarının da diğer memurlar gibi hayat pahalılığı nedeniyle sıkıntı yaşadıklarını ve bu memurlara yemek gibi aynı yardımlar yapılabileceğinden bahsettikten sonra denizyolları seferlerinin ilerlemesinden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Fakat meydana gelen ve gelecek olan kazalar sebebiyle işletme memurlarının düzgün yetişmiş elamanlar olmasını ve eskiyen vapurların tersaneye çekilerek tamir edilmesini söylemiştir.²⁷⁴

1945 yılı Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü yedi aylık bütçe kanunu tasarısı görüşmelerinde söz alarak radyolarımızın sabah akşam aynı şeyi tekrarladığı, güncel haberleri vermediği, çocuklar için neşredilen gazetelerde onlar için uygun bilgi ve kelimelerin kullanılmadığını ifade etmiştir.²⁷⁵

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bütçesi görüşmelerinde ise sıtma için ilaç yutmanın çözüm olmadığını sivrisineklerin yok edilmesi gerektiğini, verem olan bir şahsın gerek maddiyat yüzünden gerekse sanatoryumlarda yer olmaması yüzünden evde kaldığını ve diğer aile üyelerine veremin bulaştığını bu nedenle memleketin her köşesinde sanatoryumların açılmasını söylemiştir. Bulaşıcı hastalıkların önüne geçmek

²⁷¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 10, İnikat 60, 24.05.1944, s. 214-215.

²⁷² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 10, İnikat 62, 26.05.1944, s. 313-314.

²⁷³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 10, İnikat 63, 27.05.1944, s. 349,361-362.

²⁷⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 10, İnikat 65, 30.05.1944, s. 437-438.

²⁷⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 17, Birleşim 59, 22.05.1945, s. 254-255.

için halkın doktorlar tarafından kontrol edilerek bilinçlendirilmesi ve bu nedenle ülkenin her tarafına doktor gönderilmesi hususları üzerine durmuştur.²⁷⁶

Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü ve Devlet Denizyolları İşletme Genel Müdürlüğü 1945 yılı yedi aylık bütçe kanunu tasarıları hakkında konuşarak; ray tedarikindeki zorluklar, lokomotif ve vagon sayılarının ihtiyacı karşılamaması ve eskimiş olması dolayısıyla yüklü paraya ihtiyaç duyulduğunu belirterek derhal harekete geçilmesini aksi takdirde sunulan rapordan anlaşıldığı gibi demiryollarının felce uğramasının an meselesi olduğundan bahsetmiştir. Aynı problemlerin denizyollarında da olduğunu ifade eden Berç Türker, bu acil ihtiyaçların karşılanması için dost devletlerden kredi kullanılmasını önermiştir. Kredinin Düyunu Umumiye gibi olmadığını da altını çizmiştir. Ayrıca adalara giden vapurlara kapasitesinden fazla yolcunun alındığını bu durumun kontrol edilmesini de söylemiştir.²⁷⁷

8 Kasım 1945 tarihinde meclise İçtüzük'ün 127. maddesinin birinci fıkrasının değiştirilmesi hakkında teklif vermiştir. Berç Türker'in verdiği teklif aşağıdadır:

“İçtüzük'ün 127. maddesinin birinci fıkrası aşağıda yazılı şekilde değiştirilmiştir:

Bütçe Kanunu ile ilişkili olup giderin artırılmasını ve gelirin eklenmesini gerektiren deMalî yıl başlangıcının Ocak ayının birinci gününe alınmış olduğuna ve Meclisin de Kasım Ayının birinde toplanacağına göre Bütçenin incelemelerine iki ay kalmış olacağından ve Bütçe Kanunundaki giderin artırılmasını veya gelirin eksiltilmesini gerektiren değişiklikler veya ekleme maddeler, ancak ilişkili bütçe raporu dağıtıldıktan sonraki üç gün içinde teklif olunur.”

Adalet komisyonuna havale edilen teklif, genel bütçe kanunu gibi geniş bir kanunun 7 gün yerine 3 günde incelenmesinin yeterli olmayacağı gerekçesiyle reddedilmiştir. Mecliste yapılan oylama ile de komisyon raporu kabul edilmiştir.²⁷⁸

1946 yılı Bütçe Kanunu tasarısı hakkında söz alarak bir milyar Türk lirasına yakın olan bütçenin tamamının normal gelirle karşılanamayacağını ve bazı kısımlardan tasarruf edilmesini söylemiştir. Memurlardan bir kısmının açıkta bırakılması suretiyle tasarruf edilmesi meselesinin böyle bir zamanda yapılmasının adalete uygun olmadığını;

²⁷⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 17, Birleşim 64, 28.05.1945, s. 245-246.

²⁷⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 17, Birleşim 66, 30.05.1945, s. 226-227,532.

²⁷⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 20, Birleşim 3, 09.11.1945, s. 20; *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 20, Birleşim 8, 03.12.1945, s. 55.

fakat zamanı gelince az ve kültürlü memur düsturunun kimseyi mağdur etmeden uygulanabileceğini belirtmiştir. Konuşmasına Maliye Bakanı'nın verdiği kanun tasarıları hakkında fikirlerini söyleyerek devam etmiştir. Gelir vergisinin verimini artırmak için yapılan tadillere ek olarak mükellefi ve vergi memurunu kontrol eden uzmanların artırılmasından ve devlete borcu olanların hapse atılması usulünün kaldırılmasının memnun edici olduğundan bahsetmiştir. Değindiği diğer hususlar memurlara zam verilmesi ve gayrimenkul kredisini genişleterek halka mesken hususunda kolaylık sağlayacak bir kredi fonsiye bankasının açılması, dalgalı borçların kapatılması için tahsis edilen para ve toprak mahsulleri vergisinin kaldırılması hakkında olup, bu tasarılar hakkındaki olumlu düşüncelerini dile getirmiştir. Karaborsacılar için alınan tedbirlerin bir kat daha artırılması ve halka ucuz gıda maddesi satılması, Marmara Denizi'nde balıkların yataklarını yok eden dinamitle balık avlama usulünün artması dolayısıyla gerekli tedbirlerin alınması ve tekrarla bütçede tasarrufa gidilmesi hususlarından da bahsetmiştir.²⁷⁹

Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Bütçesi münasebetiyle konuşarak, Türk musikisinin memleketten kaldırılmamasını böyle bir uygulamanın ülke için ayıp ve zül olduğunu söylemiştir. Gazeteciler ile Başbakanın her ay yaptıkları toplantıların 15 günde bir yapılarak ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında gazetecilere bilgi verilmesi ve turistler için gerekli teşkilatlanmanın yapılması hakkında fikirlerini beyan etmiştir.²⁸⁰

1946 yılı Ticaret Bakanlığı bütçesi görüşmelerinde İkinci Dünya Savaşı sırasında yapılan buğday satışı dolayısıyla ülkede ekmek sıkıntısı çekildiğini ve bu nedenle hububat ve buğdayın ihraç edilmemesini dünya istikrarı sağlandıktan sonra bu malların halka ucuz olarak satılmasını önermiştir.²⁸¹

Belediye Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı görüşmeleri sırasında Demokrat Parti üyelerinin belediye seçimlerinin erken bir tarihte yapılmasının yeni kurulmuş partilerinin aleyhine olduğunu beyan eden sözleri üzerine mecliste yapılan konuşmaların ardından söz alarak memleket meselelerinde particilik yapılmaması ve milli bütünlüğü bozacak durumların olmaması ülkeyi ilerletmek için birlikte hareket etmenin gerekliliğini vurgulamıştır.²⁸²

²⁷⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 20, Birleşim 12, 17.12.1945, s. 108-111.

²⁸⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 20, Birleşim 14, 19.12.1945, s. 185-186.

²⁸¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 20, Birleşim 20, 27.12.1945, s. 545.

²⁸² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 22, Birleşim 45, 29.04.1946, s. 224-225.

Üniversiteler Kanunu müzakerelerinde de söz alarak üniversite ve üniversite öğrencilerine karşı büyük umut beslediğini belirtmiş; günün birinde üniversitelerimizin İngiltere ve Amerika'daki üniversiteler seviyesine yükselmesi dileklerinde bulunmuştur.²⁸³

2.2.2. Andre Vahram Bayar'ın Meclis Çalışmaları

IX. Dönem İstanbul DP milletvekili olan Andre Vahram Bayar seçilmiştir. Bu dönemde Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu üyeliği yapmıştır. Meclisteki yerini aldıktan sonra çalışmalarına başlayan Bayar, 3 Ocak 1951'de ecnebi ilâç müstahzarlarının memleketimizdeki satış fiyatlarının komşu ülkelere göre daha pahalı olduğu, bu fiyatların düşürülmesi için ne gibi tedbirler alındığına dair ve yerli tıbbi müstahzarlara karşı emniyet ve rağbeti artırmak maksadıyla bir kontrol laboratuvarı kurulması ve laboratuvarı tasdik edilmeyen ilaçların piyasaya çıkarılmamasına dair bilgi verilmesi için Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına iki sözlü soru yöneltmiştir. Bir sonraki birleşimde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Ekrem Hayri Üstündağ ilk soruya verdiği cevapta ilaçlar için uygulanan gümrük vergilerinden bahsederek, ithal edilen ilaçların fiyatlarının emsallerine göre ucuz şartlarda alındığını söylemiştir. Ardından söz alan Andre Vahram Bayar ilaçların % 80'inin liberasyon listesinden çıkarıldığını bunlar içerisinde çok önemli ilaçların olduğunu belirterek, ilaç fiyatlarının düşmesi için serbest ticaretin sağlanması ve bu ilaçların liberasyon listesine alınması gerektiğini söylemiştir. Ayrıca bazı ilaçların karaborsaya düştüğünden ve acilen alınacak tedbirlerle bir ilaç stoku yapılması gerektiğinden de söz etmiştir.

Bakan ikinci soruya verdiği cevapta ise ilaçların ciddi bir kontrolden geçtiğini söylemiştir. Ardından söz alan Bayar, ilcaların ana maddesinin ithal edildiğini, zaman zaman bu maddelerin fiyatların fahiş miktarda artmasına rağmen ilaç fiyatlarının aynı kalmasının şüpheye mahal verdiğini ifade ederek bir kontrol laboratuvarı kurulması lüzumunu şöyle dile getirmiştir:²⁸⁴

"...Laboratuvarlarımızın ilerlemesi, genişlemesi ve daha ilmî bir şekilde çalışabilmesi için ilmî araştırmalar yapabilecek bir «lâboratoire de recherches,» in kurulması temenni edilir. Ve birkaç laboratuvar bu maksat için birleşerek kârlarından bir hisse ayırmaları çok yerinde olacaktır. Bu sayede daha ilmî müstahzarlar imal

²⁸³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 24, Birleşim 64, 13.06.1945, s. 239.

²⁸⁴ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 4, Birleşim 25, 03.01.1951, s. 10-11, ; *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 4, Birleşim 26, 05.01.1951, s. 33-35, 40-41.

edilebileceği gibi günün birinde bizde de insanlığa faydalı bir keşif yapılacağına inananlardanım. Milletimizin intibak kabiliyeti çok kuvvetlidir. Yeni ilmî araştırma metotlarını kolaylıkla benimseyecektir. Yeter ki lâzım olan saha ve imkânlar temin edilmiş olsun...”

Elâzığ'daki cüzzam hastanesinin başka bir yere nakli hakkındaki müracaatlara dair Dilekçe Komisyonu Raporunun görüşmelerinde söz alarak cüzzamın eski bir hastalık olduğundan ve geçirdiği evreler hakkında detaylı bir bilgi veren Bayar, cüzzamlıların tecrit edilmesi gerektiğini söylemiştir.²⁸⁵

1952 yılı Dışişleri Bakanlığı bütçesi münasebetiyle söz alarak ülkenin dış siyaseti ile ilgili konuşmuştur. Bu konuşmasında Türkiye'nin dünya barışının tesisi için büyük ve önemli bir rol oynadığını, bir önceki yıl ziyaret ettiği Roma'da Vatikan Dışişleri Bakanı ve Papa ile yaptığı görüşmelerde her ikisinin de Türkiye'nin dünya barışı için verdiği mücadeleleri hayranlıkla takip ediklerini belirttiklerinden bahsetmiştir. Konuşmasının devamında Türkiye'nin Vatikan Devleti'ni tanıması halinde seçilecek papalık mümessilinin itimatnamesinin Fransız Büyükelçiliği yerine Türkiye'nin vereceğini ve böylece kapitülasyonların son emaresinin de silineceğini söylemiştir.²⁸⁶

Turizm endüstrisini teşvik kanunu tasarısı görüşmelerine ilgili tasarının, %10 garsoniye hakkını kaldırdığını bu nedenle bizim vatandaşlarımızın haklarına halel getirdiğini söyleyerek tasarının çalışma komisyonuna gönderilmesini istemiştir.²⁸⁷ Garson ve benzeri işçilerin hizmet karşılıkları hakkındaki kanun tasarısının görüşmelerinde müesseselerce % 10 oranında toplanan paraların bahşiş olarak değil servis karşılığı toplandığını belirtmiştir. Bahşişlerin tamamen müşteri memnuniyeti ve isteğine bağlı olduğunu doğrudan garsona verildiğini söyleyerek; üçüncü maddenin garsonlara verilen bahşişleri bir araya toplayıp işçilere dağıtmak usulünü tatbik eden iş yerlerinde paraların, tüzük hükümleri gereğince tevzi olunacağına dair üçüncü fıkrasının kaldırılmasını için bir önerge vermiştir. Bu önerge kabul edilmiştir.²⁸⁸

28 Şubat 1953 tarihinde Tekel Umum Müdürlüğü 1952 yılı Bütçe Kanunu görüşmelerinde ilgili kanunun 7. maddesinde geçen işçilere “*bir kap yemek*” tabiri

²⁸⁵ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: IX, C. 5, Birleşim 44, 16.02.1951, s. 178-179.

²⁸⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: IX, C. 13, Birleşim 48, 26.02.1952, s. 899.

²⁸⁷ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: IX, C. 17, Birleşim 7, 21.11.1952, s. 247.

²⁸⁸ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: IX, C. 19, Birleşim 30, 21.01.1953, s. 324-325.

yerine 45 kuruşu geçmemek üzere bir öğün yemek tabirinin kullanılmasına dair İstanbul Milletvekili Ahmet Topçu ile beraber bir önerge vermiş ve önerge kabul edilmiştir.²⁸⁹

Karayolları Trafik kanun tasarısının 2. geçici maddesinin “*Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte kayıt ve tescili yapılmış olan nakil vasıtalarının sahipleri trafik şube veya bürolarına müracaatla 6 ay içinde kayıt ve tescil muamelelerini bu kanun hükümlerine uydurmaya mecburdurlar.*” hükmü hakkında konuşmuş ve yeni şartlar birçok masrafa sebep olabileceği için bu şartların sağlanabilmesi için bir sene müddet verilmesi teklifinde bulunmuştur.²⁹⁰

Adlî Tıp Müessesesi kanun tasarısının 8. maddesinde geçen “anatomi ve patoloji” kelimelerinin “anatomi patolojik” olarak bir yazılması gerektiğini ve yine bu maddede geçen adli tabip ile adli mütehassısın Fransızca da iki ayrı anlam ifade ettiğini belirterek ayrı olarak kullanılması gerektiğini söylemiştir.²⁹¹

Eczacılar ve eczaneler hakkındaki kanun teklifi maddeleri üzerine yapılan müzakerelerde ilgili kanununun 43. maddesi gereği kimyevi ve zehirli maddeler ile tıbbi ecza ve ilaçların müsaadesiz satılmaması hükmünün huzursuzluklara sebep olacağını 256 ilçe ve 4 ilde eczane bulunmadığını, halihazırdaki durumun devam etmesi gerektiğini söyleyerek, maddenin tadili için bir önerge vermiştir. Önergesinde tüm zehirli ve kimyevi maddeler ile tıbbi ecza ve ilaçların reçetesiz ve müsaadesiz satılmasının yasaklanmasını teklif etmiş ve önergesi kabul edilmiştir. Daha sonra bu önergede değişiklik yaparak Sağlık ve Sosyal Yardım Vekâletince tespit ve ilân edilecek ilaçların istisna olduğunu eklemiş fakat kabul edilmemiştir. Aynı kanunun 44. maddesi için de bir önerge vererek bu kanundaki yasakların eğer ceza kanununda müeyyidesi yoksa bu fiillerin suç sayılamayacağını ve bu nedenle yasaklara uymayanlar için 7 günden 2 aya kadar hapis cezası hükmünün çıkarılarak 50 liradan 200 liraya kadar hafif para cezası uygulanmasını istemiş; fakat önergesi kabul edilmemiştir.²⁹²

1954 yılı Maliye Vekâleti Bütçesi görüşmelerinde Ermeni hastanesine yapılacak otuz bin liralık yardım münasebetiyle söz almıştır. Konuşmasında modern cihazlarla donatılmış bu hastanenin memlekete olan faydası ve hizmetleri dolayısıyla, verilecek yardımın kırk bin liraya çıkarılmasını istemiştir. Yardımın artırılması için 57

²⁸⁹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: IX, C. 20, Birleşim 54, 26.02.1953, s. 1144.

²⁹⁰ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: IX, C. 21, Birleşim 61, 01.04.1953, s. 185.

²⁹¹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: IX, C. 24, Birleşim 102, 06.07.1953, s. 257-259.

²⁹² **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: IX, C. 26, Birleşim 13, 04.12.1953, s. 41-13. ; **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: IX, C. 26 Birleşim 19, 18.12.1953, s. 284-285.

milletvekilinin imzasıyla meclise bir önerge vermiştir ve önerge meclis tarafından kabul edilmiştir.²⁹³

5 Ocak 1951 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun geçici 65. maddesinde değişiklik yapılmasına dair bir kanun teklifinde bulunmuştur. Hususi şirketlerin devletleştirilmesiyle daha önce bu şirketlerde çalışanlara, çalıştıkları sürenin borçlanmayla tekaütlük müddetlerine ilâvesi için son defa olmak üzere üç aylık bir müracaat müddeti verilmesi için verdiği bu kanun teklifi Maliye ve Bütçe Komisyonlarında görüşülerek küçük değişikliklerle kabul edilmiş ve daha sonra mecliste müzakere ve oylamaya sunulmuştur. Giresun milletvekili Mazhar Şener'in bu kanun teklifinin bütçeye külfet getireceği sözleri üzerine kürsüye çıkarak, kanunun çıktığı vakit bu kanundan istifade edecek kişilerin sayısının hesaba katıldığını bu nedenle ek bir külfet olmayacağını, memurların yanlışlıkla dilekçelerini kurumlarına vermesinden dolayı yaşanan mağduriyetin bu kanun teklifiyle giderilmesi gerektiğini söylemiştir. Yapılan görüşmelerden sonra kanun teklifi kabul edilmiştir.²⁹⁴

25 Nisan 1951 Hastalık ve Analık Sigortası Kanununun 15. maddesinin değiştirilmesi hakkında bir kanun teklifi vermiştir. Teklifinde hastalık yüzünden geçici iş görmezliğin başladığı tarihten önceki bir yıl içinde en az 160 gün çalışmış ve prim ödemiş bulunanlara geçici iş görmezliğin dördüncü gününden yerine birinci gününden itibaren Pazar günleri hariç, her gün için iş görmezlik ödeneği verilmesini teklif etmiştir. Çalışma Komisyonu bu teklifi uygun bulmamış mecliste görüşülmesine karar vermiştir. Mecliste yapılan görüşmeler neticesinde kanun teklifi ekonomi ve bütçe komisyonlarına gönderilmiştir.²⁹⁵ Daha sonra 14 Nisan 1952'de bir önerge ile bu kanun teklifini geri almıştır.

Bir diğer kanun teklifi ise ihtiyarlık sigortası hakkındaki 5417 sayılı kanunun 5. maddesinin (A) fıkrasının değiştirilmesi hakkında olup 18 Nisan 1952'de üzerinde tadilat yapmak üzere geri almıştır.²⁹⁶ Bir diğeri ise ihtiyarlık sigortası kanununun 2. maddesine bir fıkra eklenmesi hakkındaki kanun teklifi olup bu teklifini de 23 Şubat 1952'de geri almıştır.²⁹⁷

²⁹³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Dönem: IX, C. 26, Birleşim 49, 24.11.1954, s. 811-812.

²⁹⁴ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 7, Birleşim 77, 16.05.1951, s. 296-300, ; *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 7, Birleşim 80, 23.05.1951, s. 412.

²⁹⁵ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 8, Birleşim 91, 18.06.1951, s. 261-263. ; *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 15, Birleşim 73, 16.05.1952, s. 250.

²⁹⁶ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 7, Birleşim 79, 21.05.1951, s. 360.

²⁹⁷ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 13, Birleşim 45, 23.02.1952, s. 551.

Andre Vahram Bayar'ın verdiği bir diğer kanun teklifi de Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umumi idaresi memurları tekaüt sandığı hakkındaki 2454 sayılı Kanuna ek kanun teklifidir. Bu teklif demiryolu şirketlerinde çalışan işçilerin daha önceki hizmetlerinin emekliliğe sayılmasını ihtiva edip; bütçe, maliye ve ulaştırma komisyonları tarafından üzerinde yapılan tadillerle kabul edilmiştir. Daha sonra mecliste müzakere edilen kanun teklifi yapılan oylamayla kabul edilmiştir.²⁹⁸

İş Kanunu kapsamında zikredilmeyen özel müesseselerde çalışan işçilerin sabahın erken saatlerinde başlayıp ve akşama kadar aralıksız çalışmaları gerekçesiyle 3 Haziran 1952 tarihinde İstanbul milletvekili Hadi Hüsman ile meclise hususi müessese ve ticarethanelerde çalışan memur ve müstahdemlerin öğle yemek tatilleri hakkında kanun teklifi sunmuştur. Dâhiliye Komisyonunun reddettiği fakat çalışma komisyonunun genişleterek kabul ettiği bu teklif meclis tarafından da kabul edilmiştir.²⁹⁹

2.2.3. Zakar Tarver'in Meclis Çalışmaları

Zakar Tarver 1954 ve 1957 seçimlerinde Demokrat Parti İstanbul milletvekili olarak seçilmiştir.

X. Dönem milletvekili olarak 14 Mayıs 1954'de meclise katılan³⁰⁰ Zakar Tarver, bu dönemde de çalışmalarını sürdürmüştür. Mecliste Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü bütçesi görüşmeleri sırasında vakıflara ve kiliselere bağlı mektep, eytamhane ve hastane gibi emlakların tapu kaydının vakıflar ve kiliseler adına yapılamadığından dolayı birçok sıkıntı yaşandığını ve uzun süreden beri muallakta olan bu durumun düzeltilmesi için bir çare bulunmasını istemiştir.³⁰¹

6 - 7 Eylül olayları cereyanı sebebiyle İstanbul, İzmir ve Ankara vilâyetlerinde örfi İdare ilânı ile ilgili başvekâlet tezkeresi görüşmelerinde söz alarak bu olayları vandalizm olarak değerlendirmiş ve artık ülkede dini bir üstünlüğün olmadığını söylemiştir. Herkesin inancında serbest olduğunu ve tüm dinlere saygı duyulması gerektiğini ifade etmiş, Türkiye'yi teşkil eden unsurların Türk olduğunu belirterek bu

²⁹⁸ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 24, Birleşim 109, 15.07.1953, s. 677-678.

²⁹⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: IX, C. 29, Birleşim 44, 02.03.1954, s. 44-46.

³⁰⁰ *TBMM Arşivi*, Zakar Tarver'in Seçim Mazbatası, Sicil No: 2051

³⁰¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: X, C. 5, İnikat 45, 21.02.1955, s. 444.

unsurların eşit haklara sahip olduğunu dile getirmiştir. Azınlıkların Türkiye'ye olan bağlılıklarını da şu sözlerle anlatmış ve konuşmasını sonlandırmıştır.³⁰²

“ ...Sizleri temin ederim ki, memleketimizde yaşıysan ufacık gayrimüslim azınlık mukadderatını bu memleketin mukadderatına bağlamış, bu memleketin iyiliğine candan sevinen ve maazallah felâketine de samimiyetle üzülen insanlardan mürekkeptir.

Asırlardan beridir Türkiye'de yaşayan Ermeni azınlığının ifa edegeldikleri hizmetler cümlelerin malûmudur... Saymakla sonu gelmeyecek eslafımız hep bu memlekete hizmette gurur ve şeref duymuş ardır. Onların öz evlâtları olan bugünküler de aynı samimî duygularla meşbu bulunuyorlar.

Dosta ve düşmana karşı bizleri utandıracak olan son Vandalizm gösterileri dolayısıyla azınlıkların bu samimî duygularını bu kürsüden belirtmek memleketin yüksek menfaatlerine uygun olacağı kanaatindeyim. Allah bu memleketi korusun!”

Daha sonra 6 - 7 Eylül 1955 tarihinde İstanbul ve İzmir'de vuku bulan hâdiselerde zarar görenlerin zararlarının ödenmesi hakkındaki kanun lâyihası görüşmelerinde İzmir Milletvekili Behzat Bilgin'in, bu olaylar için Vandalizm kelimesi kullanan Berç Türker'i sert bir dille eleştirmesi üzerine söz alarak, o günkü olayın sıcaklığı ile kullanmış olduğu bu kelimenin farklı şekilde ifade edilmesinden dolayı üzüntü duyduğunu tüm vatandaşları kastetmediğini kendisinin de bir Türk olduğunu söylemiştir. Ayrıca vatandaşların zararlarını telafi edecek böyle bir kanunun çıkarılmasından dolayı da hükûmete karşı memnuniyetini bildirmiştir.³⁰³

Diğer bir konuşması ise Hirfanlı Barajı hakkında 25 Ocak 1956 tarihli Dünya gazetesinde neşredilen yazıya dair sorusuna Nafia Vekili Muammer Çavuşoğlu'nun şifahi cevabı üzerine olmuştur. Gazetede bu yazıda Hirfanlı Barajı inşaatını tetkik etmek üzere ülkeye gelmiş olan İngiliz Tecton Şirketi yüksek mühendislerinden Mr. E. Straugheir'in baraj yerinin iyi seçilmediği, bu barajdan ancak elektrik istihsal edileceği, elektrik vereceği en yakın şehrin de barajdan 150 kilometre uzakta bulunduğu, etrafındaki köylerin çok küçük oldukları ve bu barajdan sulama işlerinden istifade edilemeyeceği hususundaki beyanının doğruluğu sormuştur. Nafia Vekili Muammer Çavuşoğlu verdiği cevapta bu beyanattan sonra müteahhide durumun ne olduğunu sormuş olduklarını ve alınan cevapta beyanatı veren şahsın kendileriyle hiçbir ilgisi olmadığını söylediğini belirterek beyanatın ciddiye alınmamasını söylemiştir. Nafia

³⁰² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: X, C. 7, İnikat 80, 12.09.1955, s. 673.

³⁰³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: X, C. 10, İnikat 36, 13.11.1956, s. 194-195.

Vekilinden sonra söz alan Tarver, vekile izahatından dolayı teşekkür ederek, böyle yalan beyanatların ilgili vekâletlerce aynı gün tekzip edilerek; vatandaşın şevkinin kırılmasına müsaade edilmemesini istemiştir.³⁰⁴

Millî Korunma Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifinin görüşmelerinde 57. maddenin dördüncü bendinin “*Hükümetçe imalâtçı, ithalâtçı, toptancı, yarı toptancı ve perakendeci hakiki veya hükmi şahıslar arasında yapılan ticari alım ve satım muamelelerinde fatura verilmesi ve alıcı tarafından fatura alınması ve bu faturaların saklanması mecburidir.*” hükmünde bir kelime değişikliği yapılarak “*Hükümetçe fiyatlarının tespitine lüzum görülen mallar, hakiki ve hükmi şahıslar arasında imalâtçı, ithalâtçı, toptancı ve perakendecilerle yapılan alım ve satım muamelelerinde fatura...*” şeklinde düzeltilmesi gerektiğini aksi takdirde paraketeciden alınan 30 kuruşluk bir defter için bile fatura isteme durumunda kalınacağını belirtmiştir.³⁰⁵

Maliye Vekâleti Bütçesi görüşmelerinde ise Avrupa ve Amerika’ya tahsil için giden öğrencilerin geri geldikten sonra buralardaki yenilikleri takip etmeleri için onların yayınlarını getirtip okumak zorunda olduklarını söylemiştir. Fakat bu yayınların bir süreden beri turistik dolarlarla getirildiğini bunun da fiyatı iki misline çıkardığını belirterek tekrar eskisi gibi 283 kuruşluk dolarlarla getirilmesini talep etmiştir.³⁰⁶

Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti bütçesinde Türkiye’de toplanacak Dünya Tıp Kongresi masrafları için Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi Başkanlığına 1000 liralık yardım edilmesi için görüşme yapıldığı sırada söz alarak, Dünya Hekimler Birliği teşekkülünün her yıl bir ülkede toplanarak tıbbın yenilikleri ve gelişimi hakkında görüşmeler yaptığını, 53 ülkenin iştirak ettiği bu teşekkülün başkanlığına o yıl için Türk temsilcinin seçildiğini söyleyerek bu yardımın kabul edilmesini istemiştir.³⁰⁷

1957’de tekrar DP İstanbul Milletvekili seçilen Zakar Tarver, bu dönemde Sıhhat ve içtimai Muavenet Encümeni üyeliği görevini ifa etmiştir.³⁰⁸ İncelenen kayıtlara göre dönem içerisinde pek aktif olmadığı görülen Zakar Tarver Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlüğü 1959 malî yılı Bütçe kanunu lâyihası üzerine yapılan görüşmeler üzerine söz alarak sağlık işlerinde ulaşılan nokta ile ulaşılmak istenen nokta arasında çok mesafe olduğu ve bu mesafenin kapanması için ülkenin yollarının,

³⁰⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: X, C. 10, İnkat 47, 28.11.1956, s. 1059, 1077.

³⁰⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: X, C. 11, İnkat 66, 21.05.1957, s. 414.

³⁰⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: X, C. 17, İnkat 46, 25.02.1957, s. 826.

³⁰⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: X, C. 17, İnkat 48, 27.02.1957, s. 1005.

³⁰⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: X, C. 1, İnkat 3, 24.05.1954, s. 44.

kanalizasyonlarının, sıhhi meskenlerinin, nakil vasıtalarının, yollarının, elektrifikasyonunun tamamlanması ve kalkınmanın bütün alanlarda olması gerektiğini bunun içinde bir bütçeye ihtiyaç olduğunu söylemiştir. Sağlık konusunda kalkınmanın personelin değeri, bunların yetişmesi, çalışması ve kademeleşmesindeki hakim sisteme bağlı olduğunu belirterek konuşmasında şu noktalara değinmiştir:

“Bu teşkilâtta çalışanlar devamlı surette ilmî usullerle çalışmak suretiyle, «mesleki itibar» kazanmaya ve muhafaza etmeye mecburdurlar. Hizmetin iyiliğine ve ilmin terakkisine matuf olan bu meslekî itibar doktorluk meslekinin bariz bir hususiyetini teşkil eder. Vekâlet bu ilmî zihniyetin yer alması için büyük gayret sarf etmektedir...”

Türkiye’nin nüfusu, arazisinin genişliğine kıyasen çok azdır. Sağlık davamızın ilk hedefi, ilk hamlede nüfusumuzu elli milyona vardırarak olmalı. Türkiye’de ölüm, bilhassa çocuk vefatı, henüz çok fazladır. Vekâlet bu hususta büyük gayret sarf etmelidir.

Sağlığın başlıca düşmanı iktisadi darlık ve bilgisizliktir. Hükümet lüzumlu personel yetiştirmek gayesiyle insan üzerine de bir miktar yatırım varmalıdır. Bugün daha en az on bin hekime ihtiyaç vardır. Sağlık köye kadar lâfla gitmez: Bunun asgari şartı, iyi yetişmiş ve kafası ile beraber midesi de boş olmayan bir sağlık personelidir. Bu günün ilmî gelişmelerine göre beş milyon nüfusa bir tıp fakültesi ve eczacı okulu bulunması icap eder. Tababet son yirmi yıl zarfında iki bin senede elde edemediği tekâmüle erişmiştir. Sağlık ve Sosyal Yardım Vekâletinin mutlak ve acil olarak muhtaç olduğu şey, sağlık davasında şahıslara bağlı olmayan bir millî sağlık plânıdır.”

Konuşmasının sonunda bütçenin % 10’unun Sağlık Vekâleti’ne tahsis edilmesiyle sağlık alanında hedeflenen kalkınmaya ulaşılabileceğini belirtmiştir.³⁰⁹

Orta Doğu Teknik Üniversitesi kanunu tasarısı münasebetiyle konuşmuş tüm ilim ocaklarına mümkün olduğunca hibe ve yardımda bulunulması gerektiğini söylemiştir. Dışarıdan aldıkları malların gümrükten muaf olmasına ek olarak yurt içinde de maddi yardımlardan muaf tutularak teşvik edilmelerini istemiştir.³¹⁰

³⁰⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: XI, C. 7, İnikat 45, 25.11.1959, s. 914-915.

³¹⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: XI, C. 9, İnikat 73, 25.11.1959, s. 367.

2.2.4. Mıgırdıç Şellefyan'ın Meclis Çalışmaları

Mıgırdıç Şellefyan 1957 yılı seçimlerinde Demokrat Parti XI. Dönem milletvekili olarak 1 Kasım 1957'de meclise katılmıştır. Bu yasama döneminde İktisat Encümeni üyesi olarak görev almıştır.³¹¹

Dönem içerisinde ilk kez Bankalar Kanunu lâyihası münasebetiyle konuşan Mıgırdıç Şellefyan, bankaların vatandaşlar için bir emniyet sandığı niteliğinde olduğunu ve sabit garantili plasmanlar³¹² yapmakla mükellef olduklarını belirterek; memlekette zirai sigortalar teessüs etmeden bankaların kendi % 10'larını aşan plasmanlar yapmalarının tehlikeli olduğunu vurgulamıştır. Hayvancılık ve ziraat gibi birçok alanda milletin emanet etmiş olduğu paraların % 10'unu aşan miktarlarını yatırmanın iklimi kuraklığa yakın bir memleket için tehlikeli olduğunu söylemiş; böyle yatırımlara girmek için yeterli sermayenin temin edilerek daha sonra halkın paralarının bu tür işletmelerde kullanılması gerektiğinden bahsetmiştir. Aksi takdirde bankaların milletin kendilerine verdikleri paraların bekçisi olduklarını ifade etmiştir.³¹³

1959 yılı Maliye Vekâleti bütçesi görüşmelerinde iç ve dış borçlanmadan bahsederek; toplam borcun, milli gelirin üç katı olmasının sanıldığı gibi ülkeyi iflasa götürmeyeceğini, Amerika'nın da aynı durumda olduğunu söylemiştir. Borçlanmanın becerikli insanların harcı olduğunu söyleyerek Cumhuriyetin kuruluşundan 1950'ye kadar Türkiye'nin düzenli bir iktisadi politikasını olmadığını da belirtmiştir. Hâlihazırdaki iktisadi politikanın esaslarını belirterek konuşmasına şöyle devam etmiştir:

“Bunun esasları şunlardır: Evvelâ kendi kendine yeter vaziyete gelmek. Muasır medeniyetin haiz olduğu imkânlarla bizim de kavuşmamız... Bunun için de zirai ve iktisadi kalkınma... Bunlar Demokrat Partinin ve ileride kim gelirse gelsin, Türkiye'nin iktisadi politikasının esaslarını teşkil edecektir. Ve bundan dolayıdır ki, maliyemiz, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin maliyesi, Demokrat Partinin maliyesi, artık klâsik olarak, ancak paralar toplansın, öşür toplansın, devlet borçları ödensin, şeklinde bir maliye değil; tamamen yeni modern ilimle mücehhez ve bu şekilde iktisadi meseleleri, malî meselelerle intaç ettiren bir demokratik Maliye Vekâleti olmuştur. Bundan dolayı da kendilerini tebrik ederim.”

³¹¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: XI, C. 1, İnkat 1, 1.11.1957, s. 4. ; *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: XI, C. 1, İnkat 5, 22.11.1957, s. 33.

³¹² Genel anlamda paranın, gelir getiren menkul veya gayrimenkul değerlere, mallara ya da diğer servet unsurlarına yatırılarak değerlendirilmesidir.

³¹³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: XI, C. 4, İnkat 80, 20.06.1958, s. 561.

Aynı gün yapılan 1959 Yılı Ticaret Vekâleti bütçe görüşmelerinde de söz alan Şellefyan, 1953'ten beri ihracatın azaldığına dair yapılan eleştirilere cevap vererek ihracatın azalmasının milli gelirin azalması anlamına gelmediğini, enflasyonun ise milli gelirin artması ve ihracatın kifayetsizliğinden dolayı olduğunu söylemiştir. Hayat standartları yükseldikçe beklentinin arttığı ve bununla birlikte de şikâyetlerin arttığını belirterek ülkedeki durumun bundan ibaret olduğunu belirtmiştir. Ülkede zirai mahsullerin kooperatiflere doğru yönlendirilmesinin önceden yaşanan mahsul sıkıntısının giderilmesini sağladığını ve yabancı ülkelerde Türkiye'nin itibarını artırdığını dile getirmiştir. Avrupa ülkelerinde ortak pazar ve serbest grupların ortaya çıktığını, Türkiye'nin de bu serbest piyasa içerisine girmesinin zaruri olduğunu ve bunun için Ticaret Vekiline çok iş düştüğünü, bir yandan ülke sanayisini idare edip diğer yandan serbest piyasaya ayak uydurmanın zor olduğunu söylemiştir. Konuşmasının sonunda ise modern ve gelişmiş bir ülke için iktidar ile muhalefetin işbirliği içinde çalışması gerektiğini vurgulamıştır.³¹⁴

Türkiye Elektrik Kurumu kanun tasarısı için yapılan müzakerelerde yaptığı konuşmayla, ilgili elektrik şirketinin devletleştirilmesi taraftarı olmadığını, devlet teşekküllerinin özel şirketler gibi verimli çalışmadıklarını, bu elektrik şirketinin belediyelerden yardım almayarak kendi kendine yetebilen bir şirket olduğunu söylemiştir. Hükümetin, bu kanun tasarısını meclise getirmesinde ki sebebini *“Yurdun her tarafında memleket ekonomisine en uygun enerji kaynaklarını iyi etüt etmek, iyi plânlamak ve her bakımdan en elverişli santral ve tesisleri kurarak işletmek, küçüklü büyüklü her çeşit sanayi, şehir ve kasabaların ve mümkün oldukça köylerin elektrik enerjisi ihtiyaçlarını toptan sağlamak, bu işleri bir elden kuvvet ve gayretlerimizi, bilgi, tecrübe ve teknik personelimizi dağıtmaksızın teksif ederek tahakkuk ettirmek.”* olarak belirttiğini fakat en ücra köşeye kadar ulaşmanın tek elden zor olacağını belirtmiştir. Dağıtım için belediyelere toptan satış yapılarak TEK'in mesaisinin kolaylaştırılabileceğini söylemiştir. Ayrıca kanunun TEK'in görevlerini belirten *“ürettiği elektrik enerjisini şehir, köy ve kasabalara, sanayi ve diğer müstehliklere toptan veya icabında perakende olarak satılması”* hükmü hakkında bir önerge vererek

³¹⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: XI, C. 7, İnikat 45, 25.02.1959, s. 753-754, 900,906. ; *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: XI, C. 9, İnikat 77, 05.06.1959, s. 543-545.

“icabında perakende olarak satılması” yerine “mahallî belediyelerle mutabık kalınarak satmak” şeklinde değiştirilmesini teklif etmiştir. Fakat önerge kabul edilmemiştir.³¹⁵

Askerî Ceza Kanununun 56. maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun lâyihası üzerine konuşan Şellefyan, bu maddede iki maddi hatanın olduğunu birinin düzeltildiğini, düzeltilmesi gereken diğer hükmün de “*Bu bentte yazılı cürümler ancak Millî Müdafaa Vekilinin talebi üzerine takip olunur. Talebin geri alınması caizdir.*” maddesi olduğunu söylemiştir.³¹⁶

Ankara Mebusu İlyas Seçkin ve Adana Mebusu Muslihittin Yılmaz Mete'nin, Kromit Limitet Şirketi ile bu şirketin kurucusuna Ziraat Bankası tarafından açılan kredi dolayısıyla meclis tahkikatı açılmasına dair tavrı³¹⁷ üzerine konuşarak, yüksek rakamlı kredilerin her zaman suiistimal taşımadığını, dolayısıyla bu kredinin karşılığının neler olduğunun araştırılması gerektiğini dile getirmiştir. Bu kredi için tahkikat yapılmasını fakat fabrikanın durdurulmamasını, aksi takdirde “*Ziraat Bankası bu kurulan şirketin bütün malî ve iktisadi durumuna hâkim olduğuna göre katiyen bu kredileri ve tediyeleeri durdurmayalım. Aksi halde bu bir enkaz haline gelir. Eğer İlyas Beyefendi hakikaten 60 - 70 milyon lirayı kurtarmak gibi ulvi bir maksadı güdüyorsa bunu büsbütün yok etmesi doğru olmaz. Bu fabrika bundan evvel ancak kavli mücerrette mevcuttu. Bugün elimizdedir, ayağımızdadır. Bugün bir prodüktivite sahibi olacağız. Ben bugün ufak çapta bir sanayici olarak bu endişeler içinde kürsüyü işgal etmiş bulunuyorum. Eğer bunu bir Meclis tahkikatı ' mevzuu yaparsak hiç olmazsa fabrikayı durdurmayalım. Yapılacak ilk iş şu olacaktır. Tediyeleer duracaktır, bu fabrika rantabl olmaktan*

³¹⁵ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: XI, C. 9, İnikat 76, 03.06.1959, s. 455,

³¹⁶ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: XI, C. 9, İnikat 78, 08.06.1959, s. 586.

³¹⁷ “T. B. M. Meclis Yüksek Riyasetine

1. İstanbul'da maden işleriyle iştigal eden Kromit Limitet Şirketi ile bu şirketin kurucusu Oğuz Akal isminde bir şahsa Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası tarafından 1953 yılında 6 milyon lira bir kredi açılmış ve bu kredi 1959 yılına kadar muhtelif şekillerde 40 milyon liraya baliğ olmuştur.
2. Firmanın ve kredi alan şahsın malî durumu bu miktar krediyi karşılayacak derecede sağlam olmadığı için açılan 40 milyon liralık kredinin tahsili imkânsız hale gelmiştir.
3. 1959 yılına kadar, mezkûr 40 milyon liralık kredinin tahsilini temin zımında hiçbir ciddi tedbir alınmamıştır. Son defa Ticaret Vekâleti tarafından Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasına verilen bir yazılı emirle, Oğuz Akal' - m kurmaya teşebbüs ettiği 2 milyon lira sermayeli bir şirkete 800 bin liralık bir hisse ile ortak olmasını bildirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası aldığı bu emir üzerine filhakika maden izabe işleriyle iştigal etmek üzere Oğuz Akal'ın kurduğu bu yeni şirkete 800 bin lira vermek suretiyle ortak olmuştur.
4. Yedimizde bulunan delil ve vesikalara müsteniden kolayca tespiti mümkün olan ve geniş bir çevreye yayılan bu nüfuz suiistimleri yoluyla Oğuz Akal'a ve kurduğu şirketlere ölçü süz menfaatler temin edildiği aşîkârdır. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası gibi Türk köylüsünün ve çiftçisinin zaruri ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan bir millî müessesenin malî kaynaklarının nüfuz suiistimali yoluyla ve pervasızca heba edilmesine yol açan mesuliyetler zincirinin bütün halk dar iyi e meydana çıkmasına imkân vermek üzere İçtüzüğün 177. maddesine göre meclis tahkikatı açılmasını arz ve talep ederiz.” ; **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: XI, C. 11, İnikat 39, 17.02.1960, s. 1087.

çıkacaktır. O zaman felâket meydana gelecektir. İlyas Bey'in bu önergesinde yapılan bu kalkınma hareketlerinin bir cüzünü teşkil edecek olan bu fabrikayı durdurmak gibi bir maksat yok ise, muayyen kotalarla bu müesseseyi takviye ederek fabrikayı işletip istihsale başlatmalıyız. Bu suretle meydana gelecek istihsalen memleket istifade etsin ve kazancı ile borcunu ödesin. Aksi takdirde bu güzel teşebbüsü bir enkaz haline getirmiş oluruz.” ülkenin zarara uğrayacağını bu sözleyle ifade etmiştir.³¹⁸

1960 yılı Maliye Vekâleti bütçesi görüşmelerinde eşya ve emtia taşıyan vasıtaların memleketin iktisadi hayatında büyük rol oynadığını ve bunlardan fon parası alınmamasının doğru bir uygulama olduğunu söylemiştir. Urfa Vekili Esat Mahmut Karakurt'un otomobillerden alınacak fon parasına karşı çıkmasına cevaben ise eşya ve emtia taşıyan vasıtaların memleketin iktisadi hayatında büyük rol oynadığını ve bunlardan fon parası alınmayarak bu fon paralarının otomobillerden alınacak olmasının daha uygun olduğunu söylemiştir. Ayrıca konuşmasında gelecekte çocuklara ödenecek birçok borç bırakıldığı suçlamalarına karşı, geleceğe borç kalmayacağını yapılan tesislerle bu borçların ödeneceğini de dile getirmiştir.³¹⁹

2.2.5. Hermine Agavni Kalustyan'ın Meclis Çalışmaları

6 Ocak 1961 tarihinde Devlet Başkanı temsilcisi olarak kurucu mecliste göreve başlayan Hermine Agavni Kalustyan'ın meclis zabıtlarında herhangi bir kaydına rastlanmamıştır.

2.2.6. Berç Sahak Turan'ın Meclis Çalışmaları

TBMM I. (XII.) Dönemi için 15 Ekim 1961'de yapılan genel seçimde Adalet Partisi Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi olarak senatoya seçilmiştir. 15 Ekim 1961 tarihinden 7 Haziran 1964'deki üçte bir yenileme seçimlerine kadar üç yıl süreyle senato üyelik yapmıştır. Senato'da Bayındırlık ve Ulaştırma Komisyonunda sözcü üye olarak çalışmıştır.³²⁰

1962 yılı Bayındırlık Bakanlığı bütçesi görüşmelerinde Adalet Partisi gurubu adına söz alarak konuşan Berç Turan, ilk olarak demiryollarının cumhuriyetin ilk yıllarındaki gibi hızla inşa edilmediğinden ve artan nüfusla birlikte demiryolu ağı

³¹⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: XI, C. 11, İnkat 39, 17.02.1960, s. 1096.

³¹⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: XI, C. 12, İnkat 47, 25.02.1960, s. 527.

³²⁰ Tunca Özgişi, *a.g.e.*, s. 68.; Fahri Çoker, *a.g.e.*, s. 288.; G. Günay Özdoğan, Füsün Üstel, Karin Karakaşlı, Ferhat Kentel, *a.g.e.*, s. 295.

inşaatının hızlandırılması gerektiğinden söz etmiştir. Limanlar konusuna da değinerek Hopa ve Antalya'ya milli geliri artıracak birer liman yapılmasının ve demiryolları ile liman müdürlüklerinin birbirinden ayrılmasının uygun olacağını vurgulamıştır. Karayolları ağının da istenildiği gibi olmadığını daha fazla il, ilçe ve özellikle köy yolu yapımına ihtiyaç duyulduğunu ve karayolları için ayrılan bütçenin yeterli olmadığını, devlet yolu şebekesini kullanan araçlardan iştirak payının alınarak bu açığın giderilmesini önermiştir. Ayrıca birçok köyün suya ihtiyacı olduğunu ve köylülere bu suyun temin edilmesi gerektiğini fakat Devlet Su İşlerine ayrılan bütçenin bu su problemini halledemeyeceğini belirtmiştir. Aynı konuşmada Bayındırlık Bakanlığı'na bağlı teknik elamanların maaşlarının az olması nedeniyle kadroların boş kaldığı ve bu kadroların yerine dışarıdan yevmiyeli elemanların çalıştırıldığını belirterek, teknik elamanların maaş kanununun yeniden düzenlenmesi gerektiğini dile getirmiştir.³²¹

Amme alacaklarının tahsil usulü hakkındaki kanuna geçici bir madde eklenmesine dair kanun tasarısı görüşmelerinde, tüccarların zaruri durumlarda borçlarını erteleyebilmelerine müsaade eden ilgili maddede bu talebin takdire dayandırılmasının doğru olmadığını söylemiştir. Kanunun takdire dayanan hükümlerinin suiistimale sebebiyet verebileceğini bu nedenle tüccarlara bu hakkın herhangi bir takdire dayandırılmadan verilmesini istemiştir.³²²

Kıbrıs'ın bazı şehirlerindeki mabet ve türbelerin bomba ile tahrip edilmesi olayını, Cumhuriyet Senatosunun duygularına tercüman olarak, telin ettiklerine dair partiler grup başkan ve başkanvekilleri ile tabî ve Cumhurbaşkanlığınca seçilen üyeler adına verilen önerge üzerine konuşan Turan, Lefkoşa şehrinde Ömeriye ve Bayraktar Camilerine yapılan bombalı saldırının dünya nizamı ve barışını istemeyenler tarafından yapıldığını belirtmiştir. Ayrıca insan hak ve hürriyetlerinin en mukaddesi olan dini inanç ve düşünce ve mabetlere yapılan bu saldırının Türk- Yunan dostluğunu baltalamak gayesini taşıdığını ve yapılan bu iğrenç saldırıları ve bunun amillerini kınadığını söylemiştir.³²³

Başbakan İsmet İnönü tarafından teşkil olunan Bakanlar Kurulunun programının görüşmeleri esnasında söz alarak, bayındırlık işlerine ait hükümet programı hakkındaki görüşlerini dile getirmiştir. İlk koalisyon hükümetinin piyasada para darlığını gidererek, işsizliği önleyerek, inşaat sanayi ve el emeğine bağlı ticaret alanlarındaki gelişimi

³²¹ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem: I, C. 2, Birleşim 32, 06.02.1962, s. 251-255.

³²² *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem: I, C. 3, Birleşim 44, 06.03.1962, s. 193.

³²³ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem: I, C. 3, Birleşim 45, 27.03.1962, s. 212.

sağlamak için gerekli formaliteleri yerine getiremediğinden inşaat faaliyetlerine başlayamadığını, planlı ve hızlı kalkınma sloganıyla ortaya çıkan ikinci koalisyon hükümetinin de bayındırlık programının inandırıcı derecede açık olmadığını dile getirmiştir. Anadolu 'da inşaat dönemi kapanmadan bir an önce amme hizmetlerinin sahaya intikali için hükümetin harekete geçmesi gerektiğini, teknik personel kanunun bir an evvel çıkarılarak, teknik elamanların görevlerini layıkıyla yerine getirmelerinin sağlanmasını da istemiştir. Ayrıca idare ile müteahhit ilişkilerini düzenleyen ve tek taraflı mukavelelerle, bayındırlık genel şartnamesi ve yapı işleri fennî şartnamesinin, günün şartlarına uygun olarak düzenlenmesini önermiş ve hükümete çalışmalarında başarılar dileyerek konuşmasına son vermiştir.³²⁴

Cumhuriyet Senatosu İttüzük teklifi görüşmelerinde komisyonlarla ilgili maddelerin müzakeresi sırasında konuşan Turan, bu komisyonların hükümet fonksiyonlarına paralel kurulan komisyonlar olduğunu, daha önce de teklif edilen fakat kabul edilmeyen Bayındırlık ve Ulaştırma Komisyonlarına, Sosyal İşler Komisyonundaki İmar ve İskân Komisyonunun iltihak edilmesini teklif etmiştir. Senatodaki mevcut sayının azlığından dolayı ayrı ayrı komisyonlar şeklinde çalıştırılmadığı ve aynı mahiyetteki fonksiyonları ifa eden grupları bir komisyonun çatısı altında toplamak amacıyla bulunduklarını ve buna göre de aynı teknik fonksiyonu yerine getiren İmar ve İskân kolunun Bayındırlık ve Ulaştırma Bayındırlık ve Ulaştırma Komisyonu çatısı altına alınmasının zaruri olduğunu ifade etmiştir.³²⁵

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı münasebetiyle söz almış ve bu planın inşaat sektörü ile ilgili kısmı için fikirlerini beyan etmiştir. İnşaat sektörünün modern ve teknolojik ilerlemeleri takip etmesinin zaruri olduğunu, imar konusunda ise özel sektörü teşvik edici tedbirlerin alınması gerektiğini söylemiştir.³²⁶

1963 yılı Bayındırlık Bakanlığı bütçe görüşmelerinde artan nüfusun ihtiyacına göre demiryolları ve denizyolları ulaşımına ihtiyaç olduğunu ve bunların ulaşımındaki en ekonomik yol olduğunu, yeni limanlar yapılacağını fakat bu limanların yapımı için ayrılan bütçenin yeterli olmadığını, Yapı ve İmar İşleri, Karayolları ve Devlet Su İşleri Müdürlükleri'ne ayrılan bütçenin de yeterli olmadığını belirtmiştir. Bütçedeki bu açıkları kapatmak için Bayındırlık Bakanlığı'na önerilerde bulunmuş ve özellikle yapı

³²⁴ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem: I, C. 4, Birleşim 76, 04.07.1962, s. 402-403.

³²⁵ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem: I, C. 5, Birleşim 95, 24.10.1962, s. 680.

³²⁶ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem: I, C. 6, Birleşim 6, 09.11.1962, s. 206-207.

işlerinin merkeziyetçilik esasına göre idare edilmesi usulünün terk edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.³²⁷

1963 yılı İmar ve İskân Bakanlığı bütçesi görüşmelerinde mesken sorununa değinerek bu sorunun köyden şehre olan göçler neticesinde ortaya çıktığını ve gecekondulaşmayla birlikte su, elektrik, yol ve kanalizasyon gibi diğer problemlerin de ortaya çıktığını belirtmiştir. Mesken meselesinin bir ülkenin medeniyeti ile çok yakından alakadar olduğunu da dile getiren Berç Turan, köylüyü şehirlere iten imkânların köylere de sağlanmasıyla bu problemin önüne geçilmesi ve inşaatta özel sektöre yer verilmesi gerektiğini söylemiştir. Ayrıca İmar Kanunun güncellenmesi gerektiğinden ve bu sektördeki teknik elamanların yevmiye ve ücretlerinin günün şartlarına uygun hale getirilmesinin lüzumundan da bahsetmiştir.³²⁸

1963 yılı Maliye Bakanlığı bütçe görüşmelerinde anayasaya göre kanun yapma yetkisinin TBMM’de olduğu ve herkesin mali gücüne göre kamu giderlerini karşılamak için vergi, resim gibi mali yükümlülöklere kanunla tabi olacağını fakat bütçe kanunu hazırlanırken kamu giderlerinin karşılanması için bazı yönetmelik ve kararnamelerin kaynak gösterildiğine şahit olduğunu söyleyerek; bu durumun anayasaya aykırı olduğunu ifade etmiştir.³²⁹

26.12.1962 tarihinde Berç Sahak Turan Vakıflar Umum Müdürlüğüne ait bütçe görüşmelerine dair Devlet Bakanı Ali Şakir Ağanoğlu'na sözlü olarak sorular yöneltmiştir. Turan’ın soruları şöyledir:

“ Cumhuriyet Senatosu Sayın Başkanlığı’na

Vakıflar Umum Müdürlüğüne ait bütçe görüşmeleri sırasında Devlet Bakanı Sayın Ali Şakir Ağanoğlu’nun, “Kiliselere politik amaçlar için dışarıdan yardım yapılıyor.” şeklindeki açıklamasına dair ilişikte sunulan sorulara Sayın Bakanın sözlü olarak cevap vermesini teminen tavassutunuzu arz ederim. Derin saygılarımla.

İstanbul Senatörü Berç Turan

Sorular

22. 12. 1962 günü bütçe karma komisyonunda sayın Devlet Vekili Ali Şakir Ağanoğlu Sayın Erzurum Milletvekili Nihat Diler'in gayrimüslim dinî cemaatlerin kendi dinî meselelerini malî yönden ne şekilde organize ettiklerine dair sualine vaki cevabında, meseleyi izah ettikten sonra “Bâzı kiliselere dışarıdan malî yardımlar

³²⁷ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem: I, C. 9, Birleşim 38, 06.02.1963, s. 574-578.

³²⁸ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem: I, C. 9, Birleşim 41, 03.02.1963, s. 184-190.

³²⁹ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem: I, C. 9, Birleşim 42, 07.02.1963, s. 637.

geldiğini bu yardımların bir kısmının politik gayeli olduğunu” beyan ve ifade buyurmuştur.

- 1. Bu yardımların menşei nedir? Devlet, yardım cemiyeti, siyasi toplumlar mıdır? Hangi memleketlerden bu yardımlar yapılmaktadır?*
- 2. Bu yardımları alan dinî cemaatler hangileridir?*
- 3. Bu yardımları alıp kısmen politik gayeler için sarf eden dinî cemaatler hangileridir?*
- 4. Beyan edilen politik gayeler Türk Ceza Kanununa göre suç mudur?*
- 5. Bu yardımlarla istihdaf edilen politik gayeler nelerdir?*
- 6. Bir Bakan tarafından resmen beyan edildiğine göre her halde bir vesika ve delile dayanması icap eden bu duruma göre T. C. Kanununa uygun bir suç tekevvün etmiş midir? Suçlular hakkında bir takibat vuku bulmuş mudur?”*

Devlet Bakanı Ali Şakir Ağanoğlu verdiği cevapla gayrimüslim cemaatlerin sinagog ve kiliseleri idare ve idame etmek için gerekli masrafları cemaat yardımlarıyla karşıladığını, zaman zaman bu kiliselerin Dünya Kiliseler Birliği ve şahsıların verdiği dış yardımları da aldıklarını, bu durumun Türk hukukuna göre suç olmadığını belirtmiştir. Ardından söz alan Berç Turan, bakanın daha önceki ifadelerinin cemaatleri zan altında bırakarak üzülmelerine sebep olduğunu fakat bu açıklama ile bu cemaatlerin vatana karşı ve hukuka aykırı herhangi bir tavır içerisinde olmadıklarını belirterek bu üzüntünün giderildiğini söylemiştir. Ayrıca, “*Anayasamızın 54. maddesine göre, devletimize vatandaşlık bağlarıyla bağlı dil, ırk, din farkı gözetmeksizin, büyük Türk milletinin gayesi ve arzusu, Anayasamızın 2. maddesinde belirtilen niteliklerle devletimizi ebede kadar götürecek çalışma ve gayreti göstermek, milletin refah ve saadeti için çalışmak, siyasi ve iktisadi istikrara kavuşmak ve bütün vatandaşlarımızın insan şahsının haysiyetine yakışır yaşayışını temin edecek seviyeye ulaşmaktır. Bu gayeden gayrı hiçbir düşünce vatandaşlarımızın hayalinde, fikrinde yer edemez. Arkadaşlarım, devletimizin sosyal bünyesindeki dengeyi bozacak zararlı ferdî ve toplumsal davranışlar ve fikir ve ideolojiler tezahür ederse elbette ki, devlet olarak, meclisler olarak, hükümet ve yargı organları olarak bu muhataralı durumları önleyecek tedbirler alınır ve her halde T. Ceza Kanununun âmir hükümleri ile suçun şahsiliği ve*

cezanın kanuniliği prensibi esas alınmak suretiyle bozulan denge yeniden kurulur.” sözleriyle böyle bir durumda izlenecek yolu belirtmiştir.³³⁰

Belediye Kanununda değişiklik yapılması hakkındaki kanun tasarısının 10. maddesinde yer alan *“Halen belediye hizmetleriyle ilgili bir iş için belediye ile mukavele akdetmemiş, taahhüt altına girmemiş veya bu gibi şahısların ortağı, kefili veyahut bu cihetlerden borçlu bulunmamak, lâzımdır.”* hükmü ile belediyelere borcu olanların seçime katılmalarının engellendiğini fakat anayasada genel seçimlere girme kısmında böyle bir yasağın olmadığını bu nedenle anayasaya aykırı olan bu maddenin kaldırılmasını istemiştir.³³¹

Berç Sahak Turan 6785 sayılı İmar Kanununa geçici bir madde eklenmesi hakkındaki kanun teklifi görüşmelerinde 30. 12. 1963 tarihine kadar yapılmış olan gecekonduların beledi ihtiyaçlarının karşılanacağını fakat bu tarihten sonra yapılanların ise bu hizmetlerden faydalanamayacağını belirten bu kanunun kabul edilmesi, yeni yapılan kanun meclise gelinceye kadar vatandaşların bu hizmetlerden mahrum bırakılmaması yönündeki fikirlerini beyan etmiştir.³³²

Berç Turan Devlet Demiryolları ve Raybank'ın müştereken kurdukları RAYNİMENS Şirketine dair Ulaştırma Bakanı İhsan Şeref Dura' ya sözlü soru yöneltmiştir. Bu soru şöyledir:

“Devlet Demiryolları ve Raybank'ın müştereken kurdukları RAYNİMENS Şirketi:

- 1. Kuruluşundan bugüne kadar aldığı inşaat taahhüdü ve ticaret ve ithalât işlerinden bir kâr temin etmiş midir? Zarar etmiş midir?*
- 2. Bu tarihe kadar taahhüt ettiği inşaat işlerinin mahiyeti ve tutarı nedir? Hangileri ikmal edilmiştir?*
- 3. RAYNİMENS'in idari ve teknik personelinin ücret ve prim tutarlarının senelik baliği ne kadardır?*
- 4. Yedikule Demiryolları Yapı Kooperatifi ile Hürriyet Yapı Kooperatifinin 400 dairelik işçi mesken sitesi inşaatını taahhüt eden Bay Alâeddin Ertas'tan, 1 000 000 (bir milyon) T. L. SL komisyon vermek suretiyle sözü geçen inşaat işlerinin RAYNİMENS Şirketine devredildiği doğru mudur?*

³³⁰ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem: I, C. 10, Birleşim 54, 02.04.1963, s. 506-507.

³³¹ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem: I, C. 13, Birleşim 94, 16.07.1963, s. 593.

³³² *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem: I, C. 14, Birleşim 101, 27.08.1963, s. 23.

5. RAYNİMENS, Bay Alâeddin Ertaş'ın tavassutuna ihtiyaç olmadan bu gibi işleri uhdesine alamaz mıydı?
6. Bu işlere 1961 de akitle bağlanıldığına göre, bu işler halen bitmiş midir? Mukavele şartlarına taraflarca uyulmuş mudur? Kooperatifler vecibelerini yerine getirmişler midir?
7. Yukarıda izah olunduğu gibi bu işin devir komisyon bedeli olarak bir milyon Türk lirası verildiğine göre bu işin çok kârlı olması lâzım geldiği anlaşılmaktadır. Bu kâr işçilerin sırtından ve emeğinden mi çıkarılacaktır?
8. Yaptığımız incelemeler sonunda bu komisyon itasını, bir şahsın Raybank'tan aldığı şahsi borcunu ödemeye ve bu şahsa böylece haksız bir iktisap teminine matuf olduğu, bu muamelede idarenin büyük bir zarara duçar olduğu, mukavelelere riayet olunmadığı gibi kâr düşünülen işin temel üstü seviyesinde olduğu birinin ise hiç başlanmadığı böylece asla bir kâr mevzuubahis olamayacağı anlaşılmıştır. Görevlerini kötüye kullanmak ve suiistimal etmek suretiyle idareyi zarara sokanlar için idari bir tahkikat yapılmakta mıdır? Türk Ceza Kanununa göre bir takibat icra edilmiş midir?"

Ulaştırma Bakanı İhsan Şeref Dura tüm bu sorulara tek tek ve ayrıntılı olarak cevaplamıştır. Ardından söz alan Berç Turan, verilen cevaptan tatmin olmayarak konunun ayrıntılı bir şekilde bakan tarafından araştırılması gerektiğinin ve meclise bir soruşturma ile getirilmesini istemiştir.³³³

İktisadi devlet teşekkülleri ile müesseseleri ve iştirakleri hakkındaki kanun tasarısının 29. maddesinde geçen yalnız genel müdürlerinin, genel müdür yardımcılarının, yönetim kurulu üyelerinin ve müessese müdürlerinin sözleşme ile istihdam edilmesine ek olarak taşradaki müdür ve yardımcılarının ve teknik elamanların da mukavele ile istihdam edilmesini ve böylece devletin yükünün hafifleyeceğini söylemiştir. Bu maddenin söylediği şekilde tadili için önerge vermiş ve daha sonra önergeyi geri alarak Giresun milletvekili Sabahattin Orhon'un benzer nitelikteki önergesine iştirak etmiş bu önerge kabul edilmiştir.³³⁴

Türk Vatandaşlığı hakkındaki kanun tasarısının 1. maddesinde “Türk anadan evlilik dışında doğan çocuklar, doğumlarından başlayarak Türk vatandaşıdır.” hükmündeki “Türk vatandaşıdır” ifadesi yerine anayasanın zaten Türk Devleti’ne

³³³ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem: I, C. 14, Birleşim 107, 10.09.1963, s. 247-250.

³³⁴ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem: I, C. 16, Birleşim 14, 11.12.1963, s. 255. ; *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem: I, C. 16, Birleşim 15, 12.12.1963, s. 303.

vatandaşlık bağı ile bağlanan herkesin Türk olduğunu belirttiği gerekçesiyle “*Türktür*” denmesinin daha uygun olduğunu söylemiştir.³³⁵

1964 yılı Bayındırlık Bakanlığı bütçe görüşmelerinde Adalet Partisi adına konuşmuş, kalkınma planının uygulanmasında görülen eksikliklerden, plan ile bütçe arasındaki dengesizlikten bahsederek; teknik elamanların idari kadrolarda istihdam edildiğini, bunun teknik elaman israfı olduğunu belirtmiştir. İşlerin merkezîyetçilik esasına göre yürütülmesinin projeleri sekteye uğrattığından, inşaat metodunun eski ve hantal olduğundan, ilkokulların ve devlet binalarının prefabrikasyon usullerine göre ucuz ve hızlı bir şekilde imarını sağlayarak standartlara ulaştırılması gerektiğini belirtmiştir. Bu işlerin kolaylaştırılması için şu tavsiyelerde bulunmuştur:³³⁶

1. *Müteahhit - idare münasebetlerini düzenleyen tek taraflı tip mukavele ve şartnamelerinin Anayasanın lâfız ve ruhuna uygun olarak değiştirilmesini,*
2. *Müteahhitleri nizamlayacak ve plânca kurulması kabul 'edilen inşaat ve Tesisat Müteahhitleri Odası Kanunu ile Devlet İhale Kanununun bir an evvel meclislerden çıkarılması,*
3. *Plânın en güç kısmı olan proje ve tatbikat plânlarının resmî daireler dışındaki özel mühendislik bürolarına yaptırılmasını,*
4. *Yol tamir işlerinin dahi müteahhitler eliyle yaptırılması,*
5. *Pahalı olan emanet işlerini, özel sektöre intikal ettirilmesini,*
6. *İnşaat yatırımlarını köstekleyen çimento ve demir temini hususunda, inşaat mevsimini beklemeden, gerekli teşebbüslerin yapılmasını ve çimento temininde vuku bulan güçlüklerin izalesi icra tedbir ittihazını,*
7. *İşlerin, malî yılbaşından en çok iki ay zarfında ihaleye çıkarılıp, işlerin gecikmesine imkân verilmemesinin,*
8. *Sigorta mevzuatının, plân gereğince inşaat sektörünün bünyesine uygun olarak değiştirilmesini,*
9. *Kıymetli bir varlık olan, idarelerin ellerindeki bakım ve onarım araç ve makimi parkının iyi bir bakıma, tabi tutulmasını ve bunun için gerekli tahsisatın teminini,*
10. *İhalelerde yapılacak tenzilâtlardan elde edilecek paralarla karşılanacağı düşünülen başta İstanbul Opera binası olmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı*

³³⁵ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem: I, C. 16, Birleşim 19, 24.12.1963, s. 467.

³³⁶ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem: I, C. 18, Birleşim 39, 06.02.1964, s. 552-556.

binası ve diğer inşaatlar için tahsisat konulmasını ve noksan tahsisat konması dolayısıyla ikmali çok gerileyecek Atatürk ve Ege Üniversiteleri inşaatları için mevcut tahsisatın arttırılmasını, işlerin kolaylıkla yürütülebileceği mülâhazasıyla tavsiye ve teklif etmekteyiz.”

1964 yılı İçişleri Bakanlığı bütçe görüşmeleri münasebetiyle söz alan Berç Turan, Kıbrıs'ta Türk vatandaşlarına yapılan saldırılar karşısında duyduğu üzüntüyü dile getirmiş ve Türk Milletinin birlik ve beraberliğini bozacak ve asayişini ihlâl edecek zümrelere imkân vermeyen Türk milletine, Türk ordusuna, Cumhurbaşkanına, yasama meclislerine, Başbakan ve Bakanlar Kurulu'na, Türk gençliğine, İçişleri Bakanı Orhan Öztrak'a ve bakanlık ve emniyet erkânına teşekkürlerini sunmuştur.³³⁷

Berç Turan, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü bütçesinin müzakeresi sırasında, inşasından bir müddet sonra yıkılan Ankara Spor Sarayı hakkında sorulan bir soruya Bakan tarafından verilen cevabın basına yanlış intikal ettiğini beyan eden ve durumu açıklayan bir demeç vermek için kürsüye çıkmıştır. Bakanın konu hakkındaki soruya cevaben yaptığı konuşmasında müzakerelerin kendisinin tavsiyesiyle yapıldığını söylediğini bunun basın tarafından yanlış anlaşılacak ihalenin verildiği firma için kendisinin müdahalesi olduğunu yazıldığını belirtmiştir. Müzakereler sırasında kendisinin bir müdahalesinin olmadığını ve ilgili firma ile herhangi bir bağının olmadığını açıklamıştır. Söz konusu müdahalenin bakanında söz ettiği gibi ihalenin müzakere usulü ile yapılmasına dair olduğunu dile getirmiştir.³³⁸

1964 yılı İmar ve İskân Bakanlığı bütçesi görüşmelerinde yine Adalet Partisi adına konuşarak şehirlerdeki barınma meselesinden bahsetmiştir. Mesken sıkıntısından dolayı gecekondular denilen bir sosyal problemin ortaya çıktığını ve bu problem için ayrılan bütçenin yetersiz olduğunu belirtmiştir. Gecekondulara belediye hizmeti verilmesine dair bir kanunun çıkmasına rağmen bu hizmetlerin gecekondulara götürülmesinde gecikmelerin yaşandığını, imar mevzuatındaki inşa faaliyetini engelleyen boşlukların doldurulması gerektiğini de ifade etmiştir. Ayrıca İstanbul'un ihmal edildiğini ve kaderine terk edildiğini de söyleyerek İstanbul'un devlet şehri olmasını, şehrin masraflarının devlet bütçesinden karşılanmasını istemiş ve İstanbul'un sıkıntılarını şöyle dile getirmiştir: ³³⁹

³³⁷ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem: I, C. 18, Birleşim 40, 07.02.1964, s. 733.

³³⁸ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem: I, C. 18, Birleşim 41, 08.02.1964, s. 797-798.

³³⁹ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem: I, C. 18, Birleşim 42, 09.02.1964, s. 968-972.

“450 milyon liraya yakın borçla, kendisinden büyük hizmetler beklenen turistleri ağırlaması istenen, Anadolu'dan gelen, hastaları tedavi etmesi arzu edilen, bütün Türk gençliğinin yüksek tahsilinde yardımcı hizmetleri sağlayan, liman ve istasyonlarının yükünü çeken bu beldenin kendi imkânlarıyla yol, su kanalizasyon, imar ve iskânını temin etmesine imkân yoktur. Bu beldeye mutlak Devlet elinin uzatılması şarttır. Maddi destek elzemdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. RUM MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS ÇALIŞMALARI

3.1. Rum Milletvekillerinin Biyografileri

3.1.1. Nikola Taptas (V. – VI. Dönem Milletvekili)

Nikola Taptas 1871 yılında İstanbul’da doğmuştur. Annesi Maria Hanım, babası Tanas Bey olup, evli ve üç çocuk babasıdır. 1889 senesinde Galatasaray Lisesi’nden Türk ve Fransız derslerinden iki ayrı diploma alarak mezun olmuştur. Sonrasında bir yıl Hukuk Mektebi’ne devam etmiş; 1890 yılında Askeri Tıp Mektebi’ne yapılan bir imtihan ile harici olarak girmiştir. Fakat 1894 yılında bu mektep harici öğrenci kabul etmeme kararı alınca Kadırga’da Sivil Mektebi’ne nakil oldu. Buradan 1894 yılında mezun oldu. Aynı yıl Paris’e giderek kulak burun boğaz alanında ihtisas yapmıştır.

Fransızca, Almanca, İngilizce ve Rumca bilen Taptas,1896 yılında İstanbul’a dönünceye kadarki süre içerisinde Brüksel, Frankfurt, Berlin ve Viyana gibi şehirlerde ünlü tıp doktorlarıyla birlikte çalışmıştır. İstanbul’a döndükten sonra Galata’da bulunan Saint George Hastanesi Kulak Burun Boğaz bölümünün başına getirilmiştir. Bir müddet Veliaht Reşat Efendi’nin doktorluğunu da yapmıştır. Sonrasında ise Etfal Hastanesi’ne atanmıştır. II. Meşrutiyet’in ilanında sonra Kadırga Tıp Mektebi’ne Muallim muavini ünvanıyla tayin olunmuştur. 1910 yılında tekrar Etfal Hastanesi’ne tayin olunarak 1922 yılının sonuna kadar burada görevine devam etmiştir.

1935 yılında yapılan seçimlerde V. Dönem Ankara bağımsız milletvekili olarak seçilmiştir. 8 Şubat 1935 tarihli tutanağa göre 1273 oyla meclise katılmıştır..³⁴⁰ Mecliste Sıhhat ve İctimai Muavenet Encümeni üyeliğinde de bulunmuştur.³⁴¹ Taptas VI. Dönem’de de 1364 oyla tekrar milletvekili olarak seçilmiştir.³⁴²

Tıp alanında kırkı geçkin eseri de bulunan Nikola Taptas, 4 Haziran 1955’de ise vefat etmiştir.

³⁴⁰ *TBMM Arşivi*, Nikola Taptas’ın Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 13

³⁴¹ İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi V. Dönem 1935-1939, (Özgeçmişler), C. II*, s. 25; *TBMM Arşivi*, Nikola Taptas’ın Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 13

³⁴² *TBMM Arşivi*, Nikola Taptas’ın Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 13

3.1.2. Mihal Kayaoğlu (VII.Dönem Milletvekili)

Mihal Kayaoğlu 1893’de Ürgüp’ de doğmuştur. Babası Apostol Bey annesi ismi Marya Hanımdır. Vefa İdadisi’nde tahsil görmüş olup yüksek öğrenimini hukuk fakültesinde yapmıştır. Evlenmemiş olup, Rumca ve az düzeyde Fransızca bilmektedir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Gelibolu’da askeri vazifesini yerine getirmiş Karaçalı ve Sazlıdere muharebelerinde yer almıştır. Bir ara alayıyla birlikte Irak Cephesi’ne de giden Kayaoğlu, savaştan sonra Ürgüp’e geri dönmüştür. Milli Mücadele içerisinde de yer almış olup İstanbul’un ele geçirilmesiyle burada serbest olarak avukatlık yapmaya başlamıştır.³⁴³

28 Şubat 1943’de yapılan milletvekili genel seçiminde 1429 oy alarak Ankara’dan VII. Dönem bağımsız milletvekili olarak seçilmiş 8 Mart 1943’de meclise katılmıştır.³⁴⁴ Milletvekilliği süresi içerisinde Orta Anadolu’daki gayrimüslimlere ve kiliselere maddi yardımlarda bulunmuştur.³⁴⁵

Mecliste bulunduğu dönemde İktisat Encümeni ve Ekonomi Komisyonu’nda da görev yapmıştır.³⁴⁶

3.1.3. Nikola Fakaçelli (VIII. Dönem Milletvekili)

Nikola Fakaçelli 1906 yılında İstanbul’da doğmuştur. Babası Mihal Bey, annesi Aglaiya Hanımdır. Paris Tıp Fakültesi mezunu olup; birinci sınıf çocuk hastalıkları mütehassısıdır.

Fransızca ve Rumca bilen Fakaçelli, milletvekili seçilmeden önce Senjorj Hastanesi başhekimisi olarak görev yapmıştır. 6 Nisan 1947 tarihinde yapılan seçimle birlikte 309.352 oyla CHP İstanbul Milletvekili olarak seçilmiştir.14 Nisan 1947 tarihinde ise meclise katılmıştır.

Meclise girdikten sonra 5 Kasım 1947 ve 7 Kasım 1949 tarihlerinde Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu üyeliğine seçilmiş; 5 Kasım 1948 ve 7 Kasım 1949 tarihlerinde ise Çalışma Komisyonu üyeliği yapmıştır.³⁴⁷

³⁴³ *TBMM Arşivi*, Mihal Kayaoğlu’nun Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 1182

³⁴⁴ *TBMM Arşivi*, Mihal Kayaoğlu’nun Seçim Mazbatası, Sicil No: 1182, ; *TBMM Arşivi*, Mihal Kayaoğlu’nun Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 1182

³⁴⁵ Süleyman Yeşilyurt, *a.g.e.*, s. 87.

³⁴⁶ İsmet Binark, *Türk Parlamento Tarihi TBMM VII. Dönem (8 Mart 1943-5 Ağustos 1946)*, C. I, Ankara, 2009, s. 941, 970.

³⁴⁷ *TBMM Arşivi*, Nikola Fakaçelli’nin Seçim Mazbatası, Sicil No: 1182

Çeşitli Fransızca dergilerde makaleleri bulunan Fakaçelli, 12 Temmuz 1980 tarihinde hayatını kaybetmiştir.³⁴⁸

3.1.4. Vasil Konos (VIII. Dönem Milletvekili)

Vasil Konos, 1880 yılında Şeskovik'te doğmuştur. Baba adı Koska anne adı Mariya'dır.

1889 - 1900 yılları arasında Beşiktaş Rum Mektebi ve Beyoğlu'nda bulunan Zoğrafyan Mektebi'nde eğitim almıştır. 1904 yılında Atina Tıp Fakültesi'nden mezun olduktan sonra, 1905 ve 1907 yılları arasında iki yıl Paris'te, bundan sonraki yıl da Balıklı Rum Hastanesi'nde Asabiye ve Akliye bölümlerinde çalışmıştır. 1908 - 1909 yılında tekrar Paris'e ve yine bu yıllar arasında bir süre de Berlin'e gitmiştir.

Başhekim ve başhekim yardımcısı olarak 1910 ve 1915 yılları arasında çalıştıktan sonra 1918 yılına kadar da Şişli Fransız Hastanesi'nde başhekim yardımcısı olarak görev yapmıştır. 1923'ten itibaren 13 yıl Balıklı Hastanesi Asabiye ve Akliye bölümünde hizmet etmiştir. Daha sonra 1936 yılından itibaren serbest hekim olarak mesleğini icra etmiştir.³⁴⁹

1946 yılında yapılan milletvekili seçimlerinde Demokrat Parti İstanbul Milletvekili olarak 166.259 oy ile milletvekili olarak seçilmiştir. Fakat 31 Temmuz 1946 tarihli dilekçesini meclise sunarak sağlık sebebiyle istifasını bildirmiştir. Bu dilekçe 14 Ağustos 1946 tarihindeki oturumda okunmuştur.³⁵⁰

Vasil Konos'un istifası üzerine TBMM özel kanun gereği 15 Ağustos 1946 tarihinde yerine başkasının seçilmesi kararı alınmıştır.³⁵¹

Evli, biri kız diğeri erkek olmak üzere iki çocuk babası olan Konos; Rumca, Fransızca az düzeyde Almanca ve İngilizce bilmekteydi. Ayrıca ihtisas alanında eserleri ve çeşitli gazete ve dergilerde de yazıları bulunmaktadır.³⁵²

3.1.5. Ahilya Moshos (IX. Dönem Milletvekili)

Ahilyo Moshos, 1879'da Yanya ilinin Pogon ilçesinde Menguli Köyü'nde doğmuştur. Babası Tanaş Efendi annesi Katerina Hanım'dır. 1891 yılında Anna Hanım ile evlenerek Klio ve Zoi isimli iki kız çocuğu vardır. 1908 yılında Hukuk

³⁴⁸ Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi VIII. Dönem 1946-1950, (Özgeçmişler)*, C. III, s. 549.

³⁴⁹ *TBMM Arşivi*, Vasil Konos'un, Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 1413

³⁵⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 1, Birleşim 3, 14.08.1946, s. 27.

³⁵¹ *BCA*, Dosya No: 78431, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 77.507.7.

³⁵² *TBMM Arşivi*, Vasil Konos'un Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 1413.

Fakültesinden³⁵³ mezun olmuştur. Kendi ifadesine göre Rumca, Arapça, Farsça ve Fransızca olmak üzere 4 yabancı dil bilmektedir.

31 Mart 1902 tarihinde Adliye Nezareti Umuru Cezaiye Kaleminde aday memurluğa atanmış; 13 Ocak 1904'de ise kâtipliğe terfi etmiştir. Memurluk yaptığı sırada hukuk fakültesini bitirip 28 Kasım 1909'da İstanbul Bidayet Mahkemesi Müddeiumumî Yardımcılığına yükselmiştir. 5 Mayıs 1916'da Üsküdar Bidayet Mahkemesi müddeiumumî baş muavinliğine, 25 Haziran 1918'de İstanbul İstinaf Mahkemesi müddeiumumi muavinliğine, 24 Nisan 1920'de baş muavinliğe terfi etmiş ve aynı tarihte Beyoğlu Bidayet Mahkemesi üyeliğine atanmıştır.³⁵⁴ 27 Ocak 1923'te Bakanlar Kurulunun Türk mahkemelerinin Türk hâkimler tarafından idare edilmesi kararı üzerine memuriyetine son verildi. Bunun üzerine İstanbul'da serbest avukat olarak iş yapmıştır.³⁵⁵

1950 yılındaki genel seçimde 228.530 oy alarak Demokrat Parti İstanbul Milletvekili seçilmiştir. IX. Dönem milletvekili olarak 22 Nisan 1950'de meclise katılmıştır. Adalet Komisyonu üyesi olarak görev yapmıştır.

13 Aralık 1966'da ise vefat ederek İstanbul Şişli Rum Mezarlığında toprağa verilmiştir.³⁵⁶

3.1.6. Aleksandros Hacopulos (X. - XI. Dönem Milletvekili)

Aleksandros Hacopulos, 1911 yılında İstanbul'da doğmuştur. Annesi Eftimiya Hanım, babası Kostantin Efendi'dir. 1912 yılında Zoi (Zoyi) Hanımla evlenmiş olup çocuğu yoktur. İlkokulu Maraşlı Rum İlkokulu'nda okumuştur. Ortaöğrenimini ise Fener Rum Erkek Lisesi'nde tamamlamış ve İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu'nda matematik, bankacılık ve sigortacılık alanlarında okuyarak yüksek öğrenimini de yapmıştır.³⁵⁷

³⁵³ O zamanki ismiyle Mekteb-i Hukuk-u Devlet-i Aliyye-iOsmaniye

³⁵⁴ **TBMM Arşivi**, Ahilya Moshos'un Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 1710; Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi IX. Dönem 1950-1954, (Özgeçmiş)**, C. VII, s. 526-528.

³⁵⁵ Süleyman Yeşilyurt, *a.g.e.*, s. 109. ; Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi IX. Dönem 1950-1954, (Özgeçmiş)**, s. 527.

³⁵⁶ Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi IX. Dönem 1950-1954, (Özgeçmiş)**, s. 527.

³⁵⁷ **TBMM Arşivi**, Aleksandros Hacopulos'un Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 2045

1936 yılının Mayıs ayında askere alınmış, Haydarpaşa Askerî Hastanesi'nde er olarak askerliğini tamamlayarak 1937'de terhis edilmiştir. 1941 yılının Mayıs ayında tekrar silâh altına alınarak Haziran 1942'de terhis olmuştur.³⁵⁸

Rumca, Fransızca bilen Hacıopulos, 1942 yılında Fener Rum Kız Lisesi müdürü olarak göreve getirilmiştir. Daha sonra 1946'dan milletvekili seçildiği 1954 yılına kadar Zapyon Lisesi müdürlüğü ve Zoğrafyan Ticaret Lisesi'nde İktisat ve Finans öğretmeni olarak görev yapmıştır.

1954 yılında yapılan seçimlerde 327.044 oy ile X. Dönem Demokrat Parti İstanbul milletvekili olarak 14 Mayıs 1954'de meclise katılmıştır. Bu dönemde Maarif Encümeni üyeliğine seçilmiştir.³⁵⁹ Korunmaya muhtaç çocuklar, Turizm Genel Müdürlüğü Teşkilatı, orman mühendis muavinleri ve eski eserlerin bulunduğu yerler hakkındaki konularda kurulan geçici komisyonlarda da görev almıştır. XI. Dönemde de 315.572 oy ile yeniden Demokrat Parti İstanbul milletvekili olarak meclise girmiştir.³⁶⁰

Anayasayı İhlal³⁶¹ ve Gayri Meşru Servet İktisabı suçuyla Yasıada'da yargılanan Aleksandros Hacıopulos'un davası beraatle sonuçlanmıştır. Siyasi hayatı bittikten sonra 1978'de Yunanistan'a giden Hacıopulos, 27 Mart 1980 tarihinde Atina'da ölmüştür.³⁶²

3.1.7. Hristaki Yoannidis (XI. Dönem Milletvekili)

Hristaki Yoannidis, 1916'da İstanbul'da doğmuştur. Annesi Sofia Hanım babası Koço Bey'dir. Evli olup 3 çocuk babasıdır. Rumca, İngilizce, Fransızca ve Almanca olmak üzere dört yabancı dil bilmekteydi.

Sen Jorj Avusturya Lisesi'ni bitirdikten sonra üç sene de Robert Koleji'nde eğitim aldı. Rumca, İngilizce, Fransızca ve Almanca olmak üzere dört yabancı dil bilen, yaprak tütün ithalat ve ihracatıyla uğraşmış olan Yoannidis, aynı zamanda Galata Rum Kilise ve Okulları Merkez Mütevelli Heyeti reisliği, Demokrat Parti Beşiktaş Kaza İdare Heyeti azalığı ve İl Meclisi Umumi azalığı yapmıştır.

³⁵⁸ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, X. Dönem (1954-1957) Milletvekillerinin Özgeçmişleri, C. II*, s. 420.

³⁵⁹ *TBMM Arşivi*, Aleksandros Hacıopulos'un Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 2045; İsmet Binark, *Türk Parlamento Tarihi TBMM X. Dönem (14 Mayıs 1954- 1 Kasım 1957), C. I*, Ankara, 2010, s. 738.

³⁶⁰ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, X. Dönem (1954-1957) Milletvekillerinin Özgeçmişleri, C. II*, s. 421. ; *TBMM Arşivi*, Aleksandros Hacıopulos'un Seçim Mazbatası, Sicil No: 2045

³⁶¹ *BCA*, Dosya No: 960/1, Fon Kodu: 10.900, Yer No:44.131.6; *BCA*, Dosya No: 961/143, Fon Kodu: 10.900, Yer No:253.77.2

³⁶² *Milliyet*, 29 Mart 1980, s. 5.; Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, X. Dönem (1954-1957) Milletvekillerinin Özgeçmişleri, C. II*, s. 421.

1957 seçimlerinde Demokrat Parti İstanbul Milletvekili olarak 315.543 oyla 1 Kasım 1957 tarihinde meclise katılmıştır.³⁶³ XI. Dönem milletvekili sıfatıyla bu dönemde Gümrük ve İhisarlar Encümeni'nde görev almıştır.³⁶⁴

26 Şubat 1989 yılında ise vefat etmiştir.³⁶⁵

3.1.8. Kaludi Laskari (Kurucu Meclis Devlet Başkanı Temsilcisi)

Kaludi Laskari, 1884 yılında Kırklareli'nin Demirköy ilçesinde doğmuştur. Babası 25 sene kadar Fahri Nahiya Müdürlüğü yapmış çiftlik sahibi bir tüccar olan İstatî Efendi, annesi ise Kaliopi Hanımdır.

İlk tahsilini köyünde 6 Yıl Rum Okulunda yapmıştır. Balkan Savaşları öncesinde Edirne Sultanisi'nde eğitim hayatına devam ederken Edirne muhasarası dolayısıyla burada mahsur kalmıştır. Okulun Kızılay Hastanesi'ne dönüştürülmesi sebebiyle ise de fiilen hocaları ve arkadaşlarıyla fiilen çalışmıştır. 1914 yılında Edirne Sultanisi son sınıf öğrencisiyken Temmuz başlarında Harbiye Okuluna ihtiyat zabiti üyesi olarak kayıt yaptırmış 4 ay sonra Sahra Topçu alayına zabıt adayı olarak katılmıştır. 7 ay sonra ise zabıt vekilliğine terfi etmiştir.

1915 yılında Çanakkale Seddülbahir cephesinde muharebeye katılmış fakat obüs parçası ile yaralanarak sağ kolunu kaybettiği için malulen emekli edilmiştir. Daha sonra İstanbul Paket Postanesi'nde sansür zabiti olarak görev yapmıştır. Bu esnada Hukuk Fakültesi okuyarak 1919'da mezun olmuştur. Rumca ve Fransızca da bilen Laskari, bu tarihten sonra Hukuk ve Ticaret alanında ihtisas yaparak avukatlık ve hukuk müşavirliği yapmıştır.³⁶⁶

24 Aralık 1960'da Devlet Başkanı Cemal Gürsel tarafından CHP adayı olarak devlet başkanı temsilcisi seçilmiştir.

Evli ve iki çocuğu olup 23 Şubat 1979 tarihinde vefat etmiş ve cenazesi 28 Şubat 1979 'da Taksim Aya Triada Kilisesi'nden kaldırılmıştır.³⁶⁷

³⁶³ *TBMM Arşivi*, Hristaki Yoannidis'in Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 2354

³⁶⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: XI, C. 1, İnkat 5, 22.11.1957, s. 32.

³⁶⁵ TBMM Genel Sekreterliği, *TBMM Albümü 1920–1991(1950-1980)*, C. II, s. 725.

³⁶⁶ *TBMM Arşivi*, Kaludi Laskari, Temsilciler Meclisi Azası Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 181

³⁶⁷ *Milliyet*, 27 Şubat 1979, s. 11.

3.2. Rum Milletvekillerinin Meclis Çalışmaları

3.2.1. Nikola Taptas'ın Meclis Çalışmaları

Türkiye Büyük Millet Meclis'inde ilk Rum vekil olan Dr. Nikola Taptas V. ve VI. dönemlerde bağımsız Ankara milletvekili olarak mecliste yerini almıştır. Her iki dönemde de Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümeni üyesi olarak görev yapmıştır. İncelenen zabıtlarda rastlanılan tek kayıt Atatürk'ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri olmuştur. Bu konuşma şöyledir:

“Sayın arkadaşlar, birçok hatipler büyük Atamızın faziletlerini, memlekete ve bütün insaniyete yapmış olduğu hizmetleri, iyilikleri saymaya çalıştılar. Acaba buna tamimiyle muvaffak olabildiler mi? Böyle bir dehanın eserini, ruhunu anlamak, onu tespit etmek, bugünkü insanların işi değildir. Bunu ancak gelecek asırlarda yazılacak beynelmilel siyasî tarih meydana çıkarabilecektir. Ben bu hususta tabiidir ki, bir şey ilâve etmekte acizim. Bu kürsüye çıkmaktan maksadım başkadır. Bugün matem içinde bulunan 17 -18 milyon vatandaş içinde yaşayan Rum vatandaşlar büyük küçük kâffesi aynı şekilde ağlamaktadır. Bunlar Atatürk'ün ismini daima, ebediyen şükran ve hürmetle kalplerinde muhafaza edeceklerdir. Sadık evlatları olduğunu ispata çalışacaklardır. Atatürk ölmedi, hepimizin kalbinde ebediyen yaşayacaktır.”

3.2.2. Mihal Kayaoğlu'nun Meclis Çalışmaları

Ankara'dan VII. Dönem bağımsız milletvekili olarak seçilen Mihal Kayaoğlu, bu dönemde İktisat Encümeni üyeliği yapmıştır.³⁶⁸ Yapılan araştırmada kendisine ait herhangi bir konuşma, önerge ve kanun teklifi kaydına rastlanılmamıştır.

3.2.3. Nikola Fakaçelli'nin Meclis Çalışmaları

VII. dönem milletvekili seçimlerinde CHP İstanbul Milletvekili olarak meclise giren Nikola Fakaçelli dönem içerisinde sağlık ve sosyal Yardımlaşma Komisyonu ve Çalışma Komisyonu üyeliği yapmıştır.³⁶⁹ 14 Nisan 1947'de and içen³⁷⁰ Fakaçelli'nin bu dönemde bir önerge ve 12 konuşma kaydına rastlanmıştır.

1948 yılı Çalışma Bakanlığı bütçe görüşmelerinde İstanbul milletvekili sıfatıyla İstanbul'daki fabrikaların büyük bir kısmını gezdiğini belirterek buradaki aksaklıklar

³⁶⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VII, C. 1, İnkat 2, 15.03.1943, s. 17.

³⁶⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 7, Birleşim 2, 05.11.1947, s. 16. ; *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 21, Birleşim 2, 07.11.1949, s. 17.

³⁷⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 5, Birleşim 49, 14.04.1947, s. 4.

hakkında konuşmuştur. Tekel ve devlet idaresi altındaki fabrikalarda iş şartları, gıda ve hijyen konularında bir eksiklik görülmediğini fakat özel fabrikaların aynı hassasiyetle iş görmediğini söylemiştir. Özellikle verilen öğle yemeklerinin kötü olduğu, işçilerin havalandırılmamış tozlu yerlerde çalıştırıldığı, temizlik hususuna hiç dikkat edilmediği, kanun gereğince fabrikalarda bulunan duş tesisatının sadece gösteriş için yapıldığı ve birkaç fabrikada görevi olan bir doktorun bu fabrikalarda gereği gibi görev yapamayarak sadece evrak imzaladığı hususlarından bahsetmiş; yetkili makamlar tarafından patronlara kanun müeyyidelerinin uygulanmasıyla bu problemlerin çözülebileceğini dile getirmiştir.³⁷¹

27 Aralık 1947 tarihinde Dr. Nikola Fakaçelli bahsettiği İstanbul'da özel fabrikalardaki işçilerin çalışma şartlarındaki aksaklık ve eksikler hakkında bir sözlü soru ile bakanın bu eksikliklerden haberdar olup olmadığını ve bu fabrikalarda çalışan bu işçilerin durumunun düzeltilmesi için ne gibi tedbirlerin alınacağını sormuş ve bu soru 12 Ocak 1948'de Çalışma Bakanlığı'na gönderilmiştir.

16 Ocak 1948 tarihinde Çalışma Bakanı Tahsin Bekir Balta kürsüye çıkarak bu soruya cevaben uzun bir malumatta bulunmuştur. Arkasından söz Alan Fakaçelli, bakana teşekkür ederek izahın kendisini tatmin ettiğini söylemiş ve birkaç husus hakkında fikirlerini beyan etmiştir. Hıfzıssıhha kanununun 180. maddesinin yeterli olmadığını söyleyerek; öncelikle fabrika doktorlarının mali durumdan tatmin edilmesi gerektiğini, birkaç fabrikada birden görev almasının yasaklanması ve çalıştığı fabrikaya her gün düzenli gelmelerinin kanunla mecbur kılınması ve patronların doktorları işten çıkarmak için önemli sebeplerle birlikte durumu bakanlığa bildirmek mecburiyetinde bırakılması, doktorların ise işçilerin sağlığı ile alakalı ilgili makamlara rapor göndermelerinin sağlanması gerekliliği üzerinde durmuştur.³⁷²

20 Şubat 1948'de cemaatlerce idare olunan vakıflar için % 5 oranında tahsis edilen hakkın mali durumları müsait olmadığı için tahsil edilmemesinin hem maliye için bir düzensizlik hem de cemaatlerde ihtimale mahal olabileceği hususu ile kanun gereği cemaatlerin bir müteveli ile idare edilmesi söz konusu iken dedikodu olabileceği için hükümetin bu kanunu kısmen tatbik etmemesinin vakıflar idaresinde karışıklıklara neden olabileceği hususunda başbakanın ne düşündüğünü öğrenmek ve konuyu aydınlatması için bir sözlü soru sormuştur. Başbakanlığa havale edilen soruya cevap

³⁷¹*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 8, Birleşim 27, 30.12.1947, s. 805.

³⁷²*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 9, Birleşim 29, 12.01.1948, s. 3. ;*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 9, Birleşim 31, 16.01.1948, s. 33-34.

Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Faik Ahmet Barutçu tarafından 12 Nisan 1948’de verilmiş; alınan kontrol hakkı ile tek müteveli usulünün hükümet tarafından sunulan tasarının meclisçe kabul edilmesiyle birlikte kalkacağı söylenmiştir. Ardından söz alan Fakaçelli yapılan izahat için teşekkürlerini sunmuştur.³⁷³

1949 yılı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bütçe görüşmelerinde birkaç önemli sağlık tesisini ziyaret ettiğini bu tesislerde sıhhi işlere verilen önemi takdirle karşıladığını, memleket genelinde açılan hastane ve dispanserlerle halkın sağlığından yakından ilgilenildiğini söylemiştir. Verem ve tüberküloz için savaşmanın yolunun sadece doktor ve ilaçla olmadığını hayat şartlarının da düzeltilmesi gerektiğini belirtmiş; var olan sanatoryumların çok güzel ve lüks olduğu fakat artan hasta dolayısıyla yatak sıkıntısı yaşanıldığını bu nedenle daha basit ve ucuza daha çok sanatoryum yapılarak zaruri yatak ihtiyacının karşılanabileceğini dile getirmiştir.³⁷⁴

1949 yılı Çalışma Bakanlığı bütçe görüşmelerinde de söz alarak, bir önceki yıl bütçe görüşmelerinde işçilerin vaziyeti hakkında konuşan Fakaçelli, geçen süre içerisinde Bakanın bahsedilen işçilerin durumunu düzeltmek için fabrikaları kontrol altına almasından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Paşabahçe cam fabrikasının çalışma koşullarının zorluğundan bahsederek konuşmasına devam etmiştir. Bu fabrikadaki işçilerin çoğunun vereme yakalandığını, işçilerin sağlık kontrollerinin sık sık yapılması gerektiğini ve bu derece ağır işlerde çalışanların gıdalarına sütün ilave edilmesini söyleyerek, tüm bu söylenenler için gerekli bütçenin oluşturulmasını istemiştir. Değindiği ikinci bir husus ise 14 ve 16 yaşlarındaki çocukların 12 saat gibi uzun bir süre çalışıyor olması durumudur. Bu durumun çocukların hem ruh hem beden sağlığı gelişimlerini olumsuz etkilediğinden söz ederek gerekli tedbirlerin alınmasının lüzumunu anlatmıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü bütçe görüşmelerinde yine bir önceki yıl 3513 numaralı cemaatlerle ilgili kanunun tadilini istediğini eski hükümetin de bu meseleyi halledeceği vaadi verdiğini belirtmiştir. Cemaatlerin bir müteveli ile idare edilmesi hususunun tatmin edici olmadığını, bazı cemaatlere tahsis edilen % 5 oranındaki verginin cemaatlerin mali durumları nedeniyle hiç tahsis edilemediğini söyleyerek bu durum hakkında hazırlanan kanun tasarısının meclisten bir an önce komisyondan

³⁷³*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 11, Birleşim 46, 12.04.1948, s. 3, 12-13.

³⁷⁴*TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 16, Birleşim 53, 26.02.1949, s. 801.

geçirilmesi ve meclise sunulması gerektiğini bildirmiştir.³⁷⁵ 31 Nisan 1949 tarihinde meclise Vakıflar Kanununun muaddel birinci maddesinin mülhak vakıflara ait hükmünün değiştirilmesine ve 24. maddesinin kaldırılmasına dair kanun ismiyle meclise gelen bu tasarının kabul edilmesiyle mütevellî meselesinden çıkan karışıklığın son bulacağını söylemiştir. Ayrıca tasarıda sunulan “*Cemiyetlere ve esnafa mahsus vakıflar bunlar tarafından seçilen kişi veya heyetlerce idare edilirler, ilgili makamlarla Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından denetlenirler.*” hükmü hakkında bir önerge vererek; gerekli denetlemeyi zaten kanun ile hükümetin ve yetkili makamların yaptığını bu hükmün “*Cemaatlere ve bâzı sanat sahiplerine mahsus vakıflar, bunlar tarafından seçilen şahıs veya heyetlerce idare edilir. Bunlar ilgili makamlarla Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından lüzumu halinde denetlenirler.*” şeklinde değiştirilmesini istemiştir. Fakat önerge kabul edilmemiştir.³⁷⁶

Hastalık Sigortası kanun tasarısı hakkında konuşarak bu kanunun sosyal hayatta bir inkılap yaptığını, bir yandan işçilerin sağlığını güvence altına alırken diğer yandan manevi bir boşluğu doldurmuş olduğunu söylemiştir. Doktor gözüyle tasarıyı etraflıca incelediğini ve yeni olan bu kanunundaki aksaklıkların uygulama sırasında ortaya çıkacağını ve bugünkü tasarı şeklinin tatmin edici olduğunu beyan etmiştir.³⁷⁷

1949 yılı Millî Eğitim Bakanlığı bütçesi müzakerelerinde söz alarak bütçede cemaat okullarına yapılan yardım için 342 bin lira artışla 403 bin lira ayrılması, yardımlarla ayakta durabilen bu okulların bazılarının, hayat pahalılığı nedeniyle yardımların azalması sonucu kapanmak üzere olduğu bu dönemde zorlukların üstesinden gelinmesi için maddi ve manevi çok önemli bir yardım olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu yardımla hükümetin tüm memlekete ait meselelerle alakadar olduğunun da göstergesi olduğunu söyleyerek meclise, hükümete ve milli eğitim bakanına teşekkür etmiştir.³⁷⁸

1950 yılı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bütçesi görüşmelerinde sanatoryum tesisi ve mevcut hastanelerin genişletilmesinin hızla devam ettiğini fakat veremle mücadele için alınan bu önlemlerin birkaç yıl sonra sonuç vereceğini söylemiştir. Konuşmasında memleket genelindeki doktor ihtiyacından bahsetmiştir. Maddi ve manevi kalkınmanın sağlıkla olacağını dile getiren Fakaçelli, büyük şehirlerde artan

³⁷⁵ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 16, Birleşim 54, 27.02.1949, s. 960,953.

³⁷⁶ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 19, Birleşim 97, 31.05.1949, s. 1026-1028.

³⁷⁷ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 22, Birleşim 21, 23.12.1949, s. 433.

³⁷⁸ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, C. 24, Birleşim 50, 18.02.1950, s. 840.

doktor sayısının genç doktorların işsiz kalmasına sebep olduğunu da dile getirmiştir. İşsizliklerin sosyal hayatta bir bozukluk getireceği için gerekli tetkikler yapılarak gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir. Birkaç yıl evvel uygulanan 2 yıl süreli mecburi hizmet usulünün tekrar uygulanmasını fakat tesadüfen bir mıntıka yerine her doktorun kendi bölgesine atanmasının bu soruna çözüm olabileceğini söylemiştir.³⁷⁹

Çalışma Bakanlığı bütçesi üzerine konuşan Fakaçelli, kısa zamanda sosyal hayatta büyük inkılaplar yapıldığı; hayat, analık ve ihtiyarlık gibi üç önemli sigortanın işçilerin güvenliğini sağladığını belirtmiştir. Kanunlarla işçiler ile işverenler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi ve işçilerin hayat standartlarının yükseltildiğinden bahsederek; bu kanunlardan olumlu sonuç alınabilmesi uygulamalarına önem verilmesi gerektiğini dile getirmiştir.³⁸⁰

3.2.4. Vasil Konos'un Meclis Çalışmaları

1946 yılında yapılan seçimlerde Demokrat Parti İstanbul Milletvekili olarak seçilen Vasil Konos biyografisinde de bahsedildiği üzere 31 Temmuz 1946 tarihli dilekçesi ile sağlık sebebiyle meclise katılmadan istifa ettiği için herhangi bir faaliyette bulunamamıştır.³⁸¹

3.2.5. Ahilya Moshos'un Meclis Çalışmaları

Ahilya Moshos 1950 yılındaki genel seçimlerinde IX. dönem Demokrat Parti İstanbul Milletvekili olarak seçilmiştir. 22 Nisan 1950'de meclise katılarak and içmiştir. Dönem içerisinde Adalet Komisyonu üyesi olarak görev yapmıştır.³⁸² Tutanaklarda 1 kanun teklifi ve 1 de önergesi vardır.

Ahilya Moshos 20 Nisan 1951 'de Türk Ceza Kanununun 158. maddesine bir fıkra eklenmesi için kanun teklifinde bulunmuş fakat 16 Mayıs 1951' de bir önerge ile bu teklifi geri almıştır.³⁸³

³⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, C. 24, Birleşim 54, 23.02.1950, s. 1074-1076.

³⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, C. 24, Birleşim 56, 25.02.1950, s. 1244.

³⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, C. 1, Birleşim 3, 22.05.1950, s. 27.

³⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, C. 1, Birleşim 1, 22.05.1950, s. 3. ; TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, C. 1, Birleşim 3, 29.05.1950, s. 34.

³⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, C. 6, Birleşim 67, 20.04.1951, s. 244.; TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, C. 7, Birleşim 77, 16.05.1951, s. 270.

3.2.6. Aleksandros Hacıpulos'un Meclis Çalışmaları

Aleksandros Hacıpulos 1954 yılı ve 1957 yılı genel seçimlerinde X. ve XI. Dönem Demokrat Parti İstanbul Milletvekili olarak mecliste bulunmuştur. 14 Mayıs 1954 Cuma günü mecliste and içerek X. Dönem meclis faaliyetlerine katılmıştır. 24 Mayıs 1954'de Maarif Encümeni üyesi olarak seçilmiştir.³⁸⁴

6-7 Eylül 1955 olayları sonrasında meclise sunulan İstanbul, İzmir ve Ankara vilâyetlerinde örfi idare ilânına dair başvekâlet tezkeresi münasebetiyle söz alan Hacıpulos; Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a olaylar nedeniyle meclisi olağanüstü toplantıya çağırdığı için teşekkür ederek; söz konusu olaylardan duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Birçok mabet ve kültür ocağının yıkıldığından, birçok ailenin evlerine girilerek tahrip edildiğinden ve bu olayları başkalarının teşvikiyle ve programlanmış olduğundan söz etmiştir. Bu olaylar karşısında duyduğu üzüntüden bahseden bu konuşmasının bir kısmı şöyledir:

“...Evvel emirde burada bir mukaddes kitap gibi, bildiğimiz Anayasamızın 88. maddesini okuyalım. Türkiye'de din ve ırk ayı it edilmeksizin Vatandaşlık bakımından herkes Türk'tür. Ve biz bununla iftihar etmekteyiz. Sayın arkadaşlarım; bugünkü Türkiye, hak ve adalet prensipleri üzerine kurulmuş büyük bir imparatorluğun özüdür. Böyle bir imparatorluk ki, hudutları Hindistan'dan Viyana'ya, Kırım'dan Nil Nehrinin mebdeline kadar, Arabistan'dan Cebelitarık'a kadar uzamıştı; o zamanın medeniyeti bu hudutların içinde idi. imparatorluğumuz kuş uçmaz, kervan geçmez Afrika çöllerinin ortasında değildi, içinde elbette muhtelif din ve ırktan vatandaşlar olacaktı. Çünkü muazzam bir imparatorluktu. Tekrar ediyorum, işte bugünkü Türkiye Cumhuriyeti bu imparatorluğun özüdür. Ve muhtelif din ve ırka mensup insanlardan müteşekkil ise bu, geçirdiği tabii merhalenin bir neticesidir. Arkadaşlar biz bugün filân devletle bozuştuk diye o ırktan olan vatandaşları mağdur edersek öbür gün falan devletle bozuştuk diye başkalarını mağdur edersek bu vatanın hali ne olur? Bunu reddediyoruz arkadaşlar. Bütün dünya biliyor ki, hiçbir vatandaş ne esir ne de rehindir. Fakat bunu bu şekilde sokan ve Türk milletinin bütünlüğünü bozan, galeyana getiren maalesef bazı gazeteciler olmuştur.

Bu iş hangi teşkilâtın mahsulüdür. Bunlar üzerinde durulması ve uzun uzun, derin derin düşünülmesi lazım gelen mühim noktalardır. Fakat bunun ötesi de vardır. Ve en ağır tarafı da budur. Şayet ne yapalım yetişemedik, anlayamadık, diye kendilerini

³⁸⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, C. 1, İnkat 3, 24.05.1954, s. 42.

müdafaaya kalkışılırsa o zaman vaziyet çok daha vahim ve fecidir. O zaman Özürleri kabahatlerinden çok daha büyük olacaktır. Eğer emniyet teşkilâtımız ve zabıtamız beş on bin silâhsız, talimsiz, ellerinde yalnız sopa ile başıbozuk çeteciyi, polisi ile jandarması ile etrafında birçok askerî birlikleriyle ve motorize kıtaları ile İstanbul'un göbeğinde bir iki saat zarfında basturamazsa halimiz haraptır arkadaşlar. Daha büyük felâketler karşısında ne yapacağız? Sayın arkadaşlarım, teşkilât tertipli idi, muazzamdı. İstanbul'da 74 kilise vardı. Yetmiş aynı zamanda yakıldı ve yıkıldı. Asil Türk milleti ve onun hükümdar ve kahramanları mabetlere daima saygı ve sevgi göstermişlerdir. 500 sene zarfında ve birçok harplerin içinde dahi hiçbir kilisemiz, hiçbir mabedimiz yıkılmamış, mukaddes eşyaları bu şekilde vahşiyane ve gaddarca tahrip edilmemişti. Sayın arkadaşlar, mezarlar açılmış, mukaddes ruhanilerimizin, anne ve babalarımızın kemikleri çıkarılmış ve cesetler bıçaklanmış ve yakılmıştır. Arkadaşlar bu mübalâğa değildir. Hakikat ve vukuatın küçük bir cüz'ünün ifadesidir..."

Konuşmasında kendi evinin de bu saldırılara maruz kaldığını, emniyet teşkilatının gerekli önlemleri almadığı ve olayları önlemek için çaba göstermediğini de iddia eden Hacıopulos, bu olayların sorumlularının cezasız bırakılmayacağını ifade etmiştir.³⁸⁵

Yaşanan bu olaylardan sonra 28 Şubat 1956'da meclise 6-7 Eylül 1955 tarihinde İstanbul ve İzmir'de vukubulan hâdiselerde zarar görenlerin zararlarının ödenmesi hakkında bir kanun tasarısı sunulmuştur. Bu kanun tasarısı görüşmelerinde söz alan Hacıopulos, yaşanan bu nahoş olaylar dolayısıyla Türk milletinin de çok üzüldüğünü belirterek yeni bir sayfa açılarak hayata kalınan yerden devam edilmesini söylemiştir. Türk milleti ve hükümetini bu olaylar sonrası ellerinden geleni yaptıklarını, bu kanunun hükümetin şefkatle uzattığı bir yardım eli olduğunu ifade etmiştir. Konuşmasının devamında Rumların Türk devletine sadık birer vatandaş olduklarından bahisle Rum Patrikhanesinin Ruslarla işbirliği yaparak Türkiye'de bir papalık kurulmasını istediğine dair iddialar karşısında sert bir tavır koymuş ve Rumların Türk vatandaşı olmakla iftihar ettiklerini dile getirmiştir.³⁸⁶

Gaziantep Milletvekili Süleyman Kuranel'in yapı ve imar kanunu teklifi üzerine söz alarak; söz konusu kanunun 44. maddesinde istimlak edilen gayrimenkullerin sahiplerine birer bono düzenlenmesi hükmünü eleştirmiştir. Anayasanın 74. Maddesi

³⁸⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: X, C. 7, İnkat80, 12.09.1955, s. 675-677.

³⁸⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: X, C. 10, İnkat 47, 28.02.1956, s. 1076.

gereği değer pahası peşin verilmedikçe kimsenin malının istimal ve mülkünün istimlak edilemeyeceğini belirterek bu maddenin komisyona iadesini istemiştir.

Aynı günkü oturumda Maarif Vekâleti kuruluş kadrolarıyla merkez kuruluş ve görevleri hakkındaki 2287 sayılı kanunda değişiklik yapılmasına dair olan 4926 sayılı Kanuna ek kanun tasarısı münasebetiyle yaptığı konuşmasında maarif işlerinde cömert davranılmasını söylemiştir. Yapılacak birkaç yüz bin liralık tasarruf için öğretmenlerin refah düzeyinin düşürülmesinin ülkenin eğitimini sekteye uğratacağını, öğretmensizlikten dolayı birçok çocuğun okula gidemediğini belirterek; öğretmenlerin maaşlarında iyileştirme yapılarak vatandaşların öğretmenliğe teşvik edilmesini istemiştir.

Maarif Vekâleti Bütçesi görüşmelerinde de konuşan Hacopulos; kolayca okuyup yazmak ve batıya doğru yönelmek için yapılan harf inkılabından maddi nedenler dolayısıyla beklenen sonucun alınamadığını ve ilköğretim kanunun bir an önce çıkarılması gerektiğini söylemiştir. İstanbul, İzmir ve Ankara’da bina yetersizliğinden dörtlü eğitime geçildiğinden ve çocukların gün aşırı yarım gün okula gittiğinden bahsetmiştir. 1943 senesinden beri ansiklopedi işine girildiği fakat ansiklopedinin hala b harfinde olduğu ve bir an önce bunun tamamlanması gerektiğini söylemiştir. Değindiği diğer konular okul kitaplarının baskısının iyi olmadığı, Atatürk’ün yaptıklarıyla ilgili Maarif Encümenince bir kitap çıkarılarak ucuza satılıp tüm halkın kütüphanesinde yer almasının sağlanması hususudur. Ayrıca Ankara Devlet Tiyatrosu’nun dünya standartlarında olduğu İstanbul Devlet Tiyatrosu’nun da Ankara’ya bağlanarak bu seviyeye ulaşmasının sağlanabileceğini, tiyatro binaları yapılmasını ve tarihi binalara gereken ehemmiyetin verilmesini belirtmiştir. Konuşmasına ilköğretim kanununun bir an evvel çıkarılması isteğiyle son vermiştir.³⁸⁷

Aleksandros Hacopulos XI. dönem faaliyetlerine isel Şubat 1957’de mecliste and içerek başlamış ve bu dönemde de Maarif Encümeni üyesi seçilmiştir.³⁸⁸

Aleksandros Hacopulos özel okulların gelir ve kurumlar vergisinden muaf tutulması için Gelir Vergisi Kanununun 12. maddesine ve Kurumlar Vergisi Kanununun 7. maddesine birer fıkra eklenmesi hakkında kanun teklifi vermiş ve bu teklif 5 Kasım 1958 tarihinde maliye ve bütçe encümenlerine gönderilmiştir. Maliye encümeni bu kanun teklifini kabul etmiştir. Fakat bütçe encümeni özel okulların

³⁸⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: X, C. 17, İnikat 47, 26.02.1957, s. 869-870.

³⁸⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: XI, C. 1, İnikat1, 01.01.1957, s. 4. ; *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: XI, C.1, İnikat 5, 22.02.1957, s. 34.

vergiden muaf tutulmasının ilerde amme hizmeti yapan hastane gibi bazı kurumların da böyle bir talepte bulunabileceği gerekçesiyle kabul etmemiştir. Daha sonra 12 Kasım 1958'e Bütçe Encümeni mazbatasını hakkında mecliste yapılan mütalaalarda söz alan Hacıpulos; özel okulların hükümete yardımcı olduğunu, devlet bütçesinin de kar edeceğini bildirerek bu teklifin kabul edilmesini istemiştir. Daha sonra bu kanun teklifi hakkında konuşmak isteyen milletvekilleri olmuştur. İlk olarak Urfa Milletvekili Mahmut Esat Karakurt söz almış; daha sonra sırasıyla Bütçe Encümeni adına İzmir Milletvekili Behzat Bilgin, Çankırı Milletvekili Ferhan Arıkan, Ankara Milletvekili İlyas Seçkin, Ankara Milletvekili İsmail İnan, Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş özel okulların öncelikli amacının ticaret olduğunu vurgulayan konuşmalar yaparak bütçe encümeni mazbatasının kabul edilmesinden yana olduklarını bildirmişlerdir. Görüşmenin sonunda yapılan oylama ile Bütçe Encümeni mazbatasının kabulü ile kanun teklifi reddedilmiştir.³⁸⁹

1960 yılı Maarif Vekâleti bütçe görüşmelerinde Ankara, İstanbul, İstanbul Teknik, Ege ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü bütçeleri görüşmelerinde son yıllarda açılan ve açılacak olan üniversitelerin sadece öğretim bakımından değil bulundukları yerlerin sosyal kalkınması bakımından da faydalı olacağını ve öğretim elamanı sıkıntısı için endişe edilmemesini bu kadroların gelip yetişeceğini söylemiştir. Konuşmasının devamında Türkiye'nin batı ve doğu kültürlerini birleştiren bir köprü olduğunu, bu kültürel etkileşimin üniversitelerdeki ilim aracılığıyla benimsetilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca bazı öğretmenlerin profesör unvanı almalarının akademik hiyerarşiye uygun olmadığını, üniversitelerin kapasitelerinin liseden mezun olan tüm gençleri almak için yeterli olmadığını ve liselerin bu duruma göre düzenlenmesi gerektiğini, üniversitelerin siyaset değil ilimle uğraşmasının daha faydalı olacağını belirtmiştir.³⁹⁰

3.2.7. Hristaki Yoanniis'in Meclis Çalışmaları

XI. Dönem milletvekili Hristaki Yoannidis, 1 Kasım 1957 'de and içerek meclisteki yerini almıştır. Bu dönemde Gümrük ve İhisarlar Encümeni üyesi olarak görev yapmıştır. Dönem içerisinde yalnız bir konuşması mevcuttur.³⁹¹

³⁸⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: XI, C. 6, İnikat 11, 12.12.1958, s. 149-158.

³⁹⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: XI, C. 12, İnikat 47, 25.02.1960, s. 595-596.

³⁹¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: XI, C. 1, İnikat 1, 01.11.1957, s. 4.; *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: XI, C. 1, İnikat 5, 22.11.1957, s. 32.

1960 yılı Ticaret Vekâleti bütçesi görüşmelerinde söz almış başta başbakan olmak üzere hükümete teşekkür etmiş ve piyasada zorlukla bulunan malların hükümet sayesinde kolayca alınabildiğinden ve altın spekülâtörlerinin bankaların tüccarlara verdiği krediyi kullandıkları için kredilerin dondurulmasının ülke için faydalı olduğundan bahsetmiştir. Hükümetin çalışmalarından duyduğu memnuniyeti şu sözlerle dile getirmiştir:

“Piyasamız normal seyrine girerken, ticari emtiada az da olsa bir indirme ve istikrar göze çarpmaktadır. Bu da Hükümetimizin bu yönde almış olduğu kararların ne kadar yerinde olduğunu bariz bir şekilde göstermektedir. Piyasa kendi düsturu olan arz ve talep kaidesine rücu etmiş bulunmaktadır.

Sayın Hükümetimizin bu samimi sây ve gayretine karşı muhterem tüccarlarımızın yardım ellerini hükümetimize uzatmaları kadar tabîi bir şey olamaz. Ancak, bu şekilde samimî bir şekilde çalışıldığı zaman bu aziz vatanımız refaha kavuşmuş olacaktır. Bu alandaki inkişafı görmemek asla kabil değildir, on seneden beri her yıl artan Gelir Vergisi tahsilatı bunun en büyük bir delilidir.”

Bu konuşmasında bahsettiği bir diğer husus ise Milli Korunma Kanunu ile alakalıdır. Piyasayı ve esnafı sıkı bu kanunun bir an önce yürürlükten kaldırılmasını rica etmiş ve bütçe için iyi temennilerde bulunarak konuşmasına son vermiştir.³⁹²

3.2.8. Kaludi Laskari’nin Meclis Çalışmaları

Kaludi Laskari, 24 Aralık 1960’da Temsilciler Meclisi Devlet Başkanı Temsilcisi seçilmiş ve 6 Ocak 1961’de ant içerek meclis çalışmalarına başlamıştır.³⁹³

Kaludi Laskari, ilk olarak Derviş Samimi Taşman ile Temsilciler Meclisi Genel Kurulu’nun haftada dört gün saat 15.00’ den 19.00’ a ve 21.00’ dan sonra olmak üzere ikişer oturum yapmasına dair bir önerge vermiştir.³⁹⁴ Kurucu Meclis İçtüzüğü teklifi görüşmelerinde 52. maddenin son fıkrasında TBMM’nin 198. maddesinin fıkralarına atfedilen madde ve fıkraların bir paragrafta toplanması için Yakta Karamustafaoğlu, Salahaddin Tandal ile ortak bir önerge vermiş fakat kabul edilmemiştir. Bunun üzerine söz alarak 52. maddenin son fıkrasında³⁹⁵ bahsi geçen TBMM iç tüzüğü maddelerinin

³⁹² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: XI, C. 12, İnkat 48, 26.02.1960, s. 725.

³⁹³ *Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 1, Birleşim 1, 06.01.1961, s. 4.

³⁹⁴ *Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 1, Birleşim 4, 11.01.1961, s. 44.

³⁹⁵ “Bu kurul, aynı zamanda Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüğünün 198. maddesinin 1, 2, 4 ve 5. bentleri ile 203. maddesinin 5. ve 8. bentlerinde ve 206. maddesinde yazılı görevleri bizzat ifa eder

bilinmediği ve bunların tüzüğün maddelerinin sonuna eklenmesi gerektiğini ve aynı şekilde 56. madde içinde atıf yapılan maddelerin eklenmesinin faydalı olacağını söylemiştir.

Subay ve askerî memurların maaşatına dair olan 1453 sayılı Kanuna ek 3661 sayılı Kanunun muaddel 1. maddesi ve 4600 sayılı Kanunun muaddel 3. maddesiyle 8. maddesinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı hakkında hayattan bir örnekle desteklediği bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmasında biri sivil eğitim diğeri askeri eğitim alan iki çocuğu emekliliklerine kadar karşılaştırmış ve asker olarak hayatını sürdürenlerin yaşadığı zorluklara değinmiştir. Değindiği zorluklar içerisinde mesai kavramlarının olmayışı, tam bir aile hayatı yaşayamadıkları, emekli maaşları gibi konular vardır. Bu nedenle bu kanun tasarısı aleyhine konuşma yapanlara bir emekli asker olarak katılmadığını söylemiştir. Daha sonra görüşmeler sırasında tasarı hakkında lehte ve aleyhte yapılan konuşmaların yeterli olduğuna dair bir ortak önerge vermiş fakat bu önerge kabul edilmemiştir.

Emekli, dul ve yetim aylıklarına zam yapılması hakkında kanun tasarısı hakkındaki fikirlerini dile getirmek için kürsüye çıkmış ve kanunda harp malullerinin yer almamasından dolayı duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Ülkemizdeki harp malulü sayısının 502 olduğunu fakat bu malullere gerekli önemin verilmediğini söylemiştir. Kendinin de bir harp malulü olmasına rağmen Maliye Vekilinden kendisi dışındaki harp malullerine yardım edilmesini ve maaşlarına zam yapılmasını istemiştir. Yapılacak zammın bütçe için bir külfet olmadığını da dile getiren Laskari, konuşmasını sonlandırmıştır. Ardından Maliye Bakanı Kemal Kurdaş bir konuşma yaparak harp malullerine yapılacak zammın bütçe için bir yük olacağını zaten devletin maluller için gerekli hassasiyeti gösterdiğini söylemesi üzerine tekrar söz alan Laskari, tekrar harp malullerine verilen maaşların yetersizliğinden bahsetmiştir.³⁹⁶

Seçimlerin temel hükümleri ve seçmen kütükleri hakkında kanun tasarısının 6. maddesinin³⁹⁷ değiştirmesi için aşağıdaki önergeyi vermiştir:

“Temsilciler Meclisi Yüksek Başkanlığına 6. maddenin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

veya ne suretle ifa edileceğine dair kararlar verir.”, *Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 1, Birleşim 7, 19. 01.1961, s. 124-127.

³⁹⁶ *Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 1, Birleşim 20, 23.02.1961, s. 328-329, 351, 375-377.

³⁹⁷ “On sekiz yaşını bitiren ve seçmen olma hakkını haiz bulunan her vatandaş, bu kanun gereğince düzenlenecek kütüklere yazılmak şartıyla oy kullanır.”, *Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 1, Birleşim 24, S. Sayısı 33, 08.03.1961, s. 23.

Madde 6. Yapılacak Millet Meclisi ve Cumhuriyet Meclisi seçimlerinde 21 yaşını; il genel meclisleri, belediye meclisleri, muhtar ve ihtiyar heyeti seçimlerinde de 18 yaşını bitiren ve seçmen hakkını haiz bulunan her vatandaş, bu kanun gereğince düzenlenecek kütüklere yazılmak şartıyla oy kullanır. 10.3.1961 K. Laskari”

Meclise sunulan bu önerge kabul edilmemiştir.³⁹⁸ Kanun Tasarısının 56. maddesi gereğince Yüksek Seçim Kurulunca, siyasî partilerin, radyo ile yaptıkları konuşmaların suç konusu olduğu sonucuna varılırsa, ceza takibi hususundaki hükümler saklı kalmak üzere, o siyasî partinin seçim süresi sonuna kadar radyoda konuşma hakkının, kısmen veya tamamen iptaline karar vermesi hükmü hakkında yapılan tartışmalar üzerine söz alarak konuşan Laskari, ilgili maddednin sui tefsire müsait olduğunu söyleyerek radyodan yapılacak konuşmaların banda kaydedilmesini, Yüksek Seçim Kurulunca kontrol edilerek yayınlanması gerektiğini ve böylelikle konuşma esnasında yapılabilecek kötü propagandaların engellenebileceğini söylemiştir. Bu nedenle komisyonun bu madde üzerinde düzenleme yapmasını istemiştir.³⁹⁹

İlgili kanunda kendisine yahut başkasına oy kaygısıyla seçmene menfaat sağlayanlara hapis cezası verileceği bu menfaatler içerisinde yemek ve içkinin de olduğunu belirten 154. Madde münasebetiyle konuşmuş ve seçim dönemlerinde medeni bir usul olan yemek yedirmenin ne kadar süreyle yasaklandığının kanunda belirtilmesi gerektiğini aksi halde yanlış anlaşılabilir olabileceğini söylemiştir. Ayrıca seçim propagandasıyla ilgili cezaların görüşülmesi sırasında da söz alan Laskari, ilan ve afişlerin tahribiyle, uyarılara rağmen oy verirken kendisine yüklenen görevi yapmayan kişilere para cezası verilirken, oy kullandıktan sonra dışarı çıkmayan seçmene hapis cezası verilmesinin cezalar içerisinde bir dengesizlik yarattığını söylemiştir.⁴⁰⁰ Seçim suçu işleyen subay ve astsubayların 175. maddeye göre polisler ve jandarmalar tarafından karakola getirilerek ifadesinin alınmasının Askeri Ceza Kanununa göre mümkün olamadığı için ilgili kanuna “*Askerî şahıslar hakkında evvelâ adlî amirlikçe tahkikat açılır. Suçun 148. maddeye girmediği takdirde vazifesizlik kararıyla umumî mahkemeye intikal ettirilir.*” fıkrasının ilavesine dair bir önerge vermiş fakat kabul edilmemiştir.⁴⁰¹

³⁹⁸*Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 1, Birleşim 26, 10.03.1961, s. 600.

³⁹⁹*Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 2, Birleşim 28, 23.03.1961, s. 143-144.

⁴⁰⁰*Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 2, Birleşim 31, 27.03.1961, s. 288, 294.

⁴⁰¹*Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 2, Birleşim 32, 28.03.1961, s. 307-308.

Seçimlerin temel hükümleri ve seçmen kütükleri hakkında kanun tasarısının ikinci müzakerelerinde 6. maddenin *“On sekiz yaşıını bitiren her Türk seemendir.”* hükmünün *“Yirmi bir yaşıını bitiren her Türk seemendir.”* hükmüyle tadili için önerge vermiştir. Bu nerge açık oylamaya tabi tutularak, 80 kabul 113 ret oyuyla reddedilmiştir.⁴⁰²

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu raporu görüşmelerinde söz alarak anayasanın bir milletin ve vatanın temel taşı olduğunu ve bunu uygulayacakların ruhuyla aynı ruhu taşıması gerektiğini belirterek, anayasanın 12. Maddesinde geçen *“Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasi dşmce, felsefi inanç, din ve mezhep ayinimi gözetilmeksizin, kanun önünde eşittir.”* hükmünden bahsetmiştir. Bu hükümdeki ırk sözcüğünün ne anlama geldiğinin açıklanması gerektiğini söyleyerek, Türkiye içerisindeki gayr-i müslim vatandaşlara karşı yapılan ayrımcılıktan şu sözlerle bahsetmiştir:

“...Ben muhterem komisyondan ırk ayırımı olmaksızın sözünden ne anladığını öğrenmek istiyorum. Çünkü oğlum askere gidiyor, zabıt oluyor. Harbe giriyor; ölüyor. Ailesi şehit aylığı alıyor. Türk ordusu her hangi bir ferde, vatandaşa en büyük şerefi tanıyor, nişanını veriyor, gereken alkayı gösteriyor. Fakat ordudan çekildikten sonra, ben hukuku bitirdim, beni müddeiumumi tayin edin, zabıt kâtibi tayin edin dediğim zaman; hayır seni tayin edemeyiz, sen başka ırktansın deniyor.

Muhterem arkadaşlar, memleketimizde resmen tanınan  cemaat vardır. Bu cemaatler asırların, tarihlerin getirdiği cemaatlerdir. Fetihden evvel mevcut olan cemaatlerde imtiyaz mevzuubahis değildir. Yalnız benim şimdi arz etmek istediğim husus bugün mevcut olan kısıtlılık hali devam edecek midir, bunu sormak istiyorum? Bugün ocuklarımız üniversiteyi bitiriyor, askerliğini yapıyor, fakat memleket sathında bir vazife alamıyor...

... Bütün dünya memleketleri münevver ve çalışan insan toplarken, bu eşitsizlik yüzünden elimizde, avucumuzda 'bulunan kişileri kaçırıyoruz... Eski idare gayrimüslimler aleyhine baskı, zulüm ve insan haklarını yok eden ne varsa onu tatbik etmiştir, arkadaşlar.... Biz bu vatani ruhumuzla, vicdanımızla sevdik ve kanımızla da daima suladık. Bu yüksek kürsüden de yemin ettiğimiz şekilde bu haklarımızı isteriz. Lütfen kısıtlığa mni olunuz.”

⁴⁰²*Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 2, Birleşim 32, 04.04.1961, s. 544.

Ayrıca Laskari, anayasanın herkesin haberleşme özgürlüğü olduğuna dair olan 17. maddesinin açıklanması gerektiğine dair bir konuşma yapmıştır.⁴⁰³ Yine kişi güvenliği başlığı altında suçlunun ve suçun belirlenmesi ile ilgili olan 30. madde hakkında konuşarak mevzuatta Türklüğe hakaret gibi suiistimal konusu olacak bir durumun olduğu ve haksız yere özellikle gayrimüslimlere iftiralar atıldığı konusuna değinmiştir. Komisyon Sözcüsü Muammer Aksoy cevaben bu konunun tatbikatla ilgili bir sıkıntıdan kaynaklandığını artık tatbikatın da bu maddenin ruhuna uygun bir şekilde yapılacağını belirtmiştir. Herkesin mülk edinme hakkı olduğunu belirten 36. madde üzerine kürsüye çıkarak Türk yasaları ve İslam hukukunda asırlardan beri mülkiyet hakkının korunduğundan bahsetmiş ve bunun teşkilat olarak en güzel örneklerinin Osmanlı Devleti'nde olduğunu söylemiştir. Tanzimat Fermanı, Kanuni Esasi ve en son Teşkilat-ı Esasiye kanunuyla müslim veya gayrimüslim farkı olmadan vatandaşlara mülkiyet hakkı verildiği fakat 05.10.1950 tarihli bir tezkereyle Eşhası Hükmiye hakkındaki kanunun iptali ile cemaatler namına okullar, kiliseler namına birçok gayrimenkulün zapt edilmesinin kanuna aykırı olduğundan söz etmiştir.⁴⁰⁴ Vatandaşlık hakkı ile ilgili 52. madde hakkındaki görüşmelerde ise yabancı anne ve babadan olan çocukların vatandaşlık durumunun ne olacağını sormuş, Komisyon Sözcüsü Muammer Aksoy ise bu durumun vatandaşlık kanunu ile belirleneceğini söyleyerek bu soruyu cevaplamıştır. TBMM'nin yetki ve görevlerinin belirtildiği kanunun 62. maddesinde “*kanun koymak*” yerine “*kanun yapar*” denmesi gerektiğini söylemiştir.⁴⁰⁵

1960 malî yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (D) işaretli cetvel ile Devlet Memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin Adalet Bakanlığı kısmında değişiklik yapılması hakkındaki kanun tasarısı ile zabıt kâtibi için kadro istenilmesi hususunda konuşan Laskari, adaletin iyi işlemesi için olgun ve kültürlü zabıt kâtiplerine ihtiyaç duyulduğunu, kâtiplerin maaşları ve kadrolarının yetersiz olması nedeniyle bu tasarının kabul edilmesini istemiştir.⁴⁰⁶

Bina Vergisi Kanunu ile kanunda değişiklikler yapılmasına dair kanun tasarısının münasebeti ile söz alarak yapılan vergi artışları hakkında konuşmuştur. Köy arazisinin verimli ve verimsiz olarak fark gözetmeksizin tahrir ve aynı vergiye tabi tutulmasının doğru olmadığını ve arazilerin verimine göre tahrir yapılması gerektiğini

⁴⁰³ *Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 3, Birleşim 42, 11.04.1961, s. 60-61,76.

⁴⁰⁴ *Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 3, Birleşim 45, 14.04.1961, s. 234,254-255.

⁴⁰⁵ *Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 3, Birleşim 47, 18.04.1961, s. 348,367.

⁴⁰⁶ *Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 3, Birleşim 43, 12.04.1961, s. 109.

söylemiştir. Arsaların da gelir getiren ve gelir getirmeyen arsalar olarak değerlendirilip vergilerin ona göre alınmasını belirterek, bina vergilerinin gelir vergisiyle birlikte hesaplanması gerektiğini aksi takdirde alınan kiranın yaklaşık %40'nın vergi olarak verileceğini söylemiştir. Geçim sıkıntısının yaşandığı bu dönemde vergiye esas olacak tahrirlerin bir an önce yapılarak; vergi artışlarının bu tahrirlere göre yapılmasını istemiştir.⁴⁰⁷

İstiklâl Harbi malûllerine verilecek para mükâfatı hakkındaki kanun tasarısı hakkındaki konuşarak, iki üç senede bir böyle kanunlar getirilerek 300 – 400 lira verilerek malullere olan borcun ödenmediği bu paranın artırılması, maluliyet derecesine göre de ayrıca tazminat verilmesi gerektiği söylemiştir. Gazi ve şehitlerle ilgilenen bir teşkilatın olmadığından bahsederek, bu konu hakkındaki düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

*“Biz cemiyet olarak 6 - 7 aydır bütün malûllerin ve şehitlerin dul ve yetimlerinin defterini tanzim etmek gayretimize rağmen acaba muvaffak olabilecek miyiz, bilmiyoruz. Bütün dünyada harp etmiş devletler malûlleri ve şehitleri için bir bakanlık tesis edilmiştir. Bizde ise bu işlerle meşgul olacak karşımızda bir memur dahi bulamıyoruz. Bilhassa Avrupa' da ve başka yerlerde toplanan beynelmilel kongrelerine gittiğimiz zaman biraz utançla hareket etmek mecburiyetinde kalıyoruz. Çünkü bizden hangi harpte ve ne kadar malûl gazi ile ne kadar şehit dul ve yetimimiz vardır sualine, ne gibi yardımlarda bulunuyorsunuz sorularına cevap verecek durumda değiliz. Bunun cezasını da maalesef Anadolu köylerine dağılmış gözsüz, ayaksız askerlerimizle şehitlerimizin dulları ve yetimleri çekmektedir. Bu noksanlığın halledilmesini düşünmek herhalde bizim vazifemizdir.”*⁴⁰⁸

1111 sayılı Askerlik Kanununa geçici bir madde eklenmesine dair kanun tasarısının görüşmelerinde, bu kanun tasarısının önemli bir ihtiyaca cevap vererek lise mezunlarının 6 ay askerlik yaptıktan sonra emniyet teşkilatında polis olarak görev yapmalarının karakollardaki kültür seviyenin artmasına neden olacağını belirtmiş ve bir ülkede bir anayasanın yerleşip yerleşmediğinin anlaşılacağı tek yerin de karakollar olduğunu söyleyerek tasarının kabul edilmesi yönünde fikrini beyan etmiştir.⁴⁰⁹

1961 genel sayımının 1963 yılına bırakılmasına dair kanun tasarısı üzerine söz alarak devletin bir planı olmamasından ve yabancı devletlerin yaptıkları planlar

⁴⁰⁷ *Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 6, Birleşim 78, 13.04.1961, s. 68-69.

⁴⁰⁸ *Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 6, Birleşim 85, 13.07.1961, s. 189.

⁴⁰⁹ *Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 6, Birleşim 89, 20.07.1961, s. 284.

üzerinden hareket ettiklerinden bahsetmiştir. Dışarıdan ürün almak yerine bir an önce arazi ve bina tahrirâtı ve toprak tahlilleri yapılarak nerde ne yetiştirileceğinin planın yapılması gerektiğini söylemiştir.⁴¹⁰

1961 yılı içinde yapılacak seçimlerde kullanılacak seçmen kütüklerinin ve sandık seçmen listelerinin yeniden gözden geçirilmesi ve seçim propaganda süresi hakkında kanun teklifi hakkında yapılan görüşmelerde ise İstanbul'da yaz aylarında 150 – 200 bin kişinin yer değiştirmesi sebebiyle oy kullanamadıklarını, bunun için bir çözüm bulunması gerektiğini belirtmiştir. Vatandaşların oylarını kullanmaları için kolaylık gösterilmesini ve yazlık yerlere yabancılar için bir sandık açılmasını önermiştir..⁴¹¹

Kaludi Laskari'nin, bu dönemde 1331 sayılı kanunun yürürlükte olup olmadığına ve 2879 sayılı Kanunun emvali metruke ile olan alâkasına dair Maliye Bakanına sözlü sorusu, bir de Türk Rum Cemaati kilise ve mekteplerine ait vakıf malların hakiki şahısları namına tesciline engel olan kanuni mevzuata dair sözlü soru önergesi bulunmaktadır.⁴¹²

Kurucu Meclis'te de yer alan Kaludi Laskari, burada da aktif olarak rol almıştır. İlk olarak 1961 yılı bütçe kanunu tasarısı hakkında söz almış ve gayrimenkullerinden alınan vergiler hakkında bir malumat vermek istemiş; fakat Meclis başkanı konunun Maliye Vekâleti Bütçesi içerisinde konuşulmasının daha uygun olduğunu söyleyerek buna müsaade etmemiştir.⁴¹³

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü bütçesi üzerine konuşmuş, dünyanın hiçbir yerinde 400 yıldan beri tutulan tapu kaydı olmadığını Osmanlı Devleti'nin bu kayıtları çok düzenli tuttuğunu söylemiş fakat bu Osmanlıca harflerle yazılan tapuların yeni harflerle kayda geçirilmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Eskiden miras kalan arazilerin yeni kaydı yapılırken yaşanan sıkıntılardan söz etmiş, yeni yapılacak kayıttan haberi olmayan arazi sahibinin arazisinin 5 yıl sonra hazineye devredilmesi dolayısıyla kayıt yapılacağına daha önceden arazi sahibine bildirilmesinin gerektiğini ifade etmiştir. Bu durumun ilgili kanun maddesine bir ekle düzeltilmesini ve böylelikle mahkemelerde bu gibi davalarla uğraşılmasının önüne geçileceğini söylemiştir.⁴¹⁴

⁴¹⁰*Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 6, Birleşim 91, 26.07.1961, s. 338.

⁴¹¹*Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 6, Birleşim 95, 02.08.1961, s. 411.

⁴¹²*Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi*, C. 7, Birleşim 105, 28.08.1961, s. 80, 83.

⁴¹³*Kurucu Meclis Tutanak Dergisi*, C. 1, Birleşim 2, 20.02.1961, s. 81-82.

⁴¹⁴*Kurucu Meclis Tutanak Dergisi*, C. 1, Birleşim 3, 21.02.1961, s. 138.

Maliye Vekâleti Bütçesi hakkında yapılan görüşmelerde Türk parasının koruma kanununun tadil edilmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Bu tadilin nedeni olarak, 5000 liradan fazla olan gelirlerin Merkez Bankası'na yatırmak mecburiyeti ve bu paranın istenildiği zaman kullanılamadığı ve bankada faizsiz tutulduğunu göstermiştir. Bu durumun ihtiyaca göre düzenlenmesini ve paranın başka bir milli bankaya yatırılarak işletilebilmesinin sağlanmasını istemiştir. Değindiği diğer bir husus ise 6 – 7 Eylül olaylarında zarar gören tüccarların devlet tarafından zararlarının karşılanması meselesinde 400 bin liralık zararın 70 – 80 bin liraya kapatılması ve vergilerin ise 220 bin lira üzerinden hesaplanarak gecikme zammının da uygulanmasıdır. Bunun haksız bir uygulama olduğunu belirterek bu vatandaşların vergi borçlarının silinmesini istemiştir.⁴¹⁵

İktisadî İş Birliği ve Kalkınma Teşkilâtı Sözleşmesi ve eklerinin tasdiki hakkındaki kanun tasarısı görüşmelerinde müzakerelerin yeterli olduğuna dair bir önerge vermiş ve önerge kabul edilmiştir. Bu görüşmeler sırasında gündem dışı söz isteyerek içtüzük görüşmelerinde *“Türkiye Büyük Millet Meclisinin 1957 yılından önce yürürlükte olan içtüzüğünün bu içtüzüğe aykırı olmayan hükümleri Kurucu Meclis komisyon ve birleşik toplantılarında uygulanır.”* hükmünün hangi maddeleri kapsadığı hakkında herhangi bilgilendirme yapılmadığı, bir komisyon oluşturularak bu maddelerin hangileri olduğunun belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir.⁴¹⁶

Ankara ve İstanbul vilâyetlerine şamil olmak üzere ilân edilmiş olan sıkıyönetimin üç ay daha uzatılması hakkında başbakanlık tezkeresi üzerine konuşan Laskari, sıkıyönetim olması gerektiği konusunda beyanat vermiş ve bu uygulanan sıkıyönetimin memlekete huzur havası getirdiğini şu sözlerle dile getirmiştir:

“...27 Mayıs vakasının, (İhtilâlin) demiyorum, bu 27 Mayıs İhtilâl havası ve sıkıyönetim havası getirmiş değildir: Memlekette senelerce görmediğimiz huzuru getirmiştir...

...İhtiyar bir arkadaşınız olarak, şunu söyleyeyim ki, birçok sıkıyönetimler gördüm. Bu sıfatla diyebilirim ki, hiçbir devirdeki sıkıyönetim, bugünküne benzememişti. Öyle bir hava var ki, bugünkü sıkıyönetimde, değil iki ay, üç ay, devam edip gitse de olur. Öyle bir hava yaratılmıştır. Hiç kimse aksini iddia edemez...

⁴¹⁵ *Kurucu Meclis Tutanak Dergisi*, C. 1, Birleşim 4, 22.02.1961, s. 214-215.

⁴¹⁶ *Kurucu Meclis Tutanak Dergisi*, C. 2, Birleşim 10, 29.03.1961, s. 18-26.

...Bugün Amerika 180 milyon civarındadır. İngiltere ise 58 - 60 milyondur, İngiltere'de demokrasi tam mânisiyle kanunlarına da yerleşmiş bulunuyor. Bu her iki memlekette de iki partiden fazlası harmanlamaktadır. Hâlbuki bizde 8 - 10 parti mevcuttur. Bu partiler lüzumlu mudur? Şayet parti lazımsa bu parti, Atatürk'ün ruhunu benimsemiş, onun ruhu yerleşmiş bir parti olmalıdır. Bu partinin de yaşaması lâzımdır. Bir ikinci muvazene partisi olmalıdır. İdareyi birbirine devredecek partiler lâzımdır. Yiyeceğimiz yok... Hastanelerimize süt verecek mandıralarımız yok. Ama parti, parti var. Bir değil; iki parti, üç parti olsun. Ama iki adam çıkıyor, üç adam çıkıyor, parti kurdum, ben parti reisiyim diyor. Olmaz arkadaşlar. Sıkıyönetim lâzımdır..."

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRK - ORTODOKS MİLLETVEKİLLERİ ve MECLİS ÇALIŞMALARI

4.1. Türk – Ortodoks Milletvekillerinin Biyografileri

4.1.1. İstamat Zihni Özdamar

İstamat Zihni Özdamar 1879 yılında Bodrum’da doğmuştur. Yorgi Efendi ve Hrisanti Hanım’ın oğludur. İptidai ve rüştiye eğitimini Bodrum’da yapmış, idadi eğitimini ise İzmir’de tamamlamıştır. Daha sonra Hukuk Fakültesi’ne girmiş, mezun olduktan sonra Yunan işgaline kadar 12 yıl Aydın Bidayet Mahkemesi Azası olarak görev yapmıştır. Özgeçmişinde ifade ettiğine göre, İstanbul Hükümeti tarafından Ermeni Tehciri için yapılan tahkikatta Yozgat’a müstantik-i mahsus tayin edilmiş ise de bu görevi vicdanına, milli ve vatani duygularına ters düştüğünden kabul etmemiştir. İki ay sonra İstanbul Müddeiumumî Muavinliği’ne atanmış fakat aynı gerekçelerle bu görevinden istifa etmiştir. Daha sonra Ankara Hükümeti tarafından Denizli Mahkemesi üyeliğine tayin edilmiştir. Bir yıl süreyle burada görev yaptıktan sonra istifa ederek Kayseri’de Türk Ortodoks Teşkilatı’nda görev almıştır.⁴¹⁷

Milli Mücadele Dönemi’nde mücadeleden yana tavır koyan İstamat Zihni Özdamar, Afyon İkaz Gazetesi’ne milli mücadeleyi destekleyen makaleler yazmıştır. Ayrıca Ankara’da olduğu sırada Yozgat Akdağmadenli’de Papa I. Eftim ile tanışmıştır. Papa I. Eftim ve kendisinin öncülüğünde Kayseri Talas Zincidere Manastırı’nda toplanan I. Türk Ortodoks Kurultayı tarafından çıkarılan Anadolu’da Ortodoksluk Sadası isimli gazetenin sahibi olup; başyazarlığını yapmıştır.

Türkiye – Yunanistan nüfus mübadelesi gereği İstanbul dışında yaşayan Anadolu Rumları ile birlikte Türk Ortodokslar da mübadeleye tabi tutulmuşlardır. İstamat Zihni Özdamar da bu mübadeleye tabi tutulmuş; ancak 29 Nisan 1925 tarihli bir kararname ile bakanlar kurulu tarafından mübadeleden istisna tutulmuş ve bu tarihten 1935 yılına kadar İstanbul’da avukatlık yapmıştır.⁴¹⁸

1935 yılı seçimlerinde V. dönem bağımsız Eskişehir milletvekili olarak 442 oyla 1 Mart 1935’de meclise katılmıştır. Dönem içerisinde Gümrük ve İnhisarlar Encümeni

⁴¹⁷ *TBMM Arşivi*, İstamat Zihni Özdamar’ın Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 141

⁴¹⁸ Fahri Yetim – Mesut Erşan, “ *Bodrumlu İstamat Zihni Özdamar: Siyasi ve Kültürel Faaliyetleri*”, 2. *Uluslararası Heryönüyle Bodrum Sempozyumu*, 09-12 Mayıs 2011, Bodrum 2011, s. 599, https://www.academia.edu/9670744/BODRURLU_İSTAMAT_ZİHNİ_ÖZDAMAR, 22.02.2016.

üyeliği yapmıştır. VI. ve VII. dönemlerde de milletvekilliği yapan Özdamar, milletvekilliği sona erdikten sonra İstanbul'a yerleşmiştir.

Fransızca ve Rumca bilen, Evli ve dört çocuk babası İstamat Zihni Özdamar 1950 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.⁴¹⁹

4.2. Türk- Ortodoks Milletvekillerinin Meclis Çalışmaları

4.2.1. İstamat Zihni Özdamar (V. – VI. – VII. Dönem Milletvekili)

1936 yılı Maarif Vekâleti Bütçesi görüşmelerinde, bir devletin bayrağı altında yaşayan her vatandaşın o devletin dili ve kültürüyle ne kadar yakından alakadar olursa o devlete bağlılığının o derece artacağını dile getirmiştir. Bu anlamda mezhepleri muhtelif olan mekteplerin Türkçe derslerine önem vermediğini bu nedenle bu okullara gönderilecek öğretmenlerin çocuklara bağlı bulundukları vatanın ruhunu izah ve infaz edecek donanımda olmaları ve gelecekte ülkenin istediği gibi insanlar yetiştirmeleri gerektiğini söylemiştir.⁴²⁰

Berç Türker'in Kızılay Cemiyeti varidatının arttırılmasına dair kanun teklifi üzerine söz alarak, hayırlı bir müessese olan Kızılay'a yardım için sunulan bu teklife hiçbir surette hayır denilemeyeceğini belirtmiş ve Berç Türker'e teşekkür etmiştir. Fakat Berç Türker'in herhangi bir harp durumunda Kızılay'ın hükümete muhtaç kalmasından dolayı olan endişesinin yersiz olduğunu, böyle bir durumda Türk milletinin ordunun arkasında olduğunu söylemiştir.⁴²¹

1937 yılı Sıhhat Ve İçtimai Muavenet Vekâleti bütçesi görüşmelerinde tımarhanelerin ülkenin ihtiyacını karşılamadığını ve yaygınlaşan asabiye hastalarının perişan vaziyette olduğunu dile getirerek, hükümetin ilgili hastanelerin kadrolarını artırmasını istemiştir. Ayrıca çocuk düşüğü yapan doktorların sağlık bakanlığının görevlendirdiği sağlık müdürlükleri, idari amirler ve memurlar aracılığıyla cezalandırılmaları gerektiğinden, bu durumun ülkenin geleceği için bir suikast niteliği taşıdığından bahsetmiştir.

1937 yılı Adliye Vekâleti bütçe üzerine yapılan görüşmelerde ülkedeki hâkimlerin ve mahkemelerin göğüs kabartacak derecede iyi olduğundan bahsetmiş ve hukuk mektebini bitirip stajını tamamladıktan sonra atanan bir hukukçunun kendi

⁴¹⁹ *TBMM Arşivi*, İstamat Zihni Özdamar'ın Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 141; Fahri Yetim – Mesut Erşan, “Bodrumlu İstamat Zihni Özdamar: Siyasi ve Kültürel Faaliyetleri”, s. 596-609. ; https://www.academia.edu/9670744/BODRUMLU_İSTAMAT_ZİHNİ_ÖZDAMAR, 22.02.2016.

⁴²⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 11, İnkat 68, 26.05.1936, s. 238-239.

⁴²¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 14, İnkat 18, 13.11.1936, s. 99.

ihhtisas alanında çalışıp çalışmadığının kontrol edilip edilmediğini sormuş ve icra mahkemelerindeki karışıklıklardan bahsederek Adalet Vekilinden durum hakkında bir izahat istemiştir.⁴²²

1937 Yılı Maarif Vekaleti bütçesi görüşmelerinde hükümetin kültürel alanda yaptığı çalışmalarından övgüyle bahsetmiş az bir bütçe ile çok işler yaptığını söylemiştir. Özellikle köylerdeki eğitim durumunun iyileşmesinden söz ederek, bu konudaki memnuniyeti şöyle dile getirmiştir:

“...Arkadaşlar, bugünkü köylü, köy çocuğu yirmi sene evvel köhne, batıl, dini taassup telkinatı içinde körlenen kara cahil kalan köylü değildir. O acınacak duruma artık ebedi bir son verilmiştir. Ulu önderimiz, büyük güneşimiz Atatürk’ün tarihi inkılâplarından doğan yeni harflerin sönmez ışıkları altında kültürümüz geniş bir alanda gözleri kamaştıracak bir hızla çok ve hem de pek çok ilerlemekte, yükselmektedir. Büyük şehirlerin merkezlerinden başlayarak içeriye doğru en küçük kasabalara, en ücra köylere varıncaya kadar birçok okullar meydana getirilmiş ve hakikaten bir modern devlete yakışır medeni nesil yetiştirilmekte ve yepyeni asri bir hayat bir varlık temin olunmaktadır. Eskiden olduğu gibi bugünkü köylü, koy çocuğu ülkü ulus ve yurt duyguları için lakaydı kalmıyor. Bilakis her alanda bir bilgi, bir duygu ile teçhiz edilmiş, bulunuyor...”

Bahsettiği diğer bir konu da köyler için büyük bir önem arz eden ve yardım edilemediği için kapanan yatı okullarının yeniden işler hale getirilmesidir. Konuşmasında köy öğretmeni yetiştiren kursların da memleket için çok faydalı olduğunu, köy çocuklarına devletin tarihi varlığını, toprağını, iklimini, ırkını, topografyasını ve etnografyasını ve çiftçiliği öğretecek öğretmenler yetiştirerek köylü çocuklarını hayata hazırlayan öğretmenler yetiştiğinden ve öğretmen eksikliğinden bazı yerlerde orta eğitimin yapılamadığından da söz etmiştir. Ayrıca ocukların yabancı dil öğrenmeleri için yabancı okullara gönderildiğini, böyle bir ihtiyacı karşılamak için Maarif Vekilinin teşkilatlar oluşturmasını istemiştir. Bir de azınlık okullarında verilen Türkçe derslerinin bir önceki yıla oranla daha verimli olduğundan, Türk duyguları ve Türk milliyetçiliğinin çocukların dimağına yerleştiğinden bahisle şu sözleri söylemiştir:

“Göğsüm kabarak hakiki ve samimi bir ifade ile size derim ki: evvelki seneye nispetle geçen sene bu okullarda Türkçe dersleri, seçilen değerli öğretmenlerin Türkçe dilimize verdikleri ehemmiyet ve himmet sayesinde çok iyi randıman vermiştir. Türk

⁴²² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 18, İnikat 64, 25.05.1937, s. 232, 240

millicilgi, Türk duyguları, çocukların kalbinde, dimağında yerleşmiştir. Buna en canlı delil şudur: Her sene geçen seneden daha fazla yurddaşların devletin kendilerine kapılarını açık bulundurduğu, onları şefkatle kucaklayan, sevgi ile karşılayan, Devletin resmi okullarına gelmeleri barınmalarıdır. Arzu ve samimiyetten, içten gelen bu akin böyle gittikçe bir gün hem de yakında muhakkak ve muhakkak göreceğime sarsılmaz inanım vardır ki; dinleri ne olursa olsun bütün yurdun evladi Memed, Dimitri, Kasbar, Mison hep beraber resmi mekteplerde birleşecek, kaynaşacak, Türk bayrağının, Türk öğretmeninin ilhamı, terbiyesi altında memlekete sınıksız bağlı faydalı bir Türk unsuru olarak yetişecek, ekmek yedigi, doğduğu, yaşadığı toprakların, hakiki malı, candan vatandaşı olarak açık alını ile hayata atılacaktır. Çok ümid ediyorum ki hakikati gören bu vatandaşlar vakit geçmeden açıktan bu arzuyu fiiliyata koyarak hükümetten okulların birleştirilmesini dileyceklerdir.”

Dilin duygular üzerindeki etkisinin önemli olduğunu ve bu okullara gönderilecek öğretmenlerin atama yetkisinin mahalli müdürlüklerden alınarak merkezden yapılmasının yerinde olduğunu söylemiştir.⁴²³

1937 yılı Vakıflar Umum Müdürlüğü 1937 yılı bütçe kanunu layihası görüşmelerinde ise önceki yıl ekalliyete ait mülhak vakıfların denetim altına alınmasından dolayı % 5 oranında kontrol hakkı alınmasına dair kanunu sevinçle karşıladığını söyleyerek, hükümete teşekkürlerini sunmuştur. Bu kanun çıkıncaya kadar vakıfların başkalarının elinde keyfi olarak idare edildiğini ve hatta istismar edilerek şahsi menfaatler için kullanıldığını bu nedenle aksettirildiğinin aksine bahsedilen halkların bu kontrol hakkını seve seve vereceklerini belirterek bu vakıflar üzerinde sık sık kontrol yapılmasını istemiştir.

Polis teşkilatı kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun layihası görüşmelerinde bu layihanın gecikmiş bir hakkı verdiğini ve modern bir polis teşkilatının oluşumunu sağladığını söylemiştir. Kanun hakkındaki görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

“Arkadaşlar, uzun incelemeler ve derin düşünce ve araştırmaların mahsulü olan bu parlak kanun Devletin mekanizmasının en faal organı polisimizin intizamı hayatına ve temini refahına ve aynı zamanda şeref ve haysiyeti memuriyet ve buna muvazi istikbalinden emin olmasına yeni ve esaslı unsurlar ve umdeler koymakla gayet mühimdir ve şayanı takdirdir.”

⁴²³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 18, İnikat 65, 26.05.1937, s. 247-249.

Konuşmasının devamında hayatları pahasına bu görevi yerine getiren polislerin fedakârlıklarının karşılığında aldıkları maaşın az olduğundan, bütçenin müsait olduğu ilk anda maaşlarına da zam yapılması gerektiğinden bahsetmiştir.⁴²⁴

1937 yılı Milli Müdafaa Vekâleti bütçesi ise Türk askerinin kahramanlığından ve fedakârlığından övgü dolu sözlerle bahsetmiştir.⁴²⁵ 1937 malî yılı Muvazenei Umumiye kanununa bağlı bazı daire bütçelerinde değişiklik yapılması hakkında kanun tasarısının 2. maddesinde Balıklı Hastanesine yapılan yardımdan dolayı teşekkürlerini sunan bir konuşma yapmıştır. Hastanenin 100 seneden beri vatandaşlara hizmet ettiğini, buhrandan dolayı maruz kaldığı sıkıntılardan kurtulması için hükümetin yaptığı bu yardımın bir şefkat örneği olduğunu söylemiştir.⁴²⁶

1938 yılı Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü bütçesi müzakere edilirken söz alarak kıymetli Türk polislerinin bir önceki yıl aldıkları zam dolayısıyla ahval-i ruhiyelerinin değiştiğini, geleceğe daha ümitle baktıklarını, Dâhiliye Vekâletinin polis teşkilatını genişleterek geliştirdiğini, kurulan polis enstitülerinin akademik tarzda polis yetiştireceğini söylemiştir. Fakat kiralanan bazı karakolların polislerin sağlığı için uygun olmadığını, bu tür köhne yerlerin polislerin ruh sağlığını da etkilediğini bu durumun düzeltilmesi için biran önce gerekli çalışmalar yapılmasını dile getirmiştir.

1938 yılı Adliye vekâleti bütçesi görüşmelerinde Şükrü Saraçoğlu zamanında adliye hayatının geliştiğini belirtmiş ve bir hukukçu olması dolayısıyla bu gelişimden duyduğu memnuniyeti dile getirerek Adliye Vekili Şükrü Saraçoğlu'na teşekkür etmiştir.

1938 yılı Maarif vekâleti bütçesi görüşmelerinde de söz alarak memleketin kültür meseleleri söz konusu olduğunda çok hassas olduğunu belirtmiş; bunun nedenini de şöyle açıklamıştır:

“...Yurdun içinde, Türk bayrağının himayesi altında korunan, yurdun nimetleriyle perverde olan, mezhebi ne olursa olsun, her Türk vatandaşını, her alanda olduğu gibi kültür sahasında dahi Türk kültürünün hamuru içinde, vahdet halinde, hiç bir infirat ve zerre kadar, cüzî bir ayrılık hissi değil, en zayıf gölgesi ve eserini göstermedikten sonra da kaynaşmış bir vaziyette görmek istiyorum...”

Konuşmasına mezheplerini ayırt etmeden özel okullardan bahsedeceğini söyleyen İstamat Özdamar, bu okulların bazılarını sınav zamanlarında kontrol ederek

⁴²⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 18, İnkat 66, 27.05.1937, s. 292-293. ; 325.

⁴²⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 18, İnkat 68, 29.05.1937, s. 399.

⁴²⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 25, İnkat 64, 23.05.1938, s. 116.

Türklüğe bağlı çocuklar yetiştiği kanaatine vardığını söylemiştir. Burada ders veren Türk öğretmenlerin, Türk tarihini derinlemesine öğreterek, Türk duygusunu çocukların benliğine tamamen yerleştirmeleri gerektiğini bu nedenle bu öğretmenlerin bahsedilen özelliklerde olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu meselenin çok önemli olduğunu ve bu okullara daha fazla yardım edilmesi gerektiğini de söylemiştir.⁴²⁷

1938 yılı Hariciye Vekâleti bütçesi görüşmelerinde damarında Türk kanı taşıyan her Türk vatandaşın Hatay'daki Türklerin çektikleri sıkıntılardan dolayı üzüldüğünü, Hatay davasının Atatürk'ün azim ve iradesiyle ve ondan ilham alan Celal Bayar hükümetinin alacağı tedbirlerle Türkler lehinde halledileceği kanaatinde olduğunu dile getirmiştir.⁴²⁸

1938 yılı Vakıflar Umum Müdürlüğü bütçe kanunu lâyihası münasebetiyle konuşarak Türkiye'de kurulan herhangi bir teşekkülün Türk teşekkülü olduğunu, bu nedenle de son kanun gereği tüm mülhak vakıfların Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne bağlanmasının tabii olduğunu belirtmiştir. Bu zamana kadar kontrol edilmeyen bu vakıfların artık sık sık kontrol edilmesini, haklarında çıkan dedikoduların doğruluğunun anlaşılması için bu kontrollerin gerektiğini ve kontrollerin neticesinin de gazetelerde neşredilmesini istemiştir.⁴²⁹

Dikkatsizlik ve tedbirsizlik neticesi olarak ölüme sebebiyet vermek suçundan Eskişehir Ağır ceza mahkemesince hükmedilen Emekli Binbaşı Şükrü Aytuğ'un cezasının affına dair kanun görüşmelerinde, Binbaşının aldığı cezada zaten hata haddinin olduğu bu nedenle ağır ceza almadığını söylemiştir. Bu nedenle affın doğru olmadığını, bu durumun örnek teşkil ederek başkalarının da hata için af istenileceğini belirtmiştir.⁴³⁰

Atatürk'ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkında kanun lâyihası üzerine söz alarak Atatürk'ün ölümü üzerine duyduğu üzüntüyü şu sözlerle dile getirmiştir.⁴³¹

“...Bugün memleketin her köşesinde, her tarafında baştanbaşa çocuklar, gençler, ihtiyarlar, analar, babalar, bütün vatan ağlıyor. İnliyor. Ne kadar ağlasa azdır, ne kadar inlese yeri vardır. Türk milletine hürriyet ve istiklâlini, namuskâr bir hayatı, medenî bir yaşayışı veren Atatürk değil midir? Türk milletini karanlık bir

⁴²⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 25, İnkat 65, 23.05.1938, s. 171-218-219.

⁴²⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 25, İnkat 68, 27.05.1938, s. 265.

⁴²⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 25, İnkat 69, 30.05.1938, s. 287-288.

⁴³⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 26, İnkat 71, 03.06.1938, s. 21.

⁴³¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: V, C. 27, İnkat 4, 14.11.1938, s. 38-39.

maziden parlak bir istikbale doğru götüren yine Atatürk değil midir? Türk milletine, garp âleminde onu medenî ve kuvvetli bir millet tanıttırarak varlık veren o büyük deha, Atatürk değil midir?...

Türk milletini değil, bütün Türk camiasında yaşayan Ortodoksları, Musevileri ve hatta onlardan da uzakta bulunan garp medeniyet âlemini mateme gark etmiş bütün Devletler, bütün milletler bizim elemimize samimiyetle iştirak ediyorlar. Bu yüksek kürsüden müsaadenizle onlara şükranımı arz edeyim. Çünkü onlar kadirşinaslık göstermişlerdir. Beni de sizin gibi büyük bir kudretle teselli edecek bir idealim vardır. Atatürk ölmemiştir. Atatürk'ün fânî olan cesedi içimizden ayrılmış, fakat bu millete, bu ülkeye ebediyen can verecek, şeref verecek ideali kalmıştır..."

1939 yılındaki genel seçimlerde bağımsız İstanbul milletvekili olarak VI. dönemde de meclise girmiş, bu dönemde Gümrük ve İnhisarlar Encümeni üyesi olarak görev yapmıştır. Fakat bu dönem meclis içerisinde çok aktif rol almamıştır.⁴³²

1939 yılı Adliye Vekâleti bütçesi görüşmelerinde konuşan İstamat Özdamar, bu bütçede sabahtan akşama kadar çalışan ve yorgun dimağlarla evlerine giden kâtipler için bir zam yapılmamasını üzüntüyle karşıladığını söylemiş ve kâtipler için Adliye Vekilinden acilen bir tedbir alınmasını istemiştir.⁴³³

1939 yılı Maarif Vekâleti bütçesi görüşmelerinde mezhepleri muhtelif okulların gazete yazılarında başlarına ekalliyet kelimesi getirilerek kullanılmasından rahatsız olduğunu bu halkların birer Türk vatandaşı olduklarını belirterek konuşmasına şu sözlerle devam etmiştir:

“Arkadaşlar, Türk vatandaşları bütün hukukunu Türk kanunlarına dayanarak ister. Başka bir kitap tanımaz ve tanımak istemez. İşte bunları arz ettikten sonra artık Cumhuriyet devrinde eskisi gibi gözümüzün önüne bir seyyiat kaynağı değil, yurt aşkının, Türk severliğin kaynakları olmak istidadını gösteren bu mektepler üzerinde hiç şüphe yoktur ki bu günkü rahmetli, şefkatli ve himayekâr davranan hükümetimizin nazarı bu mektepler üzerinden uzaklaştırılmamıştır. Muhterem Maarif vekilinden ricam şudur ki bu mektepler er geç benim şahsî kanaatimce; ana mekteplerle kaynaşacak, birleşecektir. Hatta belki de lise ve sair mekteplerin vakti de geçmiştir. Fakat birleşinceye kadar, ileride bize unsuru esası olacak mahiyette duygularla ve vatanperverlikte tam bir Türk olarak ve bu esasla mücehhez muallimlerin gönderilmesi

⁴³² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 1, İnikat 12, 10.04.1939, s. 19.

⁴³³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: VI, C. 2, İnikat 16, 24.05.1939, s. 240.

lâzımdır. Muallimlerin elinde öyle bir silâh var ki bu maksadı tamamen temin eder. Tarih, coğrafya, yurt bilgisi. Bunları zannederim asabiyet ve büyük bir hassasiyetle tedris etmek, derhal o çocuğun içinde, demin de arz ettiğim gibi, yurt aşkını, Türk severliği yerleştirir.”

Bahsettiği diğer bir konu da buradaki öğretmenlerin maaşları olup bu öğretmenlerin maaşlarının verilmesi için gerekli çalışmaların yapılmasıdır.⁴³⁴

⁴³⁴ **TBMM Zabut Ceridesi**, Devre: VI, C. 2, İnikat 17, 25.05.1939, s. 252-253.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin parlamenter sisteme geçişiyle birlikte gayrimüslimler mecliste büyük oranda temsil hakkına sahip olmuşlardır. 1919 yılı seçimlerine kadar da Osmanlı parlamentosunda aktif olarak rol almışlardır. Fakat 1920'de son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin kapatılmasının ardından Ankara'da TBMM açılmış ve Milli Mücadelenin verildiği bu dönemde TBMM'ye gayrimüslim bir unsurun girmesi kabul edilmemiştir. Milli Mücadele'de Rumlarla savaşılmasının bu kararın alınmasında büyük etkisi olduğu düşünülebilir. Ardından Milli Mücadele sona ermiş, Osmanlı Devleti yıkılmış, cumhuriyetin ilanıyla Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur.

Türkiye'de 1920'den 1935'e kadar hiçbir gayrimüslim meclise girememiştir. Bu tarihten sonra ise gayrimüslimler 1960 yılına kadar kesintisiz olarak mecliste yer almışlardır. TBMM'de bir daha gayrimüslim bir milletvekilinin görülmesi 1995 yılında DYP milletvekili olan Cefi Jozef Kamhi ile olmuştur. 1960 ve 1995 yılları arasında ise Kurucu Meclis'te Devlet Başkanı Temsilcisi olarak Yahudi, Rum, Ermeni cemaatinden olmak üzere üç kişi, Cumhuriyet Senatosu'nda ise bir Ermeni görülmektedir.

Türkiye'de gayrimüslim unsurun temsili meselesine tarihsel bir çerçeveden bakıldığında öne çıkan birkaç nokta bulunmaktadır. Bunlardan ilki CHP (CHF)'nin gayrimüslim milletvekillerine bakış açısıdır. TBMM'nin ilk yıllarından itibaren CHF'nin gayrimüslimlerin milletvekili olmalarına pek sıcak bakmamış fakat yaşanan bir takım gelişmeler sonrasında bağımsız adaylar olarak meclise katılmalarını teşvik etmiştir. DP'nin siyasi hayata katılması, gayrimüslimlerin siyasi temsiline yeni bir boyut katmıştır. 1946 ve 1960 arasında mecliste bulunan 12 gayrimüslim milletvekilinin 2'si CHP'nin, 10'u DP'nin içerisinde yer almıştır.

İkinci nokta ise gayrimüslim milletvekillerinin, bağlı oldukları cemaatleri temsilen TBMM'de yer almadıkları iddiasıdır. Çalışmamızda ele aldığımız tüm vekillerin ısrarla üzerinde durdukları nokta dini ya da ırksal anlamda herhangi bir cemaati temsil etmediklerini ve bir Türk vatandaşı olarak mecliste bulunduklarını söylemeleridir. Konuşmalarında sık sık cumhuriyete olan bağlılıklarını dile getirmeleri ve özellikle de azınlıklar ile ilgili yapılan görüşmelerde yaptıkları konuşmalarda yanlış anlaşılmalarmamalarını rica etmeleri, üzerinde durulması gereken bir diğer husustur.

Çalışmamızda fark ettiğimiz bir diğer nokta ise gayrimüslim milletvekillerinin sembolik olarak mecliste bulunmuş olmaları iddialarına rağmen istedikleri zaman

rahatça kendilerini ifade etmeleridir. Gayrimüslim milletvekillerinden Ermeni vekillerin mecliste daha aktif olduğu gözlemlenmektedir. Birkaç milletvekili haricinde çok da aktif olmayan gayrimüslim vekillerin konuşmalarının genel anlamda kendi uzmanlık alanları ile ilgili olması da dikkati çeken başka bir noktadır.

Tarihsel perspektiften bakıldığında Sevk ve İskan Kanunu, Rum Mübadelesi ve Yahudi göçleri ile Türkiye'deki gayrimüslim nüfusun azalmasına paralel olarak temsilci sayılarının azalmıştır.2011 yılı seçimleriyle DYP milletvekili Cefi Jozef Kamhi'den sonra meclise bir gayrimüslim vekil daha girmiştir. Bu seçimde Erol Dora Türkiye'nin ilk Süryani bağımsız milletvekili olmuştur. Daha sonra HDP'ye geçmiştir.

7 Haziran 2015'e gelindiğinde ise Ermeni cemaatine mensupMarkar Esayan Ak Parti'den, Selina Doğan CHP'den,Gapo Paylan, HDP'den Yezidi cemaatinden ise Feleknaz Uca HDP'den milletvekili seçileceklerdir.

EKLER

Ek 1. Orijinallik Raporu

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Nihal ESEN
Öğrenci Numarası	131211128
Enstitü Anabilim Dalı	Tarih
Programı	Yüksek Lisans
Danışmanının Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Erdal AÇIKSES
Tez Başlığı (Türkçe)	Cumhuriyet Dönemi Gayri Müslim Milletvekilleri

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 185 sayfalık kısmına ilişkin, 24/ 06/ 2016 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 10'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimededen daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.

Prof. Dr. Erdal AÇIKSES
Danışmanın Adı-Soyadı
(İmzası)

Prof. Dr. Erdal AÇIKSES
Anabilim Dalı Başkanı
(İmzası)

F.Ü.LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ÖĞRETİM YÖNETMELİĞİ

Madde 41- Lisansüstü tezleri ile birlikte teslim edilmesi gereken belgeler şunlardır:

- a) Lisansüstü tezler, savunma öncesinde **intihal program raporu** ve ilgili makale şartını sağladığına dair belgeleri ile birlikte enstitüye teslim edilir.
- b) İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla **%10**, "alıntılar dâhil" **% 30'u** geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

**Ek 2. Gayrimüslim Milletvekillerinin Bağlı Bulundukları Cemaatlerini,
Doğum Yeri ve Tarihlerini, Mesleklerini Gösteren Tablo**

Milletvekilinin Adı Soyadı	Cemaati	Doğum Yeri ve Yılı	Mesleği
Samuel Abravaya	Yahudi	İzmir – 1880	Doktor
Avram Galanti	Yahudi	Bodrum 1873	Profesör
Salamon Adato	Yahudi	Edirne 1894	Avukat
Hanri Sariano	Yahudi	Rodos 1882	Sigorta Eksperi
Yusuf Salman	Yahudi	Selanik 1888	Tüccar
İsak Altabev	Yahudi	İstanbul 1900	Tüccar
Erol Dilek	Yahudi	İstanbul 1924	Avukat
Cefi Jozef Kamhi	Yahudi	İstanbul 1952	Sanayici İş Adamı
Berç Türker	Ermeni	İstanbul 1970	Bankacı
Andre Vahram Bayer	Ermeni	İstanbul 1890	Doktor
Zakar Tarver	Ermeni	Eğin 1894	Doktor
Mıgırdıç Şellefyan	Ermeni	Adapazarı 1914	Tüccar
Hermine Agavni Kalustyan	Ermeni	İstanbul 1914	Öğretmen
Berç Sahak Turan	Ermeni	Kahramanmaraş 1920	Mimar
Nikola Taptas	Rum	İstanbul 1871	Doktor
Mihal Kayaoğlu	Rum	Ürgüp 1893	Avukat
Nikola Fakaçelli	Rum	İstanbul 1906	Doktor
Vasil Konos	Rum	Şeşkovik 1980	Doktor
Ahilya Moshos	Rum	Yanya 1879	Avukat
Aleksandros Hacopulos	Rum	İstanbul 1911	Öğretmen
Hristaki Yoannidis	Rum	İstanbul 1916	Tüccar
Kaludi Laskari	Rum	Kırklareli 1884	Yedek subay Avukat
İstamat Zihni Özdamar	Türk-Ortodoks	Bodrum 1879	Avukat

Ek 3. Gayrimüslim Milletvekillerinin Bildikleri Yabancı Dilleri Seçim Bölgelerini, Mecliste Bulundukları Dönemi, Siyasi Partilerini Mecliste Görev Yaptıkları Encümenleri Gösteren Tablo

Milletvekilinin Adı Soyadı	Bildiği Yabancı Diller	Seçim Bölgesi	Dönemi	Siyasi Partisi	Görev Yaptığı Komisyon-Encümen
Samuel Abravaya	Fransızca Almanca Rumca	Niğde	5, 6	Bağımsız	Sihhat ve İçtimai Muavenet Encümeni Maliye encümeni
Avram Galanti	Arapça İbranice Yunanca Fransızca Almanca İngilizce İtalyanca İspanyolca	Niğde	6	Bağımsız	Divanı Muhasebat Encümeni
Salamon Adato	Fransızca Almanca İngilizce	İstanbul	8, 9	DP	Sayıştay Komisyonu, Maliye Encümeni Çalışma ve Anayasa Komisyonu
Hanri Sariano	Fransızca İspanyolca	İstanbul	10	DP	İktisat Encümeni
Yusuf Salman	Fransızca İtalyanca, İspanyolca İngilizce Almanca	İstanbul	11	DP	Ticaret Encümeni
İsak Altabev	Fransızca Almanca İngilizce İspanyolca İtalyanca	İstanbul	11	DP	İktisat Encümeni ve Sanayi Encümeni
Erol Dilek	Fransızca İngilizce	-	Kurucu Meclis Devlet Başkanı Temsilcisi	-	-
Cefi Jozef Kamhi	İngilizce Fransızca	İstanbul	20	DYP	-
Berç Türker	Ermenice Rumca Fransızca İngilizce İtalyanca Almanca İspanyolca	Afyon Karahisar	5,6,7	Bağımsız	İktisat Encümeni
Andre Vahram Bayer	Rumca Fransızca	İstanbul	9	DP	Sağlık ve sosyal Yardım Komisyonu
Zakar Tarver	İngilizce Fransızca	İstanbul	10,11	DP	Sihhat ve içtimai Muavenet Encümeni

Mıgırdıç Şellefyan	İngilizce İtalyanca	İstanbul		DP	İktisat Encümeni ve Bütçe Encümeni
Hermine Agavni Kalustyan	Fransızca İngilizce	-	Kurucu Meclis Devlet Başkanı Temsilcisi	-	-
Berç Sahak Turan	Fransızca Almanca	İstanbul	Cumhuriyet Senatosu Üyesi	AP	Bayındırlık ve Ulaştırma Komisyonu
Nikola Taptas	Fransızca Almanca İngilizce Rumca	Ankara	5, 6	Bağımsız	Sihhat ve İçtimai Muavenet Encümeni
Mihal Kayaoğlu	Rumca Fransızca	Ankara	7	Bağımsız	İktisat Encümeni ve Ekonomi Komisyonu
Nikola Fakaçelli	Fransızca Rumca	İstanbul	8	CHP	Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu Çalışma Komisyonu
Vasil Konos	Rumca Fransızca Almanca İngilizce	İstanbul	8	DP	Meclise katılmadan İstifa etmiştir.
Ahilya Moshos	Rumca Arapça Farsça Fransızca	İstanbul	9	DP	Adalet Komisyonu
Aleksandros Hacopulos	Rumca Fransızca	İstanbul	10, 11	DP	Maarif Encümeni
Hristaki Yoannidis	Rumca İngilizce Fransızca Almanca	İstanbul	11	DP	Gümrük ve İnhisarlar Encümeni
Kaludi Laskari	Rumca Fransızca	-	Kurucu Meclis Devlet Başkanı Temsilcisi		-
İstamat Zihni Özdamar	Rumca ve Fransızca	Eskişehir	5, 6, 7	Bağımsız	Gümrük ve İnhisarlar Encümeni

Ek 4. Yahudi Milletvekillerinin Fotoğrafları

Abravaya Marmaralı

Avram Galanti

Salamon Adato

Hanri Sariono

İsak Altabev

Yusuf Salman

Cefi Jozef Kamhi

Ek 5. Ermeni Milletvekillerinin Fotoğrafları

Berç Türker

Andre Vahram Bayer

Zakar Tarver

Mıgırdıç Şellefyan

Ek 6. Rum Milletvekillerinin Fotoğrafları

Nikola Taptas

Mihal Kayaoğlu

Nikola Fakaçelli

Vasil Konos

Ahilya Moshos

Aleksandros Hacopulos

Hristaki Yoannidis

Ek 7. Türk – Ortodoks Milletvekillerinin Fotoğrafları

İstamat Zihni Özdamar

**Ek 8. Türkiye Cumhuriyeti Kurucu Meclis ve Cumhuriyet Senatosu
Gayrimüslim Üyeleri**

**Kaludi Laskari Kurucu Meclis
Devlet Başkanı Temsilcisi (Rum)**

**Hermine Agavni Kalustyan Kurucu
Meclis Devlet Başkanı Temsilcisi (Ermeni)**

Erol Dilek Kurucu Meclis
Devlet Başkanı Temsilcisi (Yahudi)

Berç Sahak Turan
Cumhuriyet Senatosu Üyesi (Yahudi)

Ek 9. Avram Galanti'nin Tercüme-i Hal Kağıdı Örneği

Devre VII 1272

~~X~~

T. B. M. M.

MEBUSLARI İÇİN TERCÜMEİHAL

—•••—

Nigde Mebusu Avram Galanti Bodrumlu

~~X~~

[illegible]

[*] Bu yer Madde Kanunlar İhtivaında belirtilmektedir.

2) yazın barmı, vatanıdır bütçe barmı, Türk
len ve yaladılar, be arap ve latin karıştı.

Kısa tercümeihal

Kadıköy idaresinde nişanîye muallimliğine tayin dundum (1893). Kadıköy altı sene haldetken ve orada İttihat ve Terakki fukama intisafından sonra, buraya kaçıtm. Kahrede İttihat ve Terakki kumun qulıyık çalıstım ve Liraye Ummet, Liraye Ammani ve hısnarot parti gazetelerinde yazı yazdım. Kahrede Le Progrès isimli günlük fransızca gazetesinde muharrir oldugum için, partiye ait harachis ve beyannameleri oraya dercederdim.

Mesrutiyet ilânından sonra, teklîkal yapmak maksadıyla, bir sene İngilterede ve bir sene Almanya'da gezadım ve oradan 1910 senesinin nihayetinde döğün, İstanbula döndüm. İstanbulda, dört sene Rediye hareketinde tercüme kalemünde çalıştım ve Darülfünunun islahi zamanında Almanya'dan gelen bir Profesöre maavin tayin edildim. Darülfünunda bilfiil on sekiz buçuk sene çalıştım. Bundan başka, İstiklâl Harbi zamanında, İstanbul işgal altında iken, pek çok kimseler sustuğu vakit, memleketin müdafaa-i için türkçe, fransızca ve ispanyolca gazeteleride yazdım. O zamanda, memleketin serini harice döğürmek için, baze vatansever ^{Türkçe} tarafından neşredilen fransızca Le Travailleur de Turquie günlük gazetesinde muharrir idim.

Harf umumî ve istiklâl harbi esnasında, Hilâliakmerin ingilizce, almanca ve arapça kâtipliğini ve mütercimliğini yapmakla beraber, Hilâliakmer mecmuasında yedi sene yazı yazdım. Bu taraftan bu işlerle meşgul iken, diğer taraftan, İstanbulun muhtelif mecmualarına ve gazetelerine türkçe ve fransızca stüt ve makale yazdım.

Hulasa, 1895 ten itibaren bu güne kadar bütün kuvvetlerimi vatanım olan Türkiyeye hasrettim. bütün bu işlerimi yaparken, göğeltüğüm hedef Türkiyenin taatlis ve büyüklüğüdür. Bu son cümleleri yazarken videdanen müterihim.

Ek 10. Avram Galanti Bodrumlu'nun Seçim Mazbatası Örneği

[illegible]

KAYNAKÇA

1. ARŞİV BELGELERİ

- BCA**, Dosya No: 78431, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 77.507.7.
- BCA**, Dosya No: 960/1, Fon Kodu: 10.900, Yer No: 43.128.2;
- BCA**, Dosya No: 960/1, Fon Kodu: 10.900, Yer No:44.131.6;
- BCA**, Dosya No: 961/143, Fon Kodu: 10.900, Yer No:253.77.2
- BCA**, Dosya No: 962/25, Fon Kodu: 10.900, Yer No:259.794.5
- TBMM Arşivi**, Avram Galanti Bodrumlu'nun Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 1272
- TBMM Arşivi**, Zakar Tarver'in Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 2051
- TBMM Arşivi**, Ahilya Moshos'un Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 1710;
- TBMM Arşivi**, Aleksandros Hacopulos'un Seçim Mazbatası, Sicil No: 2045
- TBMM Arşivi**, Aleksandros Hacopulos'un Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 2045;
- TBMM Arşivi**, Andre Vahram Bayar'in Seçim Mazbatası, Sicil No: 1719
- TBMM Arşivi**, Andre Vahram Bayar'in Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 1719
- TBMM Arşivi**, Avram Galanti Bodrumlu'nun Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 1272
- TBMM Arşivi**, Berç Türker'in Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 867
- TBMM Arşivi**, Erol Dilek'in Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 82
- TBMM Arşivi**, Hanri Sariano'nun Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 2050
- TBMM Arşivi**, Hermine Agavni Kalustyan'ın Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 150
- TBMM Arşivi**, Hristaki Yoannidis'in Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 2354
- TBMM Arşivi**, İsak Altabev, Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 2335
- TBMM Arşivi**, İsak Altabev'in Seçim Mazbatası, Sicil No: 2335;
- TBMM Arşivi**, İsak Altabev'in Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 2335
- TBMM Arşivi**, İstamat Zihni Özdamar'ın Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 141
- TBMM Arşivi**, Kaludi Laskari, Temsilciler Meclisi Azası Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 181
- TBMM Arşivi**, Mıgırdıç Şellefyan'ın Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 2352;
- TBMM Arşivi**, Mihail Kayaoğlu'nun Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 1182
- TBMM Arşivi**, Mihail Kayaoğlu'nun Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 1182
- TBMM Arşivi**, Nikola Fakaçeli'nin Seçim Mazbatası, Sicil No: 1182
- TBMM Arşivi**, Nikola Taptas'ın Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 13
- TBMM Arşivi**, Nikola Taptas'ın Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 13

TBMM Arşivi, Salamon Adato'nun Seçim Mazbatası, Sicil No: 1407

TBMM Arşivi, Samuel Abravaya'nın Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 318

TBMM Arşivi, Vasil Konos'un Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 1413.

TBMM Arşivi, Yusuf Salman'ın Seçim Mazbatası, Sicil No: 2350

TBMM Arşivi, Zakar Tarver'in Seçim Mazbatası, Sicil No: 2051

2. YAYIMLANMIŞ ARŞİV BELGELERİ

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, C. 1 – 29.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, C. 1 – 25.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: V, C. 3 - 27.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, C. 1 – 24.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VII, C. 1- 24.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, C. 1 - 17.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI, C. 1 – 12.

Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, C. 1- 24.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dönem: I, C. 2-18.

3. SÜRELİ YAYINLAR

Milliyet Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi

Şalom Gazetesi

4. TELİF ESERLER

Arslan, Zühtü - Selma Tarakçı; *Türk Parlamento Tarihi, XI. Dönem (1957-1960)*

Biyografiler, C. II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2013

Binark, İsmet, *Türk Parlamento Tarihi TBMM VII. Dönem (8 Mart 1943-5 Ağustos*

1946), C. I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2009

Binark, İsmet, *Türk Parlamento Tarihi TBMM X. Dönem (14 Mayıs 1954- 1 Kasım*

1957), C. I, Ankara, 2010

Çoker, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi, Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin*

Özgeçmişleri, 1961-1964, TBMM Yayınları, Ankara, 1998

Çufalı, Mustafa, *Türk Parlamento Tarihi VIII. Dönem 1946-1950, (Özgeçmişler)*, C.

III, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2012

- Güler, Ali, *Osmanlıdan Cumhuriyete Azınlıklar*, Tamga Yayıncılık, Ankara , 2000
- Güneş, İhsan, *Türk Parlamento Tarihi V. Dönem 1935-1939, (Özgeçmişler)*, C. II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2004
- Güneş, İhsan, *Türk Parlamento Tarihi, Meşrutiyete Geçiş Süreci: I. Ve II Meşrutiyet*, C. I, TBMM Yayınları, Ankara, 1997
- Kaya, Önder, *Tanzimat'tan Lozan'a Azınlıklar*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, Ekim 2005, s. 133.
- Oğuz, Ahmet, *Birinci Meşrutiyet Kanun-i Esasi ve Meclis-i Mebusan*, Ankara, Ekim 2010
- Okutan, M. Çağatay, *Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları*, İstanbul, Haziran 2004
- Olgun, Kenan, *1918-1912 Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın Faaliyetleri ve Demokrasi Tarihimizdeki Yeri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2008, s. 3.
- Özdoğan, G. Günay, Füsun Üstel, Karin Karakaşlı, Ferhat Kentel, *Türkiye'de Ermeniler Cemaat -Birey-Yurttaş*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Haziran 2009,
- Özgişi, Tunca, *Türk Parlamento Tarihinde Cumhuriyet Senatosu*, TBMM Basımevi, Ankara, 2012
- Öztürk, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi IX. Dönem 1950-1954, (Özgeçmiş)*, C. VII, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1998
- Öztürk, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi, X. Dönem (1954-1957) Milletvekillerinin Özgeçmişleri*, C.II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2010
- Saray, Mehmet, *Türk Devletlerinde Meclis (Parlamento), Demokratik Düşünce ve Atatürk*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1998
- Zeyrek, Suat, *Meşrutiyet: Osmanlı'da Birlikte Yaşamak Ya Da Birlikte Ölmek (I. Dünya Savaşı'na Kadar)*, Kitapevi Yayınları, İstanbul, 2013
- Yeşilyurt, Süleyman, *Ermeni Yahudi Rum Asıllı Milletvekilleri*, Ankara, Eylül 2005
- Günay, Ş.Şenal, *Türk Parlamento Tarihi ,VI. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri (13 Nisan 1939-15 Ocak 1943)*, C. V, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2004
- T.B.M.M Genel Sekreterliği, *TBMM Albümü, 1920-2010 (1950-1980)*, C. II, Ankara, Haziran 2010
- T.B.M.M Genel Sekreterliği, *TBMM Albümü, 1920-2010, (1960-1983)*, C. IV, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, Haziran 2010

- Ertan, Temuçin Faik, *Türk Parlamento Tarihi XX. Dönem 1995-1999 Biyografisi*, C. III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2012
- Ulu, Cafer, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Ermeniler*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2009
- Yalçın, Durmuş, vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2009
- Yalçın, Durmuş, vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2008

5. MAKALELER

- Bali, Rıfat N. "Cumhuriyet Döneminde Azınlıklar Politikası", *Birikim*, S. 115, Erişim Tarihi 15.05.2016
- Bali, Rifat N. , "Avram Galanti", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C.13, İstanbul 1996, s. 296 - 297.
- Bali, Rifat N. "Serbest Fırka'nın Azınlık Adayları", Kasım 1997, *Tarih ve Toplum*, S. 167, s. 25 - 33
- Beşalel, Yusuf, "Cumhuriyet Tarihinde Yahudiler ve Meslekleri", *Şalom Gazetesi*, 24 Temmuz 2014
- Merçil, Erdoğan, "Selçuklular'da Devlet Teşkilatı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Türkiye Diyanet Vakfı, C. 36, İstanbul, 2009, s. 389-392.
- Mumcu, Ahmet, "Divan-ı Hümayun", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Türkiye Diyanet Vakfı, C. 9, İstanbul, 1994, s. 430-432.
- Tunç, Hasan, "Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XII, Y. 2008, S. 1-2, s.1113 – 1132
- Yetim, Fahri – Mesut Erşan, " Bodrumlu İstimat Zihni Özdamar: Siyasi ve Kültürel Faaliyetleri", *2. Uluslararası Heryönüyle Bodrum Sempozyumu*, 09-12 Mayıs Bodrum 2011, s. 596 – 602.

6. TEZLER

Göral, Kevser, *Avram Galente'nin Hayatı ve Eserleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, 2009

Semi Ertan, *An armenian at the Turkish Parliament in the early repuclican perion: Berç Türker Keresteciyan, 1870 - 1949*, Sabancı Üniversitesi, Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul, 2005

Şahin, Cemile, *Türk Parlamentosundaki Kadın Milletvekilleri 1935 -2007*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 2010, s. 136.

7. İNTERNET KAYNAKLARI

https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d02/HT_641_1_2.pdf, 15.05.2016

<http://www.biyografi.info/kisi/cefi-kamhi>, 05.12.2015;

https://www.academia.edu/9670744/BODRUMLU_İSTAMAT_ZİHNİ_ÖZDA MAR, 22.02.2016.

https://www.academia.edu/9670744/BODRUMLU_İSTAMAT_ZİHNİ_ÖZDA MAR, 22.02.2016.

https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d02/HT_641_1_2.pdf, Erişim Tarihi 15.05.2016

https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d20/HT_5474_1_20.pdf, 16.02.2016

ÖZGEÇMİŞ

23.07.1985 yılında Erzurum’da doğdum. İlk ve orta eğitimimi Erzurum’da tamamladım. 2006 yılında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nde üniversite eğitime başladım. 2010 yılında mezun oldum. 2012 yılında Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü’nde Türkiye Cumhuriyeti Tarih Bilim Dalı’nda Araştırma Görevlisi olarak atandım. 2013 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans’a başladım. Halen Fırat Üniversitesi’nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktayım.

